

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Unfancy

1874

8
89199-192
U-67
192
7

Handwritten notes at the top of the page, including "C. L. ..."

Cosmopolitan
Մ Ո Ւ Մ Ա Կ

ср. месс.
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ.

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԵՐԳԱՐԱՆ:

Cosmopolitan
Трофимов
ԽՐԴԱԳՐԱՐԱՆ:

ԱՐԱՅ ԳՐԴԳՐԱԼԱՆՆԵՐ:

Քանի կ'երդէ Հայաստանին
իմ Սոխակ,
Սրտիս խորրում վառ կ'ընդէ,
Նա միշտ տիրոյ, միշտ ազդնային
յիշատակ:
Բուն-Ամի:

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ Բ.

ՀԱՏՈՐ Լ.

ԲԱԳՈՒ — *to us*

Ն. ՄԱԼԱՅԵԼԱՆՆԻ ՆԵ ԸՆԵ. ՏՊԱՐԱՆ:

1874

891-99-192
4-67

Handwritten note at the bottom right of the page.

291.99-132

u-67

30 MAY 2011

PA
66922

ՍՈՒԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ.

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԵՐԳԱՐԱՆ:

ԽՄԲԱԳՐԵՑ

ԱՒԱԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ:

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆ Բ.

Հատոր I.

ԲԱԳՈՒ

Ն. ՄԱԼԱՅԷԼԵԱՆՑԻ ՆԻ ԸՆԿ. ՏՊԱՐԱՆ:

1874.

1873 ՄԱՐՏ 10

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 6-го Октября 1873.го года.

ԲԱԳՈՒԱՅ ՀԱՅՈՑ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆԸ

ԵՐԱԽՏԱԳԷՏ ՄՐՏՈՎ,

ՆՈՒՐՈՒՄԷ

ԻՐ ՈՐԴԵԳԻՐ

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶԸ:

ՄԵԾԱՊԱՏԻ

ԱՆԴԱՄԲ.

Ընդունեցէք խնդրեմ այս փոքրիկ աշխատութիւնը, որն այսօր հրապարակաւ և սիրոյ զգացմունքով նուիրվումէ Ձեզ և Ձեզանով Հայկական ազգին:

Այս աշխատութիւնը թէև չէ՛ կազմում մի վսեմ գործ, որը համապատասխան լինէր Ձեր մարդասէր տիտղոսին, այնու ամենայնիւ իբրև աղքատիկ լոմայ Հայ գրականութեան դանձանակի մէջ գցելու, նուիրվումէ մի պարզ սրտից: Այո՛, մի պարզ սրտից, որը երբեք չէ՛ մոռանալու այն ազնիւ յիշատակը, որն Ընկերութիւնդ գործ է դրել դէպի մի Հայ պանդուխտ,-դէպի ինձ:

Այս առթիւ ահա՛ „ՍՈՒՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ“ այսօր իրա թեկնները թափէ՛թափ տալով սլանումէ դէպի Ձեզ յայտնելու իմ՝ այն երախտագիտական զգացմունքը, որով մնալու եմ Ընկերութեանդ միշտ մտերիմ Հայ պատանի-

Մ Ո Ւ Ա Կ Ի

Ա. Թ. ՈՒԹԱՅԱԿԱՆ ՑԱՆԿԸ:

	Երես.
Ազգ իմ, աչք իմ խնամեմ . . .	7
Ազնիւ ընկեր մեռանումեմ . . .	—
Ահա բաժակ ուրախութեան . . .	8
Ահա պարզի արշալոյս . . .	10
Ահա սուրհանդակի սայլակը . . .	—
Ահա հրեշտակ ոսկեփետուր . . .	11
Ահա յերկնից ժպտի Աստուած . . .	12
Այ բարեաւ քեզ . . .	14
Այ մարդ՝ այսօր շատ քնեցար . . .	15
Այն ի՞նչ ազգ է . . .	16
Անի քաղաք . . .	17
Անուշ Հայրենիք, քո հողին մատաղ . . .	18
Առ ընկալ ՚ի զիրիդ մայրդ Հայաստան . . .	20
Առաւօտ լուսաբեր . . .	21
Առաւօտեան քաղցր և անուշ հովերն . . .	20
Առ քեզ ահա առ քեզ մայր մեր . . .	22
Ասումես զիմացի՛ր . . .	—
Աստուած որ զայս նոր . . .	23
Ահա եկաւ մեր գարուն . . .	24
Ահանջ արա՛ դու ինձի . . .	25
Ամեն բանից առաւել . . .	27
Այն ինչ Թարգմանիչն՝ հայկական տառից . . .	28
Արդեօք սէրն ո՞նց Թարգմանեմ . . .	30
Անիրաւ աշխարհն ինձ ատելով . . .	31
Այն անցեալ զիշերն տաան ու մէկ ժամին . . .	32
Աշխարհիս երեսին մին քեզի պէսն . . .	35

Արի՛, բեր, Զեփի՛ւո, քո քաղցրիկ հովեր .	36
Այս զինին թո՛ղ լինի	38
Այգանայ ահա՛, այգաղաւ ահա՛	39
Արի՛ք ՚ի հանդէս, մանկունք Արամեան .	—
Աղանե՛ր, մէկ աշղար կէր,	40
Այգանայ գիշեր, ծագի առաւօտ	41
Անցեալ օրն ինձ տարին	42
Արի՛ք Հայկայ քաջ սերունդք	43
Արկածք Հայոց ժամանակին ընդ անիւ . .	45
Արի՛ք Հայկազո՛ւնք, յառաջ ընթանանք .	46
Արի՛ք դուք սասանեանց ՚ի ճամբար . . .	47
Ակնապիշ անձայն	52
Ափսո՛ս քեզ Հայոց խեղճիկ ժողովուրդ . .	48
Արթնացիր, ո՛ր Հայ նոր արշալուսով . .	49
Առաւօտը լուսանում է	51
Ամենասուրբ Երրորդութիւն	53
Ամպը եկաւ ծածկեց սարեր ու ձորեր . .	57
Ագնիւ ընկեր, ինչո՛ւ այդպէս	61
Բամ . . . փորոտան	62
Բաժակներ առնունք եղբարք	63
Բաց քէն Հայրենիք	64
Բարեւ քեզ Ստեփան	65
Գարուն Հայաստան դայ ծաղկապսակ . .	—
Գարունն է եկել նախշուն թևերով	66
Գիւղական աղջիկ եմ ես	67
Գիշեր ցերեկ կ'հառաչեմ, ա՛խ օրիորդ . .	68
Գողթան մանկոյի ահա՛ ձեզ	69
Գողոզ թշնամոյն	70
Գիշեր ցերեկ կ'հառաչեմ ա՛խ Հայաստան .	—
Գինետունքն քիչ պիտէին	71
Դու տեսել ե՞ս Յունիս ամսին	72
Դուստր սիրուն Հայկազեան	73
Դու տեսել ե՞ս երկնքումը	—

Դուն տեսնումիս ո՛նց փոխվել է	74
Դու տասն ու չորս տարեկան ես	76
Դու փափկաթև մանկիկ զեփիւո	77
Դու զո՛վ խնդրես մայր իմ անուշ	79
Դուք տեսել էք վանդակում	81
Եկա՛յք ընկերք, սիրապէս	83
Եղբարք մի շուրջ ժողովեցէք	—
Ես Զուլօն եմ Մաստարեցի	164
Երբ կը պտտաս և մեր կոմով	85
Երբ որ հողից մարդ դարձայ	84
Երգեցէ՛ք ազգ Հայոց	86
Երկինք զուարթ ակնարկեր	87
Եարաք Աստուած, սա ո՛վ է	—
Եկաւ ժամանակ բարեկամ բաղդին	88
Երգի՛ր Սոխակ Հայաստանի	90
Երբ բիւրարդից հովացան	138
Զարթի՛ր մայր Հայաստան	91
Զայն մանկանցս, ո՛վ Տէր Յիսուս	—
Զարթի՛ր սիրուն, դու իմ մանկիկ	92
Զարմանք բան է	94
Զինուոր էի Հայոց ազգին	96
Զուարճացեալ ցնձա՛	95
Է՞ր հեռանաս քո մայրենի աշխարհից . .	97
Թուշնք դէպի լոյս, գիտութիւն	—
Թէ ծխաքարը ձեռիս	98
Թէ սիրումես թամաշա	99
Թէ իմա հայրենեաց	100
Թէ քրտակդ լիք է, եղբայր	102
Ժամանակից անցից վսեմ կրթարան . .	103
Ի բիւր ձայնից	104
Ի զուր են ՚ի զուր, բռնաւոր	105
Իմ սրտիս աղ ես արեւ	—
Իմ սիրելի զաւակունքս	106

Ինձ մի՛ տանջիլ, մի՛ չարչարիր . . .	108
Ինձ համար չէ գարնան գալը . . .	—
Իմ զաւակներդ առտանդական . . .	109
Ի զուր ամպերն որոտացին . . .	110
Իմ Հայրենիք զիս կը կանչէ . . .	112
Ի խումբ ՚ի պար . . .	113
Ի քեզ անկայ Հայաստան . . .	114
Ինչ անիմ ու ո՞ւր կորչիմ . . .	115
Լքէ՛ք եղբարք ձեր բաժակները . . .	116
Լաւաւ և տխուր դաշտեր գեղեցիկ . . .	117
Լսեցէ՛ք, ո՛վ իմ Հայեր . . .	118
Խնդա՛ պսօր, Հայաստան . . .	120
Խեղքս ու միտքս արիւնշաղախ . . .	—
Խոխոջիւն ձայնդ ինձ համար քասա՛խ . . .	121
Խնդիրքս լի՛ր, փափկասուն սնած . . .	122
Խիտ առ խիտ պարտիզիս . . .	123
Խուճուճ խուճուճ, քո շէկ մագերը . . .	124
Խունջիկ մունջիկ շատ մի՛ անիլ . . .	125
Խարակվումեմ քո սիրուն . . .	—
Ծառիս տակը մանիշակ . . .	126
Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ . . .	131
Ծաղկածաւալ դաշտ ու հովիտ . . .	—
Կեցցես քաջ Սամուէլ . . .	132
Կեցցէ մեր Պապ . . .	—
Կիւմրամբուլին . . .	133
Կռն՛նի, ուստի՞ կու գաս . . .	134
Կտուր կտուր ամպ էր գալի . . .	136
Կանաչ մահուդ երեսիդ . . .	—
Կարօ՛տ աչքեր, մին լաւ նայի՛ր . . .	138
Կարծեմ դեռ չէ՛ք մոռացել . . .	139
Հայաստանեաց սև տխրազին օրերը . . .	140
Հայրենիք Սրբազան . . .	141
Հայրենասէր Արամեանք . . .	142

Հայրենեաց սիրով, վառված վե՛հ սրտեր . . .	143
Հայոց սիրուններ . . .	147
Հայոց երգերը, սէրն և գինին . . .	146
Հայոց աղջիկներ . . .	148
Հայկազո՛ւնք պար բռնենք . . .	149
Հապա՛ քաջազունք, Հայոց զաւակունք . . .	150
Հատի՛կ դու՛ իմ հատիկ . . .	145
Հրեշտակ զուարթուն . . .	150
Հիմի է՛լ շունք, եղբա՛րք, . . .	151
Հիմի է՛լ խօսե՛նք, եղբա՛րք . . .	153
Հոյիսկիսն սեռի արի զաւակն՛ր . . .	154
Հրեշտակ Մատեաց մրտենիներ . . .	156
Հովիտ ծածկեալ ՚ի ծոց լերանց . . .	158
Հրձուխ երկինք, խայտայ երկից . . .	159
Հայկազն որդիք, հապ՛ ծն ՚ի դաշտ . . .	160
Հայոց սիրուններ, դուրս եկէ՛ք մէյդան . . .	161
Հայ օրիորդ եմ ես, Պարոն . . .	163
Հայոց աշխարհ, բազդդ է բացուել . . .	164
Մի՛ վշտացիր, բարեկամ . . .	166
Մարդագետիկք կարի չքնաղ . . .	167
Մօդ տնուն լսելով . . .	—
Մարդս եկաւ, եկաւ դաշտից . . .	169
Մեծահամբաւ Վասիլ Իշխանը . . .	170
Մեր նախնիք ազգի համար . . .	172
Մեծափառ արքայ մեր . . .	—
Մին մի՛ն տեղ ենք ջոկ ջոկ թաղ . . .	173
Մինչդեռ յուսով խայտայ բնութիւն . . .	174
Մնացես բարեաւ, սէր իմ սէր . . .	175
Մեղնից շատ առաջ կար մի թագաւոր . . .	—
Մեր Հայրենիք, թշուառ, անտէր . . .	177
Մեր քաջ Հայոց զօրութիւն . . .	180
Մեր սիրուն Հայրենեաց . . .	181
Մեր կիանքի նման ոչ ոք կիանք չունի . . .	182

Մայր Արաքսի ափերով	182
Մայրենի լեզու	184
Մեզ նոր արև ծագէ	185
Մեր փոքրիկ հօտին	186
Մահկանացուդ դու	187
Մարդ կայ, մարդ է աշխարհումս	189
Մին գիշեր քաղցր քնում	190
Մի բուռն հող ինձ կը ծածկէ	192
Մնաս բարով, բուրաստան,	273
Յամնավերջն Ապրիլի	193
Յառաւօտ կենաց կուսանիս	194
Յերկու ձեռին, երկու մոմ	195
Յառաջ եղբարք	197
Յայս փառաւոր, չքնաղ հանդէս	199
Նոր Բայաճեա քաղաքը	200
Նորաբոյս խայրիկ, մանկունք Հայկայ	—
Նոր դովասանք ես տալիս եմ	201
Նաճակ, իմ բարեաւս տար	204
Նըստէք ՚ի մէջլիս	205
Նկտահար եմ սրտիս միջին	206
Շուշան շուտով դէմքդ ծածկէ	207
Ուր մոլոր կուրն էր գալիս	209
Ո՛չ փող զտրկինք, ո՛չ արձագանք	80
Ո՛հ, ի՛նչ անուշ և ինչպէս զով	210
Ո՛հ, մի երթար մի սիրելի	211
Ո՛վ Տէր մեր Աստուած	212
Սղոյն քեզ ո՛ր դաշտ	—
Ո՛չ զուարթ գարուն	213
Ո՛վ Հայկազունք, ո՛վ զիւցազունք	215
Ո՛վ դու բարեկամ	216
Ո՛վ է Հայր	217
Որբ օրիորդ եմ ես բալամ	219
Ուղիւ գնեսունից, ես տուն եմ գնում	220

Ուրախացու՛ք ուրեմն	—
Ո՛վ Հայր մեր և Աստուած	222
Ո՛ հիգացեալ տխուր ակունք	—
Ո՛ւր էք օրեր ազնիւ զարնան	223
Ո՛հ ի՛նչ այդպէս դու հովիկ	224
Ո՛վ Հայ պատանի	225
Ո՛վ լուսին, լուսին	228
Ո՛վ օրիորդ պարկեշտասուն	229
Ո՛վ իմ Հայրենական այգի բաղնաէր	230
Ո՛վ որ Հայաստանցի Հայ է	231
Ուզում եմ ես այն գինին	232
Ո՛հ ի՛նչ անուշ, ի՛նչ գեղեցիկ	234
Ողջոյն ընդ քեզ, Հայաստան	—
Ողջոյն հրեշտակդ աւետաբեր	236
Ո՛վ աչքի լոյս, դռնակի՛ցք,	237
Ուրախութիւն իմ սրտիս	238
Պայծառ արիւն արդ բարձրացաւ	238
Պարկեշտասուն կոյս գեղեցիկ	239
Պայծառ փայլի արեգն յելից	240
Պրիդանը վարք քցողն	—
Պիւլպիւլն զարթնել է	241
Սամաւարը պատուական է	243
Սարսափելի երազ տեսայ	—
Սար ու ձոր ընկած,	247
Սուտ ես մարդ	249
Սակաւ է այս աշխարհում	248
Սիրական, սիրական,	250
Սիրոյ չքնաղ, պերճ հրեշտակ	251
Վառեց երկինք իւր լապտեր	252
Վարդան մեր քաջ զօրավար	—
Վերջին վարդ	253
Վաթսուն տարի եմ ձեր դրան	107
Տեսէք ի՛նչ է դուրս գալիս	254

Տէր կեցո՛ղ զու զՀայս	258
Տէր, պահեա՛ զմեր Արքայ	259
Տէր, կեցո՛ղ զՀայաստան,	—
Տեղը եկաւ Հայ է նա	261
Յնճացէք լերինք, Արարատայ	262
Յուրտը փչեց, ձմեռ սաստիկ	263
Յաւեր ունիմ անտանելի	266
Յուրտ է օրը, խիտ ձմեռ է	—
Քանի որ մարդիկ գործի շրջանում	268
Քուն եղի՛ր, պալաս	271
Քունս չէ՛ դալիս	272
Օ՛ն երգեցէք ընկե՛րք նուագ օրհնութեան	273

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԻ

ՅԱՆԿԸ:

Այսօր տօն է ծննդեան	278
Արի՛ Աստուած, հարցն մերոյ	283
Երկինք, երկնից իմաց արարէք	279
Ե՛կ, Տէր Յիսուս	284
Թիւրակարծէր թովմայն մտօք	282
Ի մեծաջահ բոց արկանն աչք	279
Ի բարձունս երկնից յարեելս ուղղեալ	281
Խորհուրդ մեծ և սքանչելի	277
Հաւիկ մի պայծառ տեսի աննման	282
Ղամբարափայլ սրբոյ տօնիս	278
Մանեակ չքնաղ	280
Մեռեալ հոգեոց նորոգող	283
Մարիամ Մագդաղէնին	282

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԻՆ:

Թէպէտ շատ անգամ են հրատարակուած մեր մէջ ժողովածու զանազան երգերի, բայց զրիթէ՛ նոքա բոլորը ունեցել են մի և նոյն նպատակ ու բնաւորութիւն. այսինքն այդ բանաստեղծութիւնները դուրս գալով մի քանի ուսումնական անհատների զրջն տակից, նշանակուած են եղել փոխարինելու մեր մէջ երգվող օտարազգի երգերը: Այո՛, նոքա կարողացել են հասնել իրանց նպատակին, գտնելով սիրալիր ընդունելութիւն ժողովրդի մէջ: Բայց այդ մասնաւոր անձանց բանաստեղծութիւնները, երբէք չեն եղել արտայայտութիւն ժողովրդի հոգեոյ. պատճառ, այս յատկութիւնը կարող էին ունենալ այնպիսիները, որոնց հեղինակը ինքը Ազգն է. Բայց մեր Ազգը զո՛ւրկ չէ՛ բանաստեղծական սուրբից և ունի խաղեր, որոնց բերանը առած, հիացմունքով երգումէ՛ նա, գտնելով նոցա համապատասխան իւր զրութեանը, սրտին և զգայմունքին:

Ահա՛ ինչու ես ձեռնամուխ եղայ հրատարակել մի երգարան, որի մէջ երեւեր Ազգի հոգին: Հասայ ես իմ նպատակիս թէ ո՛չ, ես չեմ կարող ասել ո՛չինչ վճռողական. պատճառ, անձամբ տեղեակ չ'լինելով զանազան հասարակութիւններին ու նոցա երգիչների հետ, ես ստիպուած եմ եղել դիմել հրաւերքով այդ մասին դէպի Ազգայիններին օգնութեան:

Յուսարով սակայն, որ իմ հրաւերքս փոքր 'ի շատէ

բառերից ճարար կատարուած լինելով մերազնեաց նպաստամա-
տոյցներէց, վստահանում եմ այսօր 'ի լոյս ընծայել այս
ժողովածուն պէսպէս տեղական երգերի „ՍՈՒԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“
անունով, սպասելով ուրիշ բարեպատեհ դիպուածի, անձամբ
անձին հետամուտ լինելու մեր աշուղների խաղերը
ժողովելուն:

Ը. Գրեգորէանց:

Բաֆա, 1873 թ.

Երգ « Բ ա ժ ա կ ն ե ր ա ու ն ու ն ք ի » եղանակով:

Ա'գգ իմ՝ աչք իմ, խնամեմ

Ես միշտ կենաց քո անդին.

Զուա՛րթ, ուրախ երգումեմ,

Օրհնելով վեհ քո ոգին:

Իմ կեանքս է քո անուն,

Քեզնով եմ ես կենդանի.

Մատաղ քո սուրբ արևուն,

Իմ վառք՝ ազգ հին անուանի:

Խնամեմ և մեր նախնեաց

Բաժակ հոգւոյ հանգստեան,

Նոյն և կենաց պատանեաց,

Նորա բողբոջ սերնդեան:

Կեցցէ՛ Հայոց ազգ համայն,

Կեցցեն՝ եղբարք միաբան.

Զեն մեր ազօթք ընդունայն,

Կ'ինի Տէր մեզ պահապան:

Կեցցէ՛ անխառն մեր կրօն՝

Առաքելոյ սուրբ աւանդ.

Կեցցէ՛ ոգի վեհ, զդօն,

Այս է մաղթանքս ջերմեռանդ:

Մովէ՛ն Օգնողեանց:

Երգ մ ե ու ն ո ղ Հ ա յ ր ե ն ա ս ի ր ի.

Ազնիւ ընկեր, մեռանումեմ,

Բայց հանգիստ եմ ես հոգով.

Իմ թշնամիքս ես օրհնումեմ—

Օրհնումեմ քեզ Աստուծով:
 Հեռանումեմ, անգի'ն ընկեր,
 Զ'գնահատած ոչ ոքից:
 Բայց հաւաստեալ անձնանրէր
 Ազգիս մշակ կ'հաշուիմ:
 Ազնիւ ընկեր, չը մոռանաս,
 Անդաւաճան, ջերմ սիրով,
 Ես սիրել եմ իմ հայրենիք, —
 Քն'ա և դու նոյն շաւղով:
 Խեղճութիւնը Հայոց ազգի
 Կարեկցաբար մտածի'ր,
 Ոսկէ գրքոյնն եղեւէի,
 Քաջ առաջնորդ քեզ ընտրի'ր:
 Այնտեղ սուրբ կրօն, ազգ միարան
 Ազատ կամքով ու խիղճով:
 Այնտեղ վարդան, անմահ վարդան,
 Իւր խնկելի քաջերով:
 Հայրենիք, սեղան սրբութեան —
 Ես Աստուծոյ առաջեւ
 Շատ կ'աղաչեմ, շատ կ'արտասուեմ,
 Որ ծագէ քեզ նոր արեւ:
 Իմ մտերի'մ, մահըս մօտ է,
 Բայց հանգիստ եմ ես հողով:
 Որովհետեւ խիղճս արդար է,
 Ճշմարտութեան ջատագով: —
 Ս. Շահադէթն:

3

Երգ ուրախութեան:

Ահա բաժակ ուրախութեան
 Ի սէր յաւերժ միութեան,

Զի վայելուչ՝ որդիք Հայկեան
 Մէկ տեղ հրճուին և ցնծան:
 Կեցցէ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:
 Վերցուր աչքով յերկնից կամար,
 Փայլէ հեռուն աստղ մի պայծառ,
 Եւ դու ո' Հայ, զարթիր, սիրտ ա'ռ,
 Հայոց բաղդըն ալ չէ խաւար:
 Կեցցէ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:
 Բաւ է այսքան բաժանում
 Ըլամք ուրախ և խնդում,
 Նախանձ, վրէժ, ձեզ թողում
 Անդունդը և վնէճ անհատնում:
 Կեցցէ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:
 Փորձ մը ըրինք բաժանման,
 Փորձ մ'ալ ընենք միութեան,
 Լեցուի փախազդ, Հայաստան.
 Տե'ս որդիք քո միանան:
 Կեցցէ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:
 Ինչ և ընենք ինչ կերպ առնեմք,
 Ո'չ ըզգիտեց թէ մեք Հայ եմք,
 Ո'վ ըզգիտէր թէ կղբայր եմք,
 Արիք ծիծաղ զիմք երգեմք:
 Կեցցէ սէր և միութիւն
 Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:
 Որ բռնաւոր, ո'ր օրէնքներ,
 Կը պատուիրեն թէ մի' սիրեր
 Ազգիդ օգուան ու բարիքներ,
 Սիրոյ դահն է յերկնս 'ի վեր:

Կեցցէ սէր և մխոթիւն,
Կրեմք մի սիրտ մի արիւն:

4

Ե Ր Դ.

Ահա՛ պարզի արշալոյս,
Գուշակէ մեզ մահուան գոյժ.
Վասն քաջաց մեր վիհից, } (2)
Վիշտ, ցաւ ազդէ դառնալից:
Արև ծագի տխրութեամբ,
Կարմիր շողով Հայ արեամբ,
Ո՛հ, մնացաք մեք անյոյս, } (2)
Երկինք ցօղն արտասուս
Խորշակ շնչեաց թշնամին,
Ընդ հարուածով մահածին.
Աւա՛ղ, աւա՛ղ թմրեցան, } (2)
Արի՛ք հզօրք Հայկազան:

5

Ս ա յ Լ ո Ր Կ.

Ահա՛ սուրհանգակի սայլակը,
Ուղիղ ճամբով է դուրս-թըռչում,
Եւ վալ դայի տխուր զանգակը,
Կամարի տակ է զօղանջում:
Արթուն սայլորդըս զիշերուայ դէմ՝
Իւր վիճակի վերայ տխրեց,
Եւ սիրեկնի աչաց կարօտը
Նա տխրագին ձայնով երգեց:

«Կապո՛ւտ աչեր, կապո՛ւտ աչեր,
Կըտրիչիս կեանքը մաշեցիք,
Ինչո՛ւ, ինչո՛ւ դուք չար ոտխներ,
Ինչո՛ւ սրտերըս բաժնեցիք:

«Մընա՛ս բարև իմ տուն հօրական,
Մընա՛ս բարև իմ սիրական,
Ես կը հանդիմ գնե՛լ բոց կըրակին,
Այս անբնակ դաշտի միջին:

«Արեւիս ըյսը խաւարել է,
Այս աշխարումն-էլ որբ եմ ես.
Մըրտիս կարօտը աղջկայ տեսնելից,
Մինչև ի մահ զրկած եմ ես»:

Այս-որ ասաց՝ շարժեց մըրաւիլը,
Երեք ձիանց՝ մէջքին խրվեց,
Իւր սիրեկնի սարդ յիշատակը
Սյապէս երգով նա փարատեց:

6

Ի մ ի ու թ իւ ն Հ ա յ ո յ:

Ահա՛ հրեշտակ ոսկեփետուր թռուցեալ բարձուստ երկնաճիւղ.
Հայոց բաղդին հեծեալ ի կառս բարձր գոյժ զուարթաւ դէմ.

Հզօր պատգամ,
Ի վերուստ դամ,
Մխոթիւն Հայք,
Եւ նոր ձեզ կեանք.

Տրոփեն ուժգին և լանջք և սիրտ.
Խաղաց արիւն ի թինդ ի թինդ.
Մեղը կաթի սուրբ սէրն ի խինդ.
ՅԱւաքինոյն ի Հայու սիրտ.
Ահրաբորբոք համբոյր բղխեն:

Արտասուածոր աչկունք ցողեն:

Արի՛ք Հայկազունք,

Ի սէր փութասցուք,

Եռանդուն մատիք

Ի համըր հեղին:

Տո՛ւք համըր մի ևս,

Բացէ՛ք զձեր թևս:

Տո՛ւք համըր մի ևս,

Սիրոյ է պարզևս:

Կեցցեն յաւերժ վնհ հայկազունք,

Անմահութեան սիրուն սերունդք:

Կեցցեն յաւերժ Հայկայ հողիք, մեզ են վկայ երկիր երկին:

Անկաւ պարիսպ ժանտ նախանձուն ո՛չ ի շանթից ահարկու:

Այլ յակնարկի և եթ սիրոյ վերաստացեալ կենսատու:

Երկինք երկիր:

Կան ՚ի յակճիդ:

Ընդ Հայ ազգիս,

Բիւր հրաշալի:

Բացցին անդունդք սեաւ անհատակ,

Ծածկել զբաղդին հին յիշատակ:

Տիեզերաց բացցին մատեանք,

Անդէն դրօշմիլ Հայոց պարծանք:

Կեցցէ Հայոց սէր պանծալի,

Բերող փառաց նախանձելի:

Արի՛ք Հայկազունք և այլն:

Ի սէր փութասցուք և այլն:

Վեհո՛ւ Ըղբորս:

7

Նուագ չորրորդ տարեդարձի Ազգային Սահմանադրութեան:

Ահա՛ յերկնից ժպտի Աստուած քաղցր առ մեզ,

Մինչ ձիթենեաց ոստ ՚ի ձեռին գանգ հանդէս:

Ուխտ ՚ի բազին սիրոյ՝ զնենք ո՛հ սիրտք մեր,

Իղձք մեր թռչն թռիղ ՚ի լուսոյ կամարներ:

Ամերուն մեջէն,

Կիսանուաղ ասողեր,

Պսակ մեզ սիրուն,

Ու դուարթ նայուածքներ:

Սանճէնք Արամեան, Օ՛ն առէ՛ք ՚ի նուագ

ԶՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Հայուն յոյսն ու փառք:

Զուարճացէ՛ք որդիք սիրոյ Հայութեան,

Ահա՛ ձեր ձայնք հասին յերկնից ՚ի խորան:

Փոխան փշոց՝ վարդ փթթեցան քո դաշտեր,

Եւ իրաւանցդ արդար՝ ՍԱՀՄԱՆ քեզ ետ Տէր:

Թո՛ղ աչքերդ դադրին

Արցունք ցողելէն,

Զի Հայկայ ծակտին

Աստեղք շողջողին:

Որդիք Արամեան, ծագի Արշալոյս

Դրօշմն ՚ի ճակատ երկնաճաճանջ՝ ՅՈՒՅՈՒ:

Երբ յաւերակս լուռ հսկես մայրդ Հայաստան

Աչքերդ ուղղէ այդ՝ ՚ի կամար Աստուածեան:

Տե՛ս աստղն Հայուն ինչպէս խայտայ լուսավառ,

Լիարեան օրհնէ զորդիսդ փրկարար:

Օ՛ն Մուսայք Մասեաց,

Ի մեջ դարերուն,

Հնէ՛ք Հայկազանց,

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ:

Որդի՛ք դիւցազանց, Օ՛ն զրկենք զերար:

Օրհնենք մեր Կայսեր՝ Ռուսաց վնհափառ:

Ե. Յ. Այվազյան:

Բ ա ն ու ա ծ Թ ա չ ն ի կ ը (Լարբերանու-Նիկան) .

Մ ա ն կ ա կ ա ն երգ .

«А, попалась, птичка, стой!» երգի եղանակով .

Մ ա ն ու կ ն եր .

Այ բարեաւ քեզ մեր քաղցրիկ ,

Դու նոր, սիրուն մեր Թռչնիկ .

Մեր ցանցի մէջ լաւ ընկար ,

Եւ չես կարող դուրս գնալ :

Թ ա չ ն ի կ .

Ինչո՞ւ, ինչո՞ւ, մանկիկներ ,

Ինձ կը պահէք այս ցանցում .

Արձակեցէ՛ք, որ զընամ ,

Ես իմ Թողած երկիրներ :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Ո՛չ, Ո՛չ, մեր սիրո՛ւն Թռչնիկ ,

Քեզ չենք Թողնիլ գնալու .

Մենք քեզ կը տանք կ ա ն փ ե ա ի կ

Եւ շաքար, Թէ՛յ՝ խմելու :

Թ ա չ ն ի կ .

Ես չեմ ուտում կ ա ն փ ե ա ն եր ,

Թէ՛յ չեմ սիրում, մանկիկներ .

Դաշտում մի՞ժողուկ եմ որսում ,

Եւ ժողովում հատիկներ :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Ձմեռն օրեր կը հասնին ,

Եւ դու այնտեղ կը սառչես .

Իսկ մեզ մօտ դու կը լինես ,

Ոսկեայ մաքուր վա՛նդ ա կ ու մ :

Թ ա չ ն ի կ .

Ես ձմեռը կը Թռչիմ

Մեր տաք երկրի կողմերը .

Իսկ ահամայ այստեղ իմ

Կսենան կեանքիս օրերը :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Թռչնիկ, Թռչնիկ քեզ սրտով ,

Մենք կը սիրենք այստեղում .

Եւ չե՛նք Թողնիլ ո՛չնչով

Լինիս տխուր և արտում :

Թ ա չ ն ի կ .

Հաւատացէ՛ք, մանկիկներ ,

Որ ՚ի զուր են ձեր գգուանք ,

Որով պիտի իմ օրեր ,

Լինին դառը չարչարանք :

Մ ա ն ու կ ն եր .

Այո՛, այդպէս է Թռչնիկ ,

Դու համբերել չես կարող ,

Դե՛հ, Թըռի՛ր քո Հայրենիք ,

Ատուած քեզ միշտ պաշտպանող .

Լ. Գրիգորեան :

Առաւօտեան երգ շին ա կ ա ն ա ց .

Այ մարդ՝ այսօր շատ քրնեցար նընջելի ,

Առաւօտեան հով ժամանակն անցուցիր .

Արեգակը ծովի ծայրէն ծագեցաւ ,

Ձերմութիւնը ձորն ու դաշտը փրփուեցաւ :

Ընկերներդ վաղ արտերը գընացին ,

Յորեն գարին գերանդիով հրնձեցին,
Խուրձ կապեցին, բարդ բարդեցին դաշտումը,
Նրստան հանգչել կաղնիներու հովումը:

Այ մարդ՝ վեր-կաց սառը ջրով լուացվիր
Գոտիդ կապե, գերանդիդ ա՛ռ դաշտ հասիր
Քանի հով է՝ հունձրդ արա՛ արտումըդ,
Հունձրդ հրնձէ՛, մի՛ ծուլանար գործումըդ:
Հունձրդ կապե, բարդրդ բարդէ՛, տուն արի,
Հանգըստացիր, երբ քո հունձրդ կատարի:
Բն՛ր գերանդիդ, կախէ՛ պատին քո տանը,
Ես երկիւան կը պատրաստեմ սեղանը:

Այ մարդ՝ հերիք ինչ որ այսօր քննեցար,
Աւքըդ մէկ բաց, տես թէ որչա՛փ ուշացար:
Մեր դրացին վաղ անցկացաւ կամուրջէն
Վաղ լըռել է մեր դրդերը ձայնելէն:
Ի՛նչ ես պառկել, ի՛նչ ես քննել, սիրական,
Արեգական շողը հասաւ մեր դրան:
Մի՛ ծուլանար, ժամանակըդ խընայէ,
Այն պիտի մեզ բոլոր ձմեռը կերակրէ:

Ո՛. Տ. Գ. Պատկանեալ:

10

Ուսանող.

(Թարգմանութեան Գլխավորութեան).

Այն ինչ ազդ է, այն ինչ ցեղ է,
Որ միշտ անկախ է,
Որոյ տունը ամեն տեղ է,
Ի՛նչ անսիրտ ուրախ է.

Ուսանողն է այն զըւարթ մարդը } 2
Կենաց քէֆն է նորա ցանկացած բանը:

Այն ո՛վ է արեւ ծագելիս՝
Ինքն էլ զարթնում է,
Ու քաղցր ձայնով երգելիս՝
Փողոցներ չափումէ: Ուսանողն է, և այլն:

Ո՛վ երբէք սէրից չի վախում
Ու միշտ հարս ունի,
Եւ իր անձով, անպիճ կեանքում
Դարտ ու հոգս չունի: Ուսանողն է այլն:

Ո՛վ է միշտ առաջին կրօնում
Հայրենաց համար,
Փայլուն զինին շնորհ կոնծում,
Ուրախ, բաց արդար: Ուսանողն է և այլն:

Եղբարք՝ դուք որ այն ազգիցն էք,
Գինին պատուեցէք,
Ուսանողական պատիւը
Հատուտ պահեցէք:

Իրաւ մենք ենք այն զըւարթ ազգը } 2
Կենաց քէֆն է ամենուս ցանկացածը:

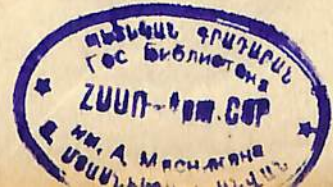
Ք. Տ. Պ. Պատկանեալ:

11

Անի քաղաք.

Անի քաղաք նստեր՝ կուլայ, չկայ ըսող՝ մի՛ լա, մի՛ լա.
Կես՝ քիչ է, թո՛ղ մնայ՝ լայ. ա՛խ, երբ լսեմ՝ մի՛ լա, մի՛ լա.
Շատ ցաւերով կ'այրիմ՝ տապիմ, չունիմ մէկ մարդ հաւատարիմ,
Որ խղճադոյս դայ՝ մօտենայ, հէջ չէ՛ բսէ՛ մի՛ լա, մի՛ լա.
Այ Հայ տղայ, խղճա՛ ինձի, տես թէ քո Անին ինչպէս է,
Հերիք՝ ես լամ, դու չ'զխաս. չէ՛ քո Անին սիրտս է:

Ախ ու վախով օրերս անցաւ, լալէն աչքերս կուրացաւ,
Որք մնայն ինձ վիճակեցաւ, բախտս բնաւ զիս մոռացաւ.

Կորուսեր եմ թագաւորներ, ժողովեր եմ գլխիս քօռ բուվեր,
Որք՝ միշտ կ'երգեն, «Անին անցաւ, Անին անտէր աւերեցաւ»

Անին եմ շատ մարդաբնակ, մնացեր եմ դառն, աւերակ.
Իմ լացն, իմ կօծն, իմ աղաղակ՝ անտէր որբերու նմանակ,
Երբեմն էի շատ աննման, Հայոց քաղաք արեւելեան,
Աւերեր եմ սեփահատակ, նստեր՝ կու լամ ես միայնակ:

Եկար, տեսար, դարձեր՝ կերթաս, լալով կ'սես «բարեա՛ւ մնաս»
Աստուած սիրես չ'մոռանաս, Մասիս սարին երբ մօտենաս,
Ըսես իմ քաջ Արարատին. «Նստեր՝ կու լայքօ խեղճ՝ Անին»,
Կսէ, երբ աւետիք կ'տաս, թէ՛ «իմ Անի՛, հերիք է լաս»:

Աշխատանքի և Արարատեան, մի. ուխտէն:

12

Ն ու է ր Ու ս ա ն ո շ ն ե ր ի ն.

Անո՛ւշ Հայրենիք, քո հողին մատաղ,
Երբ միտս ես գալիս ասում եմ ես ա՛խ.
Հալվումեմ, հալվում, օտարութեան մէջ,
Ա՛խ, սիրտս է մաշվում, ցաւիս չ'կայ վերջ:

Երբ կարմիր գինին բաժակումն ածած,
Սեղանիս վերայ, առաջես է դրած,
Ա.քս ահամայ վրան եմ ձգում,
Քո որդւոց արիւնն եմ միտս բերում:

Միտս եմ բերում, ա՛խ սիրտս է այրվում,
Դառն արտասուքով աչքերս պղտորվում.
Կարծումեմ բոլոր աշխարհը մթնեց,
Արեն էլ խաւրեց, Էնդուր որ տիրեց:

Անո՛ւշ Հայրենիք, անունիդ մեռնեմ,
Քո սարն ու դաշտեր էլ երբ կը տեսնեմ.
Ին սիրուն դաշտեր գետերով ջրուած.

Կարծես արծաթէ կամարով կապած:

Ա՛խ, երբ կը տեսնեմ, թէ՛ս աւերակ,
Հայրենեաց դարունք, վարդն ու սոխակ,
Սոխակ թո՛ղ երգի, իր վարդը սիրի,
Իսկ ես չեմ երգիլ երգ ազգասիրի:

Սոխակի ձայնից սիրտս կը տխրի,
Հայոց սոխակը միտս կը բերի,
Որ իր վարդենին Արտազում սիրեց,
Շատ վառված երգեց, բաղդից դանգատուեց:

Վարդը չորացաւ, սոխակը թրուաւ.
Հայոց աշունքն, ա՛խ եկաւ եկաւ,
Աշունքն էլ անցաւ, երկիրը ցրտեց,
Բայց և աւելի սրտերը սառեց:

Հայ ազգի զաւակ, ի՞նչ անուն տամ քեզ,
Թէ մարդ անուանեմ, շատ կը մեղանչեմ,
Թէ դիակ անուանեմ, էլի կարող չեմ,
Ինչու որ մեռած ու կենդանի ես:

Ա՛խ տխուր է այս օտար աշխարհը,
Ամպոտ է և մեր երկնակամարը.
Երկունսն էլ տխուր,

Հայոց նոր հողիք, օտար տեղ զարթնած,
Դիմե՛նք Հայրենիք ձեռք ձեռքի տուած.
Ցանե՛նք, սերմանենք մարդկութեան սերմեր,
Խամ հող դեռ շատ կայ, բայց չը կայ ձեռներ:
Հայոց նոր հողիք, ձեր հողուն մատաղ,
Բա՛ւ է ձեր ողոր, բաւ էր ա՛խ ու վախ,

Ուխտէն . . . , Էանդ:

13

Ա. չ ա յ ա ս տ ա ն.

Ա. ընկալ 'ի զիրիդ, մայրդ Հայաստան,
Զորդիս քո սիրուն ցրտեալ աստ և անդ.

Տես ինչպէս սիրովդ և քու կարօտովդ

Վառուած, բորբոքած քու տեսող ցանկան.

Արի, կայ ուրեմն, ո՛վ մայր Հայաստան

Նոր ողի զգեցիր փառօք անվախճան:

Օ՛ն զրահաւորվիք, ո՛վ որդիք Հայկեան,

Մեր մօր արցունքներն ջնջել յաւիտեան,

Զօրանանք սիրով և սուրբ միութեամբ:

Ըլլալ ակտեան ընդ դէմ թշնամեաց.

Հապա զործելու ժամանակն հասաւ,

Հայրենասիրին կայ փառք անդրաւ:

Տ. Փափաղեան:

14

Երգ.

Առաւօտեան քաղցր և անուշ հովերն,

Մերձեալ հնչեն մեղմով թփոցդ քովերն,

Արդ ծածանին աչացս լոկալ ծովերն,

Բացիր, բացիր, իմ կարմիր վարդ պատուական

Գեղդ նման արեգական վառփառման:

Քանի ողբամ, նոր 'ի նորոյ խոցոտիմ,

Զփայլուն զեղդ 'ի միտ բերեալ բոցոտիմ,

Յորդ արտասուօք ցայդ և ցերեկ թացոտիմ: Բացիր և այլն:

Զմեռն էանց, ես քեզ կարօտ մնացի

• Այլիմ, տալիմ որպէս 'ի հուր հնոցի,

Քեզ շատ օրեր, ես 'ի ձեռաց գնացի: Բացիր և այլն:

Տեսեալ զճաղկունս՝ զամեն ինձ փուշ վարկանեմ

Թեօք բաղխեալ զսիրտ իմ քեքուշ հարկանեմ

Յաւ իմ սրտի ահա՛ քեզ յուշ արկանեմ: Բացիր և այլն:

Արքայարան բիւզանդիոյ մեծ շինի

Տեղ և բնակ յարմարեալ քեզ յարկ լինի:

Նաւակառօք յիշտոտակ քո տօն լինի: Բացիր և այլն:

Պ. Է. Ղափանցի:

15

Երգ.

Առաւօտ լուսաբեր Հայաստան երկրի,

Բուրաստան ծաղկախիտ կողմանցն Հիւսիսի՝

Նախկին լուսաւորիչ, պսակ պանծալի.

Թաղէոս Առաքեալ՝ ընդէր կաս հեռի.

Ո՛հ, ո՛հ, մանկո՛ւնք Սիօնի (2)

Պար առեալ ցնծացէք 'ի սոյն խնջոյի:

Ընդարմացեալ բուռոց ջուր կենդանութեան,

Հոգւով տրտմեցելոյ բաժակ բերկրութեան,

Դու պարիսպ հաւատոյ, նեղելոց պաշտպան,

Թաղէոս Առաքեալ, և այլն:

Երգնայ աւետաբեր կենաց փրկութեան,

Շուշան լուսատեւիլ զուշակող զարնան,

Յուցար մեղ բարեաց շնորհ էական.

Թաղէոս Առաքեալ և այլն:

Զօրութեամբ Սուրբ հոգւոյն զաշխարհ փայլեցեր,

Թորգոմեանն ազգի լոյս մեծ ծագեցեր.

Զսուրբ կոյն Սանդուխտ յերկինս վերածեր,

Թաղէոս Առաքեալ և այլն:

16

Ե Ր Դ.

Առ քեզ ահա, առ քեզ մայր մեր. քաղցրի՛կ Հայաստան,
Քո հարազատ զաւակունք նոր աւետիս կրկարդան.
Բախտ նոր սիրոյդ ել զրկաբաց, ել քեզ ընդ առաջ,
Փարատեցաւ մութ գիշերոյդ սուգ և արտառք անցին բաց.
Աթափեցաւ սերունդ Հայկայ զարթեան ազգասէրք.
Աւերակներ քո նորոգին ուսմամբ կանգնին տաճարներ.
Յաշխարհաջահ լոյս զիտութեան մանկունք քո խայտան.
Սէր անպղտոր դէպ Հայրենիս՝ սէրս այս կացոյէ յաւիտեանս
Յո՛ւնէ՛ք և Փնաւէ՛անց:

17

Ե Ր Դ.

Ասումես զիմացի՛ր՝ ո՛նց դիմանամ—միթէ՞ ես եմ քար՝
Դարդիս արա՛ մէկ ճար:
Կեանքս մաշել ես բոլորովին՝ ամենը խալաւ.
Էս ցաւըն է դժուար:
Էս քան նեղութիւն ինձի մի՛ տար անողորմաբար,
Ո՛վ դու իմ՝ սիրահար:
Ե՛կ սէր իմ աղնիւ, աղաչումեմ, խղճա՛ խղճաղոյս՝
Տո՛ւր բաւականին յոյս:
Ողորմութիւն արա՛ աղքատիս՝ քաշի մտաւրդ տար՝
Տանջիլ մի՛ չարաչար:
Վախտ որոտումես, վախտ ամպումես, վախտ մթնումես շատ՝
Անճրեւումես կաթ կաթ:
Խոցուած սրտիս նշան է զրել՝ ունքիդ անեղը՝
Դու իմ ճար ու դեղը:

Ուրիշների հետ ման գալը՝ քեզ աղաթ ես արել՝
Ինձի եադ ես արել:
Ես իմ բաղդիցն եմ՝ զանգատաւոր միշտ և մուղարար՝
Ինձ չէ՛ տալիս դադար:
Ցաւըդ ինձ ես տալիս, ուրիշներին քաղցր խօսքերդ՝
Ինձ է՛ս ա քո խերդ:
Ինձնից աւելի, ասա՛ տեսնեմ, էլ ո՛վ ա տէրդ՝
Ինձի նա տայ քու սէրդ:
Դու քու դարտերդ լաւ գիտես՝ խեղձ՝ Ագամ՝ Ազար,
Խալիւնն ինչ ա խապար
Աշէօր Աբա:

18

Ե Ր Դ ն ա խ ն ի գ ե Ր ի ն ա խ ա ր ա ր ա ց ն
ի խ ո ր ս բ ա ն տ է ն:

1, Աստուած որ զայս նոր,	2, Ոհ, ծագէ և մեր
Մեզի տըւիր օր,	Հայրենեաց, ո՛վ Տէր,
Ընդունիմք քեզմէ,	Մի՛ այսպէս տխուր,
Զի քո պարզեւ է.	Այլ լուսափետուր.
Որպէս ո՛վ և այս	Ծագէ Հայոց լոյս,
Երկաթի շղթայս,	Ճաճանչաղեղ յոյս,
Որպէս և անյոյս,	Մերժէ զթշամիս,
Մեր այս բանտ անլոյս,	Նման զիշերիս,
Փառք քեզ, փառք քեզ	Փառք քեզ, փառք քեզ
Ցաւոց տեղէս:	Ցաւոց բանտէս:

19

Քարուն.

Մանկական երգ.

Ահա՛ եկաւ մեր գարուն,
Ու զարդարեց դաշտերուն.
Գոյն գոյն ծաղկունք մեղ բերեց,
Սիրուն գարուն մեր գարուն:

Գոյն գոյն ծաղկներ,
Գլնանք քաղելու,
Տէրին փառք տալու:

Զմաւան չորցած գետինը,
Տեսէք ինչով է՛ ծածկած.
Կարմիր, դեղին շուշանը,
Զորս բոլորքին է ափռած:

Գոյն գոյն շուշաններ,
Գլնանք քաղելու,
Տէրին փառք տալու:

Մի քայլ յառաջ մենք իսկոյն,
Տեսնում ենք վարդ գոյն ըզգոյն.
Վարդի միջին սոխակներ,
Երգում են միշտ անհամբեր:

Գոյն ըզգոյն վարդեր,
Գլնանք քաղելու,
Տէրին փառք տալու:

Վարդի թփեր կարգ 'ի կարգ,
Բնութիւնից բուսել են.
Իսկ նոցա տակ բարդ 'ի բարդ,
Մանուշակներ բուրում են:

Փունջ փունջ մանուշակ,

Գլնանք քաղելու,
Տէրին փառք տալու:

Այսպէս ահա՛ ամեն տեղ.
Խայտայ, ցնծայ բնութիւն.
Իսկ պանդըխտին օտար տեղ,
Զունի ո՛չ մի բերկրութիւն:

Մի՛ տըխրի՛ր, պանդո՛ւխտ,
Պահի՛ր քո սուրբ ուխտ,
Տէրին փառք տալու:

Ը. Գլխիւնդ:

20

Սիրոյ երգ.

Ահանջ արա՛ գու ինձի՛ ի՞նչ եմ երգում, ո՛վ իմ թառ,
Պատմեմ քեզի խօսքերս, մի առ և մի, ո՛վ իմ լար:
Զանաշան եմ քեզ գովում, ո՛վ իմ նախշուն սալբու ծառ,
Բոյիցդ հէնց նման ես՝ որ դու ես կլած իմ եար,
Խալդ էլ ցոյց է տալիս՝ որ դու ես իսկ իմ մէկ ճար,
Որ սպանումես ինձի՛ զիշեր ցերեկ անդադար:
Նախնիքար օթաղն մէջ՝ աղնիւ հոտով մէկ զիւլ ես,
Ամեն զիւլից գովական՝ ամենից նախշուն դու ես,
Ո՛չ թուլթի ես ո՛չ թառլան՝ անուշ ձայնով լիւլիւլ ես,
Խօսումաճքդ խելք է տանում՝ հոգիս հանումես խալառ:
Ի՞նչ ես ինձի չարչարում՝ միթէ՛ դու ես իմ սէրն,
Քնից զուրի՛ ես թողացել՝ էնպիսի ձիգ զիշերն.
Աղաչումեմ ես քեզի՛ ինձից մի՛ ա՛ռ քո սէրն,
Մէրդ ինձի սպանաւ՝ զիշեր ցերեկ անդադար:
Վախենումեմ ինձ սպանէ՛ վերջումն քո աչքերդ,
Միթէ՛ ցաւս չես դիտում՝ որ ինձ չես տամ քո սէրդ.

Գլխիկէ ինձ դարբասդար՝ օխի նման ունիւրդ,
 Շովորով ինձի էրումես՝ հողիս հանում ես խալառ:
 Սաղաթ ասեմ՝ դուր ասեմ՝ թէ գոհարի դու քեան ես,
 Էս ջաների միջումն՝ դու մէկ աննըման ջան ես
 Դու հողեղէն չես էլած՝ հրեշտակի դու նման ես,
 Էնդուր ես ինձ չարչարում՝ գիշեր ցերեկ անդադար:
 Արի՛ ասենք դու ես միշտ՝ հողին առնում մարդիցն,
 Բիւլիւլին էլ ջրիւղն՝ դու ես էն ա՛լ վարդիցն.
 Բաս ինչո՞ւ շուտ հեռացար՝ ինձ հետ կապած շարթիցն,
 Ինձնից որ հեռանումես՝ հողիս հանումես խալառ:
 Բոպէ բոպէ անհաւեր՝ լինումես մէկ ջոկ տեսակ,
 Սէրդ այնքան ուժով է՝ քան զօրաւոր մեծ վասակ,
 Որ արեւ է ինձ աղքատ՝ վրդիս զցած մէկ քըսակ,
 Դռներումդ ընկած եմ՝ գիշեր ցերեկ անդադար:
 Քարացել է քո սիրտդ՝ որ ինձ թողել է անձար,
 Գլխիկ է ինձ ցաւի մէջ՝ ընկել եմ ես սար է սար,
 Ցաւն ինձի պատեղայ՝ մընացել եմ ես անձար,
 Գութ չես անում՝ դու ինձի՛ հողիս հանումես խալառ:
 Ինչ ժամանակ քո սերդ՝ կտորվում է ինձանից,
 Դարբասդար եմ ես ընկնում՝ իմ օթեւան, իմ տանից.
 Չես եմ քաշում աշխարհից՝ հովանումեմ իմ բանից,
 Ընկնումեմ ես դաշտերն՝ գիշեր ցերեկ անդադար:
 Սիրցդ համար է ասում՝ Մովսէսն էս խաղերն,
 Բաց արա՛ մէկ սիրտս տե՛ս՝ ինչէ՛ք քաշած դաղերն,
 Չես գալի մէկ իմ մօտս՝ գնանք կանանչ բաղերն,
 Կարօտ ես թողել ինձի՛ հողիս հանումես խալառ:

Մովսէս Սերգէյեւնի, Բադաւցի:

Մ ու խ ա մ մ ա գ Կ ա ր տ ի. (карта).

Ամեն բանից առաւել՝ առաջ էլաւ կարտի սէրը,
 Աղնիւ, իշխան, հասարակ՝ զործ են ածում ջահիկները.
 Էն թափուր մարդն է խաղում՝ կարտ չի տեսել հէրն ու մերը.
 Նստումեն պատուց տանը՝ խաղումեն մինչ կէս գիշերը,
 Խարջը գուր է անցկենում՝ տրտնջում է պատուց տէրը:
 Առաջինն վե՛ր են գալի տեսնումես տեօմնին մէկ շայի,
 Ղըրաղի նայողներին զցումեն նոքա թամահի,
 Սկսումեն խաղանկը փողով տանվումեն խալահի,
 Ղումարն այսպիսի բանիւ հէ՛չ քեաթուր բանդի չի ջըհի.
 Այսպէսով փչանում են շատ շատ մարդի գումարները:
 Քեաթուրիս չի պատահի՛ գուրում բան ա առուհասը,
 Մէկին երեք թաղաւոր՝ քամակն ունի երկու ասը,
 Մէկին մէկ լաքաթայ՝ պիրք է պահում չորս տասը,
 Իրար զառահ ընկով՝ բակրսումեն անկլ բեասը,
 Տարվումեն մէկ սհաթում տարեկան տատած փողերը:
 Ղումարաղի արվեստն է, որ խամ մարդիք զցի Փանդի,
 Ասուհասով դիւի տանի՛ խաղ անողի տունը քանդի,
 Տարին տասն երկու ամս՝ չի կարող էն փողը տատի,
 Կը մնայ ամանչելով նըման կու տայ մէկ հատ դեատի.
 Շուռ կու դայ ա՛խ քաշելով սրտիցը չի վնայ դաղերը:
 Կարտը մէկ այնպէս բան է՝ մարդի հացի տէր չի անիլ,
 Ով որ կարտին սովորի՛ ջոկ արվեստի սէր չի անիլ,
 Չանը զըրաւ կու զընի՛ կու խաղայ համիր չի անիլ.
 Օրը հաղարով տանի՛ ետի վերջը խեր չի անիլ,
 Ով է փողի տէր դառել՝ կարտ խաղող զումարբազնե՛րը,
 Կարտըն մէկ այնպէս բան է՝ մարդի կըշնի բիրադի,
 Մէկ բոպէի միջու մն՝ աղքատըն միլիօն կու տատի,
 Կը տեսնես միլիօնիկը տկորվեց նըման աղքատի,

Բարերար, քո ստեղծածին՝ էսպէս զուլումից ազատի,
Ու երբէք էլ չի շինվիլ էս կարտի քանդած աւերը:

Կարտը երես չի տեսնիլ և Սուլթան, Խան չի թողալ,
Եւ էսպէս մերկ կու շինի, որ հազուամը բան չի թողալ.
Կու թողնի ողորմելի՝ հաղին հին չուխան չի թողալ,
Թէ կուղ քաղցած էլ մանդայ՝ այս պակասը նա չի զգալ,
Կարտումըն տանիլ կու տայ՝ կու քանդի զլիսի մասերը:

Մինչև հիմայ չի րիկ էր, հիմայ տնօմնին սաղ շինեցին,
Իրանց չի պատրաստ պահելով՝ օրինաւոր խաղ շինեցին,
Ապասին մանկթ դառաւ՝ խիստ օյինը չաղ շինեցին
Կովեցին մէկ մէկու հետ՝ իրար անպատիւ շինեցին.
Վերացաւ պատկառանքը՝ անարգեց աղբերն աղբօրը:

Շամչի-բալէն ասումէ՝ թորա չ'անիլ խաղանոցը,
Մինչև դիմ տանիլ չ'ուայ՝ խառակի իւր ձեռքի փողը,
Տարփօղը կրտումի՝ կ'ուրականայ փող տանոցը.
Միանգամայն քարից պէսքէ՝ էս ցաւերին զիմանոցը.
Ինձ լըսողը ձեռք կու քաշի՝ երբ չի ուզիլ կարտի խերը:

Յօդակ Ե խելիւնիւնիւն:

Գովք 'ի նշանս Հայկական երաժշտական խաղից.

Այն ինչ թարգմանիլն՝ Հայկական տառից՝ բաբունին Մեսրոփը,
'ի շար ոսկեշար՝ հիւսեր զթել խաղից՝ որպէս զՍերովք.

Այն ինչ և Սահակ՝ համայն կրթելովք՝ նմին զհետ դան՝
Ձխաշից անուանա՝ 'ի կարգ վերածեն՝ որպէս շար ական:

Հայկական քնարն՝ անդ հնէ զլարն՝ քաղցրաձայն 'ի լուր,

Անդ զեղեցիականն՝ երգոյն եղանակք զմայլիչ նորալուր,

Անդ մեր զգացմունք՝ յաւէտ զուարճանան՝ մեղեդեաց 'ի ձայն

Ձի խաղից դումարք՝ շար 'ի շար հիւսեալ՝ մարդկան քաղցրանան:

Ահա ձայնատուք՝ նշանք մեր խաղից՝ որ զակունս 'ի շար,

Շարեն հիւսուածովք՝ ոսկեթել լարովք՝ կազմեն մէն մի պար.

Ահա շէշ, փուշ, Բուշ, նախադաս քան զայլս միմեանց
զհետ դան,

Պարոյն ընդ երկար՝ ճախր առնեն 'ի վեր՝

Սուշ ինչ մեղմաձայն:

Մուգայից անդ երգ՝ յօրինեն նշանքդ՝ թէ և սուր և խալ,

Դնեն 'ի Խաշիլի՝ խրեւ 'ի պատեանս՝ և մնան անլուր՝

Մուգայք Հայկական՝ զեղեցիայարմար՝ տան հնէլ զլուր,

Ձերաժշտական՝ կազմեալ զխնջոյս՝ հիւսեն զականց շար:

Երգոյ քաղցրութիւն՝ անդ յաւէտ փայլի՝ երբ հիւսուածք խաղից

Կարդ 'ի կարգ շարին՝ որպէս մեր նախնեաց՝ դասակարգ ձայնից.

Ահա աստանօր՝ եղանակ կրկին՝ դնին առաջն՝

Ձի մեծ և փոքր՝ բէնիւրձ և Բնիւրձ միմեանս 'ի մի:

Սոցա զհետ դան վերնախաղ կրկին նոյնպէս նշանաւոր,

Կ'ու կազմեն զհանդէս դրաւեն զգացմունս ունկնդիր մարդկան,

Տե՛ս ուրեմն ահա զինչ և Զիւլեյիւրն զինչ և ոլորսն աստանօր

հնէն,

Ձի խաշի մանջ և փուշ զիւրեանց եղանակս՝ 'ի խնջոյս հանեն:

Բաբունայ է շարս՝ այս ոտանաւոր՝ որ մեր սերնդոց՝

Կանոն և խրատ՝ աւանդէ որոց՝ երաժիշտ երգոց,

Արդ Բարսեղայնն՝ ընդ խորալայնս՝ զարն առնուն քաջիկ՝

Եւ Կիւրապետն՝ զնի Զուհի խոնարհ՝ հնէ զլար մեղմիկ:

Ո՛վ արդեօք 'ի մէջ՝ որ ճաշակ երգոց՝ քաջավորձ զգաց,

Ո՛վ բարձրաբարբառ՝ գովութեան զձայն՝ ետ մերոյ նախնեաց,

Ո՛վ արդեօք այսպէս՝ զեկեղեցիս սուրբ՝ փայլեցոյց երգովք,

Որպէս թարգմանիչք՝ և նոյն յաջորդք՝ լի հոգւոյն շնորհօք:

Վասն զի Զուհի, Կարաշի ընթացեալ՝ փութայ ժամանել,

Հանգանակ ձայնից՝ ընդ Կիւրապետն կազմեալ, յօրինել,

Անդ և Կիւրապետն ընդ Կիւր՝ խաղից զն փաթցթ առեալ,

Հրաւիրէ նաև Կիւրապետն, Կիւրապետ և որ խաճ ձայնեալ:

Բարէ երջանիկ եմք Հայկական սերունդքս յաւէտ երջանիկ,

Որ հարց և հաւուց վիճակեալ Գովք այնպէս զեղեցիկ,

Գեղեցիկ մեզ կարգ վայելուչ և շարք երգոց պատուական,
Մեզ ի ցնծութիւն՝ փոյթ կալան թողին յաւետ զերբնական:
Վարդապետարան երգոց մեղեդեաց աստէն տեսանի,
Զի խաղից նշանք և յատուկ անուանք աստ նշանադրի.
Վարժապետաց փոյթ յայնժամ բազմադղին քաջ հանդիսանայ,
Երգ քաջիկ կրթեալ՝ մարդին զմանկտին յայս երգ անվնայ.

Մեարտէք Վարդապետ (Աղլեհոպրս) Սմբատեանց:

23

Աստուած սէր է և միշտ տէր է.

Արդեօք սէրն ո՞նց թարգմանեմ, որ ամենայն մարդ հասկանայ,
Սիրոյ համէն քաղցրանալով՝ իւր ընկերին սիրել ջանայ:
Սէրն մեզ միշտ հարկաւոր է, եթէ մենք նորան սուրբ սլահենք
Այլոց սիրելին տեսնելու՝ չար ցանկութեամբ մենք չաղահենք,
Հոգեւոր սէրից զողանանք՝ մարմնաւորին անչափ շահենք,
Սոցա ամենն մոռացանք՝ միթէ՞ մահ չունենք անմահ ենք.
Լուսատու չենք լուսառու ենք՝ մի ժամանակաւ որ ջահ ենք.
Զկայ այն յոյսըն մեղանում՝ որ սուրբ սիրոյ դուռն բանայ:
Նախ սիրական Աստուածն ինքն է՝ որ միշտ պիտի Նորան սիրենք,
Գոնեայ փոքր ինչ արժանանանք՝ որ Նորա աշխարհքին տիրենք.
Մեր եղբօրց սխալմունքներն՝ սիրով պիտի մենք միշտ ներենք,
Ատոհներիս սէր ցոյց տալով՝ դէպի սէրութիւնն բերենք,
Անսերութեան պատճառաւն՝ մէկ զմէկուց զեշտակր ենք,
Զկայ մէջներին այնպէսն, որ այլոց վրէժն զարմանայ:
Սէր կայ սուրբ է. սէր կայ անսուրբ՝ սորանք երկուսն էլ մէկ սէր է,
Սուրբ սէրն միայն տեսնումենք՝ այն մարդիցն որ շատ ծեր է.
Փոխարկելու մեն ջահիլներն պատճառ ջահիլն անհամբեր է,
Ում որ բնական սէր չունի արդեօք նա էլ ինչ տէր է,
Անսէր մարդոց սարկելցն, մեռնելն աշխարհքին խոր է.

Ում սէր չունի, սեռ էլ չունի՝ նա ոչ մարդ է ո՛չ հայկան ա:
Զարկեալ, սիրոյ քանդվածն ես էլի դու սէրն գովում ես,
Սիրահար ես ի՞նչ օրի ես՝ անսէր մարդկանց նգովում ես,
Մայի՞թն քեզ խրատելուց սուտ մահանով խաւովում ես,
Սատանին էնքան ես սիրում, կ'ասես թէ մօտիկ դովում ես,
Կուշտ էլ լինիս հոտ ես քաշում աննահախ հողիդ պովում ես,
Թո՛ղ ամեթը յանդիմանի ում որ խղջմտանքն տանայ:

Ընթացած Մարտիրոսեան, Շահախէի:

24

Ով յոյս կապեց աշխարհին,

Նա չի լրացրեց տարին.

Անիրաւ աշխարհն ինձի ատելով,

Վերջումն հասցրաւ դառն վիճակին

Անչէջ կրակին.

Տեսա՞մ միտքն նա է, որ նամարդ մարդկանց

Ճամփին մատաղ անի՝ ինչպէս Սահակին

Մօտ եմ դանակին:

Աշխարհն բախտի հետ խօսքն մին արաւ,

Խեղճներին թողին քաղցած և ծարաւ,

Զասի թէ ում արաւ նա խապառ կորաւ,

Վարդն կու հնձի իւր ժամանակին

Եւ կունենայ գին:

Ով բախտին հաւատաց՝ նա անբախտ է,

Պատճառ բախտն ինքնին շատ ապերախտ է.

Նորա զարդն մին անվայել դրախտ է,

Մին օր Ադամի պէս մերկ կանի մարդ, կին

Թո՛ղենայ տակին:

Եթէ որ ուզում ես աշխարհին խեղ,

Ում անից մին առնես նրան ես տուր կէս:

Եթէ կարենաս հէնց զիսի էլ ուտես:

Էն վախտ դու արժան ես նորա սննեակին:

Ոսկի բաժակին:

Խելօք մարդն բախտի աչքին է կրող,

Պատճառ որ տուածն առնել չի կարող,

Ինչպէս պատահում է մին գետին փորող,

Յանկարծ գտանում է մին դանձ ահաղին:

Թաղում է կրկին:

Բախտն առաջ մարդկանց խելքն չափում է,

Ում որ յիմար տեսաւ վերէն թափում է:

Խելօքին հեծնելու քաջով խափում է:

Նա լաւ է ճանաչում իւր աւանտին:

Անվարձ մշակին:

Ես ինչ բանով պիտի տշխարհից վախեմ,

Նա ինձ նեղելով ես վարքս փոխեմ:

Եթէ անձար մնամ շապիկս ծախեմ,

Պիտի մանգամ յիմար մարդկանց շաբակին:

Բղեմ զիմասկին:

Ջա՛րկեար, բախտի ձեռից կանչեցիր աման,

Էն ա որ բախտն բեղ թողաւ անթուման,

Արդե՛օք քո ընդտրած Մայի՛կիդ նրման

Ել ջան ասող կա՛յ լեզուիդ նուակին:

Փորձած առակին:

Երբեք մամ Սարգիստեան:

Էշի անուան էշ է, յի՛մարն էշեց գէշէ:

Այն անցեալ դիշերըն տասնումէկ ժամին:

Պարզ էր եղանակըն՝ փչում էր քամին,

Յանկարծ սարսափելի ձայն ընկաւ տունն,

Սիրտս զողաւ, դնաց աչքիցս քունն:

Ո՛չ փող էր ո՛չ զուռնա՛, ո՛չ թափուկ ո՛չ տալ,

Արդե՛օք սա տեսիլք է. թէ անտուտ երազ:

Վախլըխելով կամաց վեր կացայ տեղէս,

Կ'ասես քար կայ կախած ամեն մէկ բեղէս:

Տեսայ դռան մէջին մին սև աւանակ,

Այն ջններըն դլած կանգնել է մենակ:

Երբ որ ինձի տեսաւ կրկին բղավաւ,

Նորա դէշ ձայնիցըն զլուսս ցաւաւ:

Չեւրս ընկաւ մէկ մեծ երկաթի շամփուր,

Այս անկանչ զոնաղին որքան կարաս տո՛ւր:

Իմ ձեռս նեղացաւ ջանքս թուլացաւ,

Նորա ձայնըն քանի դնաց դրւացաւ:

Ասամ որդին մեռնի սկիզբ գընողիդ:

Աստուած հօրն ողորմի անուն դնողիդ:

Լաւ են անուանել քեզ էշ ես որ էշ ես,

Անդգայ հայվան ես, զզուելի լէշ ես:

Յայնժամ անքան էշն իբրեւ բանական,

Ահա տեսէ՛ք ինչ պէս տուաւ պատասխան:

..Թէպէտ ինձ ասում ես էշ ես որ էշ ես,

Եթէ լաւ մտածես ինձանից դէշ ես:

Ես չեմ փոխոխում իմ հայրենեաց վարքըն,

Չեմ ընկնում մին ուրիշ հայվանաց շարքըն:

Մեղի դուք բեռնում էք խոտ էլ տալիս էք,

Եթէ որ կորչում ենք ման էլ գալիս էք:

Մենք ձեր էշն ենք էլէլ, դուք տերտերների,

Մենք ժամանակաւոր՝ դուք միշտ էք գերի:

Նորանք գիշեր ցերեկ ձեզն բեռնում են,

Ի տեղի խոտ տալու, փող էլ առնում են:

Ո՛չ ձեզնի քորում են, ո՛չ ջուր են տալիս,
 Եթէ որ կորչում էք, ման էլ չեն գալիս:
 Ինչ որ աշխատում էք նորանց փորումն է,
 Երբէք չե երեւիլ անտակ հորումն է:
 Տուններդ քանդվելայ դուք չէք հասկանում,
 Մէք անբան էլ գոյոյլ, ձեզ ծաղը ենք անում:
 Հինգ նաւակառկին անում է պաշտում,
 Ամենէն մէկ մանէթ չ'առած չե հաշտում:
 Եթէ պատահեց մատոյց պատարադ,
 Տասնից պակաս մի' տալ կ'անես սրտաճաք:
 Ծնվելիս տո՛ւր, կնքվելիս տո՛ւր, քտշվե ջուր,
 Փոքր տաս կ'անիծի, տունըդ կրնինի հուր,
 Տօն օրէ տո՛ւր, պսակ է տո՛ւր, մեռաւ տո՛ւր,
 Երեկայ տո՛ւր, չափահաս տո՛ւր, պառաւ տո՛ւր:
 Որտեղ տեսնես ոսկով զուքված մի՛ն տիկին,
 Իմացի՛ր որ կու լինի նա տէրտէրակին:
 Եթէ որ քարոզ ուղար, նա անպատրաստ է,
 Եթէ մէկ մարդ մեռաւ, զործին զգաստ է:
 Ո՛չ քահանայքն ամենն են այլպէս,
 Շատ կան սուրբ քահանայք Աստուծոյ տնտես:
 Ամենայն մարդ պիտի խօսալ լըսածըն,
 Ածական է խօսողներից լըսածըն:
 Ահա՛ տեսար, ո՛վ մարդ, որ դու ես էշն,
 Քեզանից խելօք են եզն ու գոմէշն:
 Մենք մեր հայրենական լեզուն ենք զուում,
 Բայց դուք ձեր հայրենեաց լեզուն էք ծռում:
 Շատ կան ձեր միջումն մարդիք միքբաւոր,
 Իրանք Հայ են, սիրեն խօսել թուրքաւոր:
 Նա այնպէս է կարծում մարդ է կամ Հայ է,
 Այնպէս մարդըն պակաս ո՛չ թէ մեզ թայ է:
 Եթէ մի՛ն պատասխան ունես տո՛ւր, ո՛վ մարդ,
 Եթէ չունիս կ'ասեմ չօռ ու ցաւ ու դարու:"

Էշն ո՛չ խօսող է ո՛չ մարդ խրատող,
 Բայց իմացէ՛ք մարդ չէ՛ ամեն հաց ուտող:
 Ինչ մարդ ՚ի մանկութեան չ'առաւ ուսումն,
 Ծեր վախտին կու տեսնէք քեանդիր ուսումն:
 Եթէ արջ պարացընոյն արջից զիտուն է,
 Ինչո՛ւ մարդաւարի մի՛ն արհեստ չուն է:
 Ինչ աշակերտ որ կարդալից փախաւ,
 Չափահաս դառնալու շամբալուտ ծախաւ:
 Կարող եմ մարդ տեսլ ես իմ Մայի՜թին,
 Անօգուտ իշխանաց թո՛ղ կայնի քէթին:
 Չարկեա՛ր, դու էլ եթէ ուսեալ լինէիր,
 Հոգիդ չէիր ծախել մարմին զնէիր:
 Հիմիկ դու էլար այն մոլ լին նմանող,
 Ինքդ այն բանն անող այլոց խրատող:
 Քառասունից մօտ ես մի՛նչի ցայժմ, Չարկեար,
 Կայքդ է մէկ չաքիւճ, մէկ փոքս, մէկ փարկեար:
 Ընթահատ Մարտիրոսեան:

Գ ե ղ ե ց ի կ դ է մ ք ն լ աւ է,
 Մ ա Ր դ կ ա ն ց հ ա մ ա Ր մ ե ծ ց աւ է:
 Աշխարհիս երեսին մի՛ն քեզի պէսն, հարաբ ճարել կուլինի՛
 նազով հոգեաւ,
 Մարմինս խաշեցիր. օղին քաշեցիր, բո էշխիւ կրակն է անչէջ
 մշտավառ:
 Մին փեքր չես անում, էր ես սպանում,
 Ես ինչ մեղք եմ անում, ո՛վ սիրուն խանում,
 Ի զուր ես զարմանում, որ չեմ դիմանում,
 Թողել ես զնդանում, չես գալիս հանում,

Չկայ քո բերանում, ազատ անուն լատ:

Ունքերիդ կամարն, աչքիդ խումարն,
Կտրելայ իմ ճարն, սրտիս դադարն:
Քեզ վերջն քարն, տարաւ ղումարն,
Թէ կիլնես իմ եարն, կուղեմ աշխարհն:
Ես մեղաւոր չարն, դու ես արդարն,
Թո՛ղ բացվի բահարն, երեւիս պայծառ:

Չի թողիր այն քան հալ՝ կարամ բան խօսալ,
Այդ քան փէքր ու խիւսալ, խղճա՛ խղճալուց մի՛ տալ:
Թէպէտ չեմ անխալ, կարամ պարծենալ,
Կամիս տասանորդ տալ, ինձ է իսկ հալալ,
Ինքն անխար սե խալ, տալին ճերմակ ալ,
Արժան ես բարձրանալ, դու փառայ ՚ի փառ:

Եթէ Մայիկին լըսեմ, պիտի չե խօսեմ,
Մեղայ Աստուծոյ ասեմ, ես ինձ վնասեմ,
Բեր ծամերդ հիւսեմ, երեսիս քսեմ,
Քեզ ժօտ պարդ երես եմ, հրեշտակաց պէս եմ,
Թո՛ղ ինձ ասեն փիս եմ, ինչ որ կամ ես եմ,
Եթէ Չարկեարը ես եմ, շատ բանատես եմ,
Սկըսիր, սկսեմ, դու զաւալ ես թառ:

Ընթանա՛մ Մարտիրոսեան:

Չ ե փ ի ւ ո ն Մ ա յ ի ս ի:

„Ա. ր ի ք որ երթամք“ երգի եղանակով:

Ա. ր ի, բ. ր: զեփիւռ քո քաղցրիկ հովեր,
Չովացուր, փրկիր տօթակէզ անձներ.
Չեփիւռ դու քա՛ղցրիկ այն առաւօտին,
Ընչո՛ւ չերեւց նշան քո հովին:

Մինչ տեսնում էի սիրուհւոյս իրան,
Ընկած էր կամար ինչպէս ծիածան.
Խեղճող տաքութիւնն այն չափ ճնշել էր,
Մինչև իւր վերմակ մի կողմ դրել էր:

Չբերիր պատգամ իմ սիրականից,
Ոչ բոյր և ոչ համ'նորա այտերից.
Աստղերու դիմաց հանգիստ պառկել էր,
Հրեշտակ մարմնեղէն աչքեր խփելէր:

Քնոյ հեշտ հոգեով նա էր կախարդվել,
Իր մատղաշ մարմնոյ արիւնն էր թմրել.
Քեզի կ'աղաչեմ, զեփիւռ անուշիկ.
Սիրուհւոյս մարմնով շնչէ քո հովիկ:

Սրբէ դու նորա պայծառ այտերից,
Այն մաշող քրտինք պատճառած տօթից,
Թո՛ղ հանդարտ շարժեն քո մրմունջ հովեր,
Հոգւոյս հատորի ոսկեթել մաղեր:

Բեր անուշ հոտեր շատ ծաղիկներից
Սիրուհւոյս քիմքը նորանք միայն լից,
Եւ հսկէ նորան քանի կը քնէ,
Մինչև կատարեալ իւր յագուրդն առնէ:

Երբ որ լըղարթնէ դու պատմիր նորան,
Թէ որքան կ'մաշեմ իւր սիրովն անձայն,
Ինքն է միայնակ, որ կ'իշխէ հոգւոյս,
Նա իմ կեանքն, իմ յոյս՝ իմ արեւն, իմ լոյս:

Իշխէ:

Ս Ի ր ո յ Ե ր դ .

„Հայրենիք սրբազանի“ եղանակով .

Այս գինին թո՛ղ լինի՝ քո կենաց թասը՝

Սրտումդ ունենաս՝ սիրոյ մի մասը :

Սէրս թո՛ղ սիրոյդ հետ միանայ արդէն .

Հոգիս թո՛ղ հոգւոյդ հետ լինայ արդէն :

Այս բանով ուզումեմ՝ քո գութդ շարժես ,

Մտքումդ մշտապէս անբաղդիս յիշես :

Ցաւալի վերքերիս՝ մոմուռ կսկիծը ,

Միտք ունի բաժանել՝ իմ կենաց զիծը :

Խոցերիս դարմանը՝ միայն դու գիտես ,

Քո քնքուշ մատներով՝ պէտք է բժշկես :

Աջ ձեռքիս բռնել եմ՝ սիրոյս բաժակը

Ձախ ձեռքիս պահած եմ՝ սիրոյդ նամակը :

Զեմ ուզում այլ ազգի՝ բժշկի դեղը ,

Ո՞նց թողեմ չքնաղեղ՝ ընտրել ազեղը :

Ինձ համար քո սէրը՝ ուրիշն փառքից ,

Շատ բարձր գին ունի՝ ոսկեզօծ կառքից :

Կիսամեռ կանչումեմ՝ ո՛վ իմ ազգակից ,

Կարո՛ղ ես անջատուել՝ խղճիս մահուանից :

Ընդունի՛ր ուրեմն՝ փեսայիդ բանը ,

Այս մեր ամուսնութեան լինի պայմանը :

Ե. Շուրաւիչի խաչի :

Վ ա ր դ ա կ ո ր ո յ ս .

Այգանայ ահա՛ , այգացաւ ահա՛ ,

Այն սոխակս հեծէ՛ դնի անդալայ .

Լաց չ'առնէր երեկ՝ այսօր շատ ողբայ ,

Վարդն իւր չերեկի՝ այդն է ցոյց նմա :

Աւա՛ղ վեճակի՝ անբաղդ սոխակին ,

Ոյր կեանքն 'ի հնոցի՝ սիրոյ տոչորին .

Մա՛հ , ո՛ւր ես , ե՛կ հա՛ս՝ օգնեա՛ թշուառին ,

Դու դառն ես այլոց՝ քաղցր ես սոխակին :

Դարբ , սորբ , ծերպ , անձաւք՝ մթաղղած փասլար ,

Չտան եղկելոյն՝ նինջ , քուն և դադար .

Աչքն 'ի շատ լացից՝ արդ կան լուսադար ,

Այսպէս խիստ ցաւոյ՝ ո՛չ դեղ կայ , ո՛չ ճար :

Բամէ զուշն 'ի կուրծս՝ տքնի հանդուրժել

Անօրէն բաղդին՝ գկիրս իւր հնազանդել .

Եղբւկ նա խարէ՛ չէ՛ կարո՛ղ ժուժել ,

Ուժգնութեան սիրոյն՝ ո՛վ կարէ յաղթել :

Արդ սիրտ սոխակին՝ է խոց , վերաւոր ,

Լեարդն լեալ հրաբուն՝ վեշտք յոյժ ահաւոր .

Նա զուրկ 'ի վարդէն շջի խեղացոր ,

Ցաւոտ , աղէխարշ՝ կիսամեռ , անզօր :

Յ . Է . Ա. Մարտիրոսի :

Ե ր դ .

Արի՛ք ի հանդէս , մանկո՛ւնք Արամեան ,

Օն տուէք աւետիս ի ձայն ցնծութեան (2)

Աւուրս այն ծաղումն բարենշան

Է՛ նոր տարեղլուս մեղ աներկեան.

Գլուխ ծաղկամբ պսակաւոր

Երգ ի բերան նուաղաւոր,

Զաստուածարեալ Հայր մեր ԳԵՈՐԳ

Աճէք փառօք իւրն ի յաթոռ:

Թորդումեան կաճառ

Հնչեցէ բարբառ.

Կեցցէ բարեփառ.

Հայր մեր Վեհափառ.

Կեցցէ մշտալառ,

Հայկեան ջահ պայծառ:

31

Ս աւր ի գեղացւոյ երգ.

Աղանձ, մէ աղշար կեր՝ անունն էր Սպմաստ,

Ընդար մէջն էր Սաւրի գեղը՝ մարդն էր շատ պատրաստ.

Թղթի լիզուով չեմանասէն՝ խաւատի պինդ են,

Ուրնեց խոբու խաթրի խամար՝ հա՛ ժամ էթաս են:

Նրանց անունն խաչադող է՝ իւրենք մարդ խաբող,

Զըմէն աղշար չափփեսէն՝ Գրեկ, Ռուս, Թալնող.

Քեանի տարի տաւարմէն առաջ՝ տեղէն շատ բերին,

Ամա ջըմէն խմիչքի տուին՝ պլեկները պարպին:

Տուն, տեղ թողած հա՛ էթասէն՝ Ռուսէթ շուռ եկասէն,

Գրեկի պատրիկ ձեանասէն՝ Ռուսին խաբեսէն,

Մէկը տերտերի բլնելի՝ մեկը տիրացու,

Էրուսաշիմ անուն տալով՝ Սիբիր խաանեսէն:

Օրերը զըմէն զարիթութեան՝ կարօտ լաճերին,

Գրնաղին եկան քեանի տարի՝ ոսկի շատ բերին:

Բերին խարջին խաղար խարիր՝ թուման ջուր արին,

Ընչու Ռուսն իմացաւ բռնեց՝ կապեց շատերին:

Նախիջևանայ էրկիրը լցին՝ Ռուսի բօլ ոսկին,

Խաբան, մաշին զառ խալաւ՝ աղէկ քէֆ արին,

Ամա Ռուսը շտ խասկցաւ՝ ընդանց էն Ֆանդեր,

Ընդար խամար թողին փախան՝ թէլի իւրեանց տներ:

Աղեկ արաց Ռուսը ասես են՝ էրկիրէն մեզ բերեց,

Ընդար խամար օխնեք Ռուսի թախտը՝ որ մեզ ազատեց

Ամա տըսանք որ խանինան բեկ՝ էլի մեզի տիրեց,

Էնդար խամար Գրեկի անունն՝ զըմէն խախը արինք:

Ղարիբութեն Սաւրի գեղը՝ քէֆ ինան խառնինի

Վա՛վ ասելի էղընցայ չի՝ խաբուն զւեր անելի,

Սաւրի գեղըք համ թմբուլք՝ թողեր են խալալ խաց,

Խայու անունն խախը անելով՝ ուտես են՝ խարամ խաց:

Աղանձ, ես թմբուլի Անտոն Աղաս խալիոր իրիցու պէս

Խաղար ութ խարիր խիսունը խինգն էր՝ խօսացիմ այսպէս,

Որ թմբուլք Սաւրի գեղըք՝ լեն անչընան,

Ու լաճերին խրատ կեարդան՝ չանեն էղէնց բան:

Ընուն Ընուն

32

Երգ Սահմանադրութեան.

Այգանայ գիշեր, ծաղի առաւօտ

Ցղանայ նշոյլ պայծառ անաղօտ:

Հայաստան երկրի տայ կենդանութիւն,

Փրկարար Հայոց ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ:

Սիրոյ դրոշակաւ հաշտարար սրտից,

Իբրեւ լոյս ծագեց մեզ յարեմանից:

ԵՆՔ ընդ առաջ, մանկտի՛ Հայրենեաց,

Ողջունէ՛ք սիրով ազգիս պարծանաց:
Գոչեցէ՛ք կեցցէ դուք միաբերան,
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ և Ազգ մեր համայն:

33

Ա գ ա հ Մ ա ր դ .

Անցեալ օրն ինձ տարին՝ աղահի տունըն ղնաղ,
Օրն ուտիս կիւրտկի, կերակուրն էր սպանաղ.
Մինչ չայի եփ դալըն, նա փոշմանաւ չայ տալըն
Սուգ փոխարկաւ ցնծալըն, նստաւ բէքէֆ, անդամաղ.
Որդւոյ վըրէն բարկացաւ, կռուելով սեղան քցաւ,
Շատ խնդկեց բան բացաւ, վերջումը շինաւ դաբաղ.
Դանակներն սուր բերաւ, տես ի՞նչ կերակուր բերաւ.
Խամ բողբաշի ջուր բերաւ, բաց դաւաթն գառվարաղ:
Իրան քարոզ կարդալըն, փիս կնոջ միթմըրթալն,
Համբըրում էր գրալըն, սրտի մէջ ասում աւաղ:
Բերաւ մին աման փըլաւ, անուշը ոսպով չըլաւ,
Էն էլ ձեռներէս իբրաւ, լափաւ ու քաշուաւ զըրաղ.
Քաղցած մնաց իմ փորը, ՚ի զուր անցաւ այն օրը,
Ընկել եմ շան հետ հորը, մնացել եմ կաղ ՚ի կաղ.
Կնոջ հետն փափրաւ, հայր ու մերն սկրսաւ,
Երբ ղոնաղն այս տեսաւ, ձեռն քաշաւ անսուաղ,
Իւր հացն ինքն կերաւ, մեր վըզին միննաթ դրաւ,
Իմ սիրտս չի հափերաւ, ապամ յիմար, . . .
Բընութիւնդ ճանաչի՛ր, յետոյ ղոնաղը կանչի՛ր,
Արարմունքէդ ամանչի՛ր, ՚ի զուր է գլխիդ փափաղ.
Ինչ մարդ ինքն անհամ է, նորա հացն հարամ է,
Սատանին բարեկամ է սիրալ մեռած, ինքն սաղ.
Ո՛վ ինձանից նեղանայ, սառը ջրով լողանայ,
Էն ինչքան շողանայ նորանից չի լինիլ մատաղ.

Ես միշտ Մայիֆիս տանը՝ լն եմ տեսել սեղանը,
Իրա հացի դուշմանը, մենակ չի մտել օթաղ.
Զարկեար, ձեռք առաւ է, ափսոս քիսէդ կիսատ է,
Աղահից քեզ խըրատ է, փողով չ'անես ձեռնախաղ.

Ընթանա՛մ Մարտիկոսէան:

34

Ն ու ա դ ՚ի հ ա ն դ ի ս ի Ս ա հ մ ա ն ա դ ր ու թ ե ա ն,
Ե Ր Ր Ր դ տ ա ր ե դ ա ր ձ ի.

Արի՛ք Հայկայ քաջ սերունդք,
Թորդոմայ վեհ զաւակունք.
Թեւ թեւ մտած առնունք պար.
Եւ բարեւնք այս ստիունք.
Բարեւնք քաղցր երգերով,
Մէք միացեալ սուրբ սիրով.
Ուխտնք մնալ մինչ ցմահ,
Ազգանուէր սրտերով.

Ուխտնք ո՛վ Հայեր

Մ ի ու թ իւ ն և Ս է ր.

Եկէ՛ք եղբա՛րք միաբան,
Մի սիրտ ըլլանք անբաժան.
Առաջնորդէ մեզ Օր էնք,
Քաջակիրթ ազգաց նման.
Այս միութեան մեր վիպ,
Թո՛ղ աշխարհի որոտայ.
Դարուց ՚ի դարս յիշատակ,
Տ ա ր ե դ ա ր ձ ի ս այս ներկայ.

Ուխտնք ո՛վ Հայեր,

Մ ի ու թ իւ ն և Ս է ր.

Չար նախանձու վատ կիրքեր,

Ալ չը պղծեն մեր սրտեր.

Ի բաց 'ի բաց թշնամանք,

Առնունք սիրոյ համբոյրներ:

Ընկեր զընկեր թո՛ղ գրկէ,

Եւ իւր սրտին կոորդէ.

Ձերմ արտասուաց կաթիլներ,

Ուխտիցը վկայ դռէ:

Ուխտենք, ո՛վ Հայեր.

Մի ու թիւն և Սէր:

Մօր մեր թշուառ կաթողին,

Հայրենեաց ախտեր ոգին,

Տեսնէ զմեզ սուրբ սիրով:

Ու չհեծէ լալազին:

Ձուարթ դէմքով մեր վրայ,

Հաշտ ակնարկէ ու խնդայ,

Մատուցն 'ի լար քաղցրալուր,

Ընդ մեզ երգէ ու ցնծայ:

Ուխտենք, ո՛վ Հայեր,

Մի ու թիւն և Սէր:

Ելէ՛, ողջոյն դիւցազանց,

Նուիրական դամբանաց.

Աւետելով թո՛ղ սփռէ,

Ծաղկանց փունջեր հետն առած.

Ողջոյն ընդ ձեզ Նիւցազունք,

Պաշտելի քաղցր աճիւնք.

Աւետմ' Սէր, Մի ու թիւն,

Ձոր ուխտեն արդ Հայկազունք:

Ուխտենք, ո՛վ Հայեր,

Մի ու թիւն և Սէր:

Կ. Կիւրճէկեան:

Խմբեակն.

Արկաճք Հայոց ժամանակին ընդ անիւ,

Փշին տակաւ մինչդեռ սիրոյ համբուրիւ.

Ուխտեմք 'ի Սէր եղբօր զփեանս զնկ զրաւ,

Օ՛ն անդր 'ի մէջ այր ընկերին լարել դաւ:

Սրացաւ 'ի մէջ բաղդն անհամբոյր,

Արդ նոր բաղդիս քաղցր է համբոյր.

Եղբայր զեղբայր զգուէ Սիրով,

Ճոխն աղքատին մատչի Գթով:

Էանց զիշեր՝ արդ առաւօտ,

Ի ցող ժպտին Մասեաց արօտ.

Եւ վառ ի վառ շողշողելով,

Լոյսն արեգին ծրփայ ի ծով:

Հայա մանկունք,

Վեհ քաջազունք.

Ի զուխ պըսակ,

Ի յաղթանակ:

Առեալ նուագս,

ՅԱրաքս արագս.

Օ՛ն փութասցուք,

Օ՛ն երգեսցուք:

Սէր և դուժ,

Մեր պըսակ.

Առ մեր բաղդ,

Հրաւիրակ:

Յնծասցեն,

Որք լըսեն.

Թէ՛ « ուր Հայ,

Չիք՝ անդ վայ »:

Եղիազար Մելիքեան:

Առաջին տարեգարձ ազգային Սահմանա-
դրութեան 1861. Մայիսի 24 (կ. Պօլիս):

Արի՛ք Հայկազունք, յառաջ ընթանանք,
Սահմանադրութեան նոր բարեւ մ'ալ տանք.
Որ Ազգն երբ զԱնի փրկարար գոչեց,
Նոր հոգի նոր կեանք Անոր պարգեւեց.

Եկայք բարեկամք, առ բարձրեսյն Աստուած՝
Ուղղինք մեր մաղթանք սուրբ սրտէ բղխած.

Կեցցէ, Կեցցէ, Կեցցէ միշտ

Ազգն ու Սահմանադրութիւն:

Զրկանք, բռնութիւն, վատթար վարչութեան,
Բերին մահ 'ի դուռն Հայոց ազգութեան.

Սահմանադրութիւնն եկաւ զայն վանեց,

Եւ կենաց ուղին մեր առաջն հարթեց:

Յառաջդիմութեան բացաւ ասպարէզ,

Ուր ամեն վայրկեան գոչել պարտ է մեզ.

Կեցցէ և այլն:

Զնջեց ամենայն կարծիք անձնական,

Խեղդեց ամենայն ձայն անհատական.

Հրաւեր կարգաց Աստուծոյ ձայնին,

Առաջնորդ լինել գործոց ազգային:

Այն որ Աստուծու ձայն տուաւ մեզի,

Մենէ թող առնու ձայնով մ'այնպիսի.

Կեցցէ և այլն:

Հայերս անարգված զրկեց բարձրացուց,

Մարդկային կոչման մեզ արժանացուց.

Շնորհեց մեզն զոր ազատն Աստուած,

Մարդկութեան երկրորդ նշանն է զրած:

Որուն շնորհիւ յարգ ստացանք, մենք,
Անոր յարգ տալով ապրինք ու երգենք.
Կեցցէ և այլն:

Դուն ալ Հայաստան, սիրուն Հայրենիք,

Ալ այսուհետեւ մի՛ սրգար լռելի.

Զի ալ քու որդիքդ նոր ոգւով բերկրեալ,

Զքեզ հարս կուգին տեսնել զարդարեալ:

Ալ մի՛ լար մայրիկ, լացդ ի պար փոխէ,

Եւ ձայնիւ քաղցրիկ որդւոցդ հետ երգէ,

Կեցցէ և այլն:

Հայեր, միանանք մեր մօրն հետ օրհներ

Զանոնք որ մեզն տուին սուրբ օրէնք.

Սահմանադրութեան բարեաց փոխանակ,

Թող վարեն ուրախ կեանք մի փառունակ:

Թող և մեր որդիք հետ անոնց անուան,

Բիւրաւոր տարիք օրհնեն ու կարդան.

Կեցցէ և այլն:

Յ. Գ. Սլեմշեան:

Երբ վարդանայ

Արի՛ք դուք Սասանեաց ի ճամբար,

Մենք անցցուք գերկիւղայեցն ամեհաբար

Ի նա անցցուք, արին դռներ վարդան յօժար,

Սալամբաւ երկվարաց

Գոռ շեփորաց հրաւեր ի մարտ

Գոչեր ուժգին:

Գունտազունտ վառեալ ի գէն,

Սպառապէն Հայկեան զարմէն.

Ո՛ր Հայ մոռնալով յիշատակդ արդար,
 Կրնայ ուրանալ պարզեւներդ հազար.
 Դո՛ւ լոկ մխիթար Հայ սրտից տխուր,
 Դո՛ւ Ազատութեան սկիզբն և պաշտպան.
 Իրաւանց ծորան, Սիրոյ կերպարան,
 Օրէնք Ազգութեան Սահման երկնատուր.
 Կեցցէ Միութեան Սիրոյ կենսատուն,
 Կեցցէ Ազգային Սահմանադրութիւն:
 Բնութեան ամենէն գեղեցիկ ամիս,
 Ծնաւ քեզ անձկով ծաղկապսակ Մայիս.
 Օրօրոցի մէջ ամբողջ մէկ տարի,
 Լացի՛ր կզկզալով դառն հողմոց բերան.
 Բայց զգուշով ձեռք Ազգասիրական,
 Հասուցին փառաց աւուրս տօնելի.
 Կեցցէ Միութեան Սիրոյ կենսատուն,
 Կեցցէ Ազգային Սահմանադրութիւն:
 Արդ ՚ի բաց մեզմէ սեւ թշնամութիւն,
 Մերձենամք ՚ի պերճ Սահմանադրութիւն,
 Տալ սիրոյ համրոյր ճակտին Հայկազնեան,
 Եւ ՚ի փառս Ազգիս, Հայրենեաց միակ.
 Ուխտել միշտ մնալ ազատ թելին տակ,
 Մաղթել կալ հաստատ մինչ աւուրց վախճան.
 Կեցցէ Միութեան Սիրոյ կենսատուն,
 Կեցցէ Ազգային Սահմանադրութիւն:
 Օ՛ն հապա եղբարք Սահմանադրական,
 Պարենք թեւ ՚ի թեւ մէկ սիրտ մէկ բերան.
 Եւ դու զա՛րի սիրոյ թելերդ ո՛ք քնար,
 Որ երբեմն տխուր հեծէիր ցաւօք.
 Օ՛ն ազատութիւն. ցնծութեան փառօք,
 Երգէ քաղցրանուագ մեզ հետ ծափահար.
 Կեցցէ Ազգային Սահմանադրութիւն,
 Ի շնորհս ՕՍՄԱՆԵԱՆ պետութեան արթուն:

Ն. Ս. ՍԵՂԱՅԱՆ:

Դ ժ բ ա ղ ղ Օ Ր Ի Ռ Դ .

Առաւօտը լուսանում է,
 Վեր եմ կենում անկողնից,
 Բոլորեցունց ուրախ օր է,
 Իսկ իմ համար արտմայից:
 Մօրից էլած չարչարվում եմ,
 Այս աշխարհի երեսին,
 Այս ի՛նչ դառը վիճակ է, Տէ՛ր
 Որ ինձ տուիր այս կեանքում:
 Ինչո՞ւ այսպէս դժբաղդ եմ ես,
 Մէջ օրիորդ ընկերաց,
 Միթէ՞ այսպէս պետք է լինեմ,
 Գերեզմանում ևս պարկած:
 Ոչ, ես այնտեղ, ո՛հ կ'լինիմ,
 Շատ երջանիկ ամենից,
 Յուրտ գերեզմանը ինձ կազատէ,
 Բոլոր դառը վիշտերից:
 Ես գնում եմ, հեռանում եմ,
 Այս վշտալի աշխարհից,
 Գերեզմանիս մօտենում եմ,
 Որ փորած է սեւ հողից:

ՏԵՂԵՆ ԿԱՊԱՐԵՆԷ ԼԵՂՈՒՄԱՆԷԼԱՆԻ: (*)

(*) Եւ տապու մեմ մատուցանելու իմ խորին շնորհակալութիւնը
 Տիկին Կ. ԼԵՂՈՒՄԱՆԷԼԱՆԻ՝ իրա անխոնջ աշխատանաց մասին,
 մշակելով Հայ գրականութիւնը:

Ե. ԳԵԼԷՍԵԼԻԱՆ:

Ն հ ա Ր Ի Ն .

Ահնայիշ, անձայն, խորհուրդ ճակատիդ,
 Պատանի ո՛ւր ես մտքով մտորած.
 Ների ու վրձիններ ցիր-ցան առաջիդ,
 Վրշնայ կրտսւր քու հանդէպ վրռած:
 Շուռ-տուր աչերդդ, նայէ՛ դէս ու դէն,
 Տե՛ս, քեզ ծաղրում է անմիտ ամբօխը,
 Զարթիր, սիրելի, այդ անուշ քրնէն,
 Գոնէ՛ մի անգամ հանէ՛ քու ոխը:
 Բայց դու ներում ես նոցա վե՛հ հոգւով,
 Խուլ ես աշխարհի ունայն շրշուկին...
 Յանկարծ աչերդդ փայլեց սուրբ շնորհքով,
 Հրսկայի սիրտդ թընդաց խիստ ուժգին:
 Ասիր վրձինը, թաց-արիր ներկով,
 Շունչ տուիր անշունչ կոպիտ կրտսւին.
 Երկնից խորհուրդը մեկնեցաւ քեզմով,
 Քեզ անկարելին անյայտ է բնաւին:
 Մէր, ատելութիւն, հանձար, բարկութիւն
 Տուիր պատկերին մատիդ շարժուածով,
 Ինչ-որ չի յայտնեց ճարտարի լեզուն՝
 Դու պարզ յայտնեցիր անձայն խօսուածով.
 Ապշեց ամբօխը վազեց յառաջեց
 Քու կենդանագիր պատկերի դիմաց,
 Ծնկաչոք զըմուռս ու հալուէ խընկեց.
 Գոչեց մեծաձայն՝ « Դա է իմ Աստուած »:
 Բայց, ա՛խ, քու անբուն ժամերու ճիգը
 Քանի մի տրծաթ հազեւ դին զբրին,
 Ստեղծողդ դարձար քու խեղճ խրճիթը,
 Ահիր շարեցին շուրջ քու պատկերին:

Ո. Պատկանէան:

Ուղերձ. (1)

I

Ամենասուրբ երրորդութիւն,
 Պահեա՛ Ռուսաց վե՛հ Տէրութիւն.
 Յամենայնի տուր յաղթութիւն,
 Պահել Հայոց զլլութիւն:
 Երեք անձինք մի բնութիւն,
 Տուր վե՛հ Կայսեր կարողութիւն,
 Պահել Հայկայ Սերունդ արիւն,
 Զազգիս Հայոց զԱրտօնութիւն:
 Անմահ Աստուած, Ամենագոր,
 Պահեա՛ Կայսրն վե՛հ մեծագոր,
 ԶԱղեքսանդր զԱրքայն հզոր,
 Զաթու նորին ամենագոր:
 Հայր բարեգութ, Աստուած անհուն,
 Պահեա՛ զՈրդին հօրն հոմանուն,
 Ժառանգ դահին վե՛հ գերանուն,
 Զդահ Նորին կալ անսահուն:
 Որդիդ Աստուած, Հօր ծոցածին.

(1) Ե. յս. « Ուղերձ » վերնագրով բանաստեղծութիւնը գրված է Բագուայ Հայոց Մարդասիրական Բնկերութեան տասներորդ ամեայ տարեդարձի յօբելանի առթիւ (*). Գ. անձակայ վիճակի, Ս. թարգմանչաց վանքում, ուր արժ. Թէոդորոս վարդապետի հրաւիրմամբ հաւաքվելով Խաչակապ գիւղի ժողովուրդք իրանց քահանաներով, պատարագի և գոհացողական մաղթանքի միջոցաւ կատարել են այս տօնը մեծ շքեղութեամբ, բարեմաղթելով Ռուսաց Կայսեր, Հայկական Կաթողիկոսի և Մարդասիրական Բնկ.

Պահեա՛ խնդրեմք Հօր միածին,
Զժառանգն ծիրանածին,
Կայսերուհին՝ Կայսերածին:

Կայսերազինք պահեա՛ ազատ
Զհամբրէն Նոյին պալատ,
ԶՏէրութիւն պահեա՛ հաստատ,
Յամայր ամն միշտ ամրապատ:

II

Հոգի՛դ Աստուած, Տէր անսահման,
Բղխումն անձառ հրածորան,
Պահեա՛ զԱզգ մեր միշտ անասան
Քահս հոգեոր ՚ի Հայաստան:

Հոգի՛դ Աստուած, անմահ որ էն
Պահեա՛ հաստատ խնդրեմք ի քէն,
Միածնաէջ Կաթուղիկէն,
Զգահակալ զԳէորգէն:

Հոգի՛դ Աստուած, Տէր Մարդասէր,
Զօրացո՛ Տէր ի քո ի սէր
Հայրապետս մեր Ազգասէր
Երկար կենօք խաղաղասէր:

Բղխումն հօր միշտ անսպառ,
Հոգիդ անմահ անեղ անձառ,
Պահեա՛ զԱսպետն Վեհափառ
Ազգիս Հայոց Տէր գերափառ:

Կենաց և բարօրութեանց համար:

ՆՈՒՆ. Ե. ԳՐԻԳՐԻԱՆՅԷ:

(*) 1874 թ. 21 Մայիսի Ընկերութիւնը հաստատված է
1864 թ. 21 Մայիսի ՆՈՒՆ. Ե. Գ.

Յառուր տօնի սուրբ դալատեան,
Տօնեմք այսօր տօն բերկրական.
Վեհապետիս լցեալ օծման,
Եօթն շրջան արդ բոլորման:

III

Տօնեմք նաեւ տօն պատուական,
Զտօն Բազույ Ընկերութեան,
Այսօր լցեալ տասնեակ շրջան,
Մաղթեմք տեւել միշտ յաւիտեան:

Հոգի՛դ Աստուած, Տէր Մարդասէր,
Պահեա՛ ի խնամ ի քո ի սէր,
Զընկերաց դասս Մարդասէր
Յարգի զանդամն ընկերասէր:

Օրհնեցի՛ վասն կենաց,
Սկնաց Բազույ փէհ ընկերաց
Յաւիտեան կամաց կամաց,
Տարիք հազար ամ ըստ ամաց:

Առ այս մատչեմք յուզերձ ՚ի հայց,
Զեռս ամբարձեալ առ Տէր Աստուած,
Վասն անդամոց, պատուելի արց,
Յաղերս մատչեմք բազկատարած:

Շնորհօք Ռուսաց մեծի Կայսեր,
Սիրով կապեալ ընկեր յընկեր,
Բանալ զակօս արդասաբեր,
Որպէս մշակ սիրտ անփէհեր:

Քաջ երկգլխեան Արծո՛ւոյն ներքոյ,
Ընկերութիւն այս գերարդոյ,
Տայ զպտուղ ամենազոյ,
Աճէ ՚ի սէր միշտ մշտազոյ:

Քանի մնայ բարձր կովկաս
Կայցէ յաւերժ ընկերաց դաս

Քանի հոսէ Բրախ անկաս,

Անդամք Բագուոյ կան մեկնեսաւ:

Քանի ցոյց ծովն կապուից,

Ընկերութեան սէր յաւերժից,

Մ'նասցէ միշտ՝ միշտ բերկրալեց,

Ի սէր Ազգիս ուրախալեց:

Քանի կանգուն կայ Արագած,

Կեանս խնդրեմք բազկատարած

Վասն Անդամոց Ընկերացած,

Յօդնել Ազգիս միշտ միացած:

Քանի Արեգն յերկնից 'ի ծիր,

Գնայ ճեմէ անքուն աննիրհ,

Ընկերութեան ջեր անձանձիր,

Չան և քրտունք Հանցեն նանիր:

Քանի աստեղք յերկնից կամար,

Միշտ պսպղան բոյլք անհամար,

Ընկերութեան ձիր, աննիրհար,

Ընդ մէջ ածեալ ուսման կամար:

Ընկերութեան ջեր Մարդասէր

Մեք ընկալաք սիրոյ նուէր,

Յաղօթս ելաք աստէն առ Տէր,

Վասն կենաց ջեր բարեբեր:

Թոթովախօս մանկանց երամ,

Մաղթեն առ Տէր բարեխնամ,

Ընկերութեանդ միանգամայն,

Խնդրել կեանս միշտ յամայր ամ:

Շիրակունին Ազգին յըսպաս,

Տքնի ճգնէ անդուլ, անկաս

Յուսայ ինքեան գոլ մեկնեսաւ:

Չեր պատուելի ընկերաց դաս:

Վասն հայր 1). Թարգմանչաց Հանկ

Թեոփոփոս Հարութիւն Երեւանի

Մահ Զարմայրայ Նահապետի Հայոց.

Ամլը եկաւ՝ ծածկեց սարերն՝ ու ձորեր,

Չէր տեսնուիլ պատերազմի դաշտերը,

Մէգ, մառախուղ կ'իջներ Իգայ լեռներէն,

Գիշերային մութը պատեց դիւերը:

Հիւսիսային հողմը փչեց սաստկադին,

Հաղարամեայ կաղնին շարժեց, դողացուց,

Ամլի միջէն փայլատակեց փայլակը,

Ակօսի պէս պատուեց խաւար երկինքը:

Դիակներու հռնդիւնը չէր լավեր,

Քամին հեռու կ'տանէր սաստիկ փչելով

Ամլի գոռալն կ'դղդղէր երկիրը,

Մրրիկ, կայծակ խառնված էր օդումը:

Հեռուանց կուգայր լաց ու սգոյ ձայները,

Տրոյացուց՝ և կամ Յունաց բանակին,

Ամենքեան իւրեանդ մեռելն կ'պտուեն

Այն չար օրը շատ կոտորվածք էր եղել:

Ճրագներով՝ լապտերներով կ'պտուեն,

Մարդոց, որբւոց մարմինները՝ կանայքը,

Ոմանք շալկած կ'տանէին մեռելը,

Որն որ առաջ կու գտնէին արեան մէջ:

Ով ունէր տէր՝ կու գտնվէր դիակը

Դագաղներով կ'տանէին պրկուլ,

Մայրը քոյրը՝ կինը դուստրը միասին,

Իւր մեռելին կ'տան վերջին պատիւը:

Ամպերու մէջ Հիւսիս աստղեր, խաւար է,

Սև քօղ պատեալ՝ սգաւոր է երկինքը

Քամին փչեց լապտերներուն՝ մթնացաւ,

Պատերազմի տեղը բռնեց լռութիւն:

Բայց հեռուէն՝ այն ի՞նչ լոյս որ կ'երևի
Խոյս սարի կողմէն մէկ լոյս կ'փայլէ,
Լոյսն անդադար շարժման մէջ է քամիէն,
Այլ կ'վառվի և չորս կողմը լոյս կուտայ:

Սարի տակը կու երևի մէկ ծրագ,
Որ լապտերով կախված էր այն՝ կաղնիէն,
Արդեօք ո՞վ կայ այս մութ գիշեր այն տեղը
Երևի, որ պտուղ չունի՝ անտէր է:

Կաղնույ տակը փռած էր մէկ լայն մորթի,
Կամ առիւծի էր այն, ընձու, կամ վագեր,
Վրէն պառկած էր կարեւիւր՝ քաջ զինուոր,
Մահու քրտինք տուել էր բոլոր մարմինը:

Երկու ձեռքով բռնել էր իւր մէկ կողքը,
Կամենում էր իւր արիւնը դադարացնել,
Միտքը բերեց իւր սիրելի Հայաստան,
Յոգւոյ հանեց՝ ցաւած սրտի խոր տեղէն:

Միտքը բերեց իւր կարօտեալ Հայրենին,
Նորոգեցան իւր խոցերու ցաւերը
Արիւնը յորդ բղխեց խոր խոր խոցերէն,
Այլ չ'մնաց այնուհետեւ կենաց յոյս:

Վեր նայեցաւ՝ տեսաւ լուսով լապտերի,
Ծառի ճիւղքէն կախված էր իւր աղեղը,
Կապարձը լի՝ նետիւք ընկած գետինը,
Սուրը մօտն էր,՝ բայց անպիտան իւր տիրոջ:

Մօտը կանգնած՝ էր միայն իւր երիւկը,
Շուտ շուտ շնչով՝ խրինջալով՝ կը փէէր,
Ոտքով հողը՝ փորփրելով՝ վեր ու վայր,
Իւր տիրոջը՝ ցաւոյ կ'լինէր՝ ցաւակից:

Առանց ձայնի՝ առանց լեզուի՝ որպէս թէ,
Կասէր տիրոջ՝ հաւատարիմ կենդանին,
Մի՛ պառկիր դու՝ այս մութ խաւար՝ դաշտումը
Մի՛ մնար դու՝ այս կաղնույ տակ՝ այս գիշեր:

Վեր կայ հեծիր՝ շուտ իմ վրէն իմ իշխան
Ես կը տանեմ՝ քեզ քո երկիր՝ Հայրենի,
Ես չորս ոտքս կը տարածեմ՝ գետինը,
Կը ցածացնեմ մէջքս՝ որ դու հեշտ նստես:

Բերանով՝ կը բռնեմ քո թևիցը,
Կը բարձրացնեմ կը լինիմ քեզ օդնական,
Մի՛ մնար այս օտար հեռի երկրումը,
Երթանք հասնինք՝ քո Հայրենի Հայաստան:

Այլ քաջեցայն՝ սաստիկ խոցուած Զարմայրը,
Հուր, բոց բղխեց՝ խորոց հոգւոյն և սրտին,
Վազեց արիւն՝ լայնաբերան՝ խոր խոցէն,
Խաւար մահու՝ պատեց աչքին և սրտին:

Ասաց՝ արի՛ իմ քաջ ընկեր՝ մրտերիմ,
Արի՛ ագնիւ՝ իմ երիվար՝ իմ նրժոյգ,
Ես չեմ կարող՝ միւս անգամ քեզ հեծնել,
Թամբիդ վրա առաջվան պէս՝ այլ նստել:

Ասպանդակիդ այլ չեմ կարող ոտ դնել,
Եւ ո՛չ ձեռքով՝ սանձդ բռնել՝ մետաքսեայ,
Այլ չեմ կարող՝ քեզ հետ շրջել՝ սար ու ձոր
Պիտի մնամ՝ կարօտ կանանչ դաշտերուն:

Քանի՞ անգամ մենք պատերազմ ենք տեսած,
Քեզ հետ մտել՝ քեզ հետ ողջամբ՝ դուրս եկած,
Ինձ շատ անգամ՝ ծառայել ես՝ մտերիմ,
Մէկ անգամ ևս՝ կատարեալ իմ՝ պաշտօնը:

Մէկ մօտ արի՛ ան իմ յետին՝ ողջոյնը,
Սանձդ առնում՝ այդ աներկիւղ՝ քո գլխէն,
Մէկ համբուրեմ՝ արտասուակից աչքերուդ,
Իմ ողջոյնս տա՛ր հայրենի՛ մեր երկիր:

Գնա դարձի՛ր շուտով հասի՛ր Հայաստան,
Որուն կարօտ պիտի մնամ՝ այս՝ տեղը,
Գրնա՛ մեր տուն՝ Արմաւիրին տար՝ համբաւ,
Որ չ'սպասէ իւր իշխանի դառնալոյն:

Որդւոյս տեսնես՝ ասա՛ չունիս՝ այլ դու հայր,
 Հայաստանն է՛ այսուհետեւ քո ծնող,
 Ասա՛ Հայոց՝ Ձեր Նահապետը՝ Զարմայր,
 Գեանին դրեց՝ իւր երկսայրի սուսերը:

Ասա՛ Հայոց՝ ձեր Նահապետ Զարմայրը,
 Չեռին չո՛ւնի տհեղ դեղարդ և վահան,
 Ասա՛ Հայոց ձեր Նահապետ Զարմայրը,
 Այլ չէ՛ կարող հրաման տալ՝ իւր զօրաց:

Ասա՛ Հայոց՝ ձեր Նահապետ Զարմայրը,
 Չէ՛ առաջնորդ քառսուն հազար բանակին
 Քաջ Հայերը՝ ցիր-ցան եղան դաշտի մէջ,
 Ո՛չ ոք տեսաւ՝ իւր իշխանի մեռնելը:

Բայց երբ տեսնես՝ դու նորահարս՝ սեորած,
 Որ զրկի մէջ՝ մէկ հատ տղայ՝ ունենայ,
 Որ աչքերէն թափում լինի արտասուք,
 Ու դաշտի մէջ՝ պտուում լինի գերեզման:

Ու իմ անունս՝ յիշում լինի անդադար,
 Ու երեխին ասում լինի մշտապէս,
 Թէ՛ դու որք ես՝ ու հայր չո՛ւնիս յաշխարհի
 Այսուհետեւ քեզ չի ձանձնար Հայաստան:

Այսուհետեւ՝ դու մի՛ տեսնիր Արմաւիր,
 Այսուհետեւ՝ մի՛ յիշեր դու՝ այն օրը,
 Որ քեզ իշխան՝ ազգի կոչեց Հայաստան,
 Իմացիր որ՝ նա իմ կինն է՝ խղճալի:

Մէնակ նըրան՝ մի՛ պատմեր դու իմ մահը,
 Նա չէ՛ կարող՝ լսել այդ սեւ համբաւը,
 Թո՛ղ չկաթէ՛ նորա աչքէն՝ արտասուք,
 Թո՛ղ թաց չանէ՛ նա արտասուք սեւ հողը:

Նըրան ասա՛ իմ սիրահան՝ սիպտակ ձի,
 Թէ՛ քո մարդը՝ օտար երկիր՝ հեռաւոր,
 Այլ գեղեցիկ՝ աղջկան հետ՝ պսակվեց,
 Քեզ մոռացաւ՝ ոչ յիշեց քո՝ անունը:

Ասա՛ նըրան՝ իմ սիրական՝ սիպտակ ձի,
 Թէ՛ քո մարդը՝ իդայ սարի տակումը,
 Նշանուածին՝ առաւ գիրկը՝ պառկեցաւ,
 Աչքը խնկեց. քաղցր քնով՝ քնեցաւ:

Ասա՛ նըրան՝ իմ սիրահան՝ սիպտակ ձի,
 Թէ՛ քո մարդը՝ փեսայի պէս՝ պառկեցաւ,
 Հարսանիքն էր իդայ լերին՝ հովտաց մէջ,
 Հարսնարանը՝ զիականերով զարդարած:

Առագաստն էր՝ երկնից կապուտ կամարը
 Ճրագները՝ հրեղէն փայլակ՝ և կայծակ,
 Անկողինն էր՝ սառն ու խաւար գէճ հողը,
 Նուադարան՝ ամպոց ահեղ՝ գոռալը:

Մատանին էր՝ լայնաբերան գեղարդը,
 Հարսնացուն էր անյաղթելին Աքիլէս,
 Փեսաւէրն էր՝ հին բարեկամ Մեմնոնը,
 Եւ հարսնաքոյր՝ Պանթաղիդէ Ամազոն:

Իմ զարդարանք՝ եղաւ կարմիր արիւնը
 Ողջագուրանք՝ դիոց մահու՝ հըռընտիւն,
 Նշանվեցայ՝ սուր սլաքօք նետերու,
 Պսակվեցայ՝ պողովատիկ սուսերով:

Էլ չես, „Պանդեպի ի Գեղեղան Լեռնի ի Փարեղ:”

ԵՐԳ մ ե ո ա ն ո Ղ ր ն կ ե Ր Ի .

ՀԱՅ ԵՂԱՆԱԿԻՆ

„По свѣдѣнїямъ военнаго оклада:”

Ազնիւ ընկեր ինչո՞ւ այդպէս
 Թողնում ես ինձ վշտալի,
 Ու չես կամում՝ դու քո սրտի

Գաղտնիք յայտնել մի առ մի:
Ահա եւ քո միակ ընկեր
Վերջին համբոյր քեզ տալով,
Դարձնում եմ քեզ իմ այս խօսքեր,
Արտասուակեց աչերով:
Իմ սրտակից ազնիւ հոգի,
Թըռի՛ր ահա՛ դու շուտով,
Դէպի փրկիչ քո Յիսուսի,
Նորա բարեք տեսնելով:
Հանգի՛ր այնտեղ՝ այն սուրբ երկրում
Դարէ՛ ի դար ցնծալով,
Պատճառ, քո բաղդ այն աշխարհում,
Պիտի ժպտայ խայտալով:
Պիտի քո բաղդ ոստոստելով,
Ժպտայ այն տեղ, որտեղ որ
Շատ սոխակներ քաղցրիկ ձայնով:
Կ'երգեն եւ քեզ ամեն օր:
Իսկ եւ ուխտում ու պատրաստ եմ
Ձը մոռանալ քո գործեր,
Եւ քո անուն պահելու եմ,
Շատ շատ օրեր տարիներ:

Ը. Գլխաւորէանց:

45

Երդ ու գնացք զօրացն Հայոց.

Բա՛մ փորոտան բարձուստ բուքիւնք յԱյրարատեան դաշտն ի վայր,
Արի արանց արիւնք յեռանդն առատանան ի հրազայր:
Հրաւեր հայրենեայ հրուշակի՛նդ հանուր
Հողիք Հաւսագանց բորբոքին ի հուր.

Որք երկնաւորի պսակին էք կարօտ
Ու որ երկրաւորիս փառաց երկնահօրդ,
Հապ'օն, արի արանց մանկունք
Հայրենավրէժքդ Հայկազունք,
Հապ'օն ի գէն գունդադունդ,
Յեռեալ ի պար թունդ ի թունդ՝
Ի գէն ի վրէժ, օն անդր յառաջ,
Ի գէն ի վրէժ, մի ձախ մի յաջ,
Օն անդր յառաջ մի՛ ձախ մի յաջ
Օն անդր յառաջ յառաջ յառաջ
Հայկեան փանդանց որոտընդոտ դռնչին բարբառ մարտադոռ,
Դառնակոռոչ անդրաձայնէ Պարսիկ կերկեր ի շեփոր.
Շարժեն հրեշտակք թեւք լուսադողդողս,
Ճիւղալք ճուճաղաց կայտունն ի դրժոխս.
Շոինդըն շանթառաք զեթերօք փարի,
Սարսափեն սանդարք ի խօլ խաւարի
Հապ'օն արի արանց մանկունք,
Հայրենավրէժքդ Հայկազունք,
Հապ'օն ի գէն գունդադունդ, եւ այլն:

Ը. Գլխաւոր է Աւելանէան:

46

Հայոց գինի.

Բաժակներ առնո՛ւնք եղբարք,
Լիք լիք բաժակներ զինով,
Կարմիր ու ճերմակ գինին
Մեզ լինի անոյշ համով:

Բերներիս տաննք անվախ
Չէ դա խառնած կամ խարդախ

Նեկուար է և ո՛չ զինի,
Խմենք մեզ անոյշ լինի:

Արաքսայ ջրով ցողած
Հայոց արեւով հասած
Հայոց աղջիկ է քաղել
Քրնքոյ ձեռներով քամել:

Այս բերքն է Հայոց երկրէն
Հայաստան տընկած Նոյէն,
Անմահ երկնային զինին
Նա խմեց երբ իջաւ սարէն:

Այս անոյշ զինին խմողը՝
Սրտէն թո՛ղ հանէ ոխը՝
Ամենքս-էլ ասենք „ամէն”
Որ շատ տայ մեզի ամէն:

Ո՛. Տ. Գ. Պատիւններ:

47

Բաց քէն Հայրենիք.
Մայր անչափ քաղցրիկ.
Մէք ՚ի դառն յաքսոր.
Տանջեցաք ցայսօր.
Ի ժամուն յետին,
Տիտւր արտասուազին,
Ետու զիմ ողջոյն,

Երկնի քշող սիրուն,
Մէք դէպ յեզերս Գաղղիոյ,
Հապա նաւեսցուք,
Հա նաւեսցուք անդուլ,
Ահ զե քաղցր են մեզ այս սիւք
Հայրենիք սուրբ սիրտ մեր,
Երկիր սուրբ օրհնեալ:

48

Զ հ ու զ ի տ ա շ .

Բարե քեզ Ըստեփան,	Բայց իմ սատ անոյս հոգին.
Ե՛ւ ի՞նչ հրաաշի բան,	Ո՛վ ի ի պէս ունի զին:
Ե՛ւ ե՛կայ՝ քեզ պատմեմ,	Թէ ուզում էս՝ մորթէ՛
Քեզից վատխերքս առնեմ:	Թէ ուզում էս՝ ձարթէ՛
Ե՛ւ սատ խոնարհ մարդ եմ,	Թէ ուզում էս՝ ես թաղվեմ,
Ոյ զէր, այլ լըսր եմ,	Տուր նախ վատխերքս առնեմ:

49

Ի հ ա ն զ ի ս ի ե Ր Ր Ր Ղ Ե տ ա Ր Ե Ղ ա Ր Ճ Ի
Ա Ղ Գ ա յ ի ն Ս ա հ մ ա ն ա Ղ Ի ու թ ե ա ն .

Գարուն Հայաստան գայ ծաղիկապսակ,
Զայն ողջունելու ելէք Հայ զաւակք.
Անցան մեւ օրեր, օրեր մահահոտ,
Հայոց նոր բաղլի ծաղի առաւօտ.
Սահմանադրութիւնն ուղեցոյց կենաց,
Սիրոյ դրօշակով ե՛կաւ զարդարուած:
Որ փայլէ Արեւ սուրբ Հայաստանի,
Որ Հայ Աղգութիւնն փառօք վերածնի՛.
Կեցցեն անձնուէր որդիք Հայկազունք,
Կեցցէ՛ Ազգային Սահմանադրութիւն:
Կսթիլ մ'արտատուք հեղունք աննախնա՛,
Ի սուրբ յիշատակ մեր քաջ նախահարց.
Կսթիլ մի քրտինք հեղունք անխնայ,
Ի նպատտ Ազգիս յուսոյն ապագայ.
Եւ ոչ իսկ խնայենք բոլոր մեր ճգունք,

Կրօնի, Հայրենեաց և Ազգի սիրոյն:

Որ փայլի Արեւ . . . և այլն:

Հայեր, միանա՛նք, կ'ընենք առաթուր.

Ամեն ուժ և նենգ, պարխպներ ամուր.

Երկինք զայս մեր սուրբ կ'օրհնէ Միութիւն,

'ի Աստուած Գրիգորի զօրավիգ արթուն.

Հապա խրատութիւնք, կուրծք տանք անվնաս,

Ընկճենք կործանենք, ամեն արգելքներ:

Որ փայլի Արեւ . . . և այլն:

Ունիւնք սիրա արի, ողի եռանդուն,

Ժառանգ մնայած բազուկ աննրկուն.

Գորերու յաղթող Ազգի զաւակ ենք.

Ամեն նախատինք օն փութով ջնջենք.

Անմահ Հայութեան կանգնենք յաղթանակ,

Հայոց Մօր ճակտին հիւսնենք սերճ պսակ:

Որ փայլի Արեւ . . . և այլն:

Ո. Պ. Պ. Փառաշէն:

50

Վերջին գարուն.

(Երգ օրհասականի)

Գարունն է եկել նախշուն թեւերով,
Նախշուն թեւերը պէս պէս ձեւերով,
Գոյն գոյն ծաղիկներ՝ կարմիր ու սպիտակ,
Վարդ, մեխակ, շուշան անուշ հոտերով:

Երկինք ու երկիր քեզ տօնեն գարուն,

Ձի եւ քան զամեն հղանակ սիրուն,

Նա անձրեւ ցօղէ առատ 'ի վերէն,

Դա օրհնել տայ քեզ եկուր հաւերուն:

Ոսկի արեւը փայլէ քեզ վերէն.

Կենսաբեր հովը վրէէ 'ի լերէն.

Ա՛խ, աղնիւ դարուն, եղանակ սիրուն,

Արդեօք դու ի՞նչ բաղդ բերիր ինձ Տէրէն:

Գլխաքարը երթամ 'ի պարտէզ այգուն,

Ախ ու վախ քաշեմ ես անդ օրն 'ի բուն.

Ձի կայ ինձ հանդիստ, ցնծութիւն սրտիս,

Ես վաղ եմ մոռցել՝ զի՞նչ անդորր է բուն:

Մեռած, պատանքած գետնին կեանք տուար

Տերեւթափ ծառին ստուերախիտ արար.

Քեզ թռչնոց երամ հանդէս կանչեցիր,

Ինձ մենակ խղճիս էսպէս մոռացար:

Առաջ գնա՛, գարուն, դէպ հիւսիսն 'ի խոր,

Գնա՛, կանանցո՛ւր դու անդ սար ու ձոր,

Որոց անհամբեր քեզ կան՝ տո՛ւր բարեւ,

Ք՛ուրախ գալըստեամբ նոցա զուարճացուր:

Կու գաս գալ տարի՛ դու ինձ կու գտնես

Ո՛չ 'ի մեր այգին եւ ո՛չ 'ի պարտէզ,

Այլ անգարթ քընով հողի տակ պառկած,

Գերեզմանաքար մի վրաս կու տեսնես:

Ո. Պապիանի:

51

Գիւղական աղջիկ եմ ես զամբիւղաշէն
Եկեալ աստ զամբիւղօք 'ի Հայոց երկրէն,
Յուսամ, զի Հայ տիկնոյք եւ պարնայք Հընդկաց
Բարձր գին տայցեն իմ սիրուն զամբիւղաց.
Ա՛ռ զամբիւղ (3) յօտար աղջկանէս՝
ԶԱրարտ, զԵփրատ և զՏիգրիս թողի,
Միայնակ շրջեմ աստ յեզերս Գանգէսի.

Պանդուխտ եմ, օգնեցէ՛ք անտերունչ անձինս,
Զի ծնողք ձեր յառաջ աստ պանդուխտ էին:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:

Զամբիւղք իմ են յարմար ասղնեգործութեան՝

Պահել անդ զմտնոց. զթել, զսաղաման.

Իմ ձեռքք ևմ հորձեալ ես զամենեւեան,

Երբ խաշինք եւ գառինք իմ զինե խայտան:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:

Գանձք բաղումք, ցաւք բաղումք կան յայսմ աշխարհի.

Պէտք սակաւք, ցաւք սակաւք կան յիմում Լըլրի.

Զայդի մի ունեի՝ զամբիւղ գործէի

Լոկ կաթամբ եւ պանրով երջանիկ էի:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:

Աստ սերկելիլ, ծիրան եւ խաղող չի կայ,

Բայց միայն, ամիս քիչա եւ առա.

Ա՛յս, Լըբ իցէ, զե արժանի եղեց վերջաւորն

Ճաշակել զպտուղս իմոյ պարտիզին:

Ա՛ռ զամբիւղ, և այլն:

Ապա դուք ըսւ տիկնայք՝ զամբիւղս իմ առէք,

Գիւղական աղջկանս սիրով օգնեցէք

Զի դարձեալ յերկիր իմ հանդերձ ձեր շնորհօք՝

Զերակտիս ձեր աւեալ՝ գովեցից բաղմօք:

Ա՛ռ զամբիւղ (3) յօտար աղջկանէս:

Մ. Թաղեալեանց:

Գիշեր ցորեկ կը հառաչեմ ա՛խ օրիորդ քո սիրող,

Սէ աչքերուդ վարդ այտերուդ զարնուեցայ ի՛նչ օդուտ,

Աչքերուդ, այտերուդ և ոսկեթել մաղերուդ,

Միայն քեզ սա կաղաչեմ, որ ունենաս քիչ մը գութ:

Գիտես անգութ որ պատանին չի դիմանար այս ցաւուն,
Քեզի համար ալ չի դադիր աչքիս արցունքն օրն ՚ի բուն,
Քեզի միայն կ'իշխեմ թէ բուն ըլլամ թէ արթուն,
Թէ մութ ըլլայ միտքս կու գաս նոյնպէս և առաւօտուն:

Շատ աղուորներ թէպէտ տեսայ, սիրտս միայն քեզ սիրեց,
Ո՛հ չեմ դիտեր, թէ քու սերդ սրտիս միջ ո՛վ արծարծեց,
Ա՛յս բու խոթուն մարդիկ իրէն վեհայ ո՛վ ընտրեց,
Գերի կ'ըլլամ քու մօրկանդ եթէ զիս դուրս չ'ընդեց:

Ո՛ւր էր որ սա աղջիկը ինձի ըլլար ահա սին,
Խիստ երջանիկ Պէյերու պէս ապրէինք ՚ի միասին,
Թումգուլի կ'ըրէի զաւելներիս մեր չորս դին,
Եւ ծիւղի իմ սիկաւս, աղնեգործեր իմ տնիկն:

Քեզի համար թափառական ես սար ու ձոր ընկեր եմ.
Քեզի համար ճրգիկ ճրգիկ ոսկոռ ու մօրթ եղեր եմ,
Ալ բաւական իս խոցես, ահա ուրքդ ընկեր եմ,
Ըսէ ինձի բառ մ'երջանիկ, թէ ես ալ քեզ կ'ըսիրեմ:

Ա. մանկունս Գողթան.

Գողթան մանկտի ահա ձեզ,

Շքեղ փառաց ասպարէզ,

Օ՛ն փութայէք, խումբ կաղմեցէք. } 2.
Պսակ անթառամ մնան ձեզ:

Գիտէք ո՛յք են ձեր Նախնիք,

Բանաստեղծից էք որդիք.

Որ քնարով ոսկի լարով } 2.
Հայրենիքին փառք բերին:

Դուք ամենից էք զովուած,

Փառքեր ունիք, բայց կորած

Հայ եղբայրներ են մերկ քաղցած, }
Եւ Հայրենիք մ'աւերած: } 2.

Գիտէք զփառս Ձեր նախնեաց
Թագաւորաց իշխանաց.

Որք նիղակօք սուր սուսերօք }
Հայտատանին փառք բերին: } 2.

54

Գոռող թշնամեղն երթանք կործանենք,
Չքնաղ յաղթութեան մրցանակ առնենք:
Հայրենեաց փառքն յաւէտ շողշողայ,
Եւ ամենեւին չը նսեմանայ:
Հայրենեաց սիրուն ջահը թող վառի,
Մեր սրտերու մէջ երբեք չը մարի:

55

Ան ձ ու կ Հ ա յ մ ա ն կ ա ն յ Կ. Պ. Օ լ ս ե Յ ւ ո Յ.

Գիշեր ցերեկ կ'հառաչեմ
Ան Հայաստան քո սիրոյդ,
Նախնի փառաց վեհ քաջերուդ
Լոյսն է մարէ ինչ օգուտ:

Կարօտ մնալք սարիդ. դաշտիդ
Եւ ոսկեգոյն արևուդ
Միայն առ Տէր այս պաղատիւք
Որ ունենայ առ մեզ գութ:

Գիտնայ և բաղդն, զի Հայ մանկունք,
Ձեն զիմանար այս ցաւուն,
Քեզի համար մեր աչքերից

Հոսէ արցունք զօրն ի բուն:

Քեզի միայն մենք կ'յիշեմք.
Թէ քուն ըլլամք, թէ արթուն,
Տրտում, տխուր միշտ քեզ երգենք
Այրած հոգով մեր կեանքում:

Շատ ուհիներ թէպէտ տեսանք,
Բայց մեր սրտեր քեզ սիրեց,
Ո՛հ, չեմք զխտեր առաւօտուն
Մեր ցաւն ինչպէս բեզ տիրեց:

Քո բերդերուդ արդեօք սե քօղ
Անգթաբար ո՛վ ծածկեց,
Ան ո՛վ էր նա որ մեզ քեզնից
Գերույ նման իսկ զըկեց:

56

Գինեատուքըն քիչ պիտէին՝ որ զինին մեղար ունենար,
Խմողն փառք ու պատիւ՝ ծախօղն հազար ունենար:

Հալալ է խելօքներին՝ ոչ թէ յիմար հարբեցողին
Եարար էն հարբեցողն՝ չի ախտոտում տուած փողին,
Համարձակ քուֆր է տալիս՝ իրան բարի կամեցողին,
Կարծելով մեծ բանի է, թամս է խփում փարչի կողին
Ո՛վ կասի ունկ է խուլին, աչք է կուրին, ոտք է կաղին.
Ես կասեմ խլացնում է, կուրացնում է աչքը սաղին
Շատ խմաւ կու կորցնի, ում որ ինչ հնար ունենայ:

Հարբածի պատուած շորն, իրան աչքին լաւ կերեւի,
Խաշիլին հալուաց կասի, հատիկն փըլաւ կերեւի,
Եթէ ասես ողորմի հօրդ, նորան կուիւ, դաւ կերեւի,
Տուն կու գայ ջահիլ կինն՝ շատ ամենապառաւ կերեւի,
Արեւեքն՝ Արեւմուտ, Հիւսիսն՝ Հարաւ կերեւի,

Թէ ասն փոքր քնի՛ր, մըրափելն ցաւ կերելի,
 Կու վաղի ետ գինեատուն, թէ գնալոյ ձար ունենայ:

Հարբողն անհնար է որ տանը մէկին չի ծեծի,
 . . . կատաճ շան նման անտեսի ձեռն կու կրծի,
 Իբր թէ բարկացի՛լ է, հա՛ կը կոնծի ու հա կածի,
 Մահնա կենաց խմելն՝ առաջի բանն է հարբածի,
 Կարծելով հաղ է ասում, կու տանի զահլէն քրնածի
 Ոչ էլին խոտ կու ձգի, ո՛չ կարճակի որ արածի,
 Զի ուղիլ որ աշխարհի մէկ բանից խաբար ունենայ:

Երանի՛ կն խնդին, որ իրան խելքն չափում է,
 Հարբելն միտ բերելու ահ ու դողով սարսափում է,
 Երբեմն իւր թամաշին՝ գինեխառ ջուր նա խմում է,
 Ով որ ազահ լիւմ է, այնպէս էլ ազահ լափում է,
 Անքնար պար է գալիս, սատանէն մօտիկից ծափում է,
 Ում դռնից որ ներս մտաւ, տան տիրոջ միտն թափում է,
 Յօժար է, որ դուրս քցի. հինգ թուման զարար ունենայ:

Զարիկ'ար, այլոյ խոստար, բաս ինքի էլ փոքր խմե՞ս,
 Եթէ մին կուժ պատահի, չես դադարիլ որ չի քամես,
 Խունկն նիսիս՝ ես ծխում, բայց գինետան փողն տամես,
 Եթէ խալառ չի խմես, Մայի՛ջի հետ բարեկամես,
 Խմելու անուշտումես, չի խմելու շատ անհամես
 Լրկելայ քառսուն տարիդ՝ աշխարհի զովդերից խամես:
 Քեզ նմանն փողի տեղ, բալքա զահրումար ունենայ:

Ըբրահիմ Սարգսիսեան:

Դու տեսել ես Յունիս ամսին՝ Երեանում դեղին վարդ,
 Ծառը փշոտ, թուփը մշտ՝ գոյնը դեղին քիչ զուարթ:

Ես տեսել եմ՝ Սղոստոսին՝ Նոր Բայազետ կարմիր վարդ,
 Ծառը անփուշ ինքը քնքուշ՝ հոտը տեղին խիստ զուարթ:

Ըշտարալեյի Խաչնի:

Երդ Հայ պատանեկաց:

Թորքաց «Զարբեալ բաշա» երգի եղանակով:

Դո՛ւստր սիրուն Հայկազեան, Լոյսըդ կենաց մի դարման,
 Գեղեցիկութեամբ Արայեան, Դու ընծայի՛ր Հայ մարդկան,
 Ո՛ւր ես շրջում անտերունչ, Անկեղծ ասեմ, չունիմք կար,
 Պէս Շուշանիկ անմուռնչ: Ինքըդ արա՛ մեզ մի ձար,
 Սէ՛ր իմ բա լա լա լա լա՛յ Սիրուն բա լա և այլն.
 Բա լա լա լա՛յ լա լա՛: Վառվառն բա լա և այլն:
 Աստուած սիրես Արմենեան, Սուրբ է քո սէր և արդար,
 Զը մոռանաս Հայաստան. Վարդ, մանուշակ մեզ համար,
 Յօտար ազգաց բա՛ց կացի՛ր, Մընաս բարեաւ յաւիտեան,
 Հայ պատանիս դու սիրի՛ր: Մեր առարկայ Հայկազեան:
 Զա՛նրմ բա լա և այլն Անգին բա լա և այլն.
 Սէ՛ր իմ բա լա և այլն: Սէ՛ր իմ բա լա և այլն:

Դանիէլ Սարգսիսեան:

Դու տեսել ես երկնքումը, պայծառ լուսին ծագելիս
 Կամ թէ կանանչ տերեւի մէջ կարմիր ծիրան փայլելիս:
 Դու տեսել ես ծաղկոցումը կարմիր վարդը փրթրթած,
 Շուշան, մեխակ ու նունուֆար չորս բոլորքը պար բռնած:
 Բայց լուսինը խիստ խաւար է Հայ աղջկայ առաջին,

Ծիրան մեխակ ու նուռուֆար չ'արժեն նոր մէկ պաշին:
Երկու թըշին վարդ են նստել, ձերմակ ճակտին մի շուշան,
Ժպտալը բերնից ցած չի դարիս, անմեղութեան է նշան:
Տե՛ս նա առաւ կարմրելով, իւր ընկերից դահիրան
Դրըմդրըմքեցուց փափուկ մատով, ու սխեց լեզգինկան:
Նաղուք մէջքը ծառի նման տատանում է գեղեցիկ,
Մէկ թռչում է նա անգուման, մէկ գնում է խիտ հեղեկ:
Հալվում է խեղճ կտրիճների սիրտը նորան տեսնելով,
Ծիրը իրան անիծում է, որ ծերացաւ խիտ շուտով:

60.

Դուն անանում իս, փռնդ փոխուիլ է
Քաղքի աղաթն ու փաղքըն,
Ին դու համար էլ բարկիլ է
Խալխի մէջքըն ու խիլքըն:

Ետինջներու, քոշերու տիղ
Եկան պալտոն, չէքմէքըն,
Դրոշիկքով, ֆայտոններով,
Լըքուիլին բուչէքը:

Մեր բողբոջն, արտալի տիղ
Կատէտ, բուդգինգ, սուփիր ին
Խոնչերու տիղ՝ էրծաթ պոտնոց
Քիղանի տիղ՝ ստաքնիր ին:

Մորթէ զըդակի մագիար
Յուրաշէք ու շլապիր է,
Միտկըլի ու քաթանի տիղ
Պլատնո ու բատիստի է:

Մօղնի կնգայ պորտմանումը.
Լիքը էրծաթ օսկի է,
Մեր տրդերանց խաղացածըն
Պըրաֆերանս ու վիտ է:

Մօղնի կնգայ բանն ու դուրծն է,
Սաղ օր դէս ու դէն ման գայ,
Փողոց, դէսօ, քարվանտար,
Մաղաղաներ գնալ:

Օբէքումը, լմէտուումը,
Նուր նուր զուքսեր շանց տալը,
Մեծերքումը ճրկ ճրկալ
Փըստա, լեզգինկա խաղալ:

Թահար Թահար դերիկքով
Ըշկապները Լըքնում ին,
Գիշեր ցերեկ ման ին գալի
Լօտօ, նարդի ին խաղում:

Իմ կնիկը վրէս կատղիլ է,
Գընա՛. կօսէ, բի՛ տեհնիմ,
Ինչ բերում իմ, նա չէ՛ հաւնում,
Չիմ դիտի փուր ջուրն ընգնիմ:

Իմ քըքըրումած կընիկը
Իսկի տանը չէ՛ մընում,
Երեխանցս չէ՛ մոխի անում
Դիւի դէս ու դէն է կորչում:

Վեշերումը, բաշերումը,
Դարփա դարփա նստած ին,
Խեղճ մարթիքը տարեկուտած
Աւքը գռան մընում ին:

Էսէնց իմ մօղնի կընիկը,
Գլուխս ու զահչէս տանում է,
Դիւի ստում է նա փուղ հա՛ փուղ,
Էսէնց հոքիս հանում է:

Չին կրտորվում նրա բերնեմէն
Նրա պիտի պիտիքը,
Էս տա՛ր ու փոխէ՛, բաւը չէ՛,
Ըն բի՛, կարէ՛ մօղա է:

Էստու համար մի աղջկիքն էլ
Վունց կար, վունց ձև ին սորվում,
Սաղ օր զուքած ման ին դալի
Տան բանիրը չին շինում:

Իփոր կրնիկ դառան, պրծան,
Էլ վունջինչի դարդ չունին,
Խեղճ մարթկանց ջանն ին հանում,
Ղիփի փուղին ին զօռ անում:

Էս մի ուսեալ աղջկիքը,
Սհաթի տանն զարթում ին,
Չային հազեր խրմում ին
Կաթնով, բուլիով, սուխարով:

Էստու համար մի տղերքն էլ
Հազար թումնիր ին ուզում,
Վուր կարենան կրնիկ պահի
Մի հիմկուայ քաղքումը:

61

Պ ո հ ու ն ա կ ու թ ի լ ն ն ա ս ի բ ի յ .

Ղու տանն ու չորս տարեկան ես, ես քսանին հասամ հրէս,
Ղու աշխարհն նոր հասկացած, ես քո սիրոյ համն իմացած,
Քեզ ասում են աղջկի պարոն, ինձի ասում են մեծատուն,
Յայտնի բան է ոչ թէ թագուն, Աստուած է մեզ միմեանց զուգել:
Ղու խօսում ես հանդարտ համեղ, ես հասկանում եմ տեղեատեղ
Ղու անուանի 'ի մջ կանանց, ես քաջ եմ 'ի շարս արանց.
Ղու ինձանով ես պարծանում, ես քեզանից եմ լիանում,
Էլ նասիրն չեմ հասկանում, Աստուած է մեզ միմեանց զուգել:
Քո մաղիւր սարքին հիւսած, իմ բեղերս թանձր բուսած,
Քո երեսդ վարդ նորաբաց, ես համբուրում եմ քո կամաց.

Ղու Ստուայ ես, ես Աբրահամ, Աստուած է մեզ և այլն:
Ղու մին մեծագին միւրվարի, ես քո մօտին նաղդ մուշտարի,
Ղու վայելութեան ցանկացող, ես մուրաբից չի կշտացող,
Ղու մահիճի վերէն փոքրաքուն, ես սիրահար եմ միշտ ջունուն.
Ղու էլ հարուն, ես էլ հարուն, Աստուած է մեզ և այլն:
Ղու համարի'ր Աննի տարին, ես ճաքացնում եմ ջարկեարին,
Ղու սովորել ես իմ քէֆին, ես մոռացել եմ Մայիֆին.
Քեզ չի խրատել քո մէրն, ինձ չի քարողել տէրտէրն,
Աստուած է մեզ միմեանց զուգել:

Ընթացա՛մ Մարտիրոսեան:

62

Զ Է Փ ի Լ Ո մ ա ն կ ա ն ց .

Ղու փափկաթե մանկիկ դեփիւռ,
Աղբերց վրացէն լուսակարկաջ,
Անուշ հոտով ծաղկանց սփիւռ,
Ինչպէ՞ս թռչիս ինձ ընդ առաջ.
Ու խունկ և զով ընծայելով,
Չիս ողջունես հեղեկ շնչով:
Ո՛հ կըսիրեմ զքեզ հողմիկ,
Երբ կըփութաս ինձի դալու.
Ի պար 'ի թռիչ 'ի սոյլ մեղմիկ,
Այրած ճակտիս ինձ այցելու.
Ծաղիկ հոգւոյս քեւ զովացած,
Ծիւ ծիւ բացուի 'ի լոյս կենաց:
Սլացի'ր փափկիկ դու սուրհանդակ,
Լուր տո՛ւր հովտին ու ծործորին.
Ու անտառայ բարձրադիտով,
Ուր երամով սոխակք թառին.

Թէ մտերիմն իւրեանց եկաւ,

Բիւր զմայլմանց յիշատակաւ:

Ո՛հ կորուսած իմ հաճոյքներ,

Հոս վերստին գտնեմ զձեզ.

Ծառոց շքով էք ծածկուեր,

Ու փրփուրով առաւակին հեզ.

Ահա՛ կայտաէք ՚ի յայս ծրմակ.

Ի՞նչ յայս թփուտ հովանոցակ:

Հոս դառն հոգեր մէկիկ մէկիկ,

Ճակտէս ՚ի բաց հեռանային,

Եւ հոյ՛ւք ժամուց գեղապարիկ,

Սիրտս թեթեւ օրօրէին:

Եւ բնութիւն՝ մայր որդեսեր,

Քնքուշ զրկաց մէջ մեզ չես գգուեր:

Հոս ճեմէին երեկոյեան,

Ի զով ըստուեր պար մի կուսից,

Մազերը հովուն բազմաբուրեան,

Սիրտք ընծայուած հեշտ վայելից:

Շող լուսնակին կոյսն ու ծաղիկ,

Զիրար շոյեն սիրատարիկի:

Մտերմութիւն, սէր կրակ ու բոց,

Ի՞նչ անուշ էք յայս տեսարան.

Ուր դալարիք ձեզ հանդստոց,

Ու անհուն դաշտեր զբօսարան.

Մտերմութիւն, ինձ երանի,

Թէ հոս ծոցէդ հոգիս թռանի:

Դու փափկաթե մանկիկ գեպիւռ,

Աղբերց վրայէն քաղցրակարկաջ,

Անուշ հոտով ծաղկանց սփիւռ,

Թըռի՛ր թըռի՛ր ինձ ընդ առաջ.

Ու խունկ և զով ընծայելով,

Իմ շուրջ պատէ հեզիկ շնչով:

Ս գ ա լ ի մ ա հ Զ ե յ Թ ու ն ց ի պ ա տ ա ն ւ ո յ .

Ե Ր Դ

Դու զո՛վ խնդրես մայր իմ անուշ,

Ե՛կ մի՛ դողար, մօտեցի՛ր հոս.

Անլաց աչօք դիտէ զորդի՛դ,

Ու իւր վերքերն արիւնահոս

Թըռքաց մայրեր թո՛ղ լան ու դուն,

Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Ինչպէս երբեմն որրանիս մէջ,

Կակուղ ձեռամբ փայփայելով,

Մանկիկ մարմնոյս հանգիստ տայիր,

Իբրեւ հրեշտակ նուազելով:

Զիս հանգչեցուր ՚ի հող ու դուն,

Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

„Նորեկ որդւոյս կենաց արեւ,

Զեզի համար փայլի Հայեր՝

Այսպէս յայնժամ դու երգէիր,

Օրօրոցիս նստեալ քովեր:

Անոնց համար շեջաւ և դուն,

Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Կարմիր կայլակք ցայտեն վերքէս,

Սակայն, մայր իմ, նայէ չորս դիւ.

Զարիւնըռուշտ քիւրտերն տես

Հազարներով փռուած դիւտին:

Կերաւ զանոնք օուր մեր ու դուն,

Ուրախ լուրեր տար ՚ի Զէյթուն:

Ինչպէս վեշապ մրռնչելով

Յանկարծ մեր վրայ յարձակեցան.

Կամ լալիս է կամ լռում Կանայք չունին իրաւունք
 Կամ խլճալի ձեղ նայում. Աղատ կարծիք մի յայտնել
 Նա ձեզանկոց, Պարոններ, Պատճառ մարդիկ ասումեն
 Աղատութիւն է խնդրում: Կինը չգիտէ բնաւ դատել:
 Նորա տխուր վիճակը Եթէ ո՛չինչ բանի մէջ
 Աւաղ մի սիրտ չէ շարժում, Կինը յանկարծ սխալուի,
 Այլ ամեն մարդ ուրախ է, Ի՞նչ կայծակներ, Տէր Աստուած,
 Երբ նորա ձայնն է լսում: Իսկոյն գլխին կ'թափուին:
 Այս խեղճ գերի էակը, Իսկ թէ բողոք կամ մի ձայն,
 Է միջիթար հայ կանանց, Հէնց ցանկանայ նա յայտնել,
 Որ դարեդար խտտաբար, Ամեն կողմից կ'անեն թէ
 Չորս պատի մէջ է փակուած: Ո՛հ մեծ յանցանք է զործել:
 Նորանց տուած է լեզու, Ինչո՞ւ կանանց ո՛հ Տէր իմ,
 Նոքս ունին խելք, իմաստ. Չես ստեղծել դու զօրեղ,
 Բայց անողորմ մարդիկը Որ նոքա էլ երեւան,
 Նոցա դարձրել են զրաստ: Անմեղ արդար ամեն տեղ:
 Այս ինչ այն ինչ զործերում Էնդուր գո՛հ եմ, երջանիկ,
 Կինը խառնուել չէ կարող. Ո՛վ յարգելի պարոններ,
 Պատճառ մարդիկ միմիայն, Որ տեսնում եմ ես ձեզ հետ
 Պիտի լինին հէնց իշխող: Կին, օրիորդ ընկերներ 1):

Տե՛լն Կաթերէնէ Բողոմանէանց:

1) Ըստ յօդուածը կարդացուած է գրականական երեկոյին 1872
 Թ. Բագուայ Սարգ. Բնկերութեան դահլիճում:

Ծան. Լ. Վրեճորէանց:

Թ ա ա ր ո ն ա կ ա ն ե ր դ .

(Արիացի'ր գոնեա) Երգի եղանակով .

Եկա՛յք ընկերք սիրապէս } 2
 Կատարելու մի հանդէս }

Ահա շքեղ տեսարան (2):

Շնորհիւ Ռուսաց Սրբային } 2.
 Մենք աղատ ենք զըլխովին }

Սիրել մեր Ազգ և Երօն (2):

Թո՛ղ ուրեմն իմ Հայեր, } 2.
 Արիանան ձեր սրտեր }

Գովել մեր Հայրենիքին (2):

Պատճառ նորա սուրբ հողը, } 2.
 Միրդ և պատու և ջուրը }

Օրհնեալ է մեր Արարչէն (2):

Դէ՛հ, ուրեմն շուտով մենք, } 2.
 Հայ ազգի կենաց խմենք }

Օ՛ն, մի ծափահարութիւն (2):

Լ. Վրեճորէանց:

Կ ե ն ա ց ր ա ժ ա կ .

Եղբարք՝ մի շուրջ ժողովեցէ՛ք,
 Քաջ Հայոց կերպի կոնծեցէ՛ք,
 Բաժակներըդ դարդըկեցէ՛ք } 2
 Մեր Հայ ազգի կենացը:

Հայոց երիտասարդներուն,

Հայրենիք պաշտպանողներուն,
Որոց անկումն-էլ սուրբ է մեզ—
Այս բաժակը նըւիրենք:

Հայ աղջիկներու կենացը,
Որք միայն Հայ մարդ կու սիրեն,
Միշտ իրանց մաքուր կու պահեն,—
Այս բաժակը դարդըրկենք:

Արանց, որ մեր սիրտն զրաւում են,
Մեզ զգոն ճամբով վարում են,
Որոց կեանքը մեզ օրինակ,—
Մի երբեակ «կեցցէ» ասենք:

Եղբարց, որք այժմ աւարտել են,
Մեր ուխտի անդամ եղել են,
Որոց ուխտը միշտ սիրում է,—
Այս բաժակը նըւիրենք:

Եղբարց, որք դարդից ազատ են,
Մահուան հանգիստ վայելում են,
«Ողորմի հոգուն» ասելով՝
Այս բաժակը նըւիրենք:

Բայց որ զեռ գինին փայլում է,
Ու մեզ իրան մօտ կանչում է,
Բաժակներդ դարդըրկեցէ՛ք
Բոլոր Հայի կենացը:

Ք. Տ. Պատիւան:

Ուսանող.

Երբ-որ հողեց մարդ ցարձայ, Թէ ի՞նչ վիճակ ես ուզում,
Երբ Աստուածանից հարցայ, Ասի՛ ուսանողութիւն:

Աստուած ուզեց դարդարել Ով չի իլիլ ուսանող՝
Ինձ, զիպայ շորեր կարել, Լաւ է, որ միշտ մընար հող,
Ասի՛ էն դու կանանց տուր, Քանց Աստուծոյ լոյս արեն
Ինձ մի նըշանազգեստ տուր: Ունայն տեղը վայելէր:

Կապտածըղի դըդակ տուր, Ով չի կոնծել երգելով,
Մէջքս կապէ՛ հատու սուր, Ընկերաց հետ պաշտելով,
Մաւանումըս լաւ գինի Նա չըզիտէ ցընծութիւն,
Թո՛ղ միշտ անպակաս լինի: Եղբ՛ւկ սըտին, վայ հոգուն:

Իմ սիրելի նազելին Ով չի երգուել ընկերաց
Մայ՛ ինձ միշտ հաւատարիմ. Պաշտպան լինել հայրենեաց,
Փըղըշտացի ախոյեան՝ Վերջի արիւնը թափել,
Տես՛ իմ սուրն է իմ պաշտպան: Հայրենիքը պաշտպանել:

Մեզնից Էսպէսն հեռանայ,
Լոյս աշխարհից վերանայ.
Թո՛ղ ում ուզէ կարգն ընկնի,
Մեր մէջ նա թող չի մըտնի:

Ո. Տ. Պ. Պատիւան:

Արեւ, արեւ՝ եկ, եկ կարմիր արեւ՝ եկ, եկ.
(Ճանդարտ երգ).

Երբ կը պտտաս և մեր կողմով,
Կարժանանաք տեսնել քո լոյս.
Երբ կ'տաքցնես և մեզ մեղմով,
Մի՛ թողի՛ր մեզ կարօտ, անյոյս,
Մի՛ր՛ւն արեւ, կամի՛ր արեւ,
Ե՛կ տանք ուրախ մենք քեզ բարեւ:

Երկար ծածկուած ամպի տակում.
Թագ ես կացել. ասա՛ր ո՞ւր ես.
Է՞ր մեզանից լոյսդ ես փակում,
Ձեռն ցոյց տալիս մեզ քո երես.

Սիրուն արեւ և պլին՝

Ո՛ւստի պիտի հնչէ և ե՛րբ
Կամ ո՞ր հողմն երկրի ծագած,
Տրե՛լ մեծ, որ այլոց կերպ,
Վայելենք ձիւք եղանակաց.

Սիրուն արեւ և պլին՝

Ե՛կ, ե՛կ կարմիր արեւ սիրուն
Մեզ մի՛ թողի՛ր անլոյս այսպէս,
Ե՛կ աղաչենք՝ բաց մեր դարուն,
Տեսնենք և մեք քո շնորհք պէսպէս

„Սիրուն արեւ, կարմիր արեւ,

Ե՛կ տանք ուրախ մեք քեզ բարեւ:”

Սո՛ւնէս Օհրապէանց:

Առ Կրասովսկին.

Երգեցէ՛ք, ազգ Հայոց. զգալուստ մերոյ հսկայի.
Որ երբեմն պահպանէր, զպարիսպ սուրբ Եջմիածնի:
Աթոռն աստուածիջեան ձեռամբ սորա փրկեցաւ,
Անտրունչ Հայկազանց տէր և վերկիչ յայտնեցաւ:
Եւրոպ և Ասիա զանուն սորին հըռչանէր,
Յաղթական հիւս ծաղկանց ՚ի զլուխ սորին բոլորէր:
Անառիկն երեւան և Սիւնտրա զըլորի
Առաջն երեսաց սոյն խաչադրօշ հըսկայի:
Ա՛զգ Հայոց՝ միաբան սմա երգեցէ՛ք փառաւոր
Թէ կրկին յաղթութիւն քո եղեցի շնորհաւոր:

Ի քաջութիւն Հայկայ.

Երկինք զուարթ ակնարկէր	Բռնակային գուժ մահու
Նահապետն ՚ի սիրտ ցնծայ.	ՅԱսորեստան հնչէ շոյտ,
Ջանձն Աստուծոյ ՚ի նուէր,	Որպէս ալքը խիստ ծովու
Յա՛ր և կենօք ճոխանայ,	Մարդիկ խմբին ՚ի մի կոյտ.
Աստուածապաշտն ՚ի յասպարէզ	Բռունք երկրի խրախոյս բառնան
Գոռոզն ինքնին կորանայ:	Բուռն արկանեն զղինու:

Արուեստ մատանց մեր նախնւոյն Այլ պինդ ճայթմունք աղեղանց
Եհերձ ՚ի զրահ երկաթի, Քաջականգուր հսկային,
Որ կամէր առնուլ պաշտօն, Հանգոյն ահեղ որոտմանց
Կործան արկանել երկրի. Պակոյց զսիրտ ամբոխին.
Դիւցարծոնից սա պարագլուխ Ուր հզօրաց ձեռք թուլացեալ
Էառ զիւր վարձն արժանի: Փախել, թաղչել զիմէին:

Եկա՛յք սերունդք սոյն վեհիս
Չօնել նմա շուրջ պսակ,
Չմեր քաջութեան արգասիս
Յանմահ փառաքն յիշատակ.
Ձի ծանկցէ աշխարհ զմեզ
Թէ եմք նորա իսկ զաւակ:

Մ ու խ ա մ մ ա զ .

Եարաք Աստուած սա ո՞վ է, որ գալիս է նազ անելով,
Աջ ու ձախ մտիկ տալով, ինքն իրանից հաղ անելով,
Ծամերն նախշուն հիւսած, երեսին զօթազ անելով,
Ինքնահաւան թովուղ է, խնորմ է փարվազ անելով,

Կարաւ իմ կեանքիս թնն, սէրն սրտիս սաղ անկողի :

Ով այդպէս տեսնի քեզի, ցաւ կու ճարի անտանելի,
Ջաղուբաղ աչքերդ՝ հնար չէ մտքից հանելի.

Աղջիկ Աստուած կու սիրես՝ երբ գալիս ես գեշտ անելի
Իմաց տուր ողորմելոյ՝ դամ՝ ճամփիդ ծագիւնէք ցանկի,
Ուրախ ոխաննայ տեսմ՝ ջանս փայտնդաղ անելով :

Երեսդ բնոյ ման արի՛ վառ ծրադն շալ չի ուզիլ,
Բնածին վարդ թուշերդ՝ զարդարանքի խալ չի ուզիլ,
Ծոցումդ փայելոն, դրախտն տեսնալ չի ուզիլ,
Քո սիրով ճաշակողն՝ էլ այլ սէր զգալ չի ուզիլ,
Ճար չունեմ ինձ խարում եմ՝ տեսածս երազ անելով :

Եթէ որ փոքր խօսես՝ հարիւր տարեկան ծերի հետ,
Կու շինես կրկնածանօթ՝ իւր ջահիլութեան սէրի հետ,
Ով դժոխք չի ցանկանայ՝ մին քեզ նման ընկերի հետ,
Չի տեսիլ արքայութիւն՝ սէր քարոզող սրբերի հետ
Փրկութիւն չի ստանալ՝ աղքատաց նիւնալ անելով :

Ջարկեարին կանչի՛ր մօտդ՝ որ միշտ քեզի հարկաւոր է,
Իւր բարեկամ Մայիֆին՝ քեզ ընծայ էլ ուխտաւոր է:
Դարդիմանդ քաղցր լախօս՝ սէր քաշելում լախտաւոր է,
Նա վաղուց հասկացել է՝ որ աշխարհն անցաւ որ է,
Սէրութեան դուռն է բացում՝ վարքդ մուխամմալ անելով :

Ընթերցող՝ Մարտիրոսեան:

Երբ հինգերորդ տարեդարն է Վ. Ղ. Գ. Գ. Գ. Գ.

Սահմանադրութեան.

Եկաւ ժամանակ բարեկամ բաղդին,
Նոր գարուն բերաւ Հայաստան երկրին,
Իջաւ յԱրարատ՝ հասաւ ի Տիգրիս,

Դարձաւ դադրեցաւ կեցաւ ի Մասիս:

Եւ ձայն տուաւ անկէ Հայոց,

Չայն մի թորգոմայ որդւոց,

Որ մերկանան զոլորտ ձմռան վարազոյր:

Ժա՛մ է արդ Հա՛յեր,

Ընկեր առ ընկեր.

Տամբ Սիրոյ համբոյր:

Համբոյր մեր ըլլայ վկայ միութեան,

Սահմանադրութեան:

Եւ շեջելախառ. Հայրենեաց խորան,

Բացաւ տխրագին զիւր քող ճգնութեան.

Հասին հոն Մուսայք, և Յուսոյ հրեշտակք,

Ախորժ երգեցին խնդութեան նուագ:

Եւ սիրտ տուին անկէ Հայոց,

Սիրտ մի թորգոմայ որդւոց,

Որ մերկանան հեռ նախանձու վարազոյր:

Ժա՛մ է արդ Հա՛յեր,

Ընկեր առ ընկեր.

Տամբ Սիրոյ համբոյր:

Համբոյր մեր ըլլայ մեր ուխտ միութեան,

Սահմանադրութեան:

Եկաւ Հայաստան նոր դարնան ի տես,

Դարձայ ի շքեղ իւր փառաց հանդէս.

Դարձիր բաղդակոժ քնարդ իմ հոգւոյն,

Դարձէք աւուրք կենաց, զարձէք յայդ յուսոյն:

Եւ լոյս տուէք անկէ Հայոց,

Լոյս մի թորգոմայ որդւոց:

Որ մերկանան մութ զիշերին վարազոյր:

Ժա՛մ է արդ Հա՛յեր,

Ընկեր առ ընկեր.

Տամբ Սիրոյ համբոյր:

Եջ զերդ 'ի սուրբ քո 'ի սեղան,
Եւ 'ի սրտից մեր բազմարան.
Քեզ ծարաւեալ ողիք են մեր
Արբո՛ զմեզ յանոյշ քո սէր:

Լ'ուր մեզ Յիսուս, լուր զմեր ձայն.
Դու զԱզգս օրհնեա՛ւ և զվարժարան:

Տե՛ս Տէր մտաց մեր զխաւար,
Եւ ծագեա՛ զլոյս քո հոգեվառ,
Տե՛ս 'ի մեր սիրտ ախտից զհոյլ,
Յառաքինի 'ի ջանս եմք թոյլ
Տո՛ւր մեզ զշնորհ քոյին հզօր,
Զի մի՛ 'ի կրից պատրիմք մոլոր.

Լ'ուր մեզ Յիսուս, լուր զմեր ձայն.
Դու զԱզգս օրհնեա՛ւ և զվարժարան:

76

Ա ն ձ ու կ հ ո գ ւ ո յ .

Զարթի՛ր սիրո՛ւն դու իմ մանկիկ,
Քանի՛ ննջես հեծելով,
Զքնաղ զէմքեդ լոյս Արեգին
Ճաճանչել է խայտալով:

Շատ օրօրներ ես երգեցի
Տխուր աչացս արցունքով,
Բայց քո պայծառ արտեանունք
Հրեշտակի վեհ նայուածքով:

Ծնած օրից քո ճակատիդ
Դրոշմեցի փրկչին խաչ,
Որ դու լինիս միշտ անվահեր.
Հոգւով ազատ սրտով քաջ:

Թէ վատ բաղդի թշուառութեանց
Գերեւ են քեզ տեսիլներ,
Մե՛ սարսափի՛ր գունատ զէմքով
Շուտ սթափի՛ր, ե՛ւ 'ի վեր:

Կենաց վիճակ կը մթնանայ
Բայց լուսնալոյ կայ և յոյս
Զարթի՛ր, զարթի՛ր իմ լուսնեակ:
Զարթի՛ր և ինձ ձօնէ լոյս:

Օրօրներով շատ ննջեցիր
Ժա՛մ է արդէն զարթնելոյ:
Զարթի՛ր, զարթի՛ր արդ կը ձայնեն
Նշխարք քաջաց 'ի հողոյ:

Զգի՛ր հեռու քեզնից դու նինջ,
Դիւցաղնի պէս կայ յոտին,
Դրախտն Եդեմ իւր գետերով,
Զարթի՛ր ձայնէ ջերմազին:

Շարունակ նինջ վա՛ս է մահից.
Կը սիրէ կեանք արթնութիւն . . . :
Զարթի՛ր հապա՛ իմ քաջ հոգեակ,
Քանի՛ քնես զօրն 'ի բուն:

Օրօրողներ թէեւ անթիւ
Ունեն պատաճ քո բոլոր
Բայց մի՛ ննջեր դու խոր քնով,
Թողլով խեղճիս միշտ մոլոր:

Թէ մարգարէք գուշակեցին.
Երկարատե քեզ այդ նինջ
Կը յաջողի ժամանակին
Առնել այդ գիր բնաջինջ:

Թէ կախարդներ սրսկեցին
'ի քեզ փռել թմրութեան,

Դրախտասահ զետոց սուրբ ջուր
Կը տայ քեզ կեանք արթնութեան:

Ո՛վ դու անմահ երկնից Արքայ,
Ի՞մ շշխոյին տո՛ւր զարթնել,
Քո իս. 2 և Սէր ազատ զրկած
Յա՛ռաջ, յա՛ռաջ միշտ դիմել:

Յովնանէ՛ս Մուշեղէանց:

77

Ա. զէն տա՞նն է.

— Զարմանք բան է հէնց զիտենաս
Աղէք տանը չին նստում,
Իսկի չ'ելաւ, վուր մի զըթնիմ,
Աղալցին իր տընում:—

«Մի՛ արմընա, պարոն Սարգիս,
Էս աշխարհի աղաթին,
Գանա, իշխանք, դուն խաբար չի՞ս,
Վուր քասիբին կու առին,

Առ օրինակ՝ թէ մեծավուր
Ապաշտները ուսին
Գայ զըրան մօտ, հարցնէ աղին
«Տանն է».— տանն է, կօսին.—

Նըրա էանից մի փէշաքար
Էլէ էն նօքրին հարցնէ
«Տանն է աղէն».— կընծին տալով
Խեղճին խեղճն դուրս կօնէ:

Թէ սալօպով ակնջիկ-պարոն
Կու գայ՝ թո՛ղ ներս հրանայէ՛,

Թէ ղաթիպով պառաւ ձաթն
Հարցնէ, կօսին՝ «տանը չէ՛»:

Թէ աղի մօտ լաւ շուրերով
Կու գաս, տանը կու զըթնիս.
Վա՛յ թէ չուսէդ հընացած է,
Լաւն էն է՝ տուն չի մանիս,

Թէ վուր քրտէն ձեռիդ բռնած՝
Պարոնին փուղ բերիլ իս,
Փառք ու պատուով տուն մըտնում իս,
Գլխի վերայ տիղ ունիս.

Թէ դուքանդար իս հիսաբով
Փուղի էանից իս էկի,
«Տանն է աղէն».— կօսին հալա
Ժամիցը տուն չի եկի:

Էս է հիմկուայ աղաթը,
Կուղիս ջրգրից տըռաքի,
Թէ քասիբ իս՝ ջուրը նընկի,
Թէ խօջա իս՝ տուն մըտի:

Ո. Պատմանէս:

78

Ա. ր. ք. ա. յ. ա. ն. ե. ր. գ.

Զուարճացեալ յնծա՛ աշխարհս ամենայն,
Յաւուր հանդիսի վեհիդ գալստեան,
Բերան մանկտոյն մաղթէ բարձրաձայն,
Զքեզ՝ Տէ՛ր Արքայ. յերգս առեալ զայս բան,
Կեցցէ՛ Ինքնակալ բարերար Արքայն
Յաղթող թշնամեաց կեցցէ՛ անսպասն:
Աստուած զօրութեանց, բարձրեա՛լ բարերար,
Տէ՛ր երկնից Արքայ, Տէ՛ր կենդանարար,

Արքայիս յաղթող միշտ խնամատար
Տուր օրեր զուարթ ընդ միոյն հաղար
Կեցցէ Լեւոնակալ բարերար Արքայն
Յաղթող թշնամեաց կեցցէ անսասան:

79

Հ ա յ զ ի ն ու ո Ր ի ե Ր Գ .

Զինուոր էի Հայոց ազգին մըտերիմ,
Երբ Հայաստան քարքանտ արեց թըշնամին,
Պինտ պինտ ցաւեց սիրտը արի Հայերուն,
Այն օր նոքա թափել տուին գետ արիւն,
Շատ շատ քաջեր ընկան աստից ու անդից,
Ես էլ ընկայ թշնամիի սուր նետից,
Իմ մարմինը դաշտի միջին է ընկած,
Քրիստոնէի սուրբ օրէնքով չէ՛ թաղած,
Դուն մի՛ մնար աչքդ արցունք օրն ի բուն
Սիրականիդ, իմ սիրական, մըտիւր քուն.
Առտուն կու գայ չարագուշակ գուժկանը,
Սուգ, ողբ, կըսկիծ նա կը նիւթէ իմ տանը.
Երբ որ լըսես վաղաժամիկ իմ մահը,
Առ երկու թի ու երկաթէ սուր բահը.
Առ քու հետը մի ըսպիտակ մեծ պատան,
Փորէ խորին ինձի համար գերեզման.
Գերեզմանիս վըրայ բըսնի վարդենին,
Վարդը բացուի, աչքը գրաւէ ամենին,
Սոխակին էլ թո՛ղ գրաւէ նա հողին:
Քաղցր տաղեր թո՛ղ ներշնչէ սոխակին.
Թո՛ղ սոխակը անցըրս պատմէ ամենուն,
Թո՛ղ լըսողը ողորմի տայ իմ հողուն,

Գաւառ-Բալինդայ:

80

Ե՛ր հեռանա քո մայրենի աշխարհից,
Կարօտ թողուս՝ սերտ բարեկամք քեզանից,
Մեր ամենիս դու մայր էիր զթառատ,
Արդ հեռանաս, մեզ մութ պատէ անխարատ:

Քո սուրբ ձեռք մեր վերքերը շատ անգամ,
Լուանայիր, զեղ զնէիր ամեն ժամ,
Քո մազերից ոլորէիր վերակապ,
Քո բոլոր կեանքն ազդիւ՛ համար էր ազապ:

Արդ Հայոց զօրքն իւրեանց մօրից որբանայ,
Վրաց ազգը քո խնամօք պերճանայ,
Հայաստանը զրկի իւր սուրբ Շուշանից,
Վրաստանը բուրէ հոտով քաղցրալից:

Ուր որ երթաս, ուր որ լինիս տիրուհի,
Մեր սիրտ հողին քէզ հետ տանիս մաքրուհի,
Գնաս բարեաւ մեր լոյս հաւատ քեզ ընկեր,
Աջն ու խաչը քեզ պահապան զօր զիշեր:

Ազգդ ու հաւատդ պինդ պահպանէ մեջ վրաց,
Հայ անունդ միտդ պահէ անմոռաց,
Լոյս հաւատիդ հաստատ կացի՛ր յաւիտեան
Լոյս հաւատդ քեզ միշտ պահէ անսասան:

81

Ե Ր Գ Ու ո ա ն ո Ղ ա Կ .

Թռչնիք դէպի լոյս, գիտութիւն,
Ազատութեան մենք գրօշակով,
Թռչնիք ա՛յո, դէպ՝ մարդկութիւն,

Ահ, միութեան քնքշող սրտով:
Трай-рай ли-ламя, мои друзья!

Ահ, միութիւնն է՝ մեզ ընծայ:

Սիրենք, ընկերք, Կրօն, Ազգութիւն,

Որ նմանինք «ՈՍԿԻ» դարուն.

Պատճառ, տուեց աղատութիւն

Մեզ վեհ Կայսրն և ամենուն

Трай-рай ли-ламя, мои друзья!

Գիտութիւնն է՝ մեզ միշտ ընծայ:

Կեցցեն Հայոց վարժարաններ,

Որք տալիս են մեզ կրթութիւն,

Կեցցեն նոցա Հոգատարներ,

Եւ իմաստուն Պետագոյներ:

Трай-рай ли-ламя, мои друзья!

Հայոց Աշխարհն է՝ մեզ ընծայ:

Բ. Գրեգորեանց:

Թէ ծխաբարձը ձեռիս
Սենեակումս նստածեմ,
Քընթիցս ծուխ հանելիս
Կարծում եմ թէ՛ իշխան եմ,
Երբ բամին ծուխըս փրչի,
Ես պինդ ծիծաղում եմ,
Ասում եմ մեր գործերը
Էսպէս անցաւոր են:

Ազնի՛ւ խոտ՝ դու զօրութիւն,
Կեանք ու ուժ ես տալի,
Ա՛խ կարնայի քեզ գովել,
Ինչքան սիրտըս է տալի.

Ո՛վ երկինք տո՛ւր էս խոտին,
Դու արեւ, և անձրեւ շատ
Եւ սորա մշակողին
Օրհնութիւն, կեանք ու բաղդ:

Սենեակութեան ժամանակ,
Դու ինձ լաւ ընկեր ես,
Թէ՛ իմ սիրտը նեղանայ,
Քեզ կ'առնեմ ես ձեռքս,
Թանկ ես թուրքի ծխախոտ
Հարուստներու բան ես,
Հոգիս էլ տամ քեզ կառնեմ
Ու կածեմ գրեզանքս:

Ինչքան էլ դատարկ լինի
Փողերիս քրտակը,
Պէտքէ անպակաս լինի
Բերնիս ծրխաբարձը:

Ուսանող՝ առ ծրխաբարձը,
Շուտ կանցնի քո կեանքը,
Ու ծրխելով միտք արա՛
Ունայն է աշխարհը:

Թի ֆլի գի ք է ֆ.

Թէ սիրում իս թամաշա,
Պիտիս տեհնի քաղքումը
Ինչ ին անում համաշա
Մարդիկ իրանց բաղլումը:

Հալի-հալէ, հալի-հալէ,
Էս ին անում քաղքումը,
Հալի-հալէ, հալի-հալէ,
Մարդիկ իրանց բաղլումը:

Ծաղապատիկ ծառի տակ
Մեր լոթիքն ին նստուել.
Տրկծուրներն ու խէլադէք
Իրանց բոլոր մօտ-արել:

Մին մինի կենաց ին լամում-
Մեռելոց ու կենդանեաց,
Մին մինի բողաղն ին խրում
Շամփուրներով խորոված,

Հաղար-փէշէն լի գինով
Կըլկըլացնում խըմում ին,
Տըրք բըռնած պինդ ձեռով,
Իսկի տալիս թողնում ին:

Քաշալ դըլուխ զուռնաչին
Հառալօ է որ փրչում,
Տիմպիլիպիտօն լըսողին
Ղուղն ու ախանջն է տանում:

Մեր պատուելի քաղքըցուն
Աչքը ձախտին է թըռել.
Դամաղին կըսել լեզուն —
Է՛լ չի ուզում նա լլուել:

Քաղքըցու զօղալ քալին
Մարդիցը յիտ չի մընում,—
Ձեռին առած մինձ կօփլին,
Ձօռ է տալի կախէթուն:

Դըրմաղնում է դահիրան՝
Իրա փափուկ մատներով,
Պար է գալի լեզզինկան
Աղունակի վուտներով:

Էստի՛ նիկօն Զուլօին
Քընաթաթախ դըռում է,
Էստի՛ վանօն ձալօին
«Էրթի քալին» մըռում է:

Էս ին անում համաշա Թէ սիրում իս Թամաշա՝
 Մարդիկ իրանց բաղձումը. Պիտիս իլն քաղքումը:

84

Հ ա յ ր ե ն ի ք.

Թէ իմն Հայրենեաց քնար սգաւոր
 Հեծէ տխրագին՝ իմ հոգիս է այն.
 Թէ նորա բեկբեկ թերեր վշտաւոր
 Խօսի ողբաձայն՝ իմ սրտիկս է այն:

Թէ Հայ մուսային սրտառուչ նուազ
 Դեռ կ'եղերերդէ՝ հառաչանքս է այն,
 Թէ Հայաստանիս սե բաղդին հազազ
 Լայ աղեկաւոր՝ հեծեծանքս է այն:

Թէ իմն Հայրենեաց կիսամեռիկ շունչ
 Դեռ լսի ախուր՝ իմ ողբերս է այն.
 Թէ լսիկ ֆեջիկ հեծէ անշըշունչ.
 Ո՛հ անկարեկիր իմ լալեքս է այն:

Եւ Հայկայ փառաց յօժար ողբերգուն
 Հարադատ լացողն իմ ձայնիկս է այն
 Չորս հազար տարուան պարծանաց դարուն
 Արձագանդ տուողն՝ աղաղակս է այն:

Իմ Հայաստանիս ցաւերուն հատոր
 Ահա այս մոռած իմ կուրծքս է այն.
 Սե սե թերթերուն էջ սրտակոտոր
 Արտասուօք զրուած՝ իմ աղբքս է այն:

Թէ բանաս կարգաս արխնոտ դաշտեր
 Վարդագոյն ներկուած՝ իմ կողբքս է այն

Թ'աչքէ անցրնես շամիրած նիդախներ
 Մահահոտ ցցուած՝ իմ թիկունքս է այն:
 Թէ Հայկ և Սրամ: Վարդան Վահաններ
 Ինկած սեւանես՝ իմ ուժքս է այն.
 Թէ գէնք, թէ զրահ, թէ սուր, թէ սուսեր
 Փշրած կոտորած՝ ոսկորներս է այն:

Թէ արեամբ ներկեն ակունք եղեմին
 Նշխար քաջերուն՝ իմ բիբերս է այն.
 Թէ քաղցր ու ամբիժ ալեք եփրատին
 Լեղի են դարձէր՝ արտասուքս է այն:
 Թէ վճիտ գետերն, աղբերքն արծաթի,
 Լալեք առուակին՝ երախներս է այն.
 Թէ Տիգրիս, Գեհուկն, Փիտոն մունչեն՝
 Թէ սղտոր գնան՝ իմ արիւնս է այն:

Թէ սառնամանիք ձմռան փքաբեր
 Լեռներն է պատեր, իմ դագաթս է այն.
 Եւ քաղցրեկ զեփիւռն անուշակ հովեր
 Յրտագին փչեն, իմ շնչիկս է այն:
 Թէ վտակ վտակ ցողէ գլխատակ
 Զայս տրամալաստակ, աչքերըս է այն.
 Թէ սրտաձայնիկ երգէ զՀայաստան,
 Կանչէ զՀայաստան՝ անկեղծ սէրս է այն:

Թէ մթին խորշերն ու ձորեր լռեն,
 Սևերով ծածկին, մենաստանս է այն.
 Թէ ողբ կը կարդան փայրերն եղեմին
 Ճնշած լերդերուս՝ արձագանքն է այն:

Եւ Հայաստանիս հողերը ուխտիւ
 Պինդ սիրով գրկողն՝ իմ ձեռքերս է այն.
 Թէ կը համբուրեն՝ կաթողին խնդիւ՝
 Ո՛հ մայրակարօտ շրթունքներս է այն:

Եւ Հայոց լեռանց ցուրտ շուքերուն տակ
 Ինկած ապարադդ՝ իմ ճակատս է այն.

Մասնաց սուրբ քարերն իւր բարձն ու պատկ
 Դրած սգաւոր զլուսիկս է այն:

Եւ կիսակործան տաճարն Հայրենի
 Սէ սուգ է պատեր՝ տաղաւարս է այն.
 Ուր շեջեղավառ կանթեղ դեռ հիւծէ
 Նուաղ առ նուաղ՝ իմ յոյսըս է այն.

Ուր տխուր նստեր մաղերն են ծածկեր,
 Իւր սեռի աչքեր՝ սիրականս է այն,
 Ձեռքերն ՚ի ճակատ կռնակն ՚ի հողեր,
 Յուսով կռթրներ՝ Հայաստանս է այն,
 — Գերեզմանս է այն:

Ուր երբ տեսանեմ զեմ հէզն Հայաստան
 Ի մէջ իւր փառաց՝ իմ բաղձանքս է այն,
 Յայնժամ թող մեռնիմ յիւր ծոց մայրական
 Զիմ վերջին շնչոյս միակ ուխտս է այն:

Սինն Հայ՛ Մ. Գեղեցիկն:

Բ ա Ր Ե Կ ա մ ու թ ի ւ ն.

Թէ քրտակդ լեքն է եղբայր, Բայց թէ չունիս ո՛չ մի կուպէկ
 Քեզ միշտ ունիս բարեկամ, Մինչ քեզ կինդ կ'ուրանայ
 Եւ թշնամիդ զլիսապատառ, Մինչ քեզ սիրող մօտ ընտանիդ
 Քեզ կը պատուէ մինչ անգամ: Կ'ատէ ու կը հեռանայ:

Թէ ունիս զու կարողութիւն: Այսպէս է այս աշխարհիս բան,
 Սիրելի ես ամենին, Վատ է սնվում՝ մարդկութիւն
 Թէ անձանոթ լ Ե թէ ծանոթ՝ Հազուադիւրս է ամենայն տեղ՝
 Լաւ կը խօսէ քո մասին: Հաստատ բարեկամութիւն:

Յովհաննէս Բաղդասարեան:

Դ ա շ ն ա կ

Հայկեան թատրոնի, որ ՚ի խաղիւզ.

Ժամանակաց՝ անցից՝ վսեմ կրթարան
 Եւ նոր դիպաց՝ նոր զգացմանց կարգադիր
 Ահա մեզ նոր՝ արդ կկանգնի տեսարան
 Թէ՛ կրթութեան՝ թէ՛ հաճոյից արգադիր:

Հոս ձայն կուտանք մենք ծաղկալից
 Հայաստանի սուրբ դաշտերուն,
 Եւ կցրուի սրտից թախից
 Երբ Հայրենեաց յիշեմք զանուն:

Ո՛վ սուրբ Հայաստան

Փառաց օթեան

Որբ զաւկներդ հոս

Քեզ պիտի ողբան:

Հոս երազ՝ անմահ

Քո նախնի փառաց

Մեզ պիտի վառէ

Ի սէր Հայրենեաց:

Մայրիկ Հայաստան

Փառաց գերեզման

Որբ որդիքդ այրիդ

Հոս պիտի ողբան:

Ո՛վ սուրբ Հայաստան

Քաջաց օթեան

Հոսկէ որդիքդ հոն

Գիրկդ պիտի գան:

Հոս ո՞՞ Հայ լեզուին

Նոր զարդ՝ ձեւ կառնու.

Կեանք անմեղ լերկինք

Կազդեն սրտերու:

Կվերածնին հոս ոսկի դարք, Քաղցրիկ Հայաստան
 Հոս տեղ մոքեր կրնան սրուիլ. Մեր հարց օթեան
 Կշտկուին հոս անկիրթ բարք, Ծոցդ որդիքդ որ գան
 Հոս և ծիծաղ կրնայ զտուիլ: Ե՛ր պիտի ողբան:

Ես եմ ազիզ աղբերդ
Ինձնից մի՛ կտրիլ սերդ,
Երկնից կամար ունքերդ
Ինձ վերայ թաղ ես արել:

Ասա՛ տեսնեմ իմ մեղք,
Հալուելայ սրտիս եղք.
Երկու ծծիդ մէջ տեղք
Բաղչայ ու բաղ ես արել:

Համ՝ դուդի ես համ լաշին
Ես կարօտ եմ քու պաշին,
Դոստ ու դուշմանի միջին
Ամօթապարտ ես արել:

Մուրվաթ արա՛ սիրահար,
Մի՛ չարչարի՛ր չարաչար,
Ինձ քցել ես քարէքար,
Դրուստ սարսաղ ես արել:

Մայիլ եմ դռնդ խալին
Անուշ խելք ու քեամալին,
Խղձալի Գուրջի օղլին
Կարկտահար ես արել:

Ականջ դի՛ր խօսքիս լաւին,
Քեզնից չի կտրիլ դաւին,
Բիշարա Գիւրջի-Նաւին
Մագեամ ախմաղ ես արել:

Վիւրջի Վաւէ Խաւէ:

90

Երգ ցաւագիին:

Իմ սիրելի զաւակունքս
Կ'թափառեն օտար աշխարհ
Ես ո՛ւր դիմեմ, ո՛ւր վնդըռեմ
Կ'ծառայեն այլոց խոնարհ
Եկայք որդեակք իմ
Ձեր մօրն այցելութեան: (2)

Դարեր անցան լուր մը չ'առի
Իմ քաջերս մեռան, կորան,
Կուլամ արիւնս կը սառի,
Մէկը չունիմ տայ ինձ դարման:
Եկայք որդեակք և այլն
Արիւնս ցամքած, սիրտս մաշուած,

Դէմքս տխուր մինչ յաւիտեան,
Եւ կարօտուն իմ որդեկաց.
Պետի իջնեմ սե զերեղման:
Եկայք որդեակք և այլն:

Եւ դու հովի՛ւ թափառական
Կ'երգես տխուր 'ի մէջ հովտաց,
Ե'կ արտասուենք թանգ կորստեան
Տխուր մահուան մեր որդեկաց.
Եկայք որդեակք և այլն:

Իսկ դու, Կառ'ենի իմ Հայրենեաց,
Գնա՛ հեռու աչքէս 'ի բայ,
Յետին ողջոյնս տա՛ր զաւակացս:
Ձի կեանքիս մէջ յոյս է մեռած:
Եկայք որդեակք իմ
Ձեր մօրն այցելութիւն:

91

Մեծ իշխանի դուստր Շուշանիկին.

Պառաւր.

Վաթսուն տարի եմ ձեր դրան
Հերդ, պապերդ են իմ կըռան.
Ծնած, սնած, իշխան եղած,
Խապէս մին ցաւ ես չեմ տեսած:

Ականջդ բա՛ց, լսէ՛ խրատիս,
Մխորդ ձգես էս պառաւիս.
Ուր որ զընաս, ինչ տեղ ընիս,
Հաստատ մնաս լոյս հաւատիս:
Չըմոռանաս Հայոց ազգիս,
Միշտ հանապաղ նրբան օգնիս.

Ամենայն ժամ միաբերդ ճրգիս

Հայրենեացդ պիտոյ ընիս:

Է՛հ, Տէր ընդ քեզ զընաս բարե

Քրիստոս պահէ քո լոյս արեւ:

92

Է գ ու ց.

Ինձ մի՛ տանջիլ, մի՛ չարչարի՛լ, սիրակա՛ն,

Լոկ խոստմունքդ իմ սրտին չեն բաւական,

Բոց աչքերդ ու շուրթերդ վարդանման

Երջանկութիւն խոստանումեն յաւիտեան:

Քեզ տեսնելիս, ա՛խ մոլորվում է միտքս,

Ուժգին ուժգին թափ է տալիս վառ սիրտըս.

Մէկ ջերմաջերմ, մեկ սառ վազում է քիրտըս.

Զօրութիւնըս հատաւ ինձնից, սիրական:

"Էգուց էգուց լըսում եմ քու բերանից,

Յոյսըս հատաւ, հատաւ էս քան խաբելուց,"

Քունըս փախաւ, փախաւ իսպառ ինձանից.

Դե՛ւ ես դու չար, թէ հրեշտակ ես աննման:

Էլ մի՛ խաբիլ ու մի՛ խաբուիլ, անձկալիս,

Էգուցները միշտ նրման չեն յետ դալիս.

Վա՛յ թէ էգուց աղի արցունք թափելիս

Դու ինձ ճանփես դէպի մըթին զերեզման:

93

Ի ն ձ հ ա մ ար չ է՛:

Ինձ համար չէ՛ դարնան դալը.

Ինձ համար չէ՛ ծառի ծաղկելը

Ուրախութեան սրտի զրդիւր

Ոչ մի բերկրանք չեն ինձ համար:

Ինձ համար չէ՛ կենաց բաղդը,

Ինձ համար չէ՛ երջանկութիւնը.

Եւ մրայօն կուսի աչքերը,

Նոցա արցունք չեն ինձ համար:

Ինձ համար չէ՛ փայլուն լուսնի

Անտառ ու սար լուսաւորելը.

Գարնան վարդի երգչի տաղերը

Սոխակ ու վարդ չեն ինձ համար:

Ինձ համար չէ՛ բարեկամաց

Մէկ տեղ սիրով տօն կատարելը.

Զատիկ օրուան ուրախ ասելը,

"Քրիստոս յարեաւ" չէ՛ ինձ համար:

Ինձ համար չէ՛ ծնողաց լացը

Ինձ համար չէ՛ աղջկայ տըխրիւր,

Գերեզմանիս վրայ արտասուելը.

Բարեկամաց՝ չէ՛ ինձ համար:

Բայց ինձ համար կու գայ ժամը,

Կ'երթամ թշնամեաց պատերազմը,

Եւ մահառիթ սպանիչ զընդակը,

Անդ պատրաստած է ինձ համար:

Ք. Տ. Վ. Պատկանեան:

94

Մ ի դ ժ բ ա Ղ դ մ օ Ր ե Ր Գ.

Իմ զաւակներս աստանդական՝

Ես բերկրալի մի լուր չունիմ,

Զբկայ քան զես թշուառական,

Ո՛հ, վշտերով կը մեռանիմ.

Ո՞ւր էք իմ զաւակներ,

Մեծ ազգի ժառանգներ: (կրկնել)

Իմ երջանիկ օրերս անցան,

Այժմ խղճալի եմ բնաւին . . .

Եւ հարազատք իմ մոռացան,

Բայց օտարներ զիս կ'ցաւին.

Ո՞ւր էք իմ զաւակներ

Ձեր խեղճ մայրն յիշեցէք: (կրկնել)

Մեռան քաջերս, մնացի այրի . . .

Այլոց խնամողս, կամ անխնամ.

Կ'ողբամ իմ լաց չի՛ դադարի,

Իմ ցաւս յայտնել առ ո՞վ զընամ

Ո՞ւր էք իմ զաւակներ,

Ձգացէ՛ք ձեր մօր ցաւեր: (կրկնել)

Մօտ է ժամ: իմ օրհասին,

Բայց թէ յանկարծ լսեմ մի օր,

Թէ զաւակունքս դառնան իմ ծոց,

Ո՞հ ի՞նչ հրճուանք, կեանք կառնում նոր.

Ո՞ւր էք իմ զաւակներ,

Սիրուն այցելուներ:

Յովհաննէս Քուլանդէեանց:

Ի վերահաստատութիւն Ազգային

Սահմանադրութեան,

Ի զուրամեր որոտացին,

Ու ամենուն սիրտ դող առաւ

'Ի զուր Հրեշտակ Մասեաց սարին,

Հայոց բաղնիք վրայ լացաւ.

Սեւ փոթորկաց մէջէն սրավայր,

Տեսէ՛ք ի՞նչպէս կելլէ պայծառ,

Կու գայ ցնծալով

Ընծայ բերելով.

Բիւր երջանկութիւն,

Սահմանադրութիւն,

Սահմանադրութիւն:

Ողջոյն աւուրն այն գերապանծ,

Ուր բարձրացաւ 'ի լոյս յաղթող.

Արդարութեան և իրաւանց,

Եւ ազգութեան յաւերժ կոթող.

Արկողն հիմունս անդնդալի,

Եւ մեծ գործոյն հանդիսադիր:

Կու գայ ցնծալով և այլն:

Նա բարձրացաւ, ու սեպհէմ,

Ատելութեան խորիստ ամբարտակ.

Ինկաւ կործան, ու լուսաճէմ,

Թըռաւ առ մեզ սէր անուշակ,

Որ զամբարտակն այն խորտակեց,

Ու զսէրն անուշ մեզի խրկեց:

Կու գայ ցնծալով և այլն:

Ո՛հ, բնագաւառ մեր Հայաստան,

Գերեզմանաց դու Հայրենիք.

Նոցա վերայ փրշոց փոխան,

Բուսնին զըւարթ հոյլ վարդենիք.

Ահա ցաւած ճակտեղ թառամ,

Կապել պսակ մի անթառամ:

Կու գայ ցնծալով և այլն:

Միթէ՞ տեսնէ՞ք դուք հեռւանց,

Հայոց սրաթեւ մեծ ապագայ,

Որոյ վերայ յերկնից բարձանց,

Փայլէ հրաշէկ աստղըն Հայկայ.

Չայն ասպարէզ մեզ տալ հրաւեր:
 Կու գայ ցնծալով,
 Ընծայ բերելով.
 Բիւր երջանկութիւն
 Սահմանադրութիւն
 Սահմանադրութիւն:

Ս. Պէշեմշէն:

96

Հ ա յ ր ե ն ի ք .

Ի՞նչ չայրենիքս զեւ կը կանչէ,
 Հեռու եմ չայաստանէն.
 Հայու որդւոյն կը վայելէ.
 Հեռանալ չայաստանէն:
 Միթէ՞ արծաթ ոսկի գոհար,
 Կ'սփոփէ չայաստանը.
 Այն որ կ'ողբայ որդւոց համար,
 Խղճալի չայաստանը:
 Խոր տխրութեան մէջ է թաղուէր,
 Թագուհի չայաստանը,
 Բարիկ ոտքով ազատ մագով
 Կ'արտասուէ չայաստանը:
 Անգութ երկինք ալ չը յիշեր,
 Մոռացեր է չայաստանը.
 Անսիրտ չայերն ալ չեն սիրեր,
 Անուշիկ չայաստանը:
 Ո՛հ, թողէ՛ք զեւ խօսիմ ազատ,
 Երգեմ միշտ չայաստանը.
 Անուշ երկիր կոյս անարատ,
 Անըման չայաստանը:

Արեւ ծածկեր է իւր դէմքը.
 Խաւար է չայաստանը,
 Հայոց արեւը ալ մարեր է,
 Սեւ հագեր է չայաստանը:
 Թշուառ սրտիս ձայն կը կտրէ,
 Ողբալով չայաստանը.
 Ո՛հ չեկայ չայ, որ ըսփոփէ,
 Նուաղեալ չայաստանը:
 Թէեւ կըտրի իմ վերջին շունչս,
 Պիտի պոռամ չայաստան.
 Պլլուիմ մէյմ' իմ չայրենեացս,
 Հապա մոնեմ գերեզման:
 Անդորրութիւն ես կը խնդրեմ,
 Սիրելի չայաստանին,
 Կտրել այս ձայնս չէ չէ կարող,
 Սոսկումըն գերեզմանին:

Ը. Հայն:

97

Պ ա Ր Ե Ր Գ . (Հայն)

Ի խումբ 'ի պար,
 Հայրենասէր պանդուխտ Հայք,
 Ի թինդ մեր ոտից թո՛ղ Մասեաց բարձունքն:
 Ահազագոջ,
 Ա. Հայս հանուր տան զանգիւն,
 Հրաւեր կարգալ չայ զիւցազներուն:
 Ի խումբ 'ի պար,
 Ո՛վ չայրենեաց քաջ որդիք,
 Մեր ոտից տրոփիւն բարէ թնտացուց:

Անկալու,
Հայ սրտերն բոցակէզ,
Յաղթական փառաց խմբել զհանդէս:

Ս. Պ. Պ. Փարսադան:

98

Ի քեզ անկայ Հայաստան.

Ի քեզ անկայ Հայաստան,
Ի քեզ մընամ Հայաստան.
Ապրիմ մեռնիմ քեզ համար,
Անձս ու հոգիս տամ յօժար:

Աչքս բացի չի բացի, գեղ Հայաստան ես տեսայ,
Դեռ իմ երես ծաղը չեկած, ես ողբացի քո վերայ.
Լաց եւ ցաւեր, վիշտ սաստիկ, զիս պատեցին չորս դիէն,
Եւ Հայաստան զոչեցի, աւերակաց առի ձէն:

Մայրս ծնաւ զիս 'ի ցաւ,
Աչս յաւերակադ լացաւ.
Բերկրանք եւ մի ո՛չ տեսի,
Երբ Հայաստան գեղ տեսի:

Ախ, Հայաստան, Հայաստան, անուանդ մեռնիմ Հայաստան,
Երբեմն բերկրանք ցնծութեն, այժմիկ անկեալ կաս զընդան.
Սրտիւ սիրով կարօտիմ, մատաղ լինիմ քո հոգւոյդ,
Որ զիս ծնար, անուցեր, եւ հաներ քաղցրիկ ծոցոյդ:

Այլ ես գեղ միշտ լացի,
Եւ յաւիտեան պիտի լամ:
Հոգիս հոգւոյդ փոխարէն,
Տամ նազելի Հայաստան:

Իմ Հայրենի Հայաստան, ինձ ո՛չ երբեք դու զուարթ,
Երեւեար միշտ անփառք՝ զեանին եղած հաւասար հարթ.

Ի՞նչ տէք տեսաւ Հարութուեց. քո հին տուրց աւերակ,
Ի՞նչ սիրտ չ'զգաց քո շէն անշէն ապարանք:

Աչքս թարթեմ, արցունք թափեմ,
Աղի ջրով հոգւդ թացեմ,
Մինչև մեռնիմ տապան մընամ,
Ոսկերուծքս ողբամ ու լամ:

Ի քեզ անկայ ես յարգանդէ մօր իմոյ,
Սէր քո սաստիկ զիս տաղնապէ 'ի ցաւ քո.
Օտար երկիր եմ տեսած, 'ի յաւերակս քո ծնայ,
Նուիրական արիւնդ հոգոյդ վերայ զարգացայ:

Տուն Աստուծոյ Հայաստան,
Ախ քո անուն հոգիս եհան.
Հայոց պարծանք քաջայ մայր,
Այժմիկ ունայն եւ զրկեալ.

Երդնում 'ի Հայի 'ի Մասիս թէ դու փութով նորոգիս,
Շարժէ ուրեմն եւ շարժի՛ր, արի՛ վե՛ր կաց դօրացե՛ր,
Սիրեմ գեղ Հայ անուն, աղանց քաջաց պանծալի,
Դու Աստուծոյ սիրելի, ազգի մարդկան ցանկալի:

Եհաս ահա դար խաղաղ,
Աւերակներդ կանգնին վաղ.
Որդեքդ լինին լուսաւոր,
Եւ գեղ առնեն փառաւոր:

Եւ ինչ Սարգիս, աշխարհ յաւիտէս:

99

Ախ ի՞նչ անեմ.

Ի՞նչ անիմ ու ո՞ւր կորչեմ, Ուրախ կաց, քէփիր արա՛,
Ծիտ ըլիմ մախնց թռչեմ, Հաղիւր մախմուր ու խարա.
Հէրն ու մէ՛ր. ձեզ ի՞նչ անիմ, Սրտիս էլ մտիկ տվէ՛ք
Ճար ունենամ, կու փախչեմ, Դատիկ է փարս փարս:

Այն ի՞նչ անիմ ի՞նչ անիմ, Զալդ կու մեռնի, ինձ ասին,
Էս ցաւիւրը վո՞ւնց տանիմ, Մի՛ դարդ անի էդ մասին,
Զէհէլ օրս կու սիւնայ, Մի՛ քանի վուխտ համփիրէ՛
Թէ գլխիս մէ ճար չանիմ: Կու հասնիս քու մուրազին:

100

Հ ա յ ո ց գ ի ն ի .

Լքըէք, եղբա՛րք, ձեր բաժակները,
Եւ քաջ պարպեցէ՛ք,
Այսպէս զինին բոլոր աշխարհումը
Դուք զբանելու չէ՛ք:
Ո՛չ թուրքի է այս և ո՛չ Մաճառի,
Ո՛չ Ֆրանսիայի:
Թո՛ղ ուրիշն օտար զինի խմի,—
Մերն է հրաշալի:
Շամզայն զինին—կանացի զինի է,
Այդ մեր զինին չէ՛,
Խմել, կոնծել թէև կարելի է,
Բայց սիրելու չէ՛:
Խըրիմի զինին լաւ գոված զինի է,
Բայց այս էլ այն չէ՛
Ճաշեց յետ խմել կարելի է,
Բայց երգելու չէ՛:
Կախեթու զինին պատուական զինի է
Թէև Հայոց չէ՛.
Բայց, ափսո՛ս, որ օտարի է,
Նոյեան տընկած չէ՛:
Երասխի մօտ՝—այնտեղ է մեր զինին,
Օրհնեալ է Երասխ.
Երասխի մօտ ամենքն են գեղեցիկ

Ամենքն են ուրախ:
Այդ զինին պարգևեց մեզ Աստուած,
Ու դրախտից հանեց.
Երբ Հայ Նոն աշխատանքից մաշուած
Նորան աղաչեց:
Նոն խմաստուն մարդ եղած պիտի լինի
Որ այդպէս ճարտար,
Նա ճմլեց, քամեց, խմեց մեր զինին
Ու շինեց տակառ:
Ուրեմն, եղբա՛րք, բաժակըն լքցրած է՛
Զամբեցէ՛ք անվախ
Թէ լսենք որ՝ մէկը շատ տըխրած է՛
Նրան զինի կը տանք:

101

Պ ե բ զ մ ա ն ք Հ ա յ ո ց .

Լուռ և տխուր դաշտեր գեղեցիկ
Քաջ որերոյն ածիւններով դեռահեղ,
Ուր սուրբ շիրմաց ծածկէ տեսիլ խաղաղիկ
Զարմենազան հազար ծաղիկ դունազեղ:
Աւա՛ղ Հայոց արևուն,
Աւա՛ղ Հայոց քաջերուն.
Որոց կրեմք մեք արխն,
Օրհնեալ է Հայք: Ձեր անուն
Ո՛ վեհ նախնեաց, կտրիճ եղբարց սուրբ շիրիմ
Չայն մը տուէք, որ մեր արտասուքը ցամքի
Վանի մը հերիք ցաւած սրտիցս, որ բերկրիմք
Մեզ ժրպտեցէ՛ք շեջեալ աստ Հայրենի:
Աւա՛ղ Հայոց և այլն.
Բացէ՛ք, բացէ՛ք մամուռս սափորք սրբակիրք,

Յուշէք քաջացն ոսկերոտիքն համբուրենք,
Եւ համբուրէ մեր և սգաւոր Հայրենիք
Մէք հարազատ որդիքս ողբամք ու երգենք:

Աւանդ Հայոց և այլն:

Քե՛տք հայրենիք, քանի ՚ի ձեզ կան ալիք,
Եւ դու լուսին, քանի կանդեղդ վառ մնայ,
Դու՛ն ալ, սոխակ քանի ունիս դայլայլիկ,
Երգեցէք զՀայն, լրսն սերունդք ապագայ:

Աւանդ Հայոց և այլն:

Նշան Օգոստոսեան:

102

Մ ու խ ա մ մ ա զ :

Լսեցէք ո՛վ իմ Հայեր. մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում,
Իմացէ՛ք ձեզ շահաւէտ էս խօսքերս սուր եմ ասում.
Ո՛վ կուգէ թո՛ղ լաւ լըսէ նրան սրտիս դիւր եմ ասում,
Ով կամի թո՛ղ հասկանայ, նրան իմ ջան հիւր եմ ասում.
Բայց բարին չեմացողին մոքի աչքը կուր եմ ասում,
Արդեօք նրան ի՞նչ անուն տամ, նրան խելքից թիւր եմ ասում:
Լսեցէ՛ք ո՛վ իմ Հայեր, մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում և այլն:

Լըսեցէք ու կիմանաք մեր վարդուցվայ անցքը Հայեր,
Թէ ի՞նչպէս հռչակված էր անուամբ Հայոց ազգը Հայեր,
Այլոց պէս Հայն էլ ունէր մեծ տէրութեան փառքը Հայեր,
Թաղաւոր, զօրք, զօրավար, քաջ ու ազնիւ վարքը Հայեր,
Անհամար գեղ ու քաղաք ունէր մեր աշխարհքը Հայեր,
Բայց հիմիկ ի՞նչ մընայ մեզ, մեր ցաւերը բիւր եմ ասում:
Լսեցէ՛ք ո՛վ իմ Հայեր, մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում և այլն:

Թշնամիք մեր աշխարհքը քանդեցին աւերակ թողին,
Է՛ն մեծ մեծ քաղաքներից Անին մեզ օրինակ թողին,

Մեր թաղ, դայտն խեցին, Հայաստան անձրաղ թողին,
Է՛ն Հայոց բաղմուծիւնը մազի նրման բարակ թողին,
Սպանելով, դուրս քշելով ցիր ու ցան ոտքի տակ թողին,
Անէր վարքիցն էր ողջ, չէ՛ թէ էս ձեզ զուր եմ ասում:
Լսեցէ՛ք ո՛վ իմ Հայեր, մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում և այլն:

Բայց հիմիկ ամեն աշխարհ թափառական մենք ցրուել ենք,
Զրկուած Հայրենիքից, նախնեաց վարքից հեռացել ենք,
Մեր հաւատ, մեր ազգ, լեզուն, էլ չենք պաշտում ուրացել ենք,
Սրտացաւ չենք մէկ մէկու, մոլի վարքով խտտացել ենք,
Թշվառ ենք, մեր լաւն ու վատ, չենք հասկանում կուրացել ենք,
Ի՞նչ ասեմ, որ մինն ասեմ, Հայեր մեզ թուք մուր եմ ասում:
Լսեցէ՛ք ո՛վ իմ Հայեր, մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում և այլն:

Թէ ուզենք մեր վեճակը, էսպէս խեղճ, թշվառ չի մնայ,
Ոչ մէկ Հայ արդէտ, անբան, բեռնակիր տաւար չի մնայ
Կըպտոի ազգի շահը, այլոց ձեռք աւար չի մընայ,
Միաբան մեր հոգս կաննեք, մեր մէջ մարդ չեւար չի մընայ,
Կրկին մեզ լոյս կը ծագի, մեր օրը խաւար չի մընայ.
Թէ առնենք ուսման համը, որ փրկութեան զուռ եմ ասում:
Լսեցէ՛ք ո՛վ իմ Հայեր, մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում և այլն:

Տեսէ՛ք թէ ուրիշ ազգեր ուսումով ի՞նչ կարգի հասան,
Վաղ էին խեղճ, վայրենի, հիմիկ ազնիւ վարքի հասան.
Զո՛ւնէին կարգ ու կանոն, հիմիկ էնպէս սարքի հասան
Սաղ աշխարհ իրանց ձեռն է, էն խմաստուն բարքի հասան
Ծաղկեցան, շատ զօրացան, ահա ինչպէս փառքի հասան.
Եւ ոչ թէ Հայի նրման, ամենից թափուր եմ ասում:
Լսեցէ՛ք ո՛վ իմ Հայեր, մի՛ կարծէք նոր լուր եմ ասում և այլն:

Ինձ կ'ասեն, մի՛ զանգատվիր, յոյս ունեցիր Հայի մասին,
Հայը միշտ հետեող է լաւ անուան համբաւի մասին,
Մի՛ կարծիր նա չի ցաւում իւր խորտակուած նաւի մասին,
Համբերի՛ր և քո Հայն-էլ ձար կանի իւր ցաւի մասին:"

Ի՞նչ ասեմ, մի թէ կարնամ, էլ խօսք բացել դաւի մասին:
Սուրենն եմ, էսպէս խօսքեր օրէնք հարկւր եմ ասում:

Յովնանէ՛ս Քուշուբէ՛տանց:

103

Խնորհ՝ այսօր Հայաստան,
Հայրենիք մեր սիրական:
Եկա՛յք եղբարք միաբան
Լիցուք զՏեառնէ՛ գոհարան:
Բարձրացո՛ւ արդ Արարատ,
Տխուր թախիժ քոյդ գազաթ:
Եկա՛յք եղբարք և այլն:
Փայլեցի խաչ Քրիստոսի
Ի լոյս ճակատ Հայ-ազգի:
Եկա՛յք եղբարք և այլն:
Մեծ են քո փառք, Արարիչ,
Մեծ են քո շնորհք. Տէր Քրիկիչ:
Եկա՛յք եղբարք և այլն:
Մեր կեանք, մեր փառք յաւիտեան,
Զոհեաց ի քեզ, Հայաստան:
Եկա՛յք եղբարք միաբան,
Լիցուք զՏեառնէ՛ գոհարան:

104

Երգ մի զօրականի:

Խեղբրս ու միտքս արինաշաղախ
Օրեր կը սպասեն, որ կան անյատկալ:
Այս օրերն են, որ աշխարհ կը քանդեն,
Այս օրերն են, որ աշխարհ կը փրկեն:

Զէնքի շառաչներ թէ երկինք հասնէ,
Բայց մեր դրօշակը յագթու թխն յայտնէ,
Հրճուածք ու պարծանք է այն իմ համար,
Ամեն ցանկութիւնքս կը ստանան կատար:

Սրբնթաց ձիուս կողերը կը խթեն:
Որ քաջերի մէջ շուտով հասանեմ.
Հայրենեացս համար չէ՛ ինչ իմ աչքում,
Ոչ վերք, և ոչ մահ, և ոչ դերու թիւն:
Թէ սուր թշնամոյն սիրտըս թափանցէ
Ունիմ մի որ, որ խոցրս ծածկէ,
Ունիմ ես մի որ, որոյ նուէրքը,
Հղօր քան բալսամ, կ'ըլու ծեն իմ վերքը:
Իսկ թէ թշնամիք գերի ինձ առնուն
Կը գայ կը գոնէ նա ինձ մութ բանտում:
Երբու գեղեցիկ աչք ունքը փայլուն,
Կը լուսաւ որն խաւարիս անկիւն:
Թէ մահ հանդիպի պատերազմի մէջ,
Կը գայ իմ հրեշտակ կինըս սիրատունչ,
Արինաթաթախ մարմինըս լուանող
Խր արտասուքով նա չի ձանձրանալ:

Ս. Քուշուբէտանց:

105

Երգ պանդուխտ Աշտարակեցւոյ.

Ո՞նչ գտա ի՞նչ անհաշիւ՝ երբեք եղանակով:

Խոխոջուն ձայնդ՝ ինձ համար փառախ,
Շատ տարիներով՝ ինչու ես լուել.
Միտքս բերելիս՝ մեռնու մեմ սաղ սաղ,
Զուն համեղ ջուրդ՝ սիրով եմ ծծել:

Անթիւ ձկներով՝ գոյն գոյն զարդարած,
 Հիւսիսից գալով՝ Հարաւ կրնթանաս,
 Քաղցրահամ ջուրդ՝ պիտանի բազմաց,
 Այլոց բաշխելով՝ պարծանք կ'ստանաս
 Չեմ կարծում նաև՝ Աշտարակ գիւղի,
 Վայելուչ օդը՝ ո՛չ մի տեղ լինի,
 Ո՛ւմ չէ՛ ցանկալի՝ այգին խաղողի,
 Բարեհամ կարմիր՝ քաղցրախում գինի:
 Ինչպէ՞ս մոռանամ՝ էն քաղցր օդը,
 Ուր ծնուած, սնուած՝ մատղաշ հասակս,
 Կարօտ է ծծել՝ նոյն անուշ հոտը,
 Այժմ հեռացած՝ անբաղդ թռչնակս:
 Կը տեսնեմ այժմ՝ ինչպէս շատերը,
 Մայրական գրկից՝ խաղաւ հեռացած,
 Չանք կ'անեմ տիրել՝ բարեաց գործերը,
 Մինչդեռ չի՛ հասել՝ վախճանս կենաց:

Աշտարակէն Խաչէն:

106

Երգ առ սիրուն հին.

„Հայոց աղջիկներ“ երգի եղանակով:

Խնդիրքս լին՝ փափկասուն սնած,
 Հարազատ հօրից՝ և մօրից ծնած,
 Փութացիր նայիլ՝ ինձ նման գերուն,
 Աւանց կրակի՛ պրօւած խորովված:
 Աղջիկ մեծատան՝ տասն երեք ամաց,
 Մինչև երբ թողուս՝ սրտիկս քամուց,
 Կը լինի՞ արդեօք՝ մօրիցդ ծածուկ,
 Մօտս դաս սիրով՝ դու կամաց կամաց:

Չորացած սրտիս՝ փառք է ջուր տալի,
 Կիսամեռ ջանիս՝ վարձք է սուր տալի,
 Մահիցս փրկող՝ է քո շուռ գալի.
 Բաս ո՛նց չի մնամ քո սիրուն վառված:
 Ինձ բա՛ւէ այրեա՛ սիրոյդ բոցովն.
 Թո՛ղ ընկնի վրէս՝ երեսիդ հովն,
 Թէ կուզ քեզ համար՝ ինձ գցեն ծովն,
 Բնաւ չեմ գգալ՝ ո՛չ տրտում, ո՛չ լաց:
 Կարմիր կրեսիդ՝ բարակ պռօշիդ,
 Ինձպէս պատանին՝ սաղ կ'գայ դօշիդ,
 Թէ վրէս ցանես՝ քո չնչին փոշիդ,
 Բաղդի դուռ. կ'լինի՛ ինձ համար բացուած:

Աշտարակէն Խաչէն:

107

Երգ.

„Յամաւէրջն Լոյսէն“ եղանակով:

Խիտ առ խիտ պարտիզիս բացուած ծաղիկը,
 Բաշխում է նայողին անուշ հոտիկը:
 Ածիւնաճիւղ ոտի կանաչ տերեւը
 Փայլում է ծաղկի հետ վերնուստ արեւը:
 Չեմ կարծում եթերն սորա պէս լինի,
 Ուր չ'կայ Հայրենեաց քաղցրահամ գինի:
 Ինձ համար սա լաւ է ոսկի արծաթից,
 Որ տխուր սրտիկս փրկում է լացից:
 Կորուսի շատ տարիք թէ բարի թէ չար,
 Հազիւ թէ գտել եմ չոր անձիս մէկ ճար:

Աշտարակէն Խաչէն:

108

Ե Ր Դ.

„Ըհա սուրհանդակ” Էդմունդ:

Խուճուճ խուճուճ քոյ շէկ մազերդ,
Խեղդուելու համար զործիք են,
Էդ քո բարակ նուրբ շթուկներդ
Ինձ պէս քաղցածին խորսիկ են:

Արի՛ սրի՛ դու լմ նաւելի,
Արի՛ սրտիկս մի՛ կոտրիր,
Էդ քո շքեղ փայլուն երեսը
Կարօտիս երեսին խլիր:

Չէ՛, չէ՛ հրեշտակ իմ հոգեաւրս
Խղճալոյս դու պէտքէ խղճաս,
Իմ կարօտս քեղնով թո՛ղ լցուի
Գոնեայ մէկ անգամ մօտս դաս:

Ինքդ քնքուշ դէմքիդ փայլակը
Աչացս լոյսը քաղում է,
Էդ սիգաձեւ մարմնոյդ ընթացքը
Խղճիս սրտիկը դաշում է:

Կամաց կամաց է՛ր քոյի տակից
Մինչև երբ դու ինձ նկատես,
Քո նազելի չքնաղ դէմքովը
Բա՛ւ է սրտիկս կարասես:

Էդմունդին Խաչէ:

Ե Ր Դ.

„Կարբ իսկու ամա էր Գալի” Էդի Էդմունդ:

109

Խուռջիկ մուռջիկ շատ մի՛ անիլ դու իմ սիրելի,
Ինձանից զանգատ մի՛ անիլ դու իմ սիրելի:
Ամեն սհաթ ամեն բոլորէ ման եմ դալի քեզ,
Արի՛ քնքուշ մի՛ խնայիլ տուր բարեդ մեզ:
Չեմ ստանում էրուած սրտով ես քո բարեդ,
Ազաւումեմ թո՛ղ ինձ վերաց ծագի արեդ:
Իմ նազելի մի՛ չարչարի՛ր դուր սիրահարիս,
Չքնաղ դէմքիդ սուրբ համոզրը տուր սիրահարիս:
Կամաց կամաց պարուած սրտիս թո՛ղ տուր հովանայ,
Արուցրդ տուր ինձ մի բաժին հոգիս հովանայ:

Էդմունդին Խաչէ:

110

Ե Ր Դ. « Ի Ր Դ »

Խորակվումեմ քո սիրուն՝ քեզ պէս Շողանին մատաղ,
Յանկանում եմ նայելու՝ դօշիդ նշանին մատաղ:

Անմասթեանդ չափ չկայ՝ զեղեցիլութեամբ գովանի,
Սիրուցրդ կրակվումեմ՝ վրէս բռնի՛ր հովանի:
Գիշեր ցերեկ ասումեմ՝ քո սիրուցրդ դիվանի,
Մառմանի պէս ջանիցդ՝ կպած սաւանին մատաղ:

Չեմ ուզում ուրիշ փառքեր՝ փառքիս պատիւը դու ես,
Քեզ հետ պէտքէ շղթայվեմ՝ փանքիս անիւը դու ես,
Այսուհետեւ մահ չունեմ՝ մահուանս թիւը դու ես
Դեռ քեզ պէսը չե՛ ծնուել՝ քեզ ծնող նանին մատաղ:

Ինձ համար է ստեղծուել՝ քեզ պէս մի հաս ջիւանը,
Թո՛ղ մեր եռանդ սերիցը՝ պատուի ինքնահաւանը,
Մեր սուրբ սիրուն թո՛ղ լինի՝ միջնորդ էն սուրբ Սեանը,
Աստուածադիր պատուէր է՝ էսպէս պայմանին մատաղ:

Կնդրկիցը հոտաւէտ՝ ծաղկեայ բուրաստան ունես,
Զքնաղիդ աչքի տակը՝ բոլոր Հայաստան ունես
Ծոցումդ շատ բարեբեր՝ այգի հանդաստան ունես,
Կարօտիս տո՛ւր զովանալ՝ էդ մառմառ ջանին մատաղ:

Եշտորոշե՛նք Խաչ ե՛ն.

111

Ջ ա ն գ ի լ լ ու մ ջ ա ն ծ ա ղ ի կ .

Ծառիս տակը մանիշակ, ջան գիւլում՝ ջան ջան
Իմ եարը քանց քեզ շնակ, ջան ծաղիկ՝ ջան ջան
Ութ թումանիցն անց կենամ, ջան գիւլում ջան ջան
Քեզ կանեմ եարիս մշակ, ջան ծաղիկ՝ ջան ջան:

Տեղ եմ քցել զալամբար, Ջաղացս մանի մանի,
Մէջն եմ զրել Գեալանթար, Քունս անուշ կրտանի,
Ես մի բուռը լեղակ եմ, Իմ եարս սարում քօլում,
Բէզիբգեանի տեղակ եմ: Իմ քունս ո՞նց կ'տանի:

Սիրել եմ սէրն երեսին Ջաղացիս դուռը տաշած,
Րէհան թերն երեսին. Աղլըխիս գիւլը քաշած.
Ո՛ղ իմ սիրածը ինձ չի տայ, Կեռ կեռ ունքերիդ մեռնեմ
Աստուծոյ կրակն երեսին, Ոսկի զալամով քաշած:

Ոչխարս արել եմ դուզը, Անձրեւ եկաւ Ջաղալէն,
Զոկել եմ զարագեօզը. Ուռու տերեւ դողալէն.
Աղլուխդ զարկի նաշխեմ, Հրէս եկաւ իմ աղբերն,
Թափ տո՛ւր քաքուլիդ թողը: Ա՛յ ձին տակին խաղալէն:

Մեր կարովը քոչ ու երթում Գնացի ջուրը ջրի
Քօչ քօչի մէջ ա երթում. Ոտս ընկաւ օձի լեղի.
Երնէկ էն քուեր աչքի լսին. Իմ հօրն ու մօրն ի՞նչ տեսմ,
Օխտն աղբօր մէջ ա երթում: Ինձ տուին զարիպ տըղի:

Տուն եմ շինել զանանայ, Դու նստել ես դօշակին,
Ղարդու կ'ամ գիմանայ. Ուշ ու միտքդ փեշակին
Կուռդ մեկնի՝ ջուրն ինձ տո՛ւր, Խմել ես նռան գինին,
Խմեմ սիրտս հովանայ. Հոտ քաշել մօնուշակին:

Ես մի կանաչ խիտար եմ, Սարիցը ջուր ա երթում.
Քո ջանին իխթիտար եմ, Հարցրէ՛ք, ո՛ւր ա երթում,
Երթաս, երթաս յետ կնայես Քենին մահանայ ա արել,
Իմանաս՝ բէլլու եար եմ: Եարօջ տես ա երթում:

Մի ջաղաց երկու դրանի. Սարէն կ'գայ ձիաւոր,
Բարձ գրէ՛ք եարս կռնի. Մեր տունը չարգախաւոր,
Ես՝ դու մի բաղում պ'տինք, Հրէս եկաւ իմ աղբեր,
Ես չինարի, դու նռնի. Երեք օրվան թագաւոր:

Կանգնել ես, կանչում էլ չես Սարի թրթնջուկ թաղա,
Բացիցդ ամաչում էլ չես. Չաւզ ու մեխակ քեզ մաղա.
Երայ՝ կշտովդ անցկացայ, Ինձ պէս նազանի աղջիկ,
Տէր ես՝ ձանաչում էլ չես: Քեզ պէս տղին ո՞նց սաղայ:

Կանգնել ես ախա բախա: Խնձոր ունիմ կծած ա
Լաչակիդ տուտը կախ ա, Զորեք կողմն երծաթած ա,
Սե տղայ, օպիտակ աղջիկ, Աղբերս ուզեց, տուի ո՛չ,
Բռնել էք իրար եախա: Աղիկ եարի զրկած ա:

Արեն ընկաւ մեր պատին Զրի վերայ սաղ պրտի,
Առքայութիւն իմ տատին. Իմ օրդակը զաղ պրտի,
Հոգիդ զատուի ա՛յ տատի, Ի՞նչ եմ անում թուլունդին
Ինձ խի՞ տուիր կռնատին: Իմ եարը Շահաբազ պրտի:

Նսիրառափին խնկի ծառ,
Ի՜հաղբերը սարումն ա.
Խնձոր քշեմ՝ արև տար.
Շունն գօռկածալումն ա.
Ուրբաթ՝ շաբաթ քեզ մօհլաթ,
Աղբեր ջան, շուիդ ած՝ա,
Լոյս կերակի ա՛րի, տար:
Քերդ Լօռուայ քարումն ա:

Մի բարձ եմ արել իմն ա,
Տեղ եմ քցել փոթ կտայ,
Մինն էլ եմ արել՝ իմն ա,
Բարձ եմ դրել սոթ կտայ,
Գեանջու քարվանն դալիս ա,
Մեռնեմ միջի քնողին,
Միջի թաւաղն էլ իմն ա:
Անոյշ խնկաճոտ կ՛գայ:

Ամսեկայ ամսի տակին,
Մեր դրան առաջն մի դարան,
Ծռնկա ծնկանդ տակին.
ՏԼայքն եկան նի՛ դառան.
Ես քեզ ո՞ր տեղ սիրեցի,
Կուռս տարայ, որ բռնեմ,
Միևակի ծառի տակին:
Թաղի ու թուլայ դառան:

Մեր դրան առաջն մի դարան,
Ես աղջկ եմ ա՛լ կուզեմ,
Աղջկներն եկան, նի դառան.
Այս ծալուծալ կուզեմ.
Կուռս տարայ՝ որ բռնեմ,
Որ տունը որ ես մանեմ,
Շարած մարգարիտ դառան:
Ոսկին սարէսար կուզեմ:

Աղջկ աղջկ, ա՛լ աղջկ,
Աղբերդ չալ չալ աղջկ.
Դու մեր տանը հարս պըտես
Մեռնեմ հանաքիդ մեռնեմ,
Ի՜հ քերը քեզ տալ աղջկ:
Ոսկե դանակիդ մեռնեմ.
Ճամբայ երթող՝ շէկ աղբեր,
Դուքան բաղարիդ մեռնեմ:

Ձաղացս ման եմ տուել,
Ձաղացիս ածոյ կուռը,
Սիրել եմ ջան եմ տուել.
Կը գնայ միջ գիւլը.
Օտոր տարի սերութիւն.
Վա՛յ, եմ սիրած բիւլբիւլը
Մէկ օր պայման եմ դրել:
Քարշեցին խանի դուռը:

Արաղը հեշտացեալ,
Մանդ կ՛ծեծեմ, խաղ կանեմ,
Ճախէքը կոշտացեալ.
Մաշկը ոտիս լախ կանեմ,
Ի՜հ նանին խաբար արէք
Այ տղայ դու շատ մի՛ խօսալ
Մուշտարիս չատացեալ:
Մուկն ըւխցիդ կախ կանեմ:

Հայ էրն ա էրն ա,
Տղայքն ձեր տէրն ա.
Աղջկեք, դուք շատ մի՛ խօսաք.
Տարենը մի՛ հեռ կ՛գաս,
Տակի դէհն ձերն ա:
Գամ քեզ օրօն, այ ծաղիկ:

Այ տղայ դու հերիս՝ մերիս,
Այ տղայ, դու բաղումն արի,
Ո՞ւր եկար դու կէս գեշերիս.
Ոտներդ շաղումն արի՛,
Տեղումն քեզ տեղ չ՛կայ,
Էս թաղը զալմաղալ ա,
Գլուխդ դի՛ր կռներիս:
Ման տո՛ւր, էն թաղումն արի՛,

Ճրագ դնեմ լիսացու,
Ծաղիկ եմ քաղել՝ դեղին ա,
Կարմիր խառէն քիսացու,
Ի՜հ եարը ձեր գեղին ա.
Ես քո մօրը հարսնացու,
Հէլ ու միևակ շատ ունեմ,
Դու իմ մօրը փեսացու:
Հըրէ եարիս ձեռին ա:

Վարդ եմ քաղել մաղերով,
Չուր ա դալի լափ տալէն,
Վայր եմ դրել շաղերով.
Երկու խնձոր ծափ տալէն.
Հորէս եկաւ իմ եարը,
Հորէս եկաւ իմ եարը,
Ալ ձին տակին խաղաղով:
Թուխ գդակը թափ տալէն:

Չուն դնեմ վըրէն՝ խաշեմ.
Ձաղացի դուռը փոս ա,
Նի՛ լեմ կտուրը, եաշեմ.
Քար կ՛քցեմ, կ՛խօսայ.
Տեսնեմ, իմ աղբերը գալիս ա.
Կանչի՛ կանչելուդ մեռնեմ,
Չոքեմ, չաքմէքը քաշեմ:
Ի՜հ նանի աղեղ փեսայ:

Աղջկ, մաղերդ հեռէիր,
Աղջկ, գնանք մեր բաղը,
Թուշը երեսիս քաշիր.
Պոկեմ շամամիդ թաղը.
Ելէիր բարձիս վերայ,
Էդ երեսիդ շաֆաղը,
Բիւլբիւլի պէս խօսէիր:
Հանեալս սրտիս դաղը:

Այ տղայ, անունդ ա Սարգիս
Մտիկ արէք էն դուշին,
Արի՛ նստենք էս կարգիս.
Ոտը դրեալ փուշին.
Ես ու դու բաղում՝ պիտիմք
Մեռնեմ չալչալ ունքերին,
Ես չինարի, դու նարգիլ:
Թուխ աչք կարմիր թուշին:

Այ տղայ դու բաղի միջին, Անց կենամ գետի կողմը,
Ոտներդ շաղի միջին, Քաղեմ մի դասթայ նուռը,
Կանչի կանչելուդ մեռնեմ, Ով իմ սիրածն ինձ չի տայ,
Ես եմ քո հաղի միջին: Աքարչեմ խանի դուռը:

Վերնաքամին գալիս է, Ձուր է գնում արխումը,
Թինգնայ մէջքս տալիս է. Աբրըշում ա չարխումը.
Մէյդան արէք անց կենամ, Էն օրին էրնեկ կուտամ,
Կարօտ եարս գալիս է: Ձոմարդ կանգնես խալխումը

Մեր տան յետնէն մի մառան, Սարերի սինձն ի՞նչ է,
Տըրքն եկան՝ յետ դառան. Կաթն ու բրինձն ի՞նչ է.
Ձեռս տարայ թէ բռնեմ, Եարն՝ որ եարին սիրէ,
Դիւի լալ ու մարջան դառան: Խօսք ու զըիցն ի՞նչ է.

Մեր տան յետնէն բաղչա կայ, Այ տղայ, դուն ասա՛ մ'ասա՛
Բաղչի միջին ըհհան կայ. Գդակիդ թափէն խաս ա.
Բէյհանը քաղող պիտի, Իմ մէրը ինձ քեզ չի տալի,
Ծոցումը խաղող պիտի: Իմ հօրը քրթամ ասա՛:

Գիւլում գիւլում, գիւլ չեցակ, Աղջկի, կաղեղալ պիտի,
Ես ու դու մտնենք մին դօշակ. Բօխէդ ծալէծալ պիտի.
Մինչև ՚ի լոյս քըջփըչանք, Ում տունն էլ դուն երթաս,
Լուսէն յետոյ կըրկըչանք: Ոսկին սարէսար պիտի:

Մեր տան տակին վար կանեմ, Մեր բաղումը մի դարան,
Չալ աղուսին քար կանեմ. Շատ հարսնաղջիկ նի դառան.
Թէ իմ սիրածը ինձ տան, Ձեռս տարայ թէ բռնեմ,
Գժութիւնս թարկ կանեմ: Դիւի թաղն թուլայ դառան:

Ես աղջիկ եմ՝ ալ կուգեմ,
Բօխչաս ծալէծալ կուգեմ.
Երբ որ եարիս տուն կերթամ,
Գօտիկս թիրմա շալ կուգեմ:

Երգ պանդուխտ պատանեկի.

Ծիծեռնակ, ծիծեռնակ, Դու պատմէ, թէ ինչպէս,
Դու գարնան սիրուն թռչնակ, Աստ անտէր ու խեղճ եմ ես,
Դէպի ո՞ւր, ինձ ասա՛, Միշտ լալով, ողբալով,
Թռչում ես այդպէս արագ: Կեանքս մաշուել, եղել կէս:

Ան թըռիւր, ծիծեռնակ, Ինձ համար ցերեկը,
Ծընած տեղս Աշտարակ, Մութ է շըջում արեգը
Անդ շինի՛ր քո բունը Գիշերը թաց աչքիս,
Հայրենի կտուրի տակ: Քունը մօտ չի գալիս:

Անդ հեռու ալեւոր, Ասի՛ր, որ չի բացուած,
Հայր ունիմ սգաւոր, Թառամեցայ միացած,
Որ միակ իւր որդուն, Ես ծաղիկ գեղեցիկ,
Սպասում է օրէ օր: Հայրենի հողից զրկած:

Երբ տեսնես դու նորա, Դէհ, սիրուն ծիծեռնակ,
Ինձնից շատ բարեւ արա՛, Հեռացի՛ր, թուր արագ,
Ասա՛ թո՛ղ նըստի լաց, Դէպ ՚ի Հայոց երկիրը,
Իւր անբաղդ որդու վերայ: Ծնած տեղս Աշտարակ:

Պանդխտոյ դարձն առընտանիս.

Ծաղկածաւալ դաշտ ու հովիտ՝ լեռն ու անտառ կ'ըղան.
Թաւոտ թփեր խիտ խիտ ծառոց՝ աստին անդին կ'ցնծան.
Դուն ալ քաղցրիկ երգիչ քնար՝ ախորժ ձայնդ կակաչէ,
Թո՛ղ անախորժ թշուառութիւն՝ մեզմէ յաւէտ ամաչէ:

Ուրախացի՛ր դուն ալ մայր իմ՝ ծնող որդւոյս պանդխտիս.

Աւ սակեց յետ կ'անհետանան՝
 Շատ կոծեցի ու չատ լացի՝
 Նորէն ծնած երջանկութիւնս՝
 միայն կուտայ ինձ մօռնալ:

Ուրախացի՛ր իմ Սաթենիկ՝
 քեզ աչքալոյս եմ տալիս:
 Ահա՛ կրկին վերադարձած՝
 փութով քեզ մօտ եմ գալիս:
 Ուրախացի՛ր դուն ալ խրճիթ՝
 կարօտանքս դու լեցուր,
 Ինչ կարօտանք քեզի մնաց՝
 նորէն կրկին ինձ դարձուր:

Ուրախացի՛ր սուրբ Աստուծոյ՝
 սեպուած սիրուն սուրբ սեղան,
 Որ իմ փառուկ, քնքուշ ձեռքով՝
 քոյդ անկիւններ շնուեցան:
 Շատ ատին է, որ քոյդ դիմաց՝
 իմ ձեռքերս չեմ վերցեր,
 Եւ գերազոյն իմ Արարչիս՝
 աղօթք, մտղթանք չեմ ըրեր:

Ուրախացի՛ր ծնող հօրս՝
 հանգստարան դու դամբան
 Քիչ ատենէ ետքը կու գամ
 կամ առնթերք քոյդ անկեան,
 Գիտեմ ինչուան հիմաց ոչ մի
 երգ ու տաղեր չես լսեր,
 Որ անոնցմով հանգստացնես
 իմ հօրս հին ամիւններ:

Աստուծոյ փառք:

114

Երգ առ քաջն Սամուէլ:

Կեցցես քաջ Սամուէլ փառք
 ու պարծանք քո անուան,
 Կեցցես քաջ Սամուէլ դու ես
 միմեայն փրկիչ տան Հայկազեան
 Դու որ ուրացող խարդախ
 վահանի վրէժ առնուս, կործանես,
 Քեզ միայն, քեզ միայն փառք
 Հայկազունք պիտի Տան
 դարէ դար յաւիտեան:

115

Կեցցէ մեր Պապ, կեցցէ արքայ
 Փառաց նա միշտ օրեր տեսնայ:

Կեցցէ օրուան այս յաղխութեամբ }
 Եւ իբրեւ արեւ փայլի անամբ } 2

Իւր թշնամիք փախչին հապճեպ,
 Իբրեւ զմէկ լուսոյն հանդէպ,
 Եւ տարածի իւր զօրութիւն,
 Յոյր վայր վաղեն նշոյլք արփուցն } 2

115

Արամբ ա մբ ու լի:

(Թարգ. Ռոմանով)

Արամբամբուլին էս էն օղին է,
 Որ մեզի քաջ ծանօթ է
 Որոյ համը չի տեսնել
 Ուսանողին ամօթ է:
 Բայց հանապաղ, իմ սիրելի,
 Մենք կոնծումենք կրամբամբուլին:
 Հայրս անպաղար ինձ գրում է,
 «Որդի-ջան՝ շուտ աւարտէ,
 Տես, զրերդ լաւ սերտէ,
 Ժամանակդ արագ անցնում է»:
 Բայց նորա պարօն որդին

Կոնծումէ կրամբամբուլին, կրամբամբիւրամբուլին, կրամբամբուլին
 Թէ դարդն ու հոգսը ինձ նեղումէ,
 Թէ իմ քէֆը տեղը չէ,
 Թէ աղջկը ինձ խաբումէ
 Ու հաւատարիմ չէ:
 Կ'ասեմ՝ Աղջիկ, իմ նազելի,
 Քու տեղ կ'սիրեմ կրամբամբուլին, կրամբամբամբուլին, և այլն
 Թէ լերդս ու թոքս իմ մաշուել է

Ժշուխա էլ սաստիկ ցաւումէ,
Թէ որ խմէն ու քէֆ անելը
Բըժիշկն ինձ արգելումէ.
Բայց ինչ ցաւ կ'ուզէ ըլլի,
Ես կ'իյնծեմ կրամբամբուլի, կրամբիմբամբուլի և այլն:
Երբ մայրս ինձ մի հարս ճարել է.
Ասում է որ՝ պըսակուիմ,
Եւ պարտքն ու կարգն ինձ ստիպել է,
Որ ես ճաշ ու քէֆ սարքեմ,
Ես ճաշն տել, իմ սիրելի,
Կ'առնում առատ կրամբամբուլի, կրամբիմբամբուլի, և այլն:
Բայց երբ կուգայ կեանքիս վերջը,
Մահս-էլ առաջիս տեսնեմ
Օղին կ'ածեմ բաժակիս մէջը,
Հոգեհանիս-էլ կ'ասեմ,
Վերջին անգամ, իմ պատուելի,
Ե'կ տուաքացնեք կրամբամբուլի, կրամբամբիմբամբուլի, կրամբ
բամբուլի:

Ք. Տ.Պ. Պատմիչ:

116

Պ ա ն դ ու խ տ ա ու կ ու ու ն կ ն.

Կռո'ւնի, ուստի՞ կուգաս ծառայեմ ձայնիդ.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս.
Մի վագեր երամիդ՝ շուտով կըհասնիս.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Թողեր եմ ու եկեր իմ մըլքերս ու պղիս.
Քանի որ ա'խ կ'անեմ կու.քաղուի հոգիս,
Կռո'ւնի, պահ մի կացիր, ձայնիդ ի հոգիս.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:

Քեզ խապար հարցնողին չես տանիր տալապ.
Չայնիկդ անուշ կուգայ քան զջրի տօլապ.
Կռո'ւնի, Պաղտատ իջնուս կամ թէ Հալապ,
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Սըրաներիս կամեցաւ. ելանք գընացանք,
Այս սուտ աստընուորիս դարդերն իմացանք.
Աղուհացիկը մարդկանց կարօտ մընացանք.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Աստընուորիս բաներն կամաց կամաց է.
Մեթէ Աստուած լըսէ, զըննակըն բացցէ.
Ղարիպին սիրան է սուգ, աչերն 'ի լաց է.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Աստուած, քեզնէ ինդրեմ մուրվէթ ու քէրէմ.
Ղարիպին սիրան է խոց, ճիկերն է վէրէմ.
Կերած հացն է լեզի ու ջուրն է հարամ.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Ու ըզլուր օրն դիտեմ ոչ ըզկիրակին.
Չարկած է դիւ շամիւրն, բըռնած կըռակին.
Այրիլըս չեմ հոգար, ձեզնէ կարօտ եմ.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Պաղտատու կուգաս, կ'երթաս սէհրատ,
Թըղթիկ մի գըրեմ, տամ քեզ ամանաթ.
Աստուած թող վրկայ լինի.քո վըրադ.
Տարեալ հասուցես զայդ իմ սիրելեաց:
Գըրեր եմ մէջ թըղթիս. թէ հոս մընացի.
Օրիկ մի օրեր գաչերս չըբացի.
Մերելք, ձեզանէ կարօտ մընացի.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն խապրիկ մի չունի՞ս:
Աշունն է մօտեցեր, գնալու ես թէպալիր.
Երամ ես ժողվիր հազարներ ու բեր.
Ինձ պատասխան չուրի, երար գնացի.
Կռո'ւնի, մեր աշխարհէն գընա՛ հեռացիր:

117

Ե Ր Գ.

Ս լ լ ա յ ա յ . . . լ ա ղ ե ղ շ ա ղ ե ղ լ ե ղ ա ն ա ղ լ :

Կտուր կտուր ամպ էր դալի բարձրը սարիցը
Մէկ փեշատած զիր ըստացայ ես իմ եարիցը.
Գիր դրողը լաւ չէր զընի զալմի ծէրիցն,
Սիրեկնի մօտ մինք յետ զընք մալի ծէրիցն:

Բալքա նա միզ մօտ դալ դուզէ իրա սէրիցն,
Էրած սրտին մշլամ դնէ իրա դեղիցն.
Սրտումն դուգուն է բանում եարքո սէրիցն,
Էլ ապրելու ումիտ չունիմ չտեսնելուցն:

Գիշեր ցերեկ ջուր է թափում ալ աչքերիցն,
Դոշ ու եակէս թաց է անում շատ լայ բլիւցն.
Եար, մի՛ թողնի, մի՛ մոռանայ, փրկէ մահիցն,
Քիչ ջուր ածա՛, եարէս հովցրո՛ւ, հանէ՛ կրակիցն,

Յիշս խօսի, ձէնդ լսիմ աղունակիցն,
Բալքա իմ սիրտը հովանայ էս քան կրակիցն.
Էշխմէտ ջունուն իմ դառի, եա՛ր, քու սէրիցն,
Խելքս ինձմէն հեռացիլ է քեզ չտեսնելուցն:

Լաւ փերք արա՛, ի՛նչ կու տանիս փուշ աշխարիցն,
Վիրն մահ է, Տէրն թափէ շատ միզքերիցն.
Խիղճ յիգուին, ես ի՛նչ անիմ էս քան դարդիցն,
Մաջալ չունիմ, հոգես հանիմ իրա ափիցն:

118

Ն ո Ր Բ ա յ ա ղ զ ու Ն ո Ր ա ս ք ա ն չ բ ի լ ե ա Ր զ Ը .

Կանաչ մահուդ երեսիդ՝ տեսքով կարի զովական,

Տիրոջդ խէր ես տալիս՝ հարիւր զենար օրական:

Մաշնեց նոր դուրս եկած՝ խիստ զովական անման,
Կարձ՝ ու կրոր ոտներիդ՝ տակին ունիս պատվանդան.
Յորդորումես շատերին՝ միշտ հանապաղ մօտդ գան,
Կիր ուղիղ նետողին՝ անուանումես զխոնական:

Կարմիր դեղին սպիտակ՝ հինգ գեղեցիկ շա՛ր ունես,
Ունիվերստից դուրս եկած՝ հաշուագէտ մարիւօր ունես.
Կարձահասակ քեզ նման՝ հաւատարիմ տէր ունես
Խնքը ազնիւ մարդաշահ՝ բարեգործ վաճառական:

Հինգ շարդ էլ մէկ մէկ ներս՝ վեց ծակիցդ տանումես,
Յետոյ կրկին մէկ մէկ դուրս՝ մէկ ծակիցդ հանումես.
Գիշեր ցերեկ անդադար՝ էս կարգովը բանումես,
Գործքդ ուզումես ցոյց տալ՝ տեսնողին շատ դուրեկան:

Երկար ու դուզ կիերդ՝ ռանգ ռանգ զարդարած,
Ճարտարապետի ձեռքով՝ հիանալի նկարած.
Երբ նայումես շնորքին՝ կարծես մինայ է արած,
Մէկ խօսքով բան չի պակաս՝ զարդարում ես բնական:

Տես, որքա՛ն երջանիկ ես՝ երբ Նորբայազետ մտար,

Ափսո՛ս, որին սիրումես՝ չես թողում ջերին սթար,
Կամայ կամայ մղելով, շինումես զուրկ մուրացկան:

Ուրիշ տեղ պատիւ չունես՝ Նորբայազետ մի հատ ես,
Գինդ բարձր, օգտաւէտ՝ խիստ սիրաբորբոք զատ ես.
Ով որ հետդ չի խաղայ՝ տխուր դէմքովդ կ'ատես,
Կ'ստիպես մօտդ կանգնիլ՝ կիր ձեռքին մշտական:

Բանից դործից զցել ես՝ խեղճ երկտասարդներին
Անբաղդ կ'ասեմ էն օրը՝ երբ որ քեզ էստեղ բերին.
Շատերը դաստայ դաստայ՝ արժանացան քո սէրին:
Կարծելով հազուադիւս ես՝ ամենի մօտ սիրական:

Թէ լաւ գտտ ես բացն ասան՝ ի՞նչ ես տալիս տանողին.
Կոպէկ կոպէկ քամելով՝ դարդակումես տարվողին.
Չորս բոլորդ անդադար՝ պտտումես խաղողին,
Քո խելքովդ թւումես՝ այլոց մօտը դուրեկան:

Աշտարակէն Խաչէ:

119

Ն ո Ր Բ ա յ ա զ դ ու Լ օ տ ո ն .

Երբ բիւերադից հովացան՝ լօտոյի խաղ սարգեցին,
Վ աղածանօթ Պետրոսին՝ հողաբարձու կարգեցին,
Լ օտոն քաղցր կարծելով՝ չափեցը դուրս յարգեցին,
Ա սելով էլ չե լինիլ՝ աշխարհումն էսպէս բան:

Գեւահասակ տեղերքն՝ ջերկայ ջերկայ նստեցին,
Ա մէն մէկը երեք կարթ՝ առաջներն դարսեցին,
Բ ոլորն էլ հինգ հինգ կոպէկ՝ հողաբարձուն տուեցին
Փողն գումարն եղև՝ հին շահովն հազար դեպն:

Ս ա բիւերադի նման չէ՝ թէ և մէկն տարվումայ,
Գ ոնեայ մօտի ընկերն՝ շատից քչեց շահվումայ,
Լ օտոյի մաքան հանելով՝ մայր գումարն հալվումայ,
Ի վերջն անուանեցին փողն թալակ անպիտան:

Աշտարակէն Խաչէ:

120

Պ ա տ ա հ մ ու ւ ն ք ն ո Ր Ե ղ ա ն ա կ ի .

Կարօտ աչքեր մին լաւ նայիր, այսօր քեզ արժան են արել,
Ն աղեկքն հաւաքվել են, առնորդ չրաղվան են արել,

Է շխի գինով, ո՛չ թէ մինով հարբածի նման են արել:

Մ էկն նօղուլ, մէկն նուշ է, որից համ առնես անուշ է,
Ա յս վարդերն առանց փուշ է, փունջողքն նշան են արել,
Հ ամեստ նաղով, քաղցր աւալով, քեղ որդի մահուան են արել:

Ո վ որ սորանցից հազ չ'անի, աշխարհիցն ի՞նչ կու տանի.
Կ եանքն հինգ օր է ինսանի, տեղն գերեզման են արել,
Ա նսէր մարդին անհող վարդին, տե՛ս ինչի նման են արել:

Է չ չեմ ասիլ ինձ խաբել են, անիմայ նեախ խրփել են,
Ա նմեղ արիւնս թափել են, ձեռներն ալ վան են արել,
Ա լս քաշելը յեա մաշելը, մին նոր հրաման են արել:

Ջ արկեար, քանի ծերանումես, օր քօտ օր է սէրանում ես,
Ի ն ա, որ միշտ բերանում ես, Մայիճին դուշման են արել,
Ուղորդ են ասում չեն լամբաստում, չ'ասես թէ, բոյդան են արել:

Աշտարակէն Խաչէ:

121

Ն ո Ր Բ ա յ ա զ դ ու Լ Բ ի Լ Ե ա Ր դ ի Թ շ ու ա ո ղ Ր ու Թ իւ ւ ն ը :

Կարծեմ դեռ չէք մուտցել՝ Հայրապետի բիւերադին,
Ա նչափ էլք զարմանում՝ երբ որ նայումիք զարդին.
Յ օրինուած դուզ կիւրը՝ նմանումիք գեղարդին.
Հ իմա արի՛ դու նայիր՝ տե՛ս ինչքան ցաւալի է:

Է ն բիւերադը որ յառաջ՝ թալանումէր շատերին,
Հ իմայ չունի մի կոպէկ՝ նման է աղքատներին.
Ո վ որ մօնի նորա մօտ՝ աչքը ձգի պատերին,
Չ կարծեմ որ չե ասի՝ իրաւ անտանելի է:

Հ իմա կ'ասեն քեզ անբաղդ՝ ո՛ւր է սիրուն շարերդ,
Ո՛ւր կորցրիր քո ճարտար՝ ճիշտ հաշուադէտ մարգերդ,

Զեմ կարող մեռանալ իմ ազդ հորապետ:

Ախ, կամ ոչնչանալ, կամ լինիլ ազատ:

Քաջ ընկերներովս հեշտ է ինձ կռվել:

Եւ սուրբ գործքի համար քաղցր է մեռանիլ:

Բայց աւանդ այս բանդում փակված եմ անտես,

Պատերազմի դաշտում չեմ կռվում և ես:

Զը դիտեմ ինչպէս է կռիւն հրդէհվում:

Ես չունիմ ո՛չ ինչ լուր, բայց լուրն է թռչում: . .

Տարվում է միշտ համբաւ սպանութեան ահեղ:

Թափվում է ազդ-արիւն բայց ես չեմ այն տեղ:

Ախ, քո աղատութիւն փոթորկի մէջ է:

Եւ վառ արշալուսով քո օր կարմրում է . . .

Թո՛ղ այս տեղ չարհարվիմ անձանօթ կապված,

Միայն քեզ Հայրենիք տեսնեմ աղատուած:

Յովհաննէս Քոչումէի Գլխան:

Եւ դ ՚ի դ է մս ք ա ջ ի ն Վ ա ր դ ա ն ա յ:

Հայրենասէ՛ր Արամեանք,

Զի՛ կայք ՚ի քուն ընկղմեալ

Բացէ՛ք զաչս ձեր հոգեկան,

Տեսէ՛ք զօրս ձեր ժամանեալ:

Ո՛ւր են փառք, ձիր ձեր նախնեաց,

Ո՛ւր են պատիւ վե՛հ սրանց,

Որ զաշխարհ Հայաստանեայց

Լցին փառօք զիւրազանց:

Յառաջ մատիք ինձ լսել,

Շառաւիղք քաջին Հայկայ:

Ես կամիմ ձեզ արդ պատմել,

Զազգասէր դործ Վարդանայ:

Որ զգլուխ իւր կենօք չափ

Ետ ՚ի փըրկանս իւր ազգի,

Եւ կրնեալ զայն իւր արեամբ՝

Եղև փրկիչ Հայրենի:

Սուրբ խաչ փայլեաց փրկչական

Հոգւոց ազգիս Հայկական:

Պահեա՛ զմեզ Տէր Աստուած

Եւ աշխարհիս փորձանաց:

Լուսաւորեա՛ց Հայաստան,

Լուսով խաչին փրկչական:

Հնչեա՛ աշխարհ ամենայն

Զփող մեծի աւետման:

Բարձրացիր արդ Արարատ,

Պա՛նեալ ծաղիօք զբոյդ զազաթ:

Ազգիս Հայոց խնդութեան,

Լէ՛ր դու վիսյ յաւիտեան:

Յ աւ ու լ Ր զ ո Ր ծ ա դ Ր ու թ ե ա ն ա զ դ ա յ ի ն

ս ա հ մ ա ն ա դ Ր ու թ ե ա ն 24 օ դ ո ս տ ո ս ի

1860 Կ. Պ օ լ ի ս:

Հայրենեաց սիրով վառուած վե՛հ սրտեր,

Ի՛նչ կը յապաղէք ելնել ՚ի հանդէս:

Ի՛նչ կը յապաղէք. — սիրտ կը դիմանայ,

Սիրտ որ ազգասէր ըլլալ կը ցանկայ,

Տեսնել Հայրենեաց այսքան բիւր աղէտ,

Եւ դու անտարբեր ցարդ մնալ յաւէտ:

Խեռ ատելութեան և չար նախանձու
Սերմերն ու ողին հեռու մղէք հեռու
Սիրտ սրտի կապուած. թե թեի տուած,
Հայրենեաց սիրոյ ասպարէշն բացուած.
Օն վազէնք յառաջ 'ի սուրբ խաչն վատահ,
Օն երթանք յառաջ, և անձնանուէր՝
Հայրենեաց օգտին ըլլանք ուխտանուէր.
Հայ մի՛ վհատիր, սիրտ առ և սիրտ տուր.
Տխարք զօրանան, քաջք խրատուսին,
Վատերը բացուին, վատերը զատուին,
Ճշմարիտ Հայերն յառաջ թող անցնին.
Խաչ, սէրն են նշան ճշմարիտ Հայուն
Խաչ, սէրն են պարծանք ճշմարիտ Հայուն.

Սիրոյ զրօշակներ
Թո՛ղ արդ պարզուին,
Հաշտութեան ձայներ
Թող արդ հնչուին.
Հայն մէկ սիրտ եղաւ
Սիրով միացաւ,
Սուտ են որ ըսեն
„Հայք զերար կատեն:”

Սուրբ Արարատեան մայր աթոռուն զիրկը,
Եկէ՛ք Հայկազունք, եկէ՛ք միանանք.
Եւ սփոփենք մեր վշտացած մօր սիրտը,
Օրհնելով ճէրը, որ մեզ պարզեց
Մեր Ազգին կապն ու հողին,
Ազգային Սահմանադրութիւն
— Յաւերժացի արդիւնաւէտ:

Ս. Պ. Պ. Փափուհեան:

Երդ Ծաղկացանի.

(Ուսումնական) „Օրհնական” Եղանակով:

Հատիկ դո՛ւ, իմ հատիկ,
Ահա՛ մութ քո տընիկ,
Արեղից զոկվելով,
Նընջի՛ր աստ, դո՛ւ խղճիկ:

Ահա՛ ես կը ծածկեմ
Քո երես սառ հողով,
Գերեզման կը շինեմ,
Քեզ համար իմ ձեռով:

Եթէ դու լինէիր
Բանախօս կենդանի,
Գո՛ւցէ ինձ կ'առէիր
Տըխուր բան այսպիսի:

«Զրկվելով արեղի
Շողշողուն վառ լուսից,
Եւ ի՞նչ կեանք այսպիսի
Պիտ' կրեմ այս բանդից:»

Հատիկ դու, իմ հատիկ,
Մի՛ տըխրի՛ր հողալու,
Այս տեղ է՛ շատ փափկիկ,
Եւ հանգիստ բընելու:

Շուտով դու կը զարթնես,
Գեղեցիկ ուտերով,
Եւ կըլկին կը լինես,

Նոյն ծաղիկ լաւ հոտով :

Հա՛տիկ դու, իմ հա՛տիկ,
Դէ՛հ լըսիր իմ խօսքին,
Որ կ'ասեմ ես այժմիկ,
Մի առ մի գրչտովին:

Նոյնպէս ինձ կըսպասի
Այդպէս մութ գերեզման,
Որ մարդիկ տըխրալի
Հառաչեն իմ թաղման:

Ես այնտեղ նընջելով,
Կըսպասեմ մեծ յուսով,
Երբ փրկիչ ինձ ձայնէ,
„Վեր կացիր Գրիգորէ:“

Ը. Գրիգորէանց:

127

Ես հայոց ազգին մէկ բան եմ ուզում,
Եւ այդ մէկ բանն է - հիմնաւոր ուսում:

Հայոց երգերը. սէրն և զինին
Մեր շրջանիցը անպակաս լինին,
Ապրինք պարզ սրտով, միաբան, ուրախ,
Միայն չար բանից ունենանք մենք վախ:

Եղբարք սիրելիք, մեր սրտերու մէջ,
Ինչպէս երկնային արեգակ անշէջ,
Թո՛ղ պահէ հաստատ երկնային Տէրը
Անգին հայրենեաց բոցավառ սէրը:

Կ'ցցէ մեր հաւատ, երգենք միաբան,
Մեր ազգայնութեան միակ պահապան,

Նորա մուացող, ուրացող հային
Անուանենք ընկեր մասնիչ Յուդային:

Կեցցէ յաւիտեան մեր գանձ թանգազին -
Մեր հայոց լեզուն քաղցրիկ նորածին.
Թո՛ղ նա զօրանայ, ծաղկի և աճի
Ապահովութեամբ Աստուծոյ աջի:

Հայոց երգերը, սէրը և զինին
Մեր շրջանիցը անպակաս լինին,
Ապրինք պարզ սրտով, միաբան, ուրախ,
Միայն չար բանից ունենանք մենք վախ:

128

Ի մ վ ա Ր Դ Ը .

Հայոց սիրուններ,
Ինչպէս ծաղիկներ,
Ամեն տեղ ծլած,
Ամեն տեղ ծաղկած:

Ազուլիսումը
Շատ սիրուններ կան,
Շատերից միայն
Մինը անմահ:

Սա է իմ վարդը,
Բնութեան զարդը.
Իմ սիրեկանս
Ա՛խ. . . հոգեհանգստ:

Վարդիս պէս չկայ,
Բոլոր Եւրոպում,
Նորա պէս չկայ
Եւ ո՛չ մի տեղում:

Վարդիս սիրուցը,
Տանջվումեմ, տանջվում,
Նորան յիշելիս
Մաշվում եմ հալվում:

Գլխիս ճար տեսէք
Սիրուն վարդենիք,
Ձեր թփերի տակ
Ինձ պաշտպանեցէք:

(Թ. Փանէտնց:

Հաղա՛ քաջազունք,
Հայոց զաւակունք.
Առէ՛ք աղեղունք
Ի մահ երազունք.
Անտառք ըսպսեն
Կենդանիք սարսեն
Զինուցդ 'ի ձայնէն,
Շեշտակի նետեր
Թափեցէ՛ք քաջեր

Յերէս անվհեր:
Վազեմ ուր վտանգ,
Այս մեր զբօսանք
Որսոց արշաւանք
Մարտից են կրթանք
Երթա՛նք գունտ 'ի գունտ
Յաղեղ և մկունդ
Յուսով արտաթունդ
Շամփրեմք կենդանիս:

Երգ երկոյ եան.

Հրեշտակ զուարթուն
Հրգօր պահապան մեր,
Որ զտիւն ողջոյն
Ըզմեզ խնամեցեր:
Ի մոռտս արվւոյն
Դու լոյս անստուեր ես մեր,
Անմոռտ արև
Կացցես մեզ այս գիշեր:
Քուն քաղցր անփորձ
Շնորհեա՛ 'ի փառս Աստուծոյ
Եւ զծնօղս հոգւոց և մարմնոց կեցո՛:

Գ. Է. Բալաղէ-Թոնց:

— օրգան —

Վ ա Ր Դ ա ն Մ ա մ ի կ ո ն ե ա ն ի ե Ր Գ Ը .

Հիմի է՛լ լըռենք, եղբարք, հիմի է՛լ,
Երբ մեր թշնամին իր սուրն է դրեւ,
Իր օրհասական սուրբ, մեր կրթին,
Ականջ չի դնում մեր լաց ու կոծին,
Ասացէ՛ք եղբարք Հայեր, ի՞նչ անենք,
Հիմի է՛լ լըռենք:

Հիմի է՛լ լըռենք, երբ մեր թշնամին
Դաւով, հրապուրքով տիրեց մեր երկրին,
Զընջեց աշխարհից Հայկայ անունը,
Հիմից կործանեց թորգոմայ տունը,
Խըլեց մեզանից թագ, և խօսք, և զէնք,
Հիմի է՛լ լըռենք:

Հիմի է՛լ լըռենք, երբ մեր թշնամին
Խըլեց մեր սուրբ—պաշտպան մեր անձին,
Մըշակի ձեռքիցն էլ խփը խըլեց,
Այդ սուր ու խփից մեր շղթան կրօնեց,
Վայ մեզ, շղթայով կապած գերի ենք.
Հիմի է՛լ լըռենք:

Հիմի է՛լ լըռենք, երբ մեր թշնամին
Սոսկալի գէնքը բռնած մեր գրկին,
Կուլ տալ է տալիս արտասունք առատ,
Աղէտարշ բողբ վարուց ապիրատ.
Մեր զլուխը լայու Նփրատ ո՛ւր պըտուենք,
Հիմի է՛լ լըռենք:

Հիմի է՛լ լըռենք երբ մեր թշնամին
Ի իր գոռոզութեամբ լցրած իր հոգին:
Արդարութեան ձայնն հանած իր սրտից
Արտաքսում է մեզ մեր բընիկ երկրից,

Պանդուխտ, հալածեալ, եղբարք, ո՞ւր զիմենք.

Հիմի էլ լըռենք:

Հիմի էլ լըռենք, երբ մեր թըշնամին,

Անգոհ մեր բերած ծանր զոհերին,

Իւր լիր, նըզոված ձեռքը կարկառեց,

Ազգութեանս վերջին կապը պատառեց.

Հայի կորուստը մօտ է, ի՞նչ անենք,

Հիմի էլ լըռենք

Հիմի էլ լըռենք, երբ մեր թըշնամին,

Արհամարհելով մեր փառքն ազգային,

Մեր եկեղեցուն ձեռնամերձ եղաւ,

Գառնազգրեաւ գառին մեզ զըլուխ զըրաւ,

Սուրբ խորան չունինք, արդ ո՞ւր աղօթենք.

Հիմի էլ լըռենք:

Հիմի էլ լըռենք՝ մարդիկ ի՞նչ կ'անեն,

Երբ մեր տեղ քարինք, ապառաժք խօսին,

Զե՞ն ասիլ որ Հայք արժանի էին,

Այդ ստորկական անարդ վիճակին.

Մեր սուրբ քաջ նախնեաց զործերը գիտենք,

Մինչև երբ լըռենք:

Թո՛ղ լըռէ մուկը, անդամալքը,

Կամ՝ որոց քաղցր է թըշնամու լուծը,

Բայց մենք որ ունինք հոգի ու սիրտ քաջ,

Ե՛կ անվախ կեննք թըշնամու առաջ.

Գոնէ մեր փառքը մահով յիտ խըլենք

Ու այնպէս լըռենք:

Ո՛. Տ՛. Գ՛. Պատիւնը:

Մ ա յ ի կ ո ն ե ա ն Մ ե ծ Վ ա հ ա ն ի պ ա տ ա ս խ ա ն ը .

Հիմի էլ խօսենք, եղբարք, հիմի էլ,

Երբ ընտանեկան երկպառակութեամբ

Ուրիշ բան չունինք, բայց իրար դաւել,

Եւ սարսափելի ազգութացութեամբ

Մեր նախնեաց ուխտը ոտքով կոխել ենք.

Հիմի էլ խօսենք:

Հիմի էլ խօսենք, երբ քաջն Վարդան,

Վաթսուն հազարից, հազարով մնաց.

Մինչ մնացել էր Պարսից լոկ մատեան

Գունդը, մեր վաթսուն հազարի ղիմաց,

Երբ մեր վատութեամբ՝ ո՞ղջ կորուսել ենք.

Հիմի էլ խօսենք:

Հիմի էլ խօսենք, երբ օտարից շատ

Մենք ենք մեր ազգի արիւնը խմում,

Մոխրատնով լլինք Գուին, Արտաշատ,

Ծխի մէջ կորաւ խաչն եկեղեցուն,

Երբ այս ամենը մենք կատարել ենք.

Հիմի էլ խօսենք:

Հիմի էլ խօսենք, երբ հրապարակում

Պարսիկը առակ արել է Հային.

«Եթէ Ասորու նման աշխարհում

Զկայ մի վատ ազգ, բայց քան Ասորին,

Ե՛ւ վատ է Հայը», մենք այս տանձումենք.

Հիմի էլ խօսենք:

Հիմի էլ խօսենք, երբ իշխանութիւն

Ծախումէ անարդ հացկատակներին,

Մինչ սարուկ մարդիկ նստան մեր գլխին

Եւ մեզ կարծումեն հող իրենց ոտքի,

Ու մենք մեզ կոխող ո՛ւրքը լիզումենք,
 Հիմի է՛լ խօսենք:
 Հիմի է՛լ խօսենք, երբ Լուսաւորչի
 Բնիկ ժառանգի թեւերը կտրած,
 Անարգ Պարսիկը՝ այս ու այն թեմի՝
 Կարգումէ տեսուչ ըստ իւր չար մտաց
 Եւ մենք դեռ «կեցցէ՛ արին» զոռումենք:
 Հիմի է՛լ խօսենք:
 Հիմի է՛լ խօսենք, երբ ձեռք ենք տալիս,
 Երբ ողջունումենք մենք այդ չքերին,
 Որ դրան շուն են, և մեզ տեսնելիս՝
 Շուտ դիմակները գնում երեսին,
 Այդպիսիներին դարձեալ պատվումենք:
 Հիմի է՛լ խօսենք:
 Ի՛նչ մեր երեսին մնա՞ց մի կաթիլ
 Ածօթի սուրբ ջուր, որ բերան բանանք.
 Ո՛չ թէ չենք ուզում հողէց հող կորչել,
 Թշնամու արիւնով մեր թրին ջուր տանք,
 Աղբ, եկեղեցի փրկենք, ազատենք,
 Ապա թէ՛ խօսենք:
 Սեպտեմբեր 1915

Յ ա ո ա ջ զ ը ն ա ց է ք.
 Հայկական սեռի, արի զաւակներ,
 Ժա՛մ է մեզ պաշտել մեր իրաւունքներ.
 Ահա՛ ծագեց արշալոյսը,
 Ելէք դուք էք Հայի յոյսը.
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք:
 Յառա՛ջ զընացէք սիրելի՛ Հայեր,

Հերիք է թըմրած միացինք շատ դարեր.
 Հասա՛ւ եղբարք ժամանակը
 Ձեզ կանչումէ ազգի պարտքը.
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք:
 Բարձրացրէ՛ք կրկին Հայութեան փառքը,
 Այն որ ունէին վաղ ձեր նախնիքը . . .
 Թո՛ղ օտարը դարձեալ չ'ասէ.
 Թէ՛ Հայութիւն դեռ քրնած է . . .
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք:
 Յառա՛ջ զընացէք, ամօթ այն Հային,
 Որ չէ՛ ծառայում իւր ազգի շահին.—
 Նա անկիրթ է, խեղճ և թշուառ,
 Նա օտար է չէ՛ մեր եղբայր,
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք:
 Յառա՛ջ զընացէք լուսաւոր խելքով,
 Կեանքի արժանի ազնիւ պարծանքով.
 Արուեստ, ուսում և զիտութիւն
 Խոստանում են մեզ փրկութիւն.
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք
 Յառա՛ջ զընացէք, սուացէ՛ք կրթութիւն,
 Գիտեմ չէ՛ սառել ձեր մէջ այն արիւն՝
 Որ երբեմն մեր սուրբ նախնիք
 Ծաղկացրին ազգ ու Հայրենիք
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք:
 Յառա՛ջ զընացէք, ձեզ մեր Հայրենիք
 Պատի ճանաչէ հարազատ որդիք.
 Նա ձեր համար պատրաստ ունի,
 Դափնեայ պսակ ձեզ արժանի.
 Յառա՛ջ, յառա՛ջ զընացէք:
 Յառա՛ջ զընացէք, յառա՛ջ եղբայրներ,
 Ձեռք ձեռքի տալով, միացրած սրտեր.
 Ահա՛ մօտ է յաջողութիւն,

Ահա՛ հանդէպ ձեր բարութիւն . . .
Յառաջ, յառաջ զընացէք:

Յովնանէն Քուլանէն:

136

Ի հանդէս չորրորդ տարեդարձի
Ազգային Սահմանադրութեան.

Հրեշտակ Մասեաց մրտենիներ 'ի ձեռին,
Արդ մեզ ձօնէ համբոյր սիրոյ կաթողին.
Մեղքը հոսին իր գեղեցիկ շրթունքէն,
Վարդեր ծըլին իր զուարթագին ժպիտէն:

Ուր մատուցէ կը հիւսէն,
Դիւցադանց պերճ պսակներ.
Հայ բաղդին վրայ սփռեն,
Յուսաշող նշոյլներ:

Յաւերակաց Հայաստանի երգք հնչեն,
Տան արձագանք այն սրտերուն որք քաջ են.
Ալեք՝ զալիս հեզահամբոյր ողջունեն.
Ծաղիկք՝ ծաղկանց թեթև թևօք կը զգուեն:

Այն քնքոյշ վարդենիք.
Զոր երկինք մեզ տըւին,
Ոհ եղան հովանիք,
Ամեղաց սև բաղդին:

Հայուն սրտին խորին վէրքերն թաղուեցան,
Ժամանակին հզօր ձեռօք 'ի դամբան.
Հայուն աչքին ալ քաղցրանան դառն արցունք,
Սէր կը հնչեն մինչդեռ իրեն պարզ շրթունք:

Վարդանայ վեհ դավնիք
Թո՛ղ նորէն ալ ծըլին.

Մինչ Հայկաց քաջ որդիք,
Զուարթ երգեն Հայրենին:

Մեր արտասուաց մէջ մարեցան ո՛վ Հայեր,
Աստուածային այն ահաւոր կայծակներ.
Երբ հաշտութեան ձայնք կրկնեցին ամեն սիրտ,
Երբ քաղցր աչօք մեզ ժպտեցաւ ո՛հ երկինք:

Անդ դարձաւ Աղաւնեակն՝
Տաղով մեծ աւետիս.
Զուարթ բերաւ յաղթանակն՝
Հաշտութեան վեհ Ազգին:

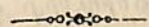
Զարթնուն բաջներն 'ի բնագաւառն 'ի հանդէս,
Ուր պերճ փառաց եղաւ որրան լ'ասպարէզ,
Հրճուի երկիր, ցնծան երկինք զուարթագէմ,
Մինչ զայ յուսոյն չքնաղ հրեշտակ երկնածեմ:

Երկնային զուարթունք,
Ոհ սիրոյ երգերով.
Կը նստեն մեզ ծաղկունք,
Անուշիկ նայուածքով:

Անհուն վշտացդ մէջ տես Ոգիդ կուսական,
Որդիքդ ինչպէս արցունք սրբել խոստանան.
Լանջք Հայկազանց քաղցրիկ երգերդ կը կըրկնեն,
Հայոց կուսանք քայլերուդ տակ վարդք սփռեն:

Բրաբիոն մանուշակ,
Ով սիրուն Հայրենիք,
Պիտ' հիւսուին քեզ պսակ,
Մինչ հաշտ են մեզ երկինք:

Ե. Յ. Եղաշէն:

Երդ Գ. տարեդարձի հաստատութեան
Ազգային Սահմանադրութեան.

Հովիտ ծածկեալ 'ի ծոց լեռանց,
Գողտրիկ պատկեր իմ Հայրենեաց.
Երրորդ անգամ սիրոյ նուագ,
Քեզ զայ ձօնել Հայ պատանեակ:

Օ՛ն՝ երգեցէ՛ք Հայկեան զուարթունք,
Սիրոյ է ժամն, դադրին արցունք,

Հրեշտակն Հայոց յերկնից սլանայ,
Նայուածքներէն ժրպիտ շողայ.

Եւ անդ ժպտին, վերականգնին.

Համբ աւերակք Հայաստանին:

Հայկեան կուսանք օ՛ն փութացէ՛ք.

Նորածին վարդըս սխուեցէ՛ք:

Փայլուն աստղեր ահա՛ շողան,

Երբ հաշտութեան երկնից նըշան.

Հայկեանն փառաց՝ նոր զարդարել,

Հայկեան քընար՝ նոր երգք տաւել:

Հա՛յ պատանիք օ՛ն ձայնեցէ՛ք,

Գողտրիկ ձայնով ՕԲՍ օրհնեցէ՛ք:

Ո՛հ Հայրենիք ալ թո՛ղ չի լան,

Մասեաց սարեր արձադանք տան.

Ա. Եւ Եւրասիա. Տիգրիս գետեր,

Ուր կան թաղուած քաջաց ոսկերք:

Հա՛յ ծերունիք վիշտ ձեր մոռցէ՛ք,

Մանկանց ծակտէն ըզյոյս տեսէ՛ք:

Եւրոպայի Բ. Եւրասիայի

Երդ 'ի շորեր ուրդ տարեդարձի Ազգային
Սահմանադրութեան.

Հրճուն երկինք, խաչապ երկիր անթերի,
Եւ Հայկազանցս դէմք կը ժպտին գեղանի.
Ձի տարեդարձ մեր փրկութեան նոր հասեր,
Պարձեալ հանգոյն Արուսեկին լուսարեր:

Յոր նորոգութիւն մեր սրտեր,

Կրկին 'ի յոյս և 'ի սէր:

Ազգասիրաց վսեմ ճակատն քրանաթոր,

Այսօր Մասեաց հրեշտակն յաշխոյժս նորանոր.

Քառեակ պտակ մ'ալ զայ հիւսել ծաղկափայլ,

Ձոր եթերին կաշմեն մատուցք բարեփառ:

Յոր խրատութիւն մեր սրտեր,

Կրկին հոգի անվհեր:

Չայն հինաւուրց Քինախնդրին ալ ընդհատ,

Հնչեն փոխան բարբառքն Հայկեան անընդհատ.

Օրէնք արդար և միութիւն երջանիկ,

Ձոր «մայր բարեաց» դրեն անշուշտ անջինջ զիրք:

Յոր կը ցնծան մեր սրտեր

Կրկին 'ի խինդ անեպեր:

Հապ՝ օ՛ն որդիք Հայկեան յայս պերճ՝ Ասպարէզ,

Եկէ՛ք տօնել սերկեանս շքեղ մեծ հանդէս.

Նուիրական ըլլայ մեզ օրս յարաժամ,

Ուր միութեան ճանչցանք ոգին ու Ազգութիւն:

Եւ յոր լրան մեր սրտեր,

Կրկին 'ի լոյս անստուեր:

Թո՛ղ հնչէ՛ ազատ,

Միշտ վեհն Այրարատ.

Ընդ նմին երգեն,
Դաշաք, լերինք ամեն,
Թէ բաղդն Հայերուն,
Դեռ ողջ է անբուն.
Եւ մեք անդադար,
Չարնենք Հայկեան քնար.
Որչափ ապրի Հայն,
Կեցդէ միութիւն.
Ու փառքն անմահն,
Սահմանադրութիւն:

Սահմանադրութիւն:

139

Երգ ի մե տ ա ս ա ն եր ո Ր զ տ ա ր ե դ ա Ր ձ ի
Ա զ զ ա յ ի ն Ս ա հ մ ա ն ա դ ր ու թ ե ա ն.

Հայկա՛ղն որդիք հապ' օն ի դաշտ,
Չեռք սիրտ համբոյր եղբօր տալ հաշտ.
Հապ' օն դէպ հոն ուր միաբան,
Մենք ուխտեցինք որ անբաժան:

Ըլլանք մէկ սիրտ մէկ ոգի
ՀԱՅ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆ տալ հողի:

Ամենքս մէկ սիրտ ոգի է'անուն,
Ամենքս մէկ յոյս հաւատք է'արիւն.
Ամենքս զաւակ մէկ Հայրենեաց,
Ինչո՞ւ այսպէս եմք օտարցած:

Եկէ՛ք ամենքս մէկ ոգի.
ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ տանք նոր հողի:

Տեսէ՛ք Հայը Հայուն համար.
Կանգնե՛ր է հոն դափնի կամար.

Մեզ կ'սպասեն Հայկեան կուսանք,
Վարդ մանիշակ ծաղիկք հազարք
Օն ամենքիս մէկ ոգի,
ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ տանք նոր հողի:

Վարդից կոկոններ սէր բուրեն,
Կուսին մասներ սէր կը գրեն.
Մանկտիք ուրախ սէր կը կոչեն,
Մուսայց քնարք սէր կը հնչեն:
Սիրով և մենք մէկ ոգի,
Անունք մեզնով նոր հողի:

Սիրով բացուած անմեղ սրտեր,
Գիտցէ՛ք Հայուն նշանն է սէր.
Օտարին պէս չըլլանք դաժան,
Ի բաց մերժենք սիրտ մեր ու ժա՛ն:

Ատերութեան չար ոգի,
Թողունք առնենք Հայ հողի:

Բա՛ւ է, ալ բա՛ւ է եղբա՛րք,
Հայն բաւ կրեց վիշտ, տառապանք.
Մինչ մեր թշուառ աւուրց յաւարտ,
Ծագի պայծառ արիւն գրւարթ:

Ըլլանք մէկ սիրտ մէկ ոգի,
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ տանք հողի:

* * *

140

Շ ու Հ ա ն ի կ.

„Հայոց աղմկե՛տ" երգի եղանակով

Հայոց սիրուններ, դուրս եկէ՛ք մէյդան.
Աւետարհ ահսնի ձեր սիրուն թամաշան:

Հայոց սիրուններ, ասէք ձեր հօր մօր
 Շուշան է պտրում վրաց թագաւոր:
 Հայոց սիրուններ, ծաղկի ձեր Շուշան,
 Վրաց թագաւոր, վրաց չէ հաւան:
 Վրաց սիրուններ, ինչ սիրուն Շուշան,
 Հայոց աշխարհից քաղեց ձեր Արքայն:
 Վրաց սիրուններ, բաց արէք ճամբան,
 Հրէն դալիս է ձեր թագուհին անմահ:
 Վրաց սիրուններ, ո՛վ կարէ չափել,
 Այն բարակ ունքեր, սե սե մեծ աչքեր:
 Այն մարմար երես սե մազի միջում,
 Կարծես գիշեր է, լուսնեակ է ծագում:
 Վառվում է, վառվում իւր կօյր թուշեր,
 Ոնց գողթան կարմիր գինու բաժակներ:
 Հայոց Շուշանիկ, քո բոյն զուրբան,
 Ծալվում է մէջքդ տաք մոմի նման:
 Հայոց դրախտի ինչ թուշուն ես դու
 Բուբուլը վարդի մօտ, չունի քո լեզուն:
 Հայոց մարդացած, ո՞ր հրեշտակն ես դու,
 Որ քեզ տանում ես խելք ու միտք մարդու:
 Այն թեթեւ ոտերդ, թեւ առած ուսերդ,
 Թռչում են Մցխէթ, ծփալով մագերդ:
 Հայոց Շուշանիկ, օտարանում ես
 Էլ չես տեսնիլ քո Հայրենեաց երես:
 Հայոց Շուշանիկ, զընաս դու բարով,
 Հաստատ մնաս միշտ դու քո հաւատով:
 Գողթան երգիչներ, հնչեցէ՛ք ձեր սաղ,
 Հարս փեսայ դառան Մասիսն ու Կովկաս:
 Գողթան երգիչներ, ձեր ձայնին մատաղ,
 Երգեցէ՛ք, պար բռնեն Կուր գետն ու Երասխ:

Սահակ Գեղամիսեան:

Ո Ր Բ Հ Ա յ Ո Ւ Հ Ի .

Ե Ր Գ .

Հայ օրիորդ եմ ես, Պարոն մեծ մեծ կամար ունքերով,
 Որք օրիորդ եմ ես, կուլամ սե սե սիրուն աչքերով
 Սիրոյ սիրուն հրեշտակ եմ ես, փունջ ոսկեթել մագերով,
 Հայոց երկրից եմ ես եկել, բոբիկ գողարիկ ոտերով:
 Թշեր ունիմ վառ վարդաղոյն, առամներս են մարգարիտ,
 Ինձ ասում են դեռ չեմ մտել ես տանն ու հինգ իմ տարիք:
 Սալվի ծառէ կայտառ հասակս չունի ինձ պէս պտուղ աշուն
 Անուշահոտ բուրաստան եմ, գեղեցիկութեան ես գարուն:
 Մանուշակի թեր է ջրթունքս, ձեռերս մէրտծ սեր ու կտթ,
 Մատերս ճերմակ մոմի նման, տասը շարած վառ ծրագ:
 Կաթի ծով է իմ ծոց, վրէն ծփան մարմար դոյղ նուներ,
 Ճերմակ վզիս վերայ ստեղծողը նախշուն խալեր է քաշել:
 Ճակատս հիւսած ձիւն է, վրէն վարդ ու շուշան է, ծաղկել,
 Անուշահոտ վարդիս սիրով հազար սոխակ է հարբել:
 Ինձի համար մութ տեղ չկայ, ես գիշերուան լուսնեակ եմ,
 Ինձի համար գիշեր չկայ, ես աշխարհի արեւն եմ:
 Երկնից ատաղերը մին մին առել եմ ճակատիս եմ շարել,
 Ու ծիրանի դօտին ծալ ծալ մոմէ մէջքիս եմ կապել:
 Հայոց աղջիկ եմ ես, Պարոն, որք եմ հօրով ու մօրով,
 Ընկած օտար մութը սարեր, կուլամ սուղի սեւերով:
 Ինձ աղատում չկայ, ես սե բաղտի վանդակն եմ ընկել,
 Այս գերութիւնս վաղուց Աստուած իմ ճակատիս է գրել:

Սահակ Գեղամիսեան:

ኮኔኒ ኢ ማሠኔኑ ምሥራቅ ምሥራቅ ኢ ሂማላያ ማሠኔኑ

677.

Հայոց աշխարհ, բաղադր է բացուել,
Նայիր երկինք, աստղդ է ծագել,
Աստուած քեզ նոր դար է առել,
Դէ վեր կաց, վեր, կաց ո՛ւր ել, լուսաւորիր
Վեր կաց կանգնիր պայծառացիր

Հայոց աշխարհ, անձրև խմիր,
Ուսման նախշուն վարդեր բացիր
Կանաչ կարմիր դու զարգարունիր,
Դե՛ վե՛ր կաց, վե՛ր կաց ո՛տ ե՛լ, աչքերդ սրբիր
Վե՛ր կաց, կանգնի՛ր սևերդ հանի՛ր:

Հայոց աշխարհ էլ մի՛ մթնիր,
Թո՛ղ անց կենանք սև գիշեր,
Որ քեզ ծաղի պայծառ օրեր,
Դէ՛ վեր կաց, վեր կաց, ո՛տ էլ, քնարդ լարի՛ր
Վեր կաց կանգնիր՝ երգի՛ր, պարի՛ր

1) ሙስብ-ኒ-ረ ሳ-ኮ-ረ ሃሙስ-ከ-ሙስ፡

„Հաւար Զուլօ, մատաթ Զուլօ,
Սանի գեօրդում եանդըմ Զուլօ՝

Ես Զուլօն եմ Մաստարեցի,
Հինգ օր արի մեր տուն կեցի՝
Դեմ աղօթարան եկեղեցի:

Արևն ելաւ կամար կամար
Զուլօն կապեց ոսկէ քամար
Քեցի բերեմ ջանիս համար:

Արևն ընկաւ խամուր բերդին,
Բո սերն ընկաւ մէջ իմ լերդին,
Զս քեզ սիրեմ, թո՛ղ զիս քերթին:

Տան քս անցայ ձրազն էր վառ.
Դու նման ես ղողանի զառ,
Որբեկերցի՛, արի՛ զիս ա՛ռ:

Զաղցի բոլոր լավէն ուն էր,
Աշխարհն ասէր Զուրօն ծնւն էր,
Մէջ իմ սրտին լալ ու գուր էր:

Մեր տան յետև արտ մի եօնջայ
Թխեմ զաթա, ճամբեմ խոնչայ
Առնեմ ցուլոն շրջեմ Գեանջայ:

Մեր տան յետև արտ մը մասուր,
Զուլժն առնեմ՝ մանեմ մսուր,
Զուլժն սիրեմ՝ թորգեմ սկեսուր:

Հելէլ վէէլ Մարու գումշ,
Իմ ձեռ թալեմ Բեալաշի փէշ
Չույօն եղնի ինձի փէշքէշ :

Եկե՛ք երթանք դարի պոկենք,
Հայկի բերենք գլուխ կոկենք,
Երթանք՝ Զուլայի դրանը չոքենք,
Բայքեամ Զուլեն ընդեանց պոկենք:

Մեր տունը՝ ձեր տունն էրես երես,
Ապրսպարեմ՝ Հայկին բերես,
Արարիչ Աստուածդ սիրես,
Զույգոյն անունն չ'աւերես:

Մեր տան յետև տուն մի կարաս
Ձեր տան յետև տուն մի կարաս,

Ամեն կարսի զինին էր խաս
Ոսկէ կուլիւլ էրծաթէ թաս,
Ամեն թասին պագ մը կուտաս:

144

Առաքին առիւթն .

Մի վշտացի՛ր, բա՛րեկամ,
Համբերութեամբ դու քաջ կաց.
Համբերութիւն յաղթող է՝
Լաւ 'ի միտ առ անկասկած:

Եւ ամեն մարդ սիրելի
Մի վիշտ ունի իւր սրտում . . .
Բայց ո՛չինչ է այն վիշտը,
Որ տրդէտք են պատճառում:

Առաքինին հանապաղ
Աշխարհումը հալածված՝
Կեանք է վարում խաչն ուսին,
Վերին հոգւով նա փառված:

Իսկ այնպիսուն տրդէտներ
Միշտ ծաղրում են, ցաւեցնում . . .
Եւ կարծում են, — յիմար է
Առաքինին իւր գործում:

Փոյթ չէ՛, եղբայր, համբերի՛ր,
Ճշմարտութիւն յաղթող է . . .
Խաւար լցսին չէ՛ կարող
Չքայնել, բայց ինքն չըքվող է,

Յովհաննէս Վռէլ-Բէգլեանց:

145

Գարուն .

Մարգագետինը կարի չքնաղ սիլաւէտ,
Արշալուսունը դեղնակարմիր լուսաւէտ,
Զգեցեալ հանդերձ դունասկութեամբ զանազան,
Ծաղկեալ 'ի ծիլ ծիծաղախիտ ծիածան:

Երկիր երկիր երկին երկնեաց 'ի յերկունս
Տալ քեզ զերկն իւր զայն արմտիս զինչ ծանունս.
Նիւթ արմտեաց սաստիկ նկունս և մանունս,
Թէ շատ դժուար որ կնքեալ կայ յիմ անունս:

Ղամբար լուսոյ ձրագարան դեղալոյս
'ի գալստեան ազնիւ գարնան տայ ինձ յոյս.
Թէ խաւարեալ 'ի մառախուղ մուտ գործէ,
Զանմեղ կարծես այլոց մտաց գոլ ասէ . . .

Աւա՛ղ, հարաւ հարաւ 'ի հար յարահար,
Գարո՛ւն դու լե՛ր ցաւոց նորին բարերար.
Արշալուսոյս դու որ ընկեր բարեկամ,
'Քոյդ գալստեամբ լոյս տո՛ւր ինձ զամբան զգամ:

Րօտին հիգոյս Արշալուսոյս նմանակ
Ծաղկունս ներքոյ ձեռն անդթոյն այլանդակ.
Բա՛յ փութապէս բացէ 'ի բայ հերքեա՛ օ՛ն,
Զաղջամղջին զմառախուղն անկանոն:

Սարգիս Փիլոյեանց:

146

Թէ ջնիս մօդի վերայ .

Մօ՛դ անուն, տեսնելով էդ քու արարքըդ,

Թէ լեզուս լըռում է, ես չեմ դիմանում:
Քու ստեղծողներդ՝ չեն սիրում վարքըդ:
Չեմ գիտում ետքերը ո՞նց են հաւանում:

Շատերի աները մտար դու զօռով,
Երկուսին շահեցիր, երեքն են խռով:
Ոմանց էլ առանց քեզ չեն տալիս բարով,
Էդ ի՞նչ չար սերմեր ա մեր մէջ ես ցանում:

Ոմանք ամօթովի յետ ընկան ժամից,
Մնացին պաս բերան ճաշակի համից,
Միշտ էգպէս ես քցում Աստուծոյ կամից,
Մինչեւ ես չեմ ասում, դու չես հասկանում:

Յիրաւի ամօթը պարտք են ծանաչել,
Բայց դու չես, քեզանից չէ պէտք ամաչել,
Ո՛վ նեռի մարդարէ, քեզ ո՛վ է կանչել,
Քրիստոսին թողած՝ քեզ են դաւանում:

Ինչ մարդ ընդունում է քեզ նրման չարին,
Պակտում է սրտիցը խղճըն ու բարին:
Քեզնից չէ՛ աւելում, ո՞նց տայ անձարին,
Տեսար պատուիրանքից ինչպէս ես հաճում:

Վայ կ'իլնի էն մարդուն՝ կընկնի քո սէրը,
Կինը կ'իլնի շուայլ, կարճ կ'իլնի ձեռը,
Շուտ կ'ասես անում են ձեզնից վարդերը
Շատերն էսպէս չէ՛ բաս ո՞նց են կեռանում:

Քու վաճառողներդ քաշեցին վընաս,
Քանդեցիր աները չի թողիր մնաս:
Ի՞նչ տանք որ մեզնից հեռանաս, գընաս,
Ինչ ձեռով ման կը գանք՝ մենք ենք իմանում:

Ծախօղդ սե սիրտ է, առնողդ ընկաւ,
Մարդ ու կին չի մնաց, չը լինին անբաւ,

Հարստաց ցեց իլար, միջնակներին ցաւ,
Իսկ չքաւորների կեանքն է սեւանում:

Քեզի ատօղները մարդիկ են անգին,
Քու առըդ քաշելով մընացին անկին:
Խեղճ Դէմրէի-Յղլու պէս ետք սիրոյ ճանկին,
Տէս քանի հազարք են հողւով մեռանում:

Յոլակի՛ Կոռնէյեանց:

147

Երեկոյ եան երգ շին ա կ ա ն ա ց .

Մարդս եկաւ, եկաւ դաշտից՝ դաշտիցը,
Կանանչ դաշտից դալար դաշտից տուն եկաւ,
Տուն եկաւ ու զուռը դըրեց նըստեցաւ,
Շալին խուրճ էր, խուրճ ցորենի, արտիցը:

Խուրճըդ վեր դիր, թո՛ղ բաց անեմ թոկերը,
Մէջքէդ առնում այդ սուր այդ սուր գերանդին,
Սուր այդ սուր այդ գերանդիով հնձել ես,
Հնձել ես ու խուրճ կապել ես ցորենը:

Ա՛խ, ճակատդ թաց է եղել բըրանքով,
Թո՛ղ ճակատդ, թո՛ղ որ սըրբեմ իմ ձեռով իմ ձեռով,
Իմ ձեռովս դօտիդ բացեմ՝ խուրճըդ առնում իմ ձեռով,
Խուրճըդ առնում ծանրը բեռըդ շալակէդ:

Սառը ջրով ձեռըդ լուա՛, ոտքըդ լուա՛, երեսըդ,
Չեռքիդ ոտքիդ ես ջուր կ'ածեմ, երբ լուանաս երեսըդ:
Սըրբէ՛ ձեռով քո երեսէդ բըրանքըդ,
Գլուխըդ լուա՛ սառը ջրով, ձեռքդ ոտքըդ երեսըդ:
Ես քեզ համար հաց թխեցի, սեպտակ, փափուկ դարեհաց,

Եւ քեզ համար պատրաստել եմ կաթն ու կարագ ու պանիր.
Գառան մըսէն շամփրի վըրա խորոված,
Կասկարայով գառան միսը տապակած:

Կուժը լեքը կարմիր գինին դըրած է,
Իմ ձեռագործ կըտաւ սուփրան փռած է.
Ձեռք լուսի, հանգստացիր, իմ սիրական ամուսին,
Լուսնիակը երեւում է երկնքումը փայլելով,
Պատուհանէն լոյս է ձրգել սուփրի վըրայ շողալով:

Երեւում է հացն ու կաթը, պանիրը,
Երեւում է կարմիր գինւոյ սափորը.
Մէկ եւ, մէկ դու, մէկ պահապան Հրեշտակ,
Ուտենք խմենք, ու գոհանանք Արարչէն,
Հանգըստանանք աշխատանքէն, որ քաշեցինք ցերեկը:
Ուրախէ՛ք Պառլամեն:

148

Ի ք ա ջ ն վ ա ս ի Լ Բ է հ բ ու զ ե ա ն.

„Լէա՛ տուհանդա՛նք” Եղանուիով.

Մեծ համբաւ վասիլ իշխանը՝
Քաջաբազուկ Հայկոյ որդին,
Ահեղասատու հրամանատարը՝
Ռուսաց խմբի մեծ բանակին:

Երբ Տաճկական՝ զօրաց հանդէպը՝
Կարգաւ զօրախումբը կանգնեց,
Ահարկութիւնն Տաճկաց սրտերը՝
Ամպի նման սաստիկ պատեց:

Սուսեր Հայկեան նոր քաջ վարդանայ՝
Շողաց նոցա սե ճակատին,

Եւ ցիր ու ցան ցրուեց բանակը՝
Դաշտի վերայ փռեց Տաճկին:

Բոպէք անգամ Բէհրուդեան հայը՝
Գործ էր դնում ամեհաբար,
Խաչանշան հզօր դրօշակը՝
Տաճկաստանին ցոյց տալ ճարտար:

Ուրախ ուրախ անցաւ Շիրակը՝
Հանդիսարանըն մեր նախնեաց,
Շեփորայով, երգով: Քնարով՝
Հասաւ Ղարսոյ քաղաք տաճկաց:

Վահան, սուսեր, տէգ և հրացան՝
Ահեղագոյ շարժմունք ստացան,
Եւ զօրապետք, զօրք զօրականք՝
Գաղանաբար յարձակեցան:

Բռնակալին ոյժ խոնարհեց՝
Քրիստոսասէր Իշխանին դէմ,
Կարմիր դրօշակ, կանանչ դրօշակ՝
Խաչակրօնիցն էր զէմ առ դէմ:

Ահա՛ արքունական դրօշակը՝
Զօրաց հանդէպն էր տարածված,
Զօրաց խմբեր դաշտի երեսին՝
Այստեղ այնտեղ կան բաժանված:

Յատուկ Հայկեան Ազգն ու աշխարհ՝
Խնդաց հողով այս մեծ փառքով,
Եւ պարծանօք Բէհրուդեան անմահ՝
Անունն ունի յիշել պատուով:

Էր ժամանակ, որ մեր նախահարք՝
Մէն մի գործով անուն ստացան,
Այժմեան Հայեր և դուք աշխատէք՝
Անուն լծողուլ նոցա նման.

ՍԵՐՈՒՄ ԼԱՐԵՐՈՒՄ (ԼՂԵՆՈՒՄ) ՍԵՐՈՒՄ:

Ք ա ջ ն վ ա ր դ ա ն Մ ա մ ի կ ո ն ե ա ն.

Մեր նախնիք ազգի համար
Իւրեանց կեանքը զոհեցին,
Թշնամեաց դէմ միշտ աներկիւղ
Սուրբ առած վազեցին:

Նրանց առաջնորդ ազգի սերն էր,
Նրանց խրատոյսը մեր հաւատն էր,
Սրանով նրանք քաջ անուանը
Իրաւամբ ժառանգեցին:

Նախնեաց փառքին ժառանգաւոր,
Ժառանգ է մեզ քաջն վարդան,
Մեծ սպարապետ հայրենաւեր,
Սուրբ հաւատոյ վեհ պաշտպան:

Մեծափառ արքայ մեր	Հնչեցէ՛ք փողերն
Ի մարտ կամի ելանել,	Սնուշաճայն երգերով,
Լարեցէ՛ք աղեղներ	Այսօր քաջ արքայ մի
Որպէս մեզ վայել:	Կամի ելանել:

Մանուշակ ու շուշան,
Թո՛ղ զարդարեն ճանապարհ, Դու յառաջ, օ՛ն յառաջ,
Անդադար թո՛ղ ծափ տան, Նետերից շատ Պարսիկ
Սար, դաշտ ու անտառ: Թո՛ղ զորվին արով, արով:

Ղ ա ր ա բ ա ղ ց ւ ո ց զ ի ւ լ ու մ հ ա յ Ը.

Մենք մին տեղ ենք ջոկ ջոկ թաղ,
Գիւլում հայ, այ գիւլում,
Բերենք մէջտեղ հաց ու աղ,
Գիւլում հայ այ գիւլում:
Մորթենք մեր խաչին մատաղ,
Գիւլում հայ այ գիւլում.
Ասենք սիրուն, սիրուն խաղ:
Գիւլում հայ այ գիւլում,
Գիւլում, գիւլում, գիւլ չեչակ:

Փառք քեզ Աստուած, որ էս օր,
Մեր եղբարց հետ հօր ու մօր.
Վարդապետին հասինք նոր,
Պախի գնանք սար, ու ձոր,

Ման գալով ամէն լաւ տեղ
Քաղենք ծաղիկ մենք մին տեղ.
Փունջեր կապենք մեր մէջտեղ
Խաղ ասելով տանենք զեղ

Գնա՛նք էտեղ սուրբի տակ
Կապենք ըսպիտակ լեչակ
Գիւլում հայ ասենք տաք տաք
Թէ՛ մեծ, պտտիկ, թէ՛ մեջնակ:

Աղջիկ, աղջիկ՝ շերիքնաղ,
Վեր կալ ձեռնդ, ածէ՛ սաղ
Մենք բիթունքս կ'անենք տաղ,
Որ քեզանաւ անենք հաղ:

Ուտենք, խմենք մենք չափով
Պար էլ զանք շարուած ծափով

Ասենք զիւլում հայ դափով
Ծեծաղելով համ գեափով:

Վեր իրենք սարի վերայ,
Նստենք մեծ քարի վերայ,
Խօսենք մեր ճարի վերայ
Անէծ տանք չարի վերայ:

Մովէն Օհրապետանց:

152

Երգ հայրենի:

Մինչդեռ յուսով խայտայ բնութիւն.
Յետ դառնաշունչ ձմերայնոյն,
Եւ ի գաւառն իմ հայրենի
Գեղածիծաղ դառնայ գարուն:

Մինչ բոյր ի բոյր փթթին ծաղկունք
Եւ ճռուողեն նորեկ ծիծռունք.
Ի քեզ եւ դարձ առնեմ յայնժամ
Ո՛վ ցանկալիդ իմ Հայաստան:

Ո՛չ Հելուեռեան ինձ դաշտավայրք,
Եւ կամ զուարթ մարգագետինք,
Ո՛չ քան զքեզ չքնաղագեղ
Խոտալեան պայծառ երկինք:

Հեռի ի քէն պանդուխտ գորով,
Քոյովդ յար տապիւմ անձկով.
Ի խանձարուրդ խմոց կենաց
Ո՛վ Հայաստան, առնում քեզ դարձ:

Գայցեն աւուրք, ուր մանկութեան
Անկցի զիտոյս իմ գեղ գալար,

Եւ յինէն խոյս տացեն վայելք
Կենաց թեթեւ ի գարշապար:

Ուր հէք մուսացս մասն ի յերեր,
Մոռանայցէ երգել զօհր,
Զնինջ ի ծոցդ առնեմ յայնժամ
Ո՛վ ցանկալիդ իմ Հայաստան:

Մերոն Պէշեմաշէան:

153

Մնացես բարեաւ, սէր իմ սէր } կրկնէ
Հրաւէր մարտին որոտաց.
Թէ չեմ քաջաց եւ ընկեր,
Զկայ բաժին ինձ փառաց:

Մի՛ լայր հողոյս իմ հատոր } կրկնէ
Գուցէ դառնամ ո՛հ մի՛ լար
Թանկաց մարտին եւ ի գոռ
Տեսցուք յերկինս մեք զիրեար:
Եղբայրադաւ չէ՛ նախանձ } կրկնէ
Ու բորբոքեալ յիս վառի
.
.

154

Երկու քոյր:

Մեզնից շատ առաջ կար մի թագաւոր,
Հողով զեռ արի զլիտով ալեոր.
Մեծ ծով էր պատել նորա աշխարհը,
Ոսկի ասացին զխառնք այն դարը:

Ունէր նա երկու մատղահաս աղջիկ,
Մինը խիստ տղեղ միւսը գեղեցիկ.
Մի օր տղեղը ասաց միւսին
„Երթանք ծովի ափ, քուրիկ միասին:”

Սիրունը գընաց առաջից տրտում,
Տըգեղը ետնից ոխ պահած սրտում.
Հաղել թէ ծովի ափին էր հասած,
Իր սիրուն քրորջ գըլորեց նա ցած:

Կանչեց կիսամեռ սիրունը ջրեց.
„Քո՛ւրիկ իմ, քուրիկ. փրկէ ինձ մահից.
Ես ունիմ տանը գեղեցիկ մանեակ,
Ա՛ռ էն քեզ լնի, պարգեւէ՛ ինձ կեանք”

— Է՛ն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ,
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:—
„Քուրիկ, թէ այդ էլ քեզ չէ բաւական,
Կուտամ քեզ ոսկի պըսակ պատգւախանս”

— Է՛ն առանց քեզ էլ կարող եմ ստանալ
Ինձնից փրկութիւն դու բնաւ մի՛ յուսալ:—
„Քուրիկ մի՛ թողնիլ դու ինձ անտէրունչ,
Քեզ սիրուն փեսաս կուտամ անտրտունջ:”

Տըգեղն սիրտը դարձել էր ժեռ քար,
Քրորջ խնդիրքը թողեց անկատար.
Չըկնորսը ծովը ձրգեց մեծ ուռկան,
Բըռնեց մարմինը սիրուն աղջկան:

Ջրեցը հանեց, զրրեց ափի մօտ,
Շատ ծաղիկ ցանեց վըրնն ու շատ խոտ,
Մի աշուղ անցաւ, տեսաւ աղջրկան,
Լացեց ու առաւ դրրեց ուսի վրան:

Տարաւ իրա տուն այդ անգին գիւտը,
Չորացուց նորա մարմնու դիւի հիւթը.
Գեղեցիկ տաւիղ շինեց ոսկերից,
Քաղցրածայն լարեր հիւսեց մաղերից:

Երբ-որ ամեն բան պատրաստեց կարգին՝
Գընաց արքունիք տաւիղը ձեռքին.
Երբ մըտաւ դահլիճ շրքեղ զարդարած,
Տեսաւ տղեղին փեսի մօտ կանգնած:

Բացեց բերանը, լարերին խրկեց,
Հիւրերի առաջ քաղցրածայն երգեց.
«Հընէ՛, իմ տաւիղ, հընէ՛ համարձակ,
Հարազատ քոյրըս խրկեց իմ պըսակ:

Լըսէ իմ ծընողը Լըսէ՛ սիրական,
Հարազատ քոյրըս խրկեց իմ փեսան,
Լըսէ՛ ժողովուրդ, Լըսէ՛ անխըռով,
Հարազատ քոյրըս գըլորեց ինձ ծով:»

Միւս օր դահլիճը խարոյկ շինեցին,
Մահապարտ քրոջ մէջը գըլորեցին.
Հուրը պըլպըլաց, աղջիկը կանչեց՝
Իմ մեղաց համար Աստուած ինձ պատժեց:

Ո՛. Պատիւնէսն:

Ի տ ա լ ա ց ի ա ղ ջ կ ա յ ե ր գ 1859 թ ու ա կ ա ն ի ց .

Մեր հայրենիք, թշուառ, անտէր,
Մեր թշնամեց ոտնակոխ,

Իւր որդիքը արդ կանչումէ,
Հանել իւր վրէժ քէն ու ոխ:

Մեր հայրենիք շղթաներով
Այս քան տարի կապկապած,
Իւր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով
Պիտի լինի ազատված:

Ահա, եղբայր, քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ,
Արտասուքով լուացի:

Նայիր նորան. երեք գունով,
Նուիրական մեր նշան,
Թո՛ղ փողփողե թշնամու դէմ,
Թո՛ղ կործանվի Աւստրիան:

Ինչքան կին մարդ, մի թոյլ էակ,
Պատերազմի գործերում
Կարէ օգնել իւր եղբորը,
Ձանց չարեցի քո սիրուն:

Ահա իմ գործ, ահա՛ դրօշ .
Շուտ ձի հեծիր քաջի պէս,
Գնա՛ փրկել մեր հայրենիք-
Պատերազմի վառ հանդէս:

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտի մեռնէ.
Բայց երանի՛, որ իւր ազգի.
Ազատութեան կը զոհվի:

Գնա՛, եղբայր, Աստուած քեզ յոյս
Ազդի տէրը քաջալեր,
Գնա՛, թէ և չեմ կարող դալ,
Բայց իմ հոգին քեզ ընկեր:

Գնա՛ մեռիր դու քաջի պէս,
Թո՛ղ չ'տեսնէ թշնամին,

Քո թիկունքը, թո՛ղ նա չ'սպէ,
Թէ վատ է խաղացին:»

Ասաց, տուեց օրիորդը
Իւր եղբորը մի դրօշ,
Մետաքսից էր, ազնիւ դործած,
Ուր երեք զոյն կան որոշ:

Եղբայրն առաւ և ողջունեց
Իւր սիրական քնքուշ քոյր,
Առաւ զէնքը սուր հրացան,
Հեծաւ իւր ձին սեւաթոյր:

— Քուրի՛կ — կանչեց քաջ պատանին, —
Մնա՛ս բարեաւ, սիրական,
Այս դրօշակին պիտի նայի
Ամբողջ բանակ խալխան:

Նա սուրբ է ինձ, երբ մկրտված
Արտասուքով ու կնքած,
Դու յանձնեցիր ինձ յիշատակ,
Հայրենիքի նուիրված:

Թէ մեռանիմ, դու մի՛ սգար,
Իմացիր որ տարեցի
Դէպի մահու արքայութիւն,
Իմ հետ քանի թշնամի:

Ասաց, վազեց դէպ ՚ի հանդէս
Աւստրիացւոց յանդիման,
Իւր արիւնով զնել յաւէժ,
Ազատութիւն խալխան:

Ո՛հ իմ սիրտը կտրաւովում
Տեսանելով այսպէս սէր,
Դէպի թշուառ մի հայրենիք,
Որ ոտնակոխ եղած էր:

Ո՛հ արտասուք ինձ խեղդումն.
Այլ չեմ կարող բան խօսել:

Չէ՛ թշուառ չէ խտալիան,
 Եթէ կանայք այսպէս են:

Կո՛ն Լճմանուէլ (Ս. Կալէանդէան):

156

Ա. ր ա մ Ե ր գ.

Մեր քաջ Հայոց զօրութիւն, }
 Վեր կացէք, ասաց Արամ. } 2

Առաջեաւ բացէ՛ք նըշան,
 Գնանք Հայ լեզուն տարածենք:

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

Նւթար զսորուն Ասորին

Բարբառ կոչէ առաջին

Գլուխն յաշտարակ մեխեցէ՛ք,

Որ յերկնից սորուի հայերէն: Ո՛հ. և այլն:

Յորդան տուք, զօրք օ՛ն յորդան

Դէպ ՚ի կողմն Արեւմտեան,

Պայաճիս Գաղեայ Տխտան,

Դէք զի տապաստ ՚ի դամբան: Ո՛հ. և այլն:

Յորդան տուք օ՛ն, զօրք յորդան,

Տեարք լայնալիճ՝ աղեղան,

Քընքուշախօս ամբօխին

Տալ ըզլեզու Հայկական: Ո՛հ, և այլն:

Ո՛վ չըզիտէ Հայերէն,

Ոչ ճանաչէ նա զՈրէն.

Որ բանիւ Հայոց արար

Այս մեծ աշխարհ մեզ համար: Ո՛հ, և այլն

Ի ծովէ մինչև ՚ի ծով

Թո՛ղ խօսին Հայ բարբառով.

Ներհակողն նիզակով

Յուցէ՛ք ո՛հ, ասաց Արամ:

Ո՛հ Արամ, Արամ, Արամ:

157

Ա. ո ա ս ա ղ ն Հ ա յ ր ե ն և ա ց.

Մեր սիրուն հայրենեաց,

Բեւեռը շողշողող,

Մեր սիրուն քաջազանց,

Աձիւներն ցարդ հսկող:

Պայծա՛ռ աստղ որ այժմիկ,

Լոյսդ կ'ընես թափանցիկ.

Մինչև Հայ պանդխտոց,

Սրտերուն կուտաս բոց:

Ո՛վ քաղցր Յոյս, դու մխիթար,

Տարազիր Հայոցս թշուառ.

Ի՛նչ աշխոյժ նոր ՚ի նոր,

Ի՛նչ աշխոյժ ոգևոր.

Կարծարծես սրտերնուս,

Ո՛վ Հայոցս միակ Յոյս:

Չէ՛, ալ չվհատինք բնաւ ո՛վ Հայեր,

Մեզ քաջալեր են Յոյս և ժամանակ.

Չէ՛ ալ չվհատինք բնաւ ո՛վ Հայեր,

Ժամանակին հետ յառաջ ընթանանք.

Յառաջ ընթանանք, հոն ուր հրաւեր,

Հրաւեր կարդան մեզ նախահարց աստղեր:

Թէ Հայկայ որդիք եմք,

Թէ Հայկայ արիւն կրեմք.

Ամենքս ալ ՚ի սուրբ սէր,

Հայրենեաց ՚ի նուէր.
Քաջ որդիք պանծալի,
Ըլլամք միշտ արժանի

158

Ս է Ր Լ Գ Ի Ն Ի.

Մեր կեանքի նման ոչ որ կեանք չունի,
Միշտ ազատ, ուրախ խնամենք զինի, արայ լայ, լայ և այլն:
Բաժակներ լցրած առաջներս զրած,
Մեր քնքոյնների սիրոյն նուիրած, արայ և այլն:
Եղբայրներ, եկէք բաժակներ առէք,
Հայ սիրունների կենաց կոնծեցէք, արայ և այլն:
Իմ Հայ եղբայրներ, եկէք պար բռնենք,
Հայ աղջկների նման կաքաւենք, արայ և այլն:
Հայոց աղջկներ, քնքոյն պատկերներ,
Ասպարէզ եկէք և մեզ հետ պարէք, արայ և այլն:
Ձեր քաղցր սիրուց մենք ենք մոլորուած
Եւ մեր անգին ժամեր են ձեզ զոհած, արայ և այլն:
Դուք ինչո՞ւ մեզնից հեռու էք շրջում,
Եւ մեզ տեսնելիս կատակ էք անում, արայ և այլն:
Հոգոց ենք քաշում, երբ ձեզ ենք տեսնում
Եւ մեզ բնաւին մեռած էք կարծում, արայ և այլն:
Թ. Փանկանց:

159

Ա Ր Ա Ք Ս Ի ա Ր տ ա ս ու ն ք ը.

Մայր Արաքսի ափերով, Հին հին դարուց յիշատակ
Քայլամբեր զընում եմ, Սէնայ մէջը պարտում եմ:

Բայց նորա միշտ յիշողութիւն
Պարտոր ջրով եզերքին
Դարիւ դարիւ խրիւրով
Փախչում էին լալազին:
Մէջքը ուռցուց Արաքսը,
Փրփուր հանեց իր տակից,
Ամպի նշման գոռալով՝
Եսպէս խօսեց յատակից:

«-Արաքս՝ ինչո՞ւ ձրկանց հետ - «Խիզախ, անմիտ պատանի,
Պար չես բռնում մանկական, Ներհըս ինչո՞ւ դարեւոր
Դու դեռ ծովը չես հասած, Վրդովում ես, նորոգում
Սրբաւոր ես ինձ նշման: Իմ ցաւերը բիւրաւոր:

Ի՞նչու արցունք ցայտում են Սերիկի մահից յետ
Քու սեղ, հրպարտ աչերից, Երբ ես տեսէ, որ այրին
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես Ոտքից զընուիս պըճնուի
Այ՛ր հարազատ ափերից: Իր զարդերով թանգաղին:

Մի՛ պըղտորիլ յատակդ, Որի՞ համար զարդարուեմ,
Հանդարտ հոտէ խայտալով, Որի՞ աչքը հրապուրեմ,
Մանկութիւնը բու կարճէ, Ետերն՝ ինձ են ատելի
Շուտ կը հասնես գէպի ծով: Ետերին՝ ես օտար եմ:

Վարդի թըրիւր թո՛ղ բըսնին Կար ժամանակ. որ ես էլ
Քու հիւրընկալ ափի մօտ, Երբեղազարդ հարսի պէս
Սոխակները նոցա մէջ Հազար ու բիւր պըջանքով,
Երգեն մինչև առաւօտ: Փախչում էի ափերէս:

Մըշտազարար ուռիներ Զատակըս պարզ ու վըճիտ,
Սառ ծոցի մէջ քու ջրբին, Կոհակներըս ոլորուն,
ձրկուն ոստըն ու տերեւ Լուսարերը մինչև այգ
Թո՛ղ թաց անեն տապ օրին: Զըրիս միջին էր լողում:

Ափերիդ մօտ երգելու Ի՞նչու մնաց այն օրից՝
Հովէք թո՛ղ զան համարձակ, Ո՞ր ջըրամօտ զեղերըս,
Գառն ու ուլը քու վըճիտ Ո՞րը իմ շէն քաղաքից
Զուրը մըտնին միշտ արձակ: Ո՞ր բերկրալի տեղերըս:

Տուբբը ջրի ամեն օր
Իր սուրբ ծոցէն Արարատ
Մայրախնամ ինձ սընունդ
-Պարգևում է լին առատ:

Բայց ես այն սուրբ ջրերով
Սուրբ-Ախօբի աղբիւրին
Պիտի ցողեմ արտօրայք
Իմ ատելի օտարին:

Կամ կենսատու իմ ջրով
Ափերիս մօտ կրկրզած
Իւր նամազը կատարէ
Թուրք կամ Պարսիկը հոտած:

Մինչ իմ որդիք-ո՞վ զետէ-
Ծարաւ, նօթի, անտէրունչ
Օտար աշխարհ յածում են
Թոյլ ոտքերով կիսաշունչ:

Հիւռ հեռու քրշեցին
Բընիկ ազգը իմ Հայկեան,
Նորա տեղը իրձ տուին
Ազգ անկընթաց, մօլեկան:

Դոցա՞ համար վարդարեմ
Իմ հիւրընկալ ավերը,
Եւ կամ դո՞ցա հրապուրեմ
Ճըպուռոտ, պըլշած աչերը:

Քանի որ իմ գաւաիունը
Այսպէս կու մընան պանդուխտ
Ինձ միշտ սրգաւոր կը տեսնէք,
Այս է անխաբ իմ սուրբ ուխտ:»

Իչ չե խօսեց Արաքսը,
Յորձանք տուեց ահագին,
Օղակ օղակ օձի պէս
Առաջ սողայ մօլեղին.

Ո՛. Տ՛.Վ. Պարսիկներ:

160

Մ ա յ Ր Ե Ն Ի Լ Ե Ղ Ո Ւ .

(Գեորգիանցիները).

Մայրենի լեզու, մայրենի՛ բարբառ,
Ախորժ, ընտանի իմ հողու համար,
Առաջին դու խօսք ականջիս հասած
Դու սիրոյ բաղնիքի առաջին յօդուած,
Մանկական լեզուիս թոթովանք տըկար,
Հընչումես իմ մէջ դու միշտ անդադար:

Գեղեցիկ լեզու, հրաշալի լեզու,
Այդ ի՞նչպէս բաղնիք հնչումես ինձ դու.
Կամիմ աւելի քաջ ծանօթանալ
Քո ճոխ գանձերին, հողով հայանալ.
Ասես թէ ահա՛ զանչումէին ինձ
Պապեր ու հայրեր խոր զերեզմանից:
Հընչի՛ր, դու հընչի՛ր այժմ և յաւիտեան
Մայրենի՛ լեզու, բարբառ սիրա՛կան,
Արի՛ բարձրացի՛ր հնուԹեան փոշուց,
Դու իմ հայ լեզու մոռացած վաղուց.
Ըզգեցի՛ր նոր կեանք սուրբ զրուածներով,
Որ ամենայն սիրտ վառվի քո սիրով:
Ամեն տեղ փչումէ Աստուծոյ շունչը,
Սուրբ է այո՛ միւս, այլ ձև ու ոճը,
Բայց թէ աղօթել. զոհանալ պէտք էր,
Իմ սըրտի սէրը յայտնել արժան էր.
Իմ երանական մոտածութիւնքը —
Ապա կը խօսեմ իմ մօրս խօսքը

Ս. Նալբանդյան:

184

Մ ա Ր Շ .

Մեզ նոր արեւ ծագէ
Բացուի լոյս բոցավառ.
Մեզ առաջնորդ սուրբ երէցներ
Ունինք խաչ ու խաչուառ:

Զօրավար քաջ Վարդան,
Դիմէ՛նք յառաջ ՚ի սուր,

Դիմենք բանալ, կենաց շաւիղ,
Հայեր մեր առաջներ:

Հարսանեաց հարսանեաց

Սուրբ հանդիսարան,

Մեզ նոր ուխտ կանչումէ

Լինել փրկիչ Երօնի, փրկիչ Հայրենեաց:

Հայոց ծաղկունք թոռմին
Հայ եթերք պղծունին,
Մեզնից ցող խնկոց
Բուրմունք կամին: } 2

Զէնքեր պատենից մէջ,

Երկան կրակ դարձան,

Պարօն արեամբ հանդուցանել

Խնդրել զբազմաբազաց:

Նժոյգներ խրինջան,
Զերկիր փորեն, տոփեն,
Դիմենք յԱրտաղ դաշտ,
Դիմենք յԱւարայր:
Մեր հայրենիք, սուրբ տաճարներ
Ազդութիւն, կրօն
Գալ, ժողովել 'ի սուրբ տօնս,
Հրաւիրել զամեն Հայս:

185

Ա զ օ թ ք մ ա ն կ ա կ ա ն .

Մեր փոքրիկ հօտին՝ նայիր դու Տէր, Տէր,

Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ խնամող հոգւոյս մեր:

Երբ քոյ անունով՝ այստեղ ժողոված

Կարողամ ենք այս երգ՝ առ քեզ ո՛վ Աստուած:

Սուրբ Աստուած հզօր՝ Հոգիւք սուրբ ընդ հօր,

Սփռիր քոյ շքնորհք՝ մեր մէջ աստանոր:

Բոպէք և ժամեր՝ մեր կենաց համար,

Արա՛ որ չ'անցնին՝ զուր և վայրարար:

Որով կարենանք՝ այս և այն կեանքում

Ուրախ վայելել՝ բարիքդ անտրտում:

Վասն զի դու ես՝ Տէր մերոց կենաց,

Եւ քեւ կարող ենք՝ հասնել քոյ փառաց:

Բարերա՛ր Աստուած՝ մեր հոգւոց աչքը,

Բա՛ց, լուսաւորեա՛, տեսնել քո փառքը:

Ա՛ռ մեզ քո զիրկը՝ օրհնիր դու մեզ Տէր,

Այն մանկանց նման՝ որոնց օրհնեցիր:

Յաւել 'ի մեզ Տէր՝ հաւատ, յոյս և սէր,

Որ քան զամեն բան՝ քեզ սիրենք մենք Տէր:

Էիդ անմահի՛ միշտ ձայն զոհութեան,

Մեր թոթով լեզուից՝ մատչի յաւիտեան:

Ս'էսրովք Վարդապետ (Նպնչուող) Ս'Բարեկամ:

186

Ե ր դ ու ս ա ն ո ղ մ ա ն կ ա ն ց .

Տաճկանն , Ս'առաքապետ՝ երգի եղանակով:

Մահկանացուդ դու՝ բա՛ց զուռն սրտիդ

Արագ արագ,

Որ կարողանաս՝ խօսքս տալ մոքիդ:

Ե՛ս ինձնից երբէք՝ չեմ կարող ո՛չնչ

Աւա՛ղ աւա՛ղ .

Ճառել և գրել զոնեա՝ և փոքր լինչ։

Սուրբ գրքի խօսքերն՝ սէր են քարոզում։

Արագ արագ.

Որով միայն կարեմք բնակիլ երկնքում։

Բոպէք և ժամեր՝ քոյ կենայ համար

Աւաղ աւաղ,

Պատրաստվել են որ՝ հոգւոյդ առնես ձար։

Ո՛վ դու կարգացող՝ զաւետարանն ա՛ռ

Արագ արագ,

Արծարծելով միշտ՝ կարգաց անդադար։

Վերջնեղ մի՛տ բեր՝ բարի գործ գործի՛ր

Աւաղ աւաղ,

Հաւատ, յոյս, և սէրդ՝ գործքիդ հետ խառնի՛ր։

Բացց ողորմութեամբ՝ քաւել մեղքերդ

Արագ արագ,

Ձանց չ՛առնես երբէք՝ պատուէր ետ Տէրդ։

Ամեն օր և ժամ՝ աղօթքով միայն

Աւաղ աւաղ,

Ձարդարի՛ր հոգիդ՝ և անձդ համայն։

Յաւիտեան էլ դու՝ ցաւ, վիշտ, նեղութիւն,

Արագ արագ,

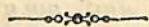
Ձե՛ս տեսնիր երբէք՝ այլ սէր, ցնծութիւն։

Էին անմահի՛ գոհութիւն պատիւ

Արագ արագ,

Մատուցուք ամենքս՝ օրերով անթիւ։

Սէրով և վարդապետով (Նպիտոկոս) Ուշատեանդ։

187

Գ օ ա կ կ ա ր ո Ղ դ ու մ ա ր դ ճ ա ր ի ՚ ր ,

Ա պ ա ն ս տ ի ՚ ր դ օ ա կ կ ա ր ի ՚ ր .

Մարդ կայ մարդ է աշխարհում՝ մարդ կայ մարդակերպարան է,

Մարդ կայ անզգաց պատկեր է՝ մարդ կայ ամեն բառն բան է։

Մարդ կայ լաւ խօսակց պատ ա, մարդ կայ մարդկութեան

անհաս ա,

Մարդ կայ էշեղ քիչ պակաս ա՝ մարդ կայ նորան թարխի՛ք կանէ։

Մարդ կայ փողով մարդ է դառել՝ մարդ կայ չունի վիզն է՝ ծռել,

Մարդ կայ հոգսից սիրտն է սառել՝ մարդ կայ պատն զառնչան է։

Մարդ կայ սէրից բէյխաբար է՝ մարդ կայ յատուկ սիրահար է,

Մարդ կայ ետին դարդուսար է՝ մարդ կայ սէրն անհիման է։

Մարդ կայ աւագակ պատ պահող՝ մարդ կայ պատակեր մարդ

շահող,

Մարդ կայ քարոզիչ ազահող՝ մարդ կայ հազուստից նման է։

Մարդ կայ սաւար առանց սոգն՝ մարդ կայ չոր գլուխ կըխողն,

Մարդ կայ լափող նման խողն՝ մարդ կայ պատուոյ անարժան է։

Մարդ կայ հացի քոռ շատ ուտող՝ մարդ կայ նոր հազուստն

ատող,

Մարդ կայ դտակն կարկատող՝ մարդ կայ խղճմտանքն տան է։

Մարդ կայ խմաստուն ժանկ չունի՝ մարդ կայ ժանկ ունի յանկ

չունի,

Մարդ կայ անուանը զանկ չունի՝ մարդ կայ լուրն Հնդստան է։

Մարդ կայ անունդնէ անառակ՝ մարդ կայ վաթսուն ամեայ քուռակ

Մարդ կայ իւր ազգին հակառակ՝ մարդ կայ հոգւով պար-

տական է։

Մարդ կայ վասն մեր մարմնացաւ՝ մարդ կայ Աստուած էր

մարդացաւ,

Մարդ կայ ընդ աջմէ Հօր կացաւ մարդ կայ սուրբ Նրբորդութիւն է։

Մարդ կայ Զարկեար ունի Մայի՛Ք՝ մարդ կայ հաղար բերան հայի՛Ք,
Մարդ կայ մարդոյ մին ընծայի՛ւ՝ մարդ կայ շահող օգնական է:

Աբրահամ Մարտիրոսեան:

188

Մ ու խ ա մ մ ա զ .

Մին զիշեր քաղցր բունումն, տեսայ ինձ մօտ մարդիկ եկան,
Ղաթարով նստան տունումն, պատրաստեցին շատ լաւ սեղան:

Հարցրի դամէք դուք ո՞րտեղէն, ո՞ւմ ազգիցն էք, ո՞ւմ ցեղէն,
Կարծեմ դուք շատ լի էք փողէն, էդքան բաց էք վարդի նման:

Տեսամ ողջով ուրախ սրտի, չեն պատահած ցաւի դարդի,
Մէկս մէկու ալլահվերդի, խման կենացներ զանազան:

Ասան մէնք ենք սիրուն բախան, չի լինիլ մեր տխուր վախան,
Շատ յիմարներ կ'հանենք թախան, շատ խելօքներ կ'անենք անբան:

Լալայովի բախան ասաց.

Մինք տեղիցն վերկացաւ, առիւծի պէս բերան բացաւ,
Միլիօններէց սօհրաթ քցաւ, ասաւ ունէք բերէ՛ք մէյդան:

Եւս Լալայովի բախան ասաց.

Ես եմ բախան Լալայովի, ինձ հետ ո՛չ ով չի դալ տօփի,
Ո՛չ զօվլաթս կտամ ծովի, ո՛չ կը տխրեմ ես յաւիտեան:

Ներսէսովի բախան ասաց.

Զեղանից պակաս չեմ փողումն, շատն թաղել եմ հողումն,
Կեսն պահած եմ սանդուղումն, օր ըստ օրէ կ'առնեմ նշան:

Կեօկջայովի բախան ասաց.

Ես լաւ կ'ուտեմ լաւ կ'մաշեմ, աշխարհումս զովի կու քաշեմ,
Որ քիչ փողով ձեզ եօրթաշ եմ, ունեմ լեզու խելք բանական:

Նաջարովի բախան ասաց.

Զիզ մօտ խօսել ամաչումեմ, նոր ծաղկել եմ կանաչում եմ

Ամեններիդ ճանաչում եմ, հէրն է միայն ինձ պահապան:

Լազրովի բախան ասաց.

Բնաւ պատիւ չե՛մ տալ փողին, սանդուղներով ոսկի դեղին,
Տէրն ողորմի փող թողնողին, էնքան ունեմ ինձ բաւական:

Կաճկաճովի բախան ասաց.

Առաջ ինչե՞ տէր էի, բայց փողն հետ շատ սէր էի,
Ես էլ ձեզ հետ ընկեր էի, եթէ եղբայրս չ'լինէր Թուման:

Հարցրի. բաս իմ բախան ո՞ւր է, կարծեմ ապրելս զուր է,
Ասան քո բախան տխուր է, զիշեր ցերեկ քնած պիտան:

Խնդրեցի որ բախտիս կանչեն, բալքայ տեսնեն մերկ ամաչեն,
Մեծ մարդիկներն թող ճանաչեն, ամեններն մի քիչ փող տան:

Տեսայ մինն նոր դալիս ա, ձեռին բռնած դարսակ քիսայ,
Ասան հրէս բախտդ էս ա, առանց շապիկ առանց փոխան:

Ասամ իմ բախտին քեզի բարով, ի՞նչ ես քնում էսքան տարով,
Ասաւ չի լինիլ էշն զօռով, եահար դնես լնի քոհլան:

Ասամ երեսդ պարզ լնի, խորակդ հունձափարզ լնի,
Մին քիչ փող տո՛ւր թող խարջ լնի, բալքայ խարջեմ զնամ
Նիրվան:

Ասաւ կորի՛ր կորի՛ր պլուտ, փորիդ տակն ա ընկել չեւթ,

Աստուած կտրել ա ուսուլդ, փող չես պահում լնես իշխան:

Ասամ էս դռնիցն հեռացի՛ր, մինչ յաւիտեան քնաց կացի՛ր,
Գնա՛ ինձ շատ մոռացի՛ր, ինձնից բէթար լիւթ ես իւրեան:

Աբրահամ եմ խաղ կանչելով, բոխմաներ չեմ կապել թելով,
Անիտիսան բախտին խնդրելով, պիտի լնեմ քեզի արժան:

Աբրահամ Մարտիրոսեան:

Մ ի բ ու ո ն հ ո ղ .

(Գեղեցիկացի) .

Մ ի բ ու ո ն հ ո ղ ի ն ձ կը ծածկէ միանգամ,
Երբ վաստակած, դէպ 'ի հանգիստ ես կ'երթամ .
Այնուհետեւ ցաւից վշտից ազատված,
Մահու քնով կը ննջեմ ես մեղմ հանգարտ,
Մինչև կանչէ գերեզմանից Եհովան :

Մ ի բ ու ո ն հ ո ղ ի ն ձ կը լինի պատուական,
Աւելի քան մի փառահեղ ծանրութիւն .
Ճարտարագործ ձեռքից շինած, քարանիւթ,
Արդէն ցաւեր շատ օրերի ճնշեցին,
Կեանքս, հոգիս ծանրը ծանրը բռնեցի :

Մ ի բ ու ո ն հ ո ղ ի ն ձ հերիք է, բաւական,
Գիտեմ ահա՛ լինելու եմ ես անշուշտ,
Որդների ու ճճիների կերակուր .
Բայց խաղաղ է գերեզմանի խորքումը,
Ցաւն ու վիշտը այն տեղ լուռ է և հանգիստ,
Քունը քաղցր և անխռով հանապաղ :

Մ ի բ ու ո ն հ ո ղ զուցէ ձրգէ իմ վերայ
Բարեկամքս տրտում դէմքով ու լացով .
Եթէ միայն ունէի ես մի անձրն,
Որ զալու էր գերեզմանիս տեսութիւն,
Այնուհետեւ կ'իթեթեանար իմ վերայ
Աստծու հոգը գերեզմանիս միջումը :

Ապրիլի 10-ին 1910 թ.

Ա ն ու ը ք .

Յամնալերջն Ապրիլի զպատուհանս բացի,
Զձիւնաթաղ դաշտորայս ծաղկազարդ տեսի:
Արտասուք եռանդունք զայտս իմ այրեցին,
Զիմ անդարձ գերութիւն յուշ իմ մուտ ածին:
Լեղուսպէս դառնացան վէրք վրհատ հոգւոյս,
Թըմրեցան զգայարանքս հատան ելք շնչոյս:
Ափսոս ինձ, ասացի, բիւր անգամ յայն օր,
Շատ անէծս թափեցի 'ի ծննդեանս վատ օր:
Մաշեցայ, թռչեցայ, մըտի խոր 'ի քուն,
Զար կսկիծ հէք գերւոյս արկ 'ի ծով անհուն:
Դըշտոյն մեծ անմահից ել ինձ յայց տեսեամբ,
Որպէս թէ 'ի փոսոյ զիս երոյժ ձեռամբ:
Աներկմիտ մօտ մատուց 'ի համբոյր ոտին
Գերբնապէս սքանչելեօք զիս ազատողին:
Բամբ ձայնեղ թրուչնակաց ճոխ դայլայեցին,
Կենսածին Տիրամօրն փառս վերերգեցին:
Երանի՛ ասացէք, կարմրացայս վարդիս .
Քաջալերս տո՛ւք նրմա 'ի գով պաշտպանիս:
Աւա՛ղ իմ նեղասիրտ կարճամիտ լալոյս,
Զիա՛րդ զիս կարծեցի կորուսեալ անոյս:
Նախատինք իմ նեղչաց նետք եղին ինքեանց,
Նանրացան դաւք նոցա, անկան յիւրեանց ցանց:
Յաւազնեալք՝ օրհնեցէք զանուն Տեառն յաւէտ,
Դի՛ք զյոյս ձեր յօգնութիւն Խաչին փրկաւէտ:

Յ. Է. Ալադարեան:

Ս ու գ դ օ տ ե ր Յ ե փ թ ա յ ե ա յ .

Յառաւօտ կենաց կուսանիս,
Յարշաղոյս աւուրց անմեղիս,
Խորշակ մահուան տարածի,
Ա՛խ, լոյս աչացս պակասի:

Ա՛յ ծանօթ լերինք և հովիտք,
Ա՛յ սլայծառ դաշտք ծաղկափթիթք,
Ահա՛ ՚ի ձէնջ հրաժարիմ,
Փութով երթայց ՚ի շիրիմ:

Լացէ՛ք զիս, ո՛վ անտառք՝ բլուրք,
Լացէ՛ք հա՛րք, մա՛րք, եղբարք և բորք,
Զիս փոյթ զենցէ սուր ուխտին,
Յօդուածքս այժմէն սարսափին:

Արիւն իմ է զին փրկութեան,
Դիցամուլ տանն խրայէլեան
Մեղապարտքն ազատ մընան,
Անմեղ կեանք իմ չըքանան:

Մայր իմ, ան դու մի շատ ցաւիր,
Հօրս ուխտին բնաւ մի՛ ներհակիր,
Յաստուած բարձրեալն զյոյս քո զիր
Բե՛ր զգարդս իմ, մի՛ տըխրիր:

Դուք դատեքք տոհմին Յակովբեան,
Ծուրջ զինե կացէ՛ք միարան.
Երգեցէ՛ք զերգս հարսնութեան,
Միշտ տօնեցէ՛ք զիմ վախճան:

Աստուած մեծ՝ փառք խրայէլի,
Ընկա՛լ զիս իբր զհոռ կընդրիլի,
Իբրե զգոհն Աբէլի,
Իբրե զբղին Սարրայի:

Բարունեաց վրձիւ համաձայն
Ո՛չ կարաց տալ մահու խափան.
Լե՛ր դու, Տէ՛ր իմ, օգնական,
Դու հեշտ արա՛ զիմ վախճան:

Եղիկւոյս ծընողք ցաւալի
Մընասցին առանց զաւակի,
Տէ՛ր, տո՛ւր նոցա սիրտ արի,
Մեղմեա՛ զմորմոք դառն վըշախ:

Աւանիկ՝ երամք հրեշտակաց
Առ երկնիք կան թեւատարած,
Զիս հրաւիրեն յԱզին բաց,
Զիս կոչեն հարսն Հօր փառաց:

Նըկարէն քօղն իմ հարսնութեան
Փոխարկի ՚ի պատան թաղման.
Իմ պճնազարդ հարսնարան
Եղև այս խոր գերեզման:

Յուցէ՛ք ինձ զիմ մահու դործի,
Զսուրբ զէն զոհիս արժանի,
Արդ՝ ո՛ղջ լերուք, սիրելիք,
Օրհնեա՛լ է Տէր, պիղծ են զիք:

Յ. Է. Աւագան:

Յերկու ձեռին երկու մամ՝
Ինձ ընդ առաջ ել ՚ի տուն
Մի՛ հարցանէք— ո՛վ էր նա,
Հրեշտակ, թէ կոյս լուսաղեղ:

Ամօթն զնա վարդ արար,
Ես հիացեալ դարձայ քար,
Այն ի՛նչ օր էր և ի՛նչ ժամ,
Յորում տեսի ես կեանք նոր:

Լիաճրրագ յայնմիկ տան.

Ի մարդաշատ բազմութեան,

Ի մէջ աղջկանց և հարսանց

Հոտին կայր ոմն անդ յանկեան:

Այն օրիորդն էր պարկեշտ

Ինձ պատահեալ առ դրամբ տան,

Զոգիս գրաւեաց յիւր 'ի սէր,

Ի նմա տեսի ևս կեանք նոր:

Մարդարտափայլ մարմինն էր,

Հասակն էր յոյժ վայելուչ.

Զոտիւքն վարպ քարշ գային,

Ի գոյն քրքումոյ փայլէին:

Դիմաց շքեղ երևոյթ,

Յօնից, աչաց այտից գեղ,

Շըրթանց, լեզուին համանոյշ

Խոստանային ինձ կեանք նոր:

Այն ասացի, թըմբեցայ,

Սիրտս սկսաւ դողդողալ.

Զաշխարհ համայն մոռացայ

Ի գեղ կուսին ափշեցեալ:

Բամբ կռելոցն յայն հանդէս

Ընդ իմ մեծ բաղդ մախային,

Զի մերձաւորք այն կուսին

Փեսայ զանձն իմ ձայնէին:

Եթէ զաշխարհ լի գանձիւք

Ինձ ոք բաշխէր 'ի պարգև՝

Ո՛չ տեսանէր այնքան բախ,

Որքան 'ի գալստ առ կուսին:

Արդեօք՝ գուցէ յաշխարհի

Սիրոյ նման ինչ հըզօր,

Սէր 'ի ձեռաց Արարչին

Մեզ մահացուացս է ձիր նոր:

Նանրախորհո՛ւրդ ազգ մարդկան՝

Շատ մի՛ սիրեր դու զաշխարհ,

Նա թըշնամի է անգութ,

Զար քան զբարբ մահաթոյն:

Յանցիւ սիրոյ գեղ կարթէ,

Ի հաղբ անկ ըմբռնէ.

Ապա զսիրոյդ առարկայ

Ի քէն արագ կողոպտէ:

Յարուկին վարդապետ Լ. Լախարեան:

Յ ա ո ա ' ջ .

Յառա՛ջ եղբա՛րք, — դէպի յառա՛ջ,

Մենք անկասկած՝ անվախ ու քաջ՝

Գրնա՛նք յառա՛ջ վեհանձն հոգւով,

Սուրբ գործքերի հիւք դրնելով.

Փորձոյ նշոյլը արդ փայլեցաւ,

Արդէն ինձ վաղ երևեցաւ:

Տալով միմեանց ձեռքը ձեռքի՝

Ի միասին և համարձակ՝

Յառա՛ջ գրնանք մենք ըստ կարգի,

Գիտութեան սուրբ դրօշակի տակ.

Թո՛ղ սորանով մեր մէջ ծաղկի՛

Եւ ամրանայ կապը ազգի:

Զրահաւորված փոքրիկ խմբով,

Ճշմարտութեան ահեղ ձայնով,

Պատժե՛նք, մերժե՛նք մոլորութիւն.

Խաբեբայ վատ սովորութիւն.

Եւ արթնացնէք քրնածներին,
 Զը հետեւել սուտ փառքերին:
 Յանկանալով լոկ անձնական
 Պարզեք բարիք աշխարհական,
 Երբեք կեանքի մի հատ դէպքում
 Զլինի ստեղծենք կուռք աշխարհում. . .
 Զլինի փառք տանք զնա պաշտելով,
 Մինչ 'ի գետին խոնարհելով:
 Սիրոյ ուսումը Աստուածային՝
 Անզանազան մենք ամենին՝
 Առ 'ի սրտէ պիտ' հաղորդենք,
 Սորա համար թո՛ղ հալածվենք . . .
 Բայց ոխերիմ մեր թշնամեաց,
 Վեհանձնաբար ներել պարտ ենք:
 Բիւր երանի՛ կ'ասեմ նորան՝
 Ով իւր կեանքը միանգամայն՝
 Ճշնեց իսպառ չարչարվելով,
 Ծանր աշխատանք կատարելով:
 Եւ չթաղեց քանքարն ինչպէս
 Ծոյլ, անպիտան ծառային պէս:
 Թո՛ղ մեզ համար յամենայն ժամ
 Ճշմարտութիւն լինի պատգամ.
 Թո՛ղ ուղեցոյց աստղի նրման՝
 Առաջնորդէ մեզ յաւիտեան.
 Իմացէ՛ք որ ազնիւ ձայնը՝
 Զուր չէ՛ լսվում աշխարհումը:
 Հապա եղբա՛րք իմ պատուական,
 Լսեցէ՛ք դուք այս քանի բան,
 Մինչ ներում է մեր հասակը,
 Մինչ չէ՛ փոխվել մեր վիճակը,
 Յառաջ ուրեմն, յառաջ զընանք,
 Օ՛ն միշտ յառաջ, — յետ չըմանք:

Յովհաննէս Քուռեղեւոյ

Ե Ր Գ Հ ա Ր ս ա ն ե ա ց .

Յայս փառաւոր չքնաղ հանդէս, փայելչադեղ մեր հարսանեաց
 Շնորհաբեր ձեր զալստեամբ շքեղացի արդ զերսպանծ.
 Կեցցե՛ն յամսոյր կեցցե՛ն յաւերժ մեր թագաւոր և թագուհին
 Միշտ անսասան անդորր ամօք 'ի տան իւրեանց ազգատոհմին:
 Արդ նազաճեմ մեր թագաւորն զայ յառազաստ պճնեալ զարդուք
 Ելցուք ընդ յառաջ մանկտի Հայոց զուարթագէմ ուլջոյն տացուք
 Կեցցե՛ն և այլն:
 Զարդարեցի մեր փեսայի կապմեալ մաքուր սուրբ առաքաստ,
 Մտցեն ուրախ բազմեալ փառօք փեսայն և հարսն 'ի դահ
 պատրաստ.
 Կեցցե՛ն և այլն:
 'Ի գայթ 'ի պար քաղցրիկ երգովք առաքաստի մանկունք
 խայտան,
 Առ փեսայիւ շուրջ պար առեալ ընկն զգինի ուրախանան.
 Կեցցե՛ն և այլն:
 Եկայք և մեք բոլորեսցուք զսեղանով այս փառաւոր,
 Ուր պատրաստեն մեզ համադամ համեղ խորտիկ սլատշաճաւոր
 Կեցցե՛ն և այլն:
 Գաւաթներ լիք անուշ գինեաւ դիցեն 'ի վերայ սեղանոյս,
 Մեք երգեսցուք երգս Հայրենեաց քաղցր նուագ 'ի խրախոյս.
 Կեցցե՛ն և այլն:
 Առէ՛ք 'ի ձեռս գաւաթ գինւոյդ և մաղթեցէ՛ք լիաբերան,
 Թագաւորին և թագուհւոյն ազնիւ կենաց երջանկութեան.
 Կեցցե՛ն և այլն:
 Կեցցե՛ն ծնողք թագաւորին և փեսաւէր իւր բարեկամք,
 Վերախնամ սուրբ տեսչութեան տացուք յաւէա պատիւ
 և փառք.
 Կեցցե՛ն և այլն:

Ն ո Ր-Բ ա յ ա զ Գ ու ք ա զ ա ք ի ե Ր Գ Ը :

Նոր-Բայազետ քաղաքը՝ խիստ ճոխ է ամեն բանով,
Զորս կողմը զարդարուած է՝ ծաղկափթիթ չիմանով :

Ամեն քաղաք հռչակուած՝ բարեհամբաւ լուր ունի,
Իրան անուան համեմատ՝ յաջող առուտուր ունի,
Տկարին մահից փրկող՝ առողջարար ջուր ունի,
Մէկ խօսքով բան չի պակաս՝ գովելի է անունով :

Մաքուր օդը անփոփոխ՝ բնակիչքը անուանի,
Շատ տեղերից տալիս են՝ Նորբայազետից երանի,
Բարեմաղթեմք Աստուծոյ՝ հարստութեան տէր անի,
Նստել, կանգնել ունենան՝ օրինաւոր կանոնով :

Ի բնէ պտղաւէտ է՝ շատ տեղեր լիանումեն,
Թէ քանի խալուարներով՝ տարեկան սերմանումեն,
Սաւահի ուրիշներն՝ իրանք էլ զարմանումեն,
Վերջապէս երջանիկ է՝ լայնատարած սահմանով :

Ճշմարիտ Նորբայազետ՝ զեղեցիկ լճակ ունի,
Խայտափթիթ ձկներին՝ քաղցրահամ ճաշակ ունի,
Յորդառատ և պղպձուն՝ աղբիւրների ախ ունի,
Գողկլու շատ արժան է՝ չէ՛ բաւական սորանով :

Աշուրաւիտ խաւ եւ

Մ ա ն կ ու ն ք Հ ա յ կ ա յ :

Նորարոյս խայրիկ, մանկո՛ւնք Հայկայ,
Օ՛ն մատիք յայս վեհ հանդէս.

Զի զուարթուն հոգիք Հայրենասէր,
Ի՛նչ Բասենայ զխմեն յայս վայր:

Մատերո՛ւք ձայնել շառափղք իմ,
Որք անդուլ ցանկայք դուք առիս
Զի ես տամ՝ խոնջեալ ձեր ճակատուն,
Պանծաշուք պսակ փառաց:

Սուրբ պսակաց հասին ժամք,
Օ՛ն ճեպեցուք բարեկամք,
Առեալ զնուագ մեր տաշնակ,
Եղեցուք զերգս նոր:

Վսեմ՝ յարկիս պերճ հանդերձանք,
Աստէն ի մեզ սրախ հրծուանք,
Կայտուն բարձունք ի լոյս համակ,
Բերկրապատար հրճուեցուք,
Ի սոյն հանդէս զեղաշուք:

Նորահրաշ բերկրութեամբ,
Դարձ առնէ արդ զարուն.
Լուսափայլ շողշողին
Մեզ արիին զեղաշուք:

Ծաղկափառ զարդարին
Բուրաստանք բանաւոր,
Քաղցրաձայն նուագէ
Աստ երգանք հոգևոր,
Զերգ սիրոյ յորդոր:

Մ ու խ ա մ մ ա զ :

Նոր զովասանք ես տալիս եմ՝ մեր այս Բագվայ հին քաղաքին
Նաւերն հարկւրներով՝ շաբբ կանգնած են միշտ աղաքին:

Մեր քաղաքի բնակիչներ՝ լիանումեն էս նաւերով
Միշտ առնումեն քաղաքներից՝ ամեն բանը հազարներով .
Եւ բարձումեն էս նաւերին՝ շատ զանազան ապրանքներով ,
Յետ են գալիս շուտ հասնումեն՝ մեր քաղաքը լի բեռներով .
Երբ հանումեն ծովի զրազ՝ անդ գիզումեն ամբարներով ,
Ամեն մարդիկ ստանումեն՝ իւր ապրանքըն համարներով .
Մինչ տամօժէն բաց ա թողնում՝ շուտ տանումեն մշակներով ,
Լքցնումեն քարանսարան՝ կարմիր կանանչ սանդուղներով .
Բաց են անում ապրանքներըն՝ վաճառումեն շահ գիններով ,
Միշտ անդարար, գիշեր, ցերեկ՝ շաղախումեն խտեղներով .
Էն ժամանակ թամաշայ է առուտուրը մեր քաղաքին :

Նոր գովասանք ես տալիս եմ և այլն :

Քաղաքներից շատ գալիս են՝ ազնիւ վաճառականներըն ,
Ո՛չ թէ Մոսկով կամ թէ թիֆլիզ՝ էսպէս չրկայ առուտուրըն ,
Միշտ գնումեն ամեն երկիր՝ ապրանք տանող քարաններըն ,
Որըն ուղտեր, որըն սելեր՝ Լքցնւումեն էլ չիններըն ,
Եւ գնալով դուրս են գալիս՝ այլ զանազան երկիրներըն ,
Իսկ յանձնումեն տիրոջներին՝ բոլոր տարած ապրանքներըն ,
Էս քաղաքից շատ շահւումեն՝ բուն Արմաւան քաղաքներըն .
Մեր քաղաքից դուրս են գալիս՝ այլ զանազան պարզէներըն .
Սեւ նաւթն ջերմակ նաւթն՝ աղըն կուպրըն կրակներըն ,
Մանաւանդ խիստ առատ է՝ էն թանգազին զափարանըն .
Գովել արժան ես համարիմ՝ գեղեցիկութիւնն էս քաղաքին .

Նոր գովասանք ես տալիս եմ և այլն :

Թէպէտ պատիկ է՝ մեր Բագուն՝ բայց համբաւն մեծ է տալի ,
Իւր շնքսերըն դիմ քարէջէն՝ բարձր աղներ հիանալի .
Բերդին պատած պարիսպներըն՝ երեք զաթ է զարմանալի .
Ամեն գիշեր միշտ վառւում է՝ էն մեծ փանարըն զրզղալի .
Էս բերդին շատ բուրջեր ունի՝ մինչ յիսունից էլ աւելի
Շէնքսըն Շահի աշտարակին՝ մարդ չի կարող լաւ պատմելի .
Դուրս Բայրի փողոցներըն՝ շատ գեղեցիկ խիստ գովելի ,

Իսկ օտարաց քաղցր է թվում՝ Բագվայ քաղաք մեր սիրելի .
Ուրիշ երկրից եկողներըն՝ չեն կամենում յետ դառնալի ,
Յօժարվելով պրսակվում են՝ էս քաղաքում բնակվելի .

Էս նաւերըն առատութեամբ՝ պահպանումեն էս քաղաքին .

Նոր գովասանք ես տալիս եմ և այլն :

Էս քաղաքիս ծովն է զիմաց՝ որ նորատեսք հիանումեն ,
Ամառնային ժամանակը՝ շատ բազմութիւնք լեղանումեն .
Երբ նաւերը դուրս են գալիս՝ նոր տեսարանք երևումեն ,
Եւ քաջումեն թուփիները ծովի երեսը զարդարումեն .
Ինչ քաղաքիս հարկաւոր է՝ ամեն բանը դիմ բերումեն
Մեր էստեղի բնակիչքը բարութիւնով լիանումեն .

Եւ փողաւոր մարդիկները՝ կեանք գեղեցիկ վայելումեն

Իսկ ազգակից բարեկամաց՝ ձախորդութեան ցանկանումեն

Այս հակառակ աւանդութիւնը՝ թէ չի լինէր էս քաղաքին :

Նոր գովասանք ես տալիս եմ և այլն :

II

Մեր էս Բագվայ հին քաղաքին՝ այլ մէկ պրստիկ նահանգ ունի
Գումարն ամեն գեղերանքին՝ ասեմ թէ ինչ անուն ունի .
Նախ՝ փրքեշկուլ , Դորի, Կիւզտակ՝ գէմ Հոքմալին՝ Խրտալանի ,
Խոջա-հասան Բիբիհէյրաթ՝ բայց Դառնաղուլ հինգ տուն ունի .
Բիլաջարի, Բինաղատին արանքումը սեւ նաւթ ունի .
Խիստ լաւ աղըն Մանասղուրին՝ Սարայ Զորաթ և Նովխանի ,
Կեօրատիլից մօտ Փաթմայի՝ դուրս Փրշաղից Բուրդախանի ,
Քեշլայ գիւղից յետ Ահմաթի՝ Զրդից առաջ Սուրախանի .
Այս գիւղումը հողից ելող՝ կրակներըն միշտ վառ ունի
Ճերմակ նաւթըն, նաև վառած՝ ահանկներըն էստեղ ունի .
Ամիրաջան և Բիւլբիւլայ՝ Սապունչիից Բամանի ,
Դիկահ, Զաբրաթ, Մհամմադի՝ նաւթի մատանն այն Բալխանի .
Քիւրքանդ, Ղալայ, Թուրքան Զիրայ, առատ սողան կայ Յովսանի
Խիստ մօտ Շաղան, Մարտաքանից, բայց Բզովայ մեր սուրբն ունի .
Այն Բիլհահն, լի պարգեօք՝ ոչ է նրման Նարդարանի

Բողի, չուղունդուր, քիւղէ, մարկով՝ էս զիւղումն առատ ունի
Այլ Մաշտոզէն մեծ է յիշում՝ զիւղաքաղաք իսկ անուանի
Կառաւարիչըն այս նահապիս՝ բնակութիւնըն էստեղ ունի.
Ժողովուրդը շատ գովական՝ քաղաքաւար ուսմունք ունի
Ափսոս ասեմ էս նահանգին՝ ջուրի մասին խիստ հոգս ունի
Եւ մանաւանդ պատրաստ ունի, մէկ ջաղացըն ամեն տընի,
Միայն ջորով, աւանակով, կամ թէ ձիով աղալ ունի.
Էս նահանգըն զիս քառասուն և մէկ զեղրանք գումարն ունի.
Թո՛ղ քեզ ասեն խելճ Գանիէլ՝ թէ զեղրանքումն ինչ բան ունի
Որ և էնքան բարեկերպ՝ մէկ լի բուռն բաժին չունի,
Միայն կամիմ գովասանել՝ այս նահանգն մեր քաղաքին:
Նոր գովասանք ես տալիս եմ մեր էս Բագվայ հին քաղաքին,
Նաւերըն հարկւրներով՝ շարք կանգնած են միշտ աղաքին:

Գանիէլ Վիւրէլ Եանց:

198

Առ նամակն ասացեալ.

Նամակ, իմ բարեաւս տա՛ր սիրականիս,
Աղաչելով, ցաւն առնելով, սիրելով,
Ասի՛ր վճիռն տայ իմ դատաստանիս,
Խնայելով, ողորմելով, ներելով:

Նամակ, եարիս ասի՛ր չար մարդկանց սեռն,
Հաւատ չի ընծայի ծնել է նեռն,
Թո՛ղ գայ իմ պատանս առնի ձեռն,
Ափսոսալով, արտասվելով, կարելով:

Նամակ, պատմի՛ր եարիս քո տեսած օրս,
Իմ այս չարչարանք, ու նեղութիւններս
Մարմնոյս մէջին ծածուկ հալվաւ ոսկորս,
Համբերելով, զիմանալով, լռելով:

Նամակ, դու էլ արդեօք կարո՞ղ ես ինձ պէս,
Լերթակեր ցաւերս ըստ կարգին պատմես,
Պատճառն ի՞նչ է մէկ լուր չեմ ստանում ես,
Սպասելով, հարցանելով, դրելով:

Նամակ ես Զարկեարն եմ կեանքս ծախսեցի,
Անունս Արրահամ բուն Շամսխեցի.
Մայի՜թին մարդ տեսայ էլ չի փոխեցի,
Մեշտ գովելով, յօրինելով, շարելով:

Աբրահամ Մարտիրոսեան:

199

Տ ա ղ ու ը ր ա խ ու թ ե յ ա ն .

Նըստէք ՚ի մէջիս,
Հարըք և եղբարք
Եւ մեծ Պարոնայք:
Գոհանամք զՏեառնէ,
Որ ունիմք սեղան.
Եւ դուք շէ՛ն կենայք:
Խընդրեմք որ այսօր
Քան զամենայն օր
Շա՛տ ուրախանայք:
Թասերն չինի
Կարմրիկ զինի
Զեզ անոյշ լինի:

Ատա՛ Կարապետ,
Տակառապիտին
Գընա՛ իմաց տուր:
Կարասներըն բա՛ց,

Ե՛կ խապար բե՛ր մեզ,
Եւ ուրախացո՛ւր:
Սուրահիքըն տա՛ր,
Շուշերն լնց բե՛ր,
Թաս տուր, խըմացուր:

Ղալապալու՛ւն է,
Քէֆիրս է հասնալ
Այսօր խի՛տ աղէկ:
Սեղանըս լըցեալ
Միրգեր և ծաղիկ
Զինի վեր քաղէք.

Ատա՛ հո՛վ կերէք
Աըրտով խըմեցէք,
Ուրախ ծիծաղէք:
Թասերն չինի, և այլն:

Ապա ո՛վ սրբոյի
Քէն ունի՝ հանէ՛,
Հաշտութեամբ մընայ:
Լաւ մարդըն այն է,
Որպէս եկեալ է,
Էլ այնպէս գընայ:
Թասերն չինի, և այլն:
Շոր մազէն համէղ,
Գինին՝ է զօրեղ.
Դուք անո՛յշ արէք:
Մենակ մի՛ ուտէք,
Լաւ բաժանեցէք.
Հաւասար շարէք:
Տաղերըն կանչէք,

Սաղերըն ածէք.
Ծա՛փ տուէք, պարէ՛ք:
Է՞ր չէք խնդալի.
Այսօր ունիմք մեք,
Լաւ գինի սա՛ռըն:
Ղապուռ խորովու.
Հաւուռ քապապներ
Ու խաշլամայ դառըն:
Էս մէջլիսումըն
Տըխուր և դառըն
Մարդ չ'լինի խառըն:
Թասերըն շարած
Ո՛ղջ ոսկէջրրած,
Խըմոյն է օրհնած:

Նոյնպէս

200

Երգ

Նետահար եմ սրտիս միջին խոր խոցուած ձախ կողից,
Չախ կողից,
Քաշում եմ ա՛խ, կողից:
Գանգատ ունիմ յանկարծակի սրտիս նետով զարկողից,
Զարկողից,
Վերաս սև արկողից:
Լերդարեկերկ սրտակոտոր արիւր, թողըր անխնամ,
Անխնամ,
Ան ո՛ւր, ո՞նց գնամ,
Արկին խփի՛ր նետով լանջիս կիսակենդան չի մնամ,
Զի՛ մնամ,

Զարաշար դիմանամ:
Արինաքամ դողդողալով գետնաքարշիմ վերաւոր,
Վերաւոր,
Խոցերով բիւրաւոր:
Շանթում ես միշտ ծիծաղաղէմ Ամուրասիրտ դիտաւոր,
Դիտաւոր,
Թունածայր նետաւոր:
Ա՛խ ի՞նչ անեմ քեզի հաճոյ լինի ինձ պէս մատաղն էլ,
Մատաղն էլ,
Սիրոյդ երգ ու տաղն էլ:
Տխուր հոգիս աւանդում եմ, սպաներ, լե՛ր թաղողն էլ,
Թաղողն էլ,
Վերաս հող թափողն էլ:
Յո՛ւնանէ՛՝ Տէր Սարգիսնայ:

201

Մայրաքաղաքում կրթած հայ աղջիկ

Շուշան՝ շուտով դէմքդ ծածկէ, ձիւն դու՝ թուրի մըրոտած,
Տե՛ս, սիգաձեմ ման է՝ դալիս Հայ աղջիկը մեր կրթած,
Վարդի գոյնը у жѣ не въ домѣ: то-ли дѣло блѣдный ликъ!
Այստեղումը блѣдный են դիփ՝ համ աղջկունք, համ կնանիք.
Ի՞նչ է դաղանին блѣдныйութեան — այդ յայտնի չէ՛ ոչ դրին,
Միայն կ'անեն, որ շատուց է կաւիձն ունի բարձր գին:
Առաւօտ է. մեր աղջիկը հայելից չի հեռանում,
Նորա ծնողք այն օր ձաշի гвардеецъ են սպասում.
Гвардеецъ է, լաւ միտք արէք, Հայ չէ՛, անշնորհ ու աղէտ.
Гвардеецъ է, փայլուն շորով, ուսին զրրած эполетъ,
Տուն կըմանի, զլուս կըտայ այնպէս սիրուն, շնորհաշուք,
Որ մեր կրթած Հայ աղջկայ սիրտը կ'անէ тукъ-тукъ-тукъ!
Էնդուր համար նա հայելից օրն ի բուն չի պուկ դալի,

Гвардеецին դուր չի գալը խիստ է նորան ըզգալի,
 Ո՛չ լոկ դէմքով պիտի դուր գայ, այլ և անուշ խօսքերով,
 Ի՞նչպէս, ի՞նչպէրպէ՛. դուք կը հարցնէք, այդ էլ չըզիտէ ոչով .
 Բարձի տակը պահած ունի նա Դеоржъ Санди романыը
 Գիշերները մօրից թագուն կարդում է մինչ չորս ժամը
 Ահա՜ տառն ալ աղբիւրից նա քամում է անդադար
 Սիրոյ զգացմունք, սիրոյ խօսքեր—կանանց սրտին մըխիթար .
 Նա զրտաւ իր ԻԴЕАЛЪը, այսօր ճաշին կրտսնէ
 Նա իւր անտես սիրահարին, ում որ սիրտը տուել է.
 Հայո՛ց աղջիկ, Հայո՛ց աղջիկ՝ գնա՛ առաջ, մի՛ վախիլ,
 Блѣдный դէմքըդ, շնծու խօսքըդ ովն ասես չեն խաբիլ .
 Гвардеецին դուր չես գալի,—ի՛նչ արտասանք, ի՛նչ վընաս .
 Քեզ սիրահար гусаръ, уланъ артиллеристъ կուեննաս .
 Դու փո՛րձ փորձէ՛ նորից դուր գալ, անոյշ ժպտա՛ ու խօսէ,
 Քրտան մէկըդ արդէն մօտ է. տե՛ս առաջիդ մեծ փոս է .
 Բայց մի՛ թողնիլ դու Դеоржъ Санди ԻԴЕАЛЪիդ մ՛ուրանալ .
 Թէ ոչ ջահիլ, դոնէ ծերուկ կ'առնու քեզ Ռուս генералъ .
 Բայց զգուշացի՛ր դու Հայերից, գին չեն գնիլ, չեն սիրիլ
 Քեզ, ինչպէս դու ցանկանում ես, դու քեզ Հային մի՛ մասնիլ .
 Փորձ փորձեցիր ու դուր չեկար ոչ уланъին, гусаръին,
 Քրտան հինգըդ մօտենում է. Հայ աղջիկ՝ վա՛յ քո հալին .
 Հայո՛ց աղջիկ, Հայո՛ց աղջիկ, գնա՛ առաջ, մի՛ վախիլ .
 Блѣдный դէմքդ, սիրուն խօսքըդ ովն ասես չեն խաբիլ .
 Տարիներըդ ախօս ձրգեց քու շնորհալի երեսին,—
 Վընաս չի կայ, — подручներդ դորա համար ձար ունին
 Երբ որ տանն ես՝ մի՛ հրամայիլ տղայ քեզի մօտենալ,
 Դուրս զընալիս ЛИКЪիդ ձրգէ դու կրկնածալ հաստ ВУАЛЪ,
 Հարցնողներից ուշի ուշով ծածկէ տարիդ ծընընդեան .
 Ու ամենին հաւատացո՛ւր, որ տասնութ ես տարեկան:

Ո՛. Տ. Գ. Պատիւանէան:

Ս ա թ ի ն ի կ և Ա Ր տ ա շ է ս Մ ա ն ու կ .

„Արտուր Զուր“ Երգի Երանանէան .

Ուր մըրը կուրն էր գալիս կովկաս սարերէն,
 Մի աննման ձայն էր տալիս էն միւս ավերէն .
 — Փախէ՛ք աստղեր, արեւ ծագեց կովկաս սարերէն,
 Սաթիւնիկն եմ, սիրուն եմ ես երկնից լուսնեակէն:

Հայոց քաջնէ՛ր, քաջ զրէ՛ք զէնքեր, շուտ ձեր ձեռքերէն,
 Սաթիւնիկն եմ, կ'յաղթուիք դուք իմ սիրոյ սրէն:
 Քեզ եմ ասում, քա՛ջ Արտաշէս, դուրս ե՛կ վրանէն,
 Սաթիւնիկն եմ, կ'յաղթուիս իմ սեւ սեւ աչքերէն:

Տաք, տաք արիւն դուր մի՛ թափեր անմեղ սրտերէն,
 Սաթիւնիկն եմ, կ'յաղթուիս իմ կարմիր թշերէն:
 Մի՛ պարծենար, քո զօրքերի պէս պէս զուներէն,
 Սաթիւնիկն եմ, կ'յաղթուիս իմ սիրուն ունքերէն:

Մի՛ խրոխտար, քո յաղթական սէզ սէզ քայլերէն,
 Սաթիւնիկն եմ, կ'յաղթուիս իմ փունջ փունջ մաղերէն:
 Բա՛ց շուտ շղթայն գերի բռնած եղբօրս ոտերէն,
 Սաթիւնիկն եմ, կ'յաղթուիս դու իմ բլբուլ լեզուէն:

Քէն մի՛ պահիր, վռէժ մի՛ ուզիր, իմ Ալաններէն,
 Բարձր է կովկաս, քաջ են Ալանք, Մասեաց քաջերէն .
 Չայն իմ տալիս, ձայն տուր ձայնիս քո խոր բանակէն,
 Դո՛ւրս եկ մէյտան, թէ չես վախում սիրոյս նետերէն:

— Ալա՛ն, Ալան յաղթութիւնս առի՛ր իմ ձեռէն,
 Ո՛նց զխմանամ, հալվում է իմ թուրս քո կրակէն:
 Ալա՛ն, Ալան, փառք ու պսակս առի՛ր իմ զլխէն,
 Ո՛նց զխմանամ, սիրուն ես դու մեր սիրուններէն:

Այ դու անգութ, պրփում է սիրտս քո ծարաւէն,
Ո՛նց դիմանամ չեմ հովանում կուրի ջրերէն:
Տո՛ւր ինձ թեւեր քո մօտ թռչեմ կուրի վրայէն,
Մի թիթեռնիկ դարձայ ես քո ճրագի լուսէն:

Հազար կ'տամ, տասն հազար իմ անթիւ դանձերէն,
Քեզ ինձ կառնեմ հարս—թագուհի քաջ Ալաններէն:
Ոսկոյ անձրեւ շաղ կրտամ քո զլիսիդ վրայէն,
Սէլ կրգնայ մարդարտէ քո ոտի տակերէն:

Կ'թափեմ կուրը լայքա ոսկի, կարմիր մորթերէն,
Ծածկուի գետը, ընծայարեր բարձած ուղտերէն:
Ասաց, հեծաւ արի արքայն սեն իւր ձիերէն,
Արծուի նման ձնշեց անցաւ կուր գետի մէջէն:

Հասաւ, հանեց իւր կարմիր թուկ օղն ոսկեղէն:
Չգեց, ընկաւ Սաթինիկի մէջքի մէջտեղէն:
Թռի՛ր, փախի՛ր, իմ գեղեցիկ սե ձիս հրեղէն,
Մէջքիդ մարալն որս եմ բռնել կովկաս սարերէն:
Թռի՛ր, փախի՛ր, մեծն է սա իմ բոլոր որսերէն,
Թեւիդ վրոյն կոյսն եմ խլել: քաջ Ալաններէն:

Ս. ԳԻՆԼ ԳԼՈՒԽԻՆԻ:

203

Գ ա ռ ու ն.

Ո՛հ ի՛նչ անուշ և ինչպէս գով
Առաւօտուց փրչես հովիկ,
Ծաղկանց վրայ դուրդուրալով
Եւ մագերուն կուսին փափկիկ:
Բայց չես հովիկ իմ հայրենեաց,
Գնա՛ անցիր սրտէս ի բաց:
Ո՛հ, ի՛նչ աղու և սրտագին

Ծառոց մէջէն երգես թռչնիկ,
Սիրոյ ժամերն ի յանտառին
Ըզմայեցան ի քոյ ձայնիկ:
Բայց չես թռչնիկ իմ հայրենեաց,
Գնա՛ թռուի՛ր սրտէս ի բաց:
Ո՛հ, ի՛նչ մրմունջ հանես վրտակ
Ականակիտ և հանդարտիկ:
Քու հայելոյդ մէջ անապակ
Նային զերենք վարդն ու աղջիկ:
Բայց չես վրտակ իմ հայրենեաց,
Գնա՛ հոսէ սրտէս ի բաց:
Թեպէտ թռչնիկ և հոգն Հայոց
Աւերակաց թռչին վերայ,
Թեպէտ պղտոր վրտակն Հայոց
Նոճիներու մէջ կը սողայ,
Նոքա հառաչք են հայրենեաց,
Նոքա չերթան սրտէս ի բաց:

Պ. Ս. ՊԷՆԵՆՍԻԱՆԻ:

204

Ե Ր Գ.

Ո՛հ մի՛ երթար մի՛ սիրելի
Մի՛ ձգեր քո դաշտ Հայրենի
Տաղականաս անդ և չար մարդիկ
Չեն թողուր քո սիրտ խաղաղիկ:
Ո՛հ մի՛ երթար, ո՛հ մի՛ երթար մի՛ բարեկամ:
Հեռի ի՛ մէջ տար երկիրներ,
Սրտանց սիրել ո՛չ չեն դիտեր,
Տխուր ժամին չեն գորովեր,
Սիրոյ արցունք քեզ չեն թափեր, ո՛հ մի՛ և այլն:

Չքնող աղջկունք զքեզ զբաւեն,
Գրաւեն զքեզ, բայց ոչ սիրեն,
Եւ չտալով քեզ 'ի հանգիստ,
Կորսնցնեն զաւուրս խեղձիդ, ո՛հ մի՛ և այլն:
Երեկոյեան վերջալուսոյն,
Երգեցից քեզ գիսառս սիրոյն,
Զի դու ես իմ կեանք, ուրախութիւն,
Դու և իմ բաղդ հանգստութիւն:

205

Ա Ղ Թ Բ

Ո՛վ Տէր մեր Աստուած,
Լե՛ր մեզ ողորմած,
Դու ես լոյս լուսոյ,
Մեր հոգին զորացո՛յ յաւիտեան:
Ո՛վ Տէր մեր Աստուած,
Ոյժ տո՛ւր բազկաց,
Վանենք ոսոխք,
Պահենք կրօն,
Աստուած մեր հոգին
Զորացո՛յ յաւիտեան:

206

Յ է ր կ ր ո ղ տ ա ր ե ղ ա ր ձ Ա զ զ ա յ ի ն Ս ա հ մ ա ն ա -
դ ր ու թ իւ ն 1862 մ ա յ ի ս 24.

Ողջոյն քեզ ո՛ր դաշտ և սիրուն ավուներ,
Ուր այսօր սիրով խմբին Հայկազունք.
Հարց Հայաստանեաց սրբազան ածիւնք

Թո՛ղ ցնծան Հայոց 'ի սուրբ միութիւն.
Հէգ Հայաստանի եմք մեք զաւակներ,
Հայեր ըզձեզ հո՛ս, հոս կոչողն է սէր
Եւ Հայրենիք, սուրբ Հայրենիք:
Հրեշտակն Հայկազանց
Հոս կը սաւառնի.
Յառա՛ջ, պսակաց
Ճակատք արժանի.
Սահմանադրութիւն,
Սահմանադրութիւն,
Յորչափ մընաց երկիրս և դու կեցցե՛ս:
Առ Հայրենեաց սէր
Որդիք անձնանուէր
Ի շնութիւն տանն Հայկազանց կեցցե՛ն:
Ոգին միութեան
Որ զմեզ միաբան
Հոս զումարեց սիրոյ հանդէս կեցցէ:

Նշան Գ. Գրաւորեան:

207

Մ ի ու թ իւ ն 'ի չ ո Ր Ր Ո Ր Ղ տ ա ր ե ղ ա ր ձ
Ա զ զ ա յ ի ն Ս ա հ մ ա ն ա դ ր ու թ իւ ն.

Ո՛չ զուարթ դարուն, ո՛չ օր մի սիրուն,
Ե՛կաւ ու պարզեց մեզ այդն Հայութեան.
Որ զեղածիծաղ ժպտէր խնդադոյն,
Քան սուրբ արշալոյս Սահմանադրութիւն.
Որ առաւօտեց Հայոց սրտերուն
Սէր և միութիւն:

Ո՛չ Արարատայ աւերակներէն,

Սիրավառ արե ծագեց կենսական.
Ո՛չ Մասիս հնցած ծերուկ ծոցերէն,
Քան զանրիժ արե Սահմանադրութեան.
Որ ելաւ ծագեց Հայոց սրտերուն
Սէր և միութիւն:

Յայն արիւնաներկ վայրերն ուր մէկիկ:
Մէկիկ անկան փառօք Հայոց Ազգութեան.
Ո՛չ շնչեաց հովիկ մի սրտազովիկ,
Քան զանոյշ զեփիւռ Սահմանադրութեան,
Որ հեշտիկ փչեց Հայոց սրտերուն
Սէր և միութիւն:

Ի զլաակորիկ շուշանիկն ու վարդ,
Որ ՚ի սգաստ հովիտն Աթինեան.
Ո՛չ երգեաց բնաւ թռչնիկ մի զուարթ,
Քան սիրուն Սոխակ Սահմանադրութեան.
Որ իջաւ երգեց Հայոց սրտերուն
Սէր և միութիւն:

Ի պաղուկ լեռանց ձիւնապատ ծայրէն,
Զ՚իջան առուակներ արծաթանման.
Ո՛չ վճիտ գետեր հեղիկ խոխոջն.
Քան զովուկ նեկտար Սահմանադրութեան.
Որ վազեց յորդեց Հայոց սրտերուն
Սէր և միութիւն:

Պարուն է եկեր Հայութեան ՚ի դաշտ,
Ծլեր ու ծաղկեր Սէրն ու Միութիւն.
Ում Աստուած վերէն ժպտելով ՚ի հաշտ,
Տուաւ պարզեց Սահմանադրութիւն.
Որ նա պիտի տայ Հայոց սրտերուն
Կեանք ու զօրութիւն:

Պ. Վ. Պատմաբան:

Վ ա ր դ ա ն ի և ի ր ա զ օ ր ա ց ե ր գ ւ .
Վ ա ր դ ա ն .

Ո՛վ Հայկազունք, ո՛վ զիւցազունք,
Ահա՛ ձեզ նոր հանդիսարան.
Բացէ՛ք աչքերդ հերիք ննջէք,
Տարիք դարեր են անցական.
Զօրականք.

Մեք պատրաստ ենք, մեք ուխտել ենք,
Մեր կեանքը զոհ բոլորանուէր
Մատաղ անել Հայոց ազգին,
Նորա լեզուին և կրօնին:

Վարդան:
Առէ՛ք սուրբեր, նեա ու անել,
Եւէ՛ք ընդդէմ ձեր թշնամեաց.
Զեր հաւատը և ձեր ազգը,
Պաշտպանեցէ՛ք յօտար ազգաց:
Զօրականք.

Հայ զինուորի կեանքը դառն է,
Երբ որ պարապ տանն է նստած,
Մեզ ասպարէզ անմահ փառաց
Կռուի դաշտն է նշանակած:

Վարդան.
Հայ զօրականք ձեր նետերը
Կապարճից մէջ հերիք մնան,
Զեր երկիրը Պարսիկ օտից
Ընդէ՛ր լինին այդպէս կոխան:
Զօրականք.

Մենք պատրաստ ենք, մեք ուխտել ենք
Մեր սուրբ երկրից հալածական

Առնել անկրօն Պարսից ազգը,
Փրկչի խաչն է մեզ օգնական:

Վարդան.

Հայոց հովիւք, ձեր ոչխարները
Է՞ր սար ու ձոր թափառական.
Գազանաց ճանին ընկած ողբան,
Է՞ր չ'ըէք նոցա կական:

Զօրականք.

Մենք պատրաստ ենք, մեք ուխտել ենք,
Աւետարան խաչ 'ի ձեռին,
Առաջնորդել Հայոց ազգին,
'ի ժամ սրբոյ պատերազմին:

209

Պ Լ ա ղ ու Լ ն Աւարայրի.

Ո՛վ դու բարեկամ այրած սրբուհու,
Խօսնակ զիշերոյ, հոգեակ վարդերու,
Երգէ՛ պըլպուլիկդ երգէ՛ 'ի սարէդ,
Զանմահ քաջքն Հայոց երգէ՛ հոգւոյս հետ.
Թաղէի վանուց ձէնիկդ ինձ դիպաւ,
Սըրտիկս՝ որ 'ի խաչն էր կիպ՝ թունա առաւ.
Ի խաչին թեւէն թըռայ ու հասայ
Գըտայ դքեղ 'ի դաշտ քաջին Վարդանայ:

Պըլպուլ, քեզ համար մեր հարքն ասացին
Թէ չէ հաւ՝ պըրպուլ մեր Աւարայրին.
Եղիշայ հոգեակն է քաղցրաչառուցի,
Որ զՎարդան 'ի վարդըն տեսնու կարմրիկ.
Զըմեռն յանապատ կու գնայ կայ 'ի լայ,
ՅԱրտազ գայ գարուն 'ի թուփ վարդենեայ:

Երգել ու կանչել յեղիշին ձայն
Թէ պատասխանի մ'արդեօք տայ Վարդան:

210

Հ ա յ և Հ ա յ ու թ իւ ն.

Ո՛վ է Հայը. միթէ՞ նա է, որ խօսում է հայ լեզուով,
Եւ կամ՝ որի մականունը յանգում է «եան» մասնիկով.
Որ ուտում է ամենայն օր ձաշին տօլմա ու փրլաւ,
Կամ՝ պարծանօք միշտ հագնում է հայի զըդակ ու հալաւ,

Ո՛վ է Հայը, միթէ՞ նա է, որ գընում է հայի ժամ,
Ու տարէնը հաղորդվում է խիստ սոկաւից՝ չորս անգամ,
Որ կեանքումը պառ չի կերել, ծում էլ պահում է նոյնպէս
Յօրանջելիս խաչ է. կնքում բայ բերանն ու երես:

Ո՛վ է Հայը, միթէ՞ նա է, որ տեսնելիս տէրտէրին
«Օրհնեա՛ 'ի աէր» պատրաստ ունի ամեն բոպէ իր բերին,
Որի համար մեծ ամօթ է, նաև մեղք է մահացու,
Թէ Զատիկի թաթախմանը չուտէ թերխաշ կարմիր ձու:

Զէ՛, սիրելիս, ազգութիւնը չէ՛ արտաքին արարմունք,
Հայ ծընելը անգամ չի տալ քեզ հայութեան իրաւունք,
«Ո՛վ» է կամ «եան» մականունիդ վերջի վանկի մասնիկը,
Կարմիր ձուով կամ թէ անձու կտտարում ես Զատիկը:

Քաղա-փաշա կամ թէ բօրշ է ամեն օրուայ կերածդ,
Սերտուկ, պաշոօ կամ թէ չուխայ է փոյի հագածըդ —
Ողջը՝ մին է. ծէսով չես տալ ազգիդ վնաս կամ օգուտ,
Տեղը մընայ ազգութիւնը, այդ նաև վարձ չէ՛ հոգուդ:

Թէ դու Հայ ես՝ հայութիւնդ պիտի յարգես անպատճառ,
Հայաստանը պիտի լինի յուսոյ աստղ քեզ համար.
Օտարներ դու մի՛ ատիւ, մի՛ էլ սիրիւ կուրօրէն,

Հ ա Ր Ր ա ծ մ ա Ր դ ու ե Ր դ .

(Գլխահանգնել)

Ուղիղ զննառնից ես տուն եմ գրնում,
Փողոց, ա՛յ փողոց, էդ ի՞նչ եմ տեսնում,
Աջ գրնամ թէ ձախ՝ ծուռ են երկունս էլ,
Փողոց տեսնում եմ՝ դու էլ ես հարբել:
Լուսին ջան՝ ուէլսրդ ինչի՞ է ծրած,
Մէկ աչքով կապուել, միւսը կէս բաց.
Դու էլ ես կոնծել, ա՛յ դու անամթ,
Ամանչի՛ր ինձնից, վաղուցուան ծանօթ,
Բա՛ էստեղ էստեղ, — տես լապտերներն էլ
Չեն կարող ուղիղ ոտքի վրայ կանգնել,
Մէկ պարզ են վառվում, մէկ՝ սաստիկ խաւար:
Կամ թէ՛ պատից պատ կըպչում անդադար:
Աղբէր՝ էս զիշեր ամենքն են հարբել,
Ի՞նչ բան է մենակ մենակ ծով պահել,
Չէ՛, էդ կըլինի խառակ զրժութիւն,
Ուրեմն նորից նոր դառնամ գինեաուն:

Գլխո՛ւ Գլխո՛ւնիւն:

(Թարգմանութիւն Լաւրենտիան ուսանողիւն Էմանչիլ).

Ուրախացուք ուրեմն, } կրկնեա՛.
Մինչ երիտասարդ եմք }
Յետ տղայութեան ցանկանալոյն
Յետ ծերութեան զառամելոյն
Չմեղ կայքէ հողըն (2):

Ո՛ր են մեր բոլոր նախնիք } կրկնեա՛.
Յաշխարհիս բընակեալք }
Համբարձէ՛ք առ երկնայինսն
Թափանցէ՛ք առ դժօխայինսն
Անդ զնոսա գրաջէք (2):

Կեանքն մեր է կարծօրեայ
Կարծօրէն վերջանայ
Գայցէ մահըն արագապէս
Կըշտամբէ զմեզ կամայ ընդդէմ
Ո՛չ իւրեք յարգի նա:

Կեցցեն միշտ Հայ վարժարանք
Կեցցեն միշտ Հայ վարժապետք
Կեցցէ ամեն մի անդամ
Կեցցեն և բոլոր անդամք
Եւ միշտ լեցին ծաղկեալք:

Կեցցեն բոլոր Հայ աղջիկք,
Քընքոյշ և զեղեցիկք,
Կեցցեն բոլոր Հայ կանայք
Փափկանունդք, սիրեցեալք,
Բարիք և ջանասէրք:

Կեցցէ հասարակութիւն
Եւս նմա իշխէ
Կեցցեն մեր հայրենակիցք
Լիցին սիրեցեալք և պատուեալք
Որ մեզ խնամարկին:

Ի բաց կացցէ տիրութիւն
Ի բաց կացցեն ատօղք
Ի բաց կացցէ սատանայ
Որ ընդդէմ ուսանողայ
Եւ համայն ծաղրազործք:

Խ. Լաւրենտի, Նոր-Նախիջևանցի:

Ա զ գ ա յ ի ն Մ ա ղ թ ա ն ք:

1.) Ո՛վ Հայր մեր Աստուած,
 Միշտ բարի և զըթած,
 Կեցո՛ Հայու թիւն:
 Մե՛ թող Տէր մեզ խաղառ:
 Անխնամ և թշուառ,
 Դու միւսանգամ պայծառ
 Արա՛ Հայու թիւն:

2.) Տէ՛ր մեզ զըթա՛ Դու կրկին,
 Տո՛ւր հոգի իմ ազգին
 Միարանական:
 Որ քո փառքիդ համար
 Դարձեալ գէպի արդար
 Գընանք ճանապարհ,
 Քեզ պաշտել ազատ:

3.) Մաքրի՛ր Տէ՛ր Հայի
 Եւ սիրտ և հոգի
 Հողւոյդ կրակով:
 Որ ճշմարտութիւն զգան,
 Եւ զուգութիւն
 Կապէ ազգութիւն
 Ամուր շաղկապով:

Յովնանէ՛ս Քուշուէ՛կէանց:

Ա ռ տ ա ս ու լ ք օ տ ա Ր ա կ ա ն ի:

Ո՛ հիգացեալ տխուր ակունք՝ է՛ր դուք թափէք զարտասուս,

Զիցէ՛ չեք ձեզ յոչ ուստեք՝ մխիթարական խրախոյս:
 Մաղթեմ ակունք մի՛ լայք դայ օր՝ յորում երկինք ձօնեացէ,
 Օր ձեզ ասեմ օր ցնծութեան՝ օր ոսկեշող գեղալոյս

Անձայն անշունչ Հրադրանին՝ նստեալ յեզեր խոխոջուն
 Ուր իսկ կոհակք և այն ալիք՝ նորուն ծփուն կարկաջուն
 Քան յայն կողմանց ՚ի յայն երկրէն՝ ուր իմ աղնիւ Հայրենիք
 Ուր իմ անոյշ սիրաշաղկապ՝ քաղցր ընտանիք սիրասուն:

Հեզ պանդխտիս աչք ցող ՚ի ցող՝ ցողէն արտօսար ՚ի թոր
 Յեղաշրջի տեսանողաց՝ զգայուն սիրտ ՚ի սուգ խոր:
 Զի անհամբեր ա՛խ կսկծեմ՝ ձեռն ՚ի ծնօտ արտասուեմ
 Թափառական օտար սահմանս՝ ճանապարհաւս մոլոր:

Երկինք զթած սղաւորաց՝ մխիթարիչ ցաւաբարձ
 Դարձ և առիս ինձ ողորմեաց՝ և իմ անձին զյուս բա՛րձ:
 Օտարական փիլոյեանիս՝ տո՛ւր տեսանել Հայրենիս,
 Եւ անօրէն իմ թշնամեաց՝ տո՛ւր յարարմանց իւրեանց դարձ:

Սարգիս Փիլաէանց:

Ա շ ու ն:

Ո՛ւր էք օրեր աղնիւ դարնան,
 Ո՛ւր էք ծաղկունք և օդ տապ:
 Ընդէ՛ր այդպէս այդ տեսարան,
 Ընդէ՛ր եղաք դուհաթափ:

Ոսկի օրեր, աղնիւ օրեր,
 Ընդէ՛ր ձեզմէ թափառուն,
 Ընդէ՛ր արցունք իմ սեւ աչեր,
 Ընդէ՛ր ցայտն ոլորուն:

Ո՛ւր գնացիք ո՛ւստիւններ,
 Եւ ո՛ւր թողիք ձեր վարդեր:

Միթէ՛ անգու՛թ և ցուրտ հողմեր
Թողնէ՛ զձեզ 'ի յերեր:

Ընդէ՛ր հարաւ, ընդէ՛ր զեփիւս
Յապաղեցիք շունչ 'ի շունչ,
Ընդէ՛ր և քեւ անգու՛թ Հիւսիս,
Անհետ եղև ծաղկանց փունջ:

Թառամեցան քնքուշ թերթեր
Ազնիւ ծաղկանց զոյն զզոյն,
Զիք սրտացաւ պահել զխտել,
Քանզի եհաս գոռ աշուն:

Թէ՛ որ անցաւ մարդոյս կենաց
Երիտասարդ ազնիւ կեանք
Պիտի՛ արդեօք չարչարանաց
Ցաւեր տիրեն և տանջանք:

Դու ո՛ր երկինք զթաճ Աստուած,
Դու Արա՛րիչ եթերի.
Դու մխիթար թշուառ անձանց
Դու ախովիչ օտարի:

Մի՛ տար իմոց խղճուկ կենաց,
Անանց ցաւոց վատ վիճակ,
Եւ մի՛ վախճան մինչև հասից
Յիմ՛ Հայրենիս յիմ՛ քաղաք:

Բաւականին երազեցեր,
Թշուառ պանդուխտ փրոյեանց,
Սախալի մի զէհ գաղարկի՛ր,
Քո ցաւ, քո սուգ է անանց:

Աստուած փնտրեմք:

217

Երգ պանդուխտ պատանւոյ:

Ո՛հ ի՞նչ այդպէս դու հովիւ,

Օղբդ անուշ ու մեղմիկ,
Փչես հնչես յիմ երես
Ախորժեղի զով բերես:

Զէ՛ Հայրենացս հովը չե՛ս,
Զուր տեղ այդ պէս էր փչես,
Գնա՛ հնչէ սրտէս բաց,
Զի՛ ուզիր սիրտս իմ տխրած:

Ո՛հ ի՞նչ այդպէս, դո՛ւ ով զես
Խոխոջ ձայնես ափիդ հետ,
Մեղմ ու հանդարտ քո վտակ,
Եւ հայելոյ պէս յստակ:

Զէ՛, Հայրենացս գետը չես,
Իմ սրտիս դու պէտքը չես.
Գնա՛ հոսէ սրտէս բաց,
Զի՛ ուզիր սիրտս իմ տխրած:

Ո՛հ ի՞նչ այդպէս դու թռչուն,
Ախորժ ձայնովդ սիրուն,
Ծառերու մէջ հա՛ կ'երգես,
Որ իմ սիրտս հովացնես,

Զէ՛ Հայրենաց թռչնիկը չես,
Է՛ր անհամբեր դու կ'երգես,
Գնա՛ երգէ սրտէս բաց,
Զի՛ ուզիր սիրտս իմ տխրած:

Աստուած փնտրեմք:

218

Ողբալից բանք սուրբ Աստուածածնի վանից Մեյսարու,
որ 'ի վիճակին Շամախույ.

„Բանն որ մարտն գործն շնչանում էր՝
Երգն եղանակով:

Ով Հայ պատանի, քո գալուստ բարի

Այս սուրբ մենաստան, որ 'ի Մեյսարի.
Արդեօք, կ'ըրենք ինձ մի լուր բարի,
Թէ անձար անտէր զեռ լամ շատ տարի,

Իբրեւ զգերի:

Գիտեմ որդեա՛կս կ'զգաս և զու.
Մորմըք սրտիս, թառաչս անձայն,
Եւ մինչև անգամ եղբերգու բու.
Կտեսնես զլիտոյս, որ կ'ձայնէ վա՛յ

Առաքինի՛ր Հայ . . .

Չունիմ պաշտպաններ — նախնի սուրբ Հայրեր,
Վաղեմի զթաճ առատ իշխաններ,
Որոնք մեծ յուսով ճ'իզն ու զանձեր —
Չոհէլ են ինձի արժանի զոհներ,

Տրովք բարեբեր:

Յայնժամ ծնկաչոք դասք ուխտաւորաց
Առատ պարզեօք էին սրտաբաց,
Բայց արդ իմ աչաց կաթիլք արտասուաց
Կառնեն իմ տխուր սուրբ յատակս թայ —

Տամուկ տրամազգեաց:

Ո՛ւր են իմ զարդեր, կարմիր ծիրանի,
Ո՛ւր թաղք մարդսրտեաց, զգեստք բեհեղեայ,
Որով օրհնութիւնք, աղօթք զովանի
Լինէին անհատ հանապաղորդեայ,

Սիրով մշտակայ:

Ո՛ւր են խնկատուփ, բուրվառս աղօթից,
Ո՛ւր սուրբ ալեւուք, դասք միաբանից,
Դոցա փոխարէն չղջկէք դարշելի,
Արդ սուրբ պատերիս վերայ լն են լն,

Չեով ահուելի:

Ո՛ւր են արօրք, ուր քաջ մշակներ,
Որք մշակէին բեղմնաւոր սերմեր,
Ո՛ւր արտորայքս, ո՛ւր իմ ճոխ հունձեր,

Որոնք տային ինձ գեղեցիկ խուրձեր,
Յաջախ պաղաբեր:

Ո՛ւր են անդէայս, պողաւէտ այգիս,
Ո՛ւր են լուծք եղանց, ո՛ւր և նժոյզ ձիս,
Որք ծնանելով մի ուրախ կեանք յիս.
Առիթ բերկրութեան ձօնէին սրտիս

Տալով զբարիս:

Ո՛ւր են սառնորակ և ահանակիս
Գեղեցկայարմար աղբիւրս վճիտ.
Ո՛ւր շատրուանս միշտ կարկաչասահ,
Երբ զեմ զկեանս կարծէի անմահ,

Թշնամուց անահ:

Դու աստ կ'տեսնես սրբազան Հարանց,
Միայն յիշատակ փոշեաւ հնացած.
Որք թողեալ անտէր զեա 'ի սուգ 'ի լաց,
Փոխեցան յերկինս — 'ի կեանս անանց,

Յօթեանս իւրեանց:

Երկար պատմելով քեզ իմ թախիծը,
Դեռ շատանումէ սրտիս կսկիծը,
Գն'ա ընթացի՛ր դու դէպի յառաջ,
Արագ քայլերով զառ 'ի վայր վաղքաջ,

Գետոյն ընդ առաջ:

Գնա՛ պատահի, դու Հայ պատանի,
Այդ ծանապարհաւ, ուր քեզ կ'տանի,
Անդ քո առաջն նորան կ'տեսնես
Որ զեա կոչե՛ց միշտ ցաւերով պէսպէս,

Խապառ դառնապէս:

Յ. Խ. Ք. Մեղրաբէգէանց:

Լ ու ս ի ն.

(Նուէր պարոն Յ. Գեօղջայեանցին 'ի Շամախի.)

„Մեզմանս ահա“ երգէ եղանակով:

Ո՛վ լուսին լուսին սիրուն առարկայ,
Դու պայծառ փարոս երկնային վկայ,
Լուսատու ծրագ և զարդ գիշերվայ
Եւ մեր գործերին վկայ ես վկայ:
Քեզ միշտ տեսնելիս արդեօք պանդուխտը
Ձէ՞ մտաբերում իւր սրտի ուխտը,
Որ արել է նա իւր հայրենիքում,
Քո պարզ լուսի տակ իւր սրտի խորքում:
Ձէ՞ յիշում արդեօք իւր սիրականին,
Որին թողել է հեռաւոր երկրում.
Ձէ՞ յիշում արդեօք աչքը լալազին,
Քաղցր խօսքերը, սէրը թանգազին:
Ձէ՞ յիշում արդեօք մօրը կաթոզին,
Հօր երախտիքը, սէր եղբարց անդին.
Սէր ընկերակցաց և սէր հայրենեաց,
Որոնցից զրկուած մնաց անբաղին:
Քեզանով լուսին, սիրելի լուսին,
Բացում է իւր սիրտ պանդուխտը թշուառ,
Ինչ է տեսանում—ցաւեր նոր ու հին,
Որոնց անկասկած վկայ ես վկայ:
Քեզանով լուսին, սարեր ու դաշտեր,
Ձորեր, հովիտներ, լճեր ու ծովեր
Փայլում են պայծառ արծաթեայ ջրով,
Սակայն պանդուխտը յայտնում է վշտեր:
Քեզանով լուսին, մանիշակն հովտում,

Ձուարթանում է թփերի մօտում,
Վարդը Մայիսվայ պարտիզի միջում,
Քեզնով է ուրախ կենդանի մնում,
Աչքը դէպի քեզ ո՛վ լուսին պայծառ,
Երգում է պանդուխտը սրտով սիրավառ.
Երբեմն անձայն յողւոց հանելով,
Վառվում է զգացմունքով անդադար:
Քեզ որք և այրին տեսնելիս անգամ,
Նոր նորոգվում են ցաւով տրամալից.
Քո լուսով իրանց վիճակին տարտամ,
Վկայ են կանչում քեզ վկայ բարձրից:
Միակերպ լուսով թշնամու սուրը,
Եւ սպանուածի անմեղ արիւնը
Լուսաւորում ես, և այն ժանտ թուրը
Որոյ հարուածին վկայ ես վկայ:

Յ. Խ. Ք. Մեղահեղեհաց:

Երգ 'ի դիմաց պատանւոյ առ սիրուհին.

Ո՛վ օրիորդ պարկեշտատուն, զեղանի
Ծիծաղադէմ, քնքոյշ անուշ հոտով լի:
Գիտե՞ս արդեօք թէ քո սիրոյդ վառուեցայ
Քեզի համար անէս տեղէս հեռացայ:
Վար ձգեցի իմ շէն հարուստ կալուածներ
Մեղիով ոսկիս, արծաթ, մարգրիտ, զոհարներ:
Ո՛վ կոյս չքնաղ ո՛վ սիրուհի նազելի
Աղէկ զխոնաս, որ քեզ միայն սիրեցի:
Ախ, ո՛վ կուգար կըսէր ինձի թէ աչքդ լոյս,
Ո՛վ այս սէրը բերեց զարկաւ իմ հոգւոյս:

Ես կ'վառիմ այն աչքերուն, այտերուն,
Այն սևորակ կամարակապ յօնքերուն:

Այն կըրիկ և կարմրիկ թշերուն,
Մեղրածորոն կրկնակամար թերթերուն:
Անգուծ ես դուն արի մէյմը երևեցիր,
Պայծառ դիմօք պարզէ լեզուդ ու խօսիր:

Ոսկի մանեակդ թո՛ղ շողշողայ կուրծքովդ,
Ոսկի մազերդ ալ ծփծփան զուտովդ:
Այս մատանին ալ մատդ դի՛ր 'ի նշան,
Որ թէ հաստատ ես պիտ' լինիմ քո փեսան:

221

Աւա՛ղ Հայաստան,
Շքե՛ղ բուրաստան.

Ո՛վ իմ հայրենական՝ այդի բազմասեր,
Մինչ երբ ամանաս՝ ծաղկիս ո՛չ ընդէ՞ր,
Ժամն եհաս լինիլ՝ մեզ քաջ հայրենասեր,
Արդեօք մեք տեսանե՞մք գբեզ պաղաբեր.
Ունիմք յո՛յս, ունիմք յո՛յս կրկին նորոգման:

Սառուցեալ աղղին մեր՝ մերձ է ամառըն,
Ճաշակել գբաղըր՝ մոռանալ դառըն,
Երևեցան հովիւք՝ ուրախ լեր գառըն,
Կակղեաց Հայկազեան մեծաշուք ծառըն,
Ունիմք յո՛յս, ունիմք յո՛յս կրկին նորոգման:

Ի ձեռն իշխանաց՝ անտէր դաւաճան,
Զրկեալ եմք Հայրենեաց՝ եղեալ ցիր ու ցան,
Ի ձեռն իշխանաց՝ այժմեան միարան,
Մնամք յայսմ հետէ՝ եղբարք անասան,

Ունիմք յո՛յս և այլն:

Ուրախացին հանգիստք՝ սուրբ նահատակաց,
Որոմքն Վասակեան՝ մեկնեցան 'ի բաց,
Թէպէտ յոյժ տանջեցաք՝ վասն մեր մեղաց,
Փրկիչն ամենից, եհաս և օգնեաց,
Ունիմք յո՛յս և այլն:

Հայաստան, Հայաստան ո՛վ սուրբ Հայաստան,
Հնէաց հողմն աղգասէր 'ի քոյոց դարնան,
Ուխտաւոր որդիք քոյ
Աւա՛ղ զի կորուսան մուրհակն աղգական,
Ունիմք յո՛յս և այլն:

Լիցուք յայսմ հետէ նախանձոտ և հեղ,
Ոչ ամենայն նեղաց ասեմք Տէր ընդ ձեզ,
Զարթեալքս 'ի քնոյ նորոգեմք պարտէզ,
Մեղուն Հայաստանի ազդ արար գմեզ,
Ունիմք յո՛յս և այլն:

Զարկեա՛ր, կամքն Մայիկի դու լեր կատարող,
Յայլ ազգէ վռէժխնդիր, Ազգին քո ներող.
Զդո՛ւշ լեր երբ հնչի հրաւիրման փող,
Հայ զոհեալ և Հայ մուտ Հայաստան հող.
Ունիմք յո՛յս ունիմք յո՛յս, կրկին նորոգման:

Ե. Բրահմա. Մարտիրոսեան:

222

Հրաւիրանք Հայաստանի.
Նոր եղանակի.

Ո՛վ ոք Հայաստանցի Հայ է, չի մոռանալ վարքըն Հայոց
Ո՛վ ոք այլ ազգաց ծառայ է, չի հարցնիլ աշխարհըն Հայոց

Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր, նորոգեսցուք Հայաստանն,
Այլոց դրախտիցն լաւ է մեր Հայրենի բուրաստանն:

Հայաստանի Հայ տիկնայքըն, աղքատաց կու տային կայքըն,
Այժմեան մոգասէր կանայքն, ո՛նց են մոնում շաբքըն Հայոց,
Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր և այլն:

Հայաստանի յոյս հաւատն, դեռ չի փչացրել արմատն
Միմիայն այս է գանգատն „փոխարկուել է կարգն հայոց”
Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր և այլն:

Հայաստանի Հայ իշխանքն, թողած են իւրեանց նշանքըն.
Նահատակաց գերեզմանքըն, որք են զօրավարքըն հայոց,
Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր և այլն:

Հայաստանի առուտուրն, երասխի մարսական ջուրն,
Երկաթի զննորաց սուրն, աղգօգուտ արարքըն Հայոց
Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր և այլն:

Հայաստանի որդւոց միջն, տեսէք Մայի՛Քի պէս խեղճին,
Պատրաստ է տալ կեանքն վերջն. ինչպէս նախահարքըն Հայոց,
Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր և այլն:

Զարկեա՛ր այժմեան Կարապետն, Մատթէոն սուրբ Հայրապետն
Ազդահոգ ճարտարապետն, յոյս հաստատուն փառքն հայոց.
Եկա՛յք Հայեր, եկա՛յք Հայեր նորոգեսցուք Հայաստանըն,
Այլոց դրախտիցն լաւ է մեր հայրենի բուրաստանըն:

Ընդհանրա՛մ Մարտիրոսեան:

Պ ի ն է ո յ ե Ր Պ.

Ուզում եմ ես այն զինին, որ նորան թմրութիւն չունի,
Ինչ կանեմ ես այն զինին, որ ինձի փրկութիւն չունի,

Ուզում եմ ես այն զինին, որ սուրբ հոգւոյն պէս մաքուր է,
Ինչ կանեմ ես այն զինին, որ հոգւոյ կամ մարմնոյ հուր է:

Ուզում եմ ես այն զինին, որ ծնունդն անարատ է,
Ինչ կանեմ ես այն զինին, որ ինքնին մեղաց արմատ է,
Ոտան տակ ընկած զինին՝ ո՛նց ընդունի իմ բերանն,
Նա տաճար Աստուծոյ է է՛ր կու մանի անարժանն:

Թէ զիտէք ինչ զինի էր, որ եղև արեան փոխանակ,
Անկանոն դործ չէք ածիլ, դուք զինին ամեն ժամանակ.
Նա իւր արիւնն տալով՝ հաստատում էր հաշտութիւնն,
Դու նախ զինի ես խմում, ապա եղջօրդ արիւնն:

Ինձ համար մաքուր զինի՝ անդամանդ սարից բերէ՛ք.
Ածողն հրեշտակ լինի՝ կուլէն մութն աշխարհից բերէ՛ք.
Առնելոյ համար նորան՝ տմարդի կեանքն ծախեցէք,
Սառելոյ համար նորան՝ լուսնիակիցըն կախեցէք:

Ո՛չ ոսկւոյ, ո՛չ երծաթի՝ ո՛չ ձեռագործ թաս եմ ուզում,
Զրհեղեղեց մնացած՝ ինքնասիր ալմաս եմ ուզում,
Անլուայ խամ կտան՝ ինձ համար սեղան արեցէ՛ք,
Մահուանս այն սեղանն՝ ինձ յատուկ պատան արեցէ՛ք:

Տապանակ ուխտին բերէ՛ք՝ նորանից կրակ վառեցէ՛ք,
Արու արծիւ մորթեցէ՛ք՝ միսն խորոված արեցէ՛ք.
Ուտեմ միտս սլանայ դէպ ՚ի սուրբ երրորդութիւնն,
Երգեմ սուրբ ասելով՝ օրհնեալ է քո յատկութիւնն:

Երբ բաժակն առնեմ ձեռս՝ բոլոր երկինքն երևի,
Ունիմ այլ ցանկութիւն՝ թէ պարգևատուն պարգևի.
Եթէ ես այն ճաշակեմ՝ մեղքերս զղջալ կարենամ,
Յոյս ունիմ որ ցոլածե՛մ աթոռն տեսնալ կարենամ:

Բաժակիս չորս կողմնս՝ գրած լինի է լի է լի
Որ նա է իմ Քրիստո՛ս հնչան փողոյն Գարիիլի,

Զարկեարի այս մեղքերն՝ մինչև դատաստան չի մնայ.
Որ նորա բարեհաճոյ Մայի՜նն փոշման չի մնայ:

Ընթերցող Մարտիրոսէան:

224

Պ ա ր ե ր գ .

Ո՛հ ի՞նչ անուշ ի՞նչ գեղեցիկ,
Մեր Հայրենեաց գեղիւնիկ.
Շնչէ զուարթ մեր սրտերուն,
Տալով աշխոյժ զօրութիւն.
Ա. ինքն կոչէ զմեզ Հայեր,
Գգուել յիւր ծոց ծնելասէր.
Պար խմբելով երթանք լեռ ձոր,
Համբոյր սիրոյ տալ մեր մօր:

Հոն պարզ վճիտ և գեղեցիկ,
Մեր Հայրենեացըն աստղիկ.
Հորիզոնէն արդ բարձրացած,
Կու տայ Հայոցըս յոյս փառաց:

Անոր ուղղենք արդ մեր աչեր,
Անոր վարուինք ո՛վ Հայեր:
Պար խմբելով երթանք լեռ ձոր,
Համբոյր սիրոյ տալ մեր մօր:

Ս. Պ. Պ. Փափաղէանց:

225

Ե ր գ ա ո . Հ ա յ ա ս տ ա ն .

Ողջո՛յն ընդ քեզ Հայաստան,

Մեր դիւցազանց զերեզման.

Ողջո՛յն

Պսակեալ փառօք Հայրենի:

Երկինք խրկէ քեզ Հրեշտակ,
Բիւր վարդէ ծըլին ոտքին տակ,
Իւր մէկ նայուածքն երկնագեղ,
Քու արտասուացդ ըլլան դեղ:

Ո՛հ ինչ անուշ նրագներ,
Պիտի հնչեն սոխախներդ.
Երբ քու ճակատըդ պսակէ,
Ծաղկէտնեան դափնիէ:

Մանուկն յորոց կը խայտայ,
Եւ ծերունւոյն սիրտ ցնծայ.
Երբոր նշոյլք կը ժպտին,
Հայ աստեղաց նորածին:

Ով շերմացդ քով ալ հանգչի,
Անմահութեան վեհ ոգի.
Մինչ զուարթունք ՚ի բարձանց,
Պսակս սփռեն Հայկազանց:

Փափուկ մատուցիք թո՛ղ դրօշմեն,
Այն տառերով ոսկեղէն.
Մեր սրտին մէջ ,սէր և լոյս,
Մեր հոգւոյն մէջ ,կեանք և յոյս՝:

Քու վրշտերուդ փոխանակ,
Երկինքն կանգնեց յաղթական,
Քու վերքերուդ ալ դարման,
Քեզի Օրէնք Հնորհեցան:

Ե. Յ. Ալաւէան:

Ն ու ա դ Ա զ դ ա յ ի ն Ս ա հ մ ա ն ա դ ր ու թ ե ա ն .

Ողջոյն հրեշտակդ աւետաբեր,
Ողջոյն զուարթունդ երկնային.
Սիրտ անձկայրեաց մեր անհամբեր,
Քեզ ընդ երկար մնային.

Խնդա՛ Հայաստան,
Հայոց որբան:

Լուսափետուր իջաւ յերկնից,
Սէրն ՚ի ժրպիտ Հայրենեաց.
Լցաւ քաղցրիկ յոյսեր ազգիս,
Ծագեց արեւ խնդութեանց.

Յնձա՛ Հայաստան,
Փառաց օթեան:

Ահա՛ այժմիկ վարդէ պսակ,
Կը բոլորէ քո ճակատին,
Սիրտ առ և քայլ առ համարձակ,
Առջիդ բացուած յասպարիզին.

Ոյժ ա՛ռ Հայաստան,
Քաջաց գերեզման:

Հայեր՝ լուսոյ ժամն է հասեր,
Օ՛ն վառեցէք ձեր ջահեր,
Ձեր քով առատ իւղ ունեցէք,
Ձի խաւարին չի մնաք երբէք.

Աւ և՛ Հայաստան,
Կանգնէ յաւիտեան:

Ա. Մ. Մ.

Մ ու խ ա մ մ ա զ Կ ա տ ու ի վ եր ա յ .

Ո՛վ աչքի լոյս դռնակիցք, ո՞րքդ տարաք իմ կատուն,
Խնդրումեմ բա՛ց թողնէք ինքն իրան կու գայ տուն
Թէ չէ՛ վերջը լաւ չելիլ միտքս կասեմ հաստատուն.
Ո՛վ աչքի լոյս դռնակիցք, ո՞րքդ տարաք իմ կատուն:

Կամիք նշանըն յայտնեմ՝ նրան ըռանդըն բող է
Ինքըն մի պստիկ դատ էր՝ աչքերն զարագեօղ էր,
Խօսք ասելիս չէր լըսիլ՝ ընդդէմ էր ու դռնող էր,
Մէկ բոպէ չէր մնալ՝ եթէ գցէք զառատուն.
Ո՛վ աչքի լոյս և այլն:

Նրբան շատ կու սիրէի՝ աւելորդ իմ ջանիցը,
Դարտիմանդի բախշած էր՝ չընդըստան մաքանիցը,
Մէկ բոպէումը կորաւ՝ Սիմօնի դուքանիցը,
Ես պատուել էի նրբան՝ ուռացրել էի մաճուն.
Ո՛վ աչքի լոյս և այլն:

Իմ կատուիս անունն էր Մամուլու-մարջան-շարաֆ,
Իմ ձեռքիցը չի պրծնիլ՝ ո՛վ որ իմ՝ կատուս տարաւ.
Նըհախ տեղը չի պահի հայվանիս սոված, ծարաւ
Ետ դարձնի իմ մօտն՝ տալու եմ ուսումնաստուն.
Ո՛վ աչքի լոյս և այլն:

Շամէի-Բալէն զովում է՝ շատ լաւ դատ էր էն կատուն
Նըհախ տեղը կորցրելի՝ մընաց անտէր էն կատուն.
Ղարիբութեան տեղումն՝ հէնց իմ Ֆանդ էր էն կատուն,
Տանողըն թէ չի թողնի՝ ո՛չ հասնի իւր մուրատուն.
Ո՛վ աչքի լոյս դռնակիցք՝ ո՞րքդ տարաք իմ կատուն:

Յովսէփ Ե Լիւիսիանէանց:

— 227 —

Հ ա յ ր ե ն ի ք ի ց զ ր կ ու ա ծ:

Ուրախութիւն իմ սրտիս
Ինչո՞ւ ինձնից հեռացար,
Հայրենիքս կորցրի
Դու դառնութիւն փոխվեցար:
Պիտի լինի սեւ սգում:
Այսուհետեւ այս կեանքում,
Իմ ապրելն է դժուար,
Դառը վշտեր միմիայն,
Ինձ կ'լինին միտքս:
Կ'լինէի երջանիկ,
Թէ սեւ մահը ինձ փրկէր,
Բայց մահն էլ այս անգամ,
Զէ ուզում ինձ ազատել:
Յաւալի է իմ վիճակ,
Այսուհետեւ աշխարհում,
Ամեն բոլէ իմ սիրտը
Պիտի լինի սեւ սգում:
Իմ մտերիմ ընկերներ,
Էլ միք յուսալ իմ վերայ,
Շուտ կ'մաշվի իմ կեանքը,
Որ ձեզանից հեռացայ:
Մնա՛ք բարեաւ ասելով
Ես կրմանեմ գերեզման,
Հայրենիքից զրկուած,
Պանդուխտ կ'մնամ յաւիտեան:

Տե՛ղն Կաթելե՛ն Ըրդո՛մանե՛ն:

Տ ա ղ ու ր ա խ ու թ ե ա ն.

Պայծառ արիւն արդ բարձրացաւ
Կարմիր վարդին ոստ կակղացաւ,
Հալման սառին ժա՛մ է արդէն
Ծաղկման ծառին ժամ է արդէն:
Եկն եհաս բարեկենդան,
Քաղցրիկ դարնան դրունք բացան,
Ծնունդը մաքեաց արձակեցան,
Զենման դառին ժամ է արդէն:
Տալ զբաժին 'ի փշրանաց.

Լնուլ զճոցս տնանկաց՝
Սփռել կարօտ խեղճ աղքատաց,
Տուր զձեռին, ժա՛մ է արդէն:
Բամեալք եղբարք 'ի միասին,
Առնուլ զբաժակ զինուոյ թասին
Եւ ամոքել մարմնոյ մասին,
Կեանքս տառին ժա՛մ է արդէն:
Ուրախութեամբ ուտել զհաց,
Զուարճանալ յանուշ զինեաց,
Վարել զկեանս ընդ սիրելեաց,
Զսուրբ տառին ժա՛մ է արդէն:
Սիրել ներել աշակերտաց,
Կռնել զլաւս երաժշտաց,
Ունկն զնել եղանակաց,
Քաղցրաբանել ժա՛մ է արդէն:

Պե՛տոս Եւ Կաթելե՛ն Ըրդո՛մանե՛ն:

„Լէր հեռանա՛" Երգի եղանակով:

Պարկեշտասուն կոյս զեղեցիկ նազելի
Պերճ շառաւիղ Մամիկոնեան քաջ տոհմի,
Հայաստանեայց քնքուշ ծաղիկ Շուշանիկ,
Շնորհաւորեմք քո հարսնութիւնդ պանծալի:
Դուստր մեծի սպարապետի Վարդանայ,
Մեծ իշխանին Վրաստանի հարսնանայ,
Հայաստանեայց քնքուշ ծաղիկ Շուշանիկ
Իշխանական դահի վերայ բարձրանայ:
Բայց ուր երթաս, ուր որ լինիս Տիրուհի,
Մեր սիրտը միշտ քեզ ուղեկից կրլնի.
Հայաստանեայց քնքոյշ ծաղիկ Շուշանիկ
Գնաս բարեաւ, Սուրբ խաչք քեզ հովանի:

Ա. ռ. Մ ա տ թ է ո ս Կ ա թ ու ղ ն Կ ո ս ն .

Պայծառ փայլել արեգն յելից
Նշոյլ սփռէ տրտմեալ սրտից,
Դարձ աւետէ յօր մեր Վեհին
Սուրբ մայր աթոռն իւր ցանկալին:

Անցին աւուրք մեր տրտմութեան,
Հօտեն անուշ վարդ և շուշան,
Հիմ կոտ մուտայդ ափի 'ի բերան,
Զքոյդ կրնդնդոյ հա՛ն յերեան.
Կեցցէ յաւերժ Հայր Սրբազան
Լուցիւ լապտեր 'ի տան Հայկեան:

Ահա՛ հովիւ մեր քաջ արթուն
Ըստ անուան զուարթ և զործ համբուն,
Խաչն 'ի յուսին խոնարհ և հեղ
Գայ 'ի մերժել զպատրող զաղուէս:

Պ ր ի դ ա ն ն տ ու ն ք ա ն դ ո ղ է

Պրիդանը վարք քցողն՝ զուրկ մնաց երկու կեանքիցն
Աշխարհաւոր բան բացողն՝ չի շահվել աշխատանքիցն:
Հայ ազգի մէջ ո՞վ էր տեսել՝ այլ ազգիցն եկնք միշտ լսել,
Այս օրինաց ընդդէմ բանն, հիմիկ մեր ազգն է սխալ:
. . . 'ի ձեռն փողի, գնում են նորահաս տղի,
Երբէք անունն չեն տալիս, գեղեցիկ արուռ պահողի:
Ահա՛ անսպասելութիւնն, յիշեալ բառի՝ փխտութիւնն
Երկուն չեն տալ միասին, սիրիւդանն . . . :

Կնոջ փողն է թուք երեսի, նա ման է գալիս նոր քիսի,
Տափը մանի այն դտակըն, որ պիտի կնոջն լսի:
Հում սերը հաւաքած կաթը, չի ունենալ յատուկ լապաթը,
Յայտնի բան է մեղաւորն պատրաստ ունի ըռշվաթը:

Ով մեծ փողով մարդի գնաց, մարդին ատաւ ինքն . . .
Ով որ այս բանին համբերի, էլ նամուն ո՞րտեղ մնաց:
Շատ աղջկունք տան նեն մնում, հողեղէն են չեն դիմանում,
Շատերն անձար մնալով, ուրիշ ազգերի են գնում:

Մին աղջիկ մօրս պէս կոյս էր, Մայի՛ն խնամախօս էր,
Թէպէտ պրիդանով գնաց, էլ աղջիկն ափսոս էր:
Զարկեա՛ր դու փողով չես առել, այլոց օրինակն դառել
Տեսնումես ազգին հաճոյ է, պարտաւոր ես դու էլ լռել:

Ահա՛ Մարտիրոսն:

Օ ր ծ ր ո յ ի ե ր գ . (*)

Պիւլիւնը զարթնել է վարդին ծոցումն.
Դէ՛ ննջի՛ր սիրելի՛ս ասում եմ լա՛յ լա՛յ.
Դու զառնիչան նախած օրօրցումն,
Դէ՛ ննջի՛ր մարալս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Եօրդանէդ ալխարայ պաւթով զարդարած,
Տեօշակդ զանաւուդ բանդում կարած,
Բարձրդ դեղին աթլազ զուլից Լքըրած.
Դէ՛ ննջի՛ր սիրելիս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:
Խտակ կիւլապաթուն կապանիդ քողըն,

(*) Հեղինակն այս երգը գրել է իր օրդուց վերայ 1864 թուին:

Տասն ու չորս տարեկան է նորա զործողըն.

Մանր ալմաստներով ականջիդ օղըն,

Դէ՛ ննջի՛ր սիրելիս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Հարիւր մատաղ մորթամ մինչ քեզ ճարեցիմ,

Թասակիդ զանազան ոսկեք կարեցիմ,

Ինչքան ինձի նեղացրար անէծք չարեցիմ

Դէ՛ ննջի՛ր մարալս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Տէրն քեզ պարզեւի հարիւր տարի կեանք,

Անուանդ զարդարեն այլքն զովասանք,

Խելօք որդի իննս ծնողայդ պարծանք,

Դէ՛ ննջի՛ր հոգեակս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Մայրդ տեսնի քեզ նորահաս վախտիդ.

Ծառաներդ բռնած չորս կողմն թախտիդ,

Ջահիլ ազջիներըն նստած բախտիդ,

Դէ՛ ննջի՛ր սիրելիս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Եթէ հօրդ նման կու լինես սիրահար,

Հիմիկուանիդ մօրդ զլեին բախտաւար

Ամեն օր կու լսի մին թաղայ խապար,

Դէ՛ ննջի՛ր մարալս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Մայի՛նի Սերովբէն քեզն կնքաւոր,

Պսակիդ էլ նա է՛ միշտ ուխտաւոր,

Աստուած քեզ նորա հետ պահի բախտաւոր,

Դէ՛ ննջի՛ր հոգեակս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Չեւիդ խաղալիքն է կենացս թելն,

Մին օր առանց քեզն տանի ինձ սելն,

Չարկեարի միայնակ Ռափայէլն,

Դէ՛ ննջի՛ր սիրելիս ասում եմ լա՛յ լա՛յ:

Աբրահամ Մարտիրոսեան:

234

Ն ո Ր - Ն ա խ ի ջ Լ ա ն ի ե Ր Գ.

Սամաւարը պատուական է,

Միջին ջուրը բաւական է

Չա՛յ խորթողին աչքը սիրեմ:

Չեւքին բռնեմ քովս բերեմ:

Չա՛յ ասած բանդ խիտ աղել բան է.

Մարդուս սիրտը ռահաթ կանէ, չա՛յ խորթողին և այլն

Հանէ ռովին շէշան հանէ,

Դեղին չայը կարմիր կանէ. չայ խորթող. և այլն:

Արծթի պատնոս թաս ու գաւաթ,

Ռովի շէշան մէջը դրած: չա՛յ խորթ. և այլն:

235

Ն Ր ա Ղ.

Սարսափելի երազ տեսայ այս գիշեր,

Որպէս թէ մի պարտիզն մէջ կանգնած եմ.

Մշտադալար զարդարված է կանաչով.

Բիւր ծաղիկներ խրեանց հոտը բուրումն:

Ուրախ ուրախ թռչունները երգելով.

Ծառէ՛ ի ծառ ողջունեցին իմ գալը.

Ծաղիկները քնքուշ զուէքը խոնարհած,

Ողջոյն տուին, զմայրեցաւ իմ սիրտը:

Գնումեմ խոր պարտիզն մէջ. մարդ չկայ,

Ու մի տեղից ձայն աղաղակ չէ լսվում.

Միայն հեռուից հասանումէ ականջիս

Ձրի ձայնը, բայց ջուրը դեռ չեմ տեսնում:

Իմ զնացած ճանապարհի ծայրումը

Ահա՛ բացուեց մի գեղեցիկ հրապարակ,
Մարմարոնեայ գեղեցիկաշէն աւազան,
Ուր գործումէր ջուրը այնքան աղաղակի:
Երբ մօտեցայ աւազանին, ի՛նչ տեսնեմ,
Մի հրաշագեղ. մատաղահաս օրիորդ,
Աւազանի ափի վերայ խոնարհած,
Լուանումէ իստակ ջրում մի լուացք:
Գերբնական է այդ աղջկայ տեսիլը,
Ոչինչ չկայ դորա վերայ հողեղէն.
Լուսեղէն է, թափանցիկ է մարմինը,
Աչքը յօնքը սև սաթի պէս փայլումէն:
Չքնաղ իրան, մէջքը բարակ, իսկ կուրծքը
Գուրս է նայում բարակ հագուստի տակից,
Որպէս երկու հասունացած մեծ նռներ,
Թաւիշապատ. խելք է թռցնում գլուխից:
Կերպարանքը կանոնաւոր ու սիրուն,
Ոսկիամայրն չարմէ նորա մօա ոչինչ.
Ծածանումէ ուսի վերայ մազերը,
Բերնի վերայ ծաղկումէ քաղցր ժպիտ:
Երգ երգելով, նա կտաւ է լուանում,
Նորա ձայնը կախարդումէ թովչի պէս.
«Խաղա՛ աղբիւր», նա երգումէ «խայտալով»,
Իմ կտաւը ձերմակցրու քո ջրերով:»
— Ո՛վ իմ չքնաղ, ասա՛ լսեմ, ո՞վ ես դու.
Ես մօտեցայ և ասումեմ նազելով,
Ո՞րտեղից ես եկած այս տեղ և ինչո՞ւ,
Այդ ի՛նչ բան է, լուանումես երգելով:—
Ինձ պատասխան տուեց այսպէս. «Պատրաստ կայ,
Մահու պատանք լուանումեմ քո համար»,
Եւ այս խօսքը ասած չափած, ծուխի պէս
Անյայտացաւ իմ աչքիցը ամէն բան:
Տեսնումեմ, որ կանգնած եմ անտառում,

Ծառի կատարքը հասնումէն երկնքին.
Իւր մուլլոտ գազաթովը անտառը,
Սոսկալի էր ահաբեկված իմ սրտին:
Լսելէս ամբոխեցան . . . վաստակեցան աչքերս . . .
Կացինի ձայն հեռուից յանկարծ լսումեմ
Խիտ՝ ծառերի միջերից դուրս վազելով,
Յանկարծ մի այլ նոր երևոյթ տեսնումեմ:
Մի հաստաբուն, բարձր կաղնի ահազին,
Նորա տակին նոյն օրիորդն է կանգնած
Կացին ձեռքին, ջարդոտվելով մեծ կաղնին,
Հրաժարվումէ իւր դարաւար արմատից:
Օրիորդը կտրումէ ու երգումէ,
Նորա երգը սիւս կախարդող է դարձեալ.
«Կտրի՛ր, կտրի՛ր սրաբերան իմ տապար,
Փայտ կտրատիր, տախտակ տաշիր իմ համար:»
— Իմ նազելի, իմ սիրական, ասա՛ ինձ,
Մօտենումեմ նորան դարձեալ ասելով.
Ասա՛, ո՞վ ես և կամ ուստի՞ ես եկած,
Է՞ր տախտակներ կտրատումես երգելով:—
Իմ հարցմունքին այսպէս տուեց պատասխան.
«Քո օրհասը մօտացել է, տախտակներ
Պատրաստումեմ ես քո դազաղի համար:»
Ասաց, դարձեալ անյայտացաւ ես մնացի:
Քայքայվելով հողիս ու սիրտս նայումեմ
Ահա՛ դաշտը սևանումէ չորս կողմից,
Ես չգիտեմ, թէ ինչ պիտի գայ զլիսի,
Բայց դողումեմ բոլոր մարմնով երկիւղից:
Երթումեմ ես բայց ամպի պէս մի պատկեր
Հեռուիցը երևեցաւ իմ աչքին.
Մօտ վազեցի, դարձեալ տեսայ ես նորան,
Մի զունաթափ, ախուր դէմքով ուրուական:
Մի ծանր մուրճ բռնած էր պինդ իւր ձեռքում,

Որով գետինը փորումէր անդադար.
Ո՛հ, թէեւ այնքան գեղեցիկ էր իմ աչքին,
Բայց երկիւղեց սիրտս զարկումէր կատաղած:
Նա փորելով դարձեալ երգումէր մի երգ—
Մի սրտաշարժ, մի շատ տխուր, տրտում երգ.
«Մո՛ւրճ իմ, մուրճ իմ, փորի՛ր դու ինձ մի փոս խոր
Փորի՛ր մուրճ իմ, մի գրկաչափ գետնափոր:»
Մօտենումեմ նորան դարձեալ խնդրելով,
— Իմ նազելի, իմ սիրական, ասա՛ ինձ,
Ասա՛, ո՛վ ես և կամ ուստի՛ դու եկար,
Կամ այդ փոսը դու փորումես ո՞ւմ համար:—
Իմ հարցմունքին պատասխանումէ այսպէս.
«Ես քո համար պատրաստումեմ գերեզման.»
Ճայթեց սիրտս և երկիւղեց և ցաւից,
Բայց կամեցայ տեսնել իմ այդ օթեւան:
Երբ գնացի ես փոսի մօտ նայելու,
Սարսափելի մի ձայն եկաւ. ականջիս.
Յետ եմ նայում, տեսանումեմ այլ աղջիկ,
Նոյնպէս չքնաղ, նոյնպէս մատաղ, թաթանցիկ:
— Իմ նազելի, գո՛նէ դու ինձ գթա, ասա՛,
Ո՞վ է փորող օրիորդը և դու ո՞վ.
Ինչո՞ւ այդպէս զիշատումէք իմ սիրտը.
Շուտ պատասխան տո՛ւր նազելի խղճալով:—
«Մէք երկուքս քոյր ենք միմեանց անբաժան.»
Օրիորդը պատասխանեց հեղնելով.
«Նա երէցն է իսկ ես կրտսեր հարազատ»
— Բայց ո՞վ էք դուք: — ես հարց արի գոռալով:
«Նա ալեոր Հայաստանի հոգին է
Իսկ իմ անունն է— Անմիաբանութիւն
Մէք շատ դարեր անցուցել ենք խռովով,
Եւ շատ մարդիկ փոսն են ընկել մեր ձեռքով:»
Ասաց ժպտաց. կատաղաբար երկու քոյր

Պարեցին ինձ փոսի մէջ. ես ընկայ
Շնչարգելված նեղութենից զարթելով,
Ստուգեցի, թէ երազ էր որ տեսայ:
«Ա՛հա Լճմանուէլ (Սխալէլ Նայթանդէան):»

Ա. Ղ ա ս ի ի ե բ զը .

Սար ու ձոր ընկած մէկ չոր թփի տակին
Գետնին նայելով մնացել եմ նրստած.
Ձեռս ծոցումս, զլուխս մէկ լեռ քարի
Տըւած՝ լալիս եմ օրըս խաւարած:

Ամպերն առաջիս. սարերն ետեւիս,
Քեզ մօիկ տալով, ա՛յ իմ քաղցր Մասիս,
Աղի արցունքով կրումս, խորոված,
Երեսիդ նայեմ՝ մընամ բարացած:

Ծընողք ազգականք հեռու ինձանից,
Լուսինն նայելով ձեր սէրն յիշելով,
Եարաք ե՞րբ կըլի, որ ես ձեզանից,
Իմ կարօտս առնեմ՝ ձեզ ջան ասելով:

Աչքըս ծով դարձաւ ճամբին նայելով,
Մէկ զուշ որ գլխիս պըտիտ է գալիս,
Թէ ե՞րբ մէկ խաբար կ'հասնի ինձ բարով,
Հողոց հանելով ասում եմ լալիս:

«Նազլու իմ. Նազլու, աննշման Նազլու,
Սիրտս խորովի անուշոյ յիշելով,
Նազլու իմ. Նազլու, հրաշալի Նազլու,
Աղասին քեզ տայ իր յետին բարով:

Սարերի դօշնն, ձորերի միջին,

Վա՛յ գլխին տալով քո խեղճ Աղասին,
Երեսիցդ զըկուած, քու սիրով մաշուած՝
Տատրակի նըման փշի վերայ նրստած:

Նազըւ իմ, Նազըւ, մէկ շունչս է մնացել,
Ոսկերքս քրքրվել, աչքերս խաւարել,
Թո՛ղ մէկ շունչդ առնեմ, յետոյ հող մոնեմ՝
Դժոխքն էլ տանեն՝ ես հանգիստ կ'լինեմ:

Քեզ եմ մընում, քեզ, քու ջանին մեռնեմ,
Հող ու գերեզման ես վըրէս ունեմ.
Քանց իմ սառը մարմին էլ ի՞նչ գերեզման
Ինձի պէտք կազայ, երեսիդ զուրբան:

Խ. ԱճԻՆԻ:

237

Մ ա Ր Գ Կ ա յ ի ն հ ա յ Ե ց Է ա Տ ք Ը .

Սախաւ է այս աշխարհում՝

Արժանութեան յարգ ու զին,
Որովհետեւ չե՛ն պատվում

Իմաստութեան տուրք վերին:

Մարդիկ մեկ տեղ նայում են

Լոկ քըսակի քո վերայ,

Եթէ լեք է՝ պատվում են,

Զե՛ն հարցանում ո՞վ է նա:

Իսկ միւս տեղ համարվում է

Զարդ և հազուստ մի մեծ բան,

Պատճառ զըկատով կարծիւմ է

Լինելու են պատուարժան:

Բայց կան տեղեր ոչ արծաթը՝

Եւ ո՛չ զարդը յարգ ունին,

Պատճառ, խելքը, զիտութիւնը
Այդ տեղերում զին ունին:

Յովհաննէս Քոչարեցի:

238

Ա ո ռ Ե ա յ Կ ե տ ն ք .

„Խնորհ՝ այսօր Հայաստան՝ երգի եղանակով:

Սուտ ես մարդ դու բնաւ սուտ,

Փառք, պատիւդ անօգուտ,

Զանքդ, վաստակ՝ ցնորք զուտ,

Սառերի ես հետամուտ:

Ի՞նչ ունիս դու հաստատուն,

Ի՞նչ են քո գոյք, կայք ու տուն,

Քո գործք ամեն, քո անուն,

Զունին հիմն ինչ մընայուն:

Հարուստ զգեստ պատմութեան,

Յարգ, մեծարանք, աստիճան,

Ինչ աշխատես փութաջան,

Ունին անցոյս վերջ վախճան:

Անհաստատ է ամենայն,

Վերջն դադարի ընդունայն,

Աշխարհիս մեջ նեղ ու լայն,

Խառն են հրճուանք, սուգ ու վայն:

Այժմ մութ է կ'զայ լոյս

Եւ փոխադարձ ջոկ մի յոյս

Հակիլ այս կողմն կամ միւս կոյս,

Զըկայ հընար տալոյ յոյս:

Այսօր կեանք է վաղն մահ,

Անբաժան են յոյսն ու ահ,

Զրկանք, վնաս, արդիւնք շահ,

Դադաղ ու հող. փառք ու դահ:
Ստրուկճառայ և արքայ,
Աքբատ, հարուստ և հսկայ.
Չէ՛ կարող ոք՝ որ տոկայ,
Երբ վատարաղդ օրհաս դայ:

Ապ՝ արա՛ ինքդ միտք ու դատ,
Ի՞նչ կայ պատկան քեզ հաստատ
Ո՛հ, թո՛ղ վարքդ չար ու վատ
Պահիր պինդ սեր, յոյս, հաւատ:

Կարձ կեանքիդ խունկ մի՛ ծխիր,
Մի՛տք բե՛ր մահդ, միշտ վախիր,
Դէպ ՚ի բարին ոտք կոխիր,
Իմա՛ց՝ վե՛րջդ է հող, մոխիր:

Մ՝ ուլէ՞ս Բճհրապետնոց:

239

Ա. ու ի մ ս ի ր ե լ ի ն Ա. . . . :

Սիրակա՛ն սիրակա՛ն,
Դու իմ սէր պատուական,
Մինչև երբ վշտահար
Ես մաշուիմ սիրավառ:

Ա՛խ, քանի՛ մի այսպէս՝
Տաղնապիմ սաստկապէս,
Եւ քանի՛ անընդհատ՝
Հառաչեմ յուսահատ:

Սիրակա՛ն և այլն.

Գիշերը քուն չունիմ,
Ցերեկը վեշտ ունիմ. . .
Բոլոր կեանքս անհանգիստ,

Ինձ չըկայ կայ ու նիստ:
Սիրա՛կա՛ն և այլն:

Քո սէրը ինձ մաշեց,
Եւ կեանքս խարշատեց.
Մի՛թէ Դու ո՛վ անդուծ,
Չես ըզդում սիրոյս ուխտ:
Սիրակա՛ն և այլն:

Մի՛թէ Դու սէր օտար
Կըպաշտես քո սրտում . . .

Իսկ և ինձ այց կառնես,
Սեաւ մահուան դադաղո՞ւմ:
Սիրակա՛ն և այլն:

Ո՛հ, խղճա՛ Սիրակա՛ն, թո՛ղ կապուինք մի հողով,
Տո՛ւր ինձ յոյս հարսնական, Վայելենք սէր, սիրով:
Սիրակա՛ն սիրակա՛ն
Դու իմ սէր պատուական . . . և այլն:

Յովհաննէս Բուշուքեզեանց:

240

Սիրոյ չքնաղ պերճ հրեշտակ,
Չեւքն՝ ՚ի մատեան սուրբ օրինաց.
Անդրէն յերկնուստ գայ երկնառաք,
Մեզ պարգեւել սահման և կարգ.

Սէրն ու միութիւն,

Սահմանադրութիւն:

Ժպտի զուարթուն զեղածիծաղ,

Ես եմ, գոչէ, ձեր փրկութիւն,

Ես Հայոց փառք, ես սիրտ խաղաղ,

Դարձեալ անդրէն դամ աւետել,

Սէրն ու միութիւն,

Սահմանադրութիւն:

Աւ մերկացէ՛ք խեռ նախանձու,

Չար մախանաց կեղծ վերարկու.

Հեռո՛ւ ոգին ատելութեան,

Եւ առաջնորդ թո՛ղ ձեզ ըլլան.

Սէրն ու միութիւն,

Սահմանադրութիւն:

Փառք յոյս և լոյս Հայոց ճակտին,

Չերդ դարնայնի արև փայլին.

Հաշտ են կրկինք ընդ ձեզ, Հայե՛ր,

Չեր հեռ ըլլան անձայր դարեր:

Սէրն ու միութիւն

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ:

Ա. Մ. Մ:

Ուրիշ օրեր, ուրիշ, կեանք, } 2.
Միտքս բերի՛ր, վերջին վարդ:

Շատ չե տեղի՛ կ'բացուի
Առաջիս սե գերեզման,
Էս աշխարհից միայն քեզ,
Հետս կ'առնում, վերջին վարդ:

Ք. Տ.Պ. Պատկանէմ:

244

Մ օ զ ի մ ու խ ա մ մ ա զ .

Տեսէ՛ք ի՛նչ է դուրս գալիս իմաստուն գիտուններիցն
Այն իսկ է Ֆռանդստան, Պարիժի ներհուններիցն
Շատ մարդիկ դուրս բերեցին իրանց դուրթիւններիցն,
Իրանք հաստատ մնացին միաբանութիւններիցն,
Ուսմամբ լուսաւորեցին ազգասիրութիւններիցն,
Մեր ազգի կոյր մնալն է, անտարբերութիւններիցն,
Ազգի ծոյլ, ականջն խուլ, ժանգասիրութիւններիցն:
Տեսէ՛ք ի՛նչ է դուրս գալիս . . . և այլն:

Պարիժը շատ ազգերի տեսէ՛ք ո՞նց է քցել թօռի,
Մէկ մօզ անուն է հանել, ուղում է խալխին արկըրի.
Էսօր մէկ մօզ հանում, վաղն մոածում է նորի,
Ուրեմն ինքն է մարդ, այլոց շինել ա ջորի,
Տնքելով աշխատում են, ինչ ունին տալիս են շորի,
Էդպէս քանդուողներին, ի՛նչպէս նման չտան բօռի,
Մարդիկ կան, որ նամուսու դուս չեն գալիս տուններիցն:
Տեսէ՛ք ի՛նչ է դուրս գալիս և այլն,

Պարիժի գիտութիւնները մերոնց էլ մօդով տարեցին,
Աւերն ու քիթները ժուռնալի հոտով տարեցին,

Նոր ձե չը հաքնողներին, տնազ ամթով տարեցին,
Ու մօզին սիրահարվեց՝ ուռցրին օդով տարեցին:
Կառքով զընացողներին՝ ցած բերին ոտով տարեցին,
Ոտնաւորին պարտքի տակ քցեցին սովով տարեցին,
Մին Տաճիկներ դուրս չ'եկան իրանց ուղղութիւններիցն:
Տեսէ՛ք ի՛նչ է, դուրս գալիս և այլն:

Զե՛մ սխալիլ թէ ասեմ Պարիժեցոց միտքը ծուռ ա,
Մին բողէ ինձ լրսէ՛ք, ես ձեզ ասեմ ջուրա ջուրա,
Տեսէ՛ք նրանց հազուադէպ, չեթա ու իստակ մաքուր ա,
Իսկ մեզնում թէ և լաքոտ, աթլազ, կալասէ՛յ, մախմուր ա
Շորը մարմուռ ծածկոց է, անկարգ հաքնելը ի՛նչուր ա,
Կեանքակեր, փողի վընաս, աշխար անբախտութեան դուռ ա,
Մեր Հային ջուր չէ՛ր տանիլ, թէ զարթնէին բուններիցն:
Տեսէ՛ք ի՛նչ է դուրս գալիս և այլն:

Մօզի սիրով մեր ազգում էլ դովլաթ ու մալ չը մնաց,
Սիրտներում ուրախութիւն, երեսներում ա՛լ չըմնաց.
Թէպէտ դուրսից խնդում են, նեքսներում հալ չըմնաց,
Առուտուրը ծրռեցին, ուղիղ առնել տալ չըմնաց,
Խնդացողն հետ խնդացին, լացողն հետ լալ չըմնաց,
Ծուլացան միով բանիւ, առաքինութիւններիցն:
Տեսէ՛ք ի՛նչ է դուրս գալիս և այլն:

Տղայական վախտիցս, ես մօզին հաւաս չեմ արել,
Մօդատէր ձրախօսի հետ, ձիգ չեմ խօսել բաս չեմ արել.
Քաթանի տեղ պրլատնոյ, սարժի տեղ աթլազ չեմ արել,
Թանի տեղ կաթն ու կարագ, ջիգարի տեղ դազ չեմ արել
Մինչեւ մին կոպէկս ջուխտ շինելս թաս չեմ արել,
Էս վաքքով մինչ էս կէտս, շահվել եմ փնաս չեմ արել,
Բայց շատերը չեն կարնում դուս գալ նեղութիւններիցն:
Տեսէ՛ք ի՛նչ է դուրս գալիս և այլն.

Ողջ մօզի սիրով վառուան, չե մնաց ուսման հետեող,

Կարգին դպրոցներ բանալու, չըկայ մին մարդ գումար տուող
Որ տարածվէր արհեստ, ուսում, աղքատութիւն մեզնից
բարձող:

Զունիւք զոնեայ ցաւակցաբար՝ ընկերութիւնք մեր մէջ
կազմող,

Թէ սկսուէր էդ սուրբ գործը, ո՞վ չէր տալ իրան կօրա փող
Հիմա մօղա, ամեն մի ազգ, ուսմամբ պիտի լինին փայլող,
Էրնե՛կ էս մօղն էլ սովելինք օտար իմաստուններին:

Տեսէ՛ք ի՞նչ է դուրս գալիս և այլն:

Եղբա՛րք մարդս զին է անվում ուսմամբ ո՛չ թէ ունայն շորով,
Առանց ուսման չենք կարող մեզ՝ թանգ արժէք տալ շորի
զօռով,

Մէկ արձանի լաւ զարդարենք, տեսնենք կտա՞ն նորան
բարով

Իսկ ուսեալին թաղաւորք էլ մինչ յարգում են պատվում
սիրով:

Ո՛չ կրօն գիտենք, ոչ լեզու, և զուրկ ենք շատ ուսմունք
ներով,

Էսքան կեանքից զուրկ իջողը, արձան չէ՝ ի՞նչ է մեր օրով,
Հողով մարմնով զուրկ ենք Տիրոջ, բոլոր բարութիւն
ներին:

Տեսէ՛ք ի՞նչ է դուրս գալիս և այլն:

Հայեր, միթէ՞ մեզ անուն չէ՛, որ մեր Հայք էլ այլոց նման,

Լեզուով, խելքով, ձիրքով, փողով լինին հարստական,

Մէկ օր պէտքէ վերջ տալ թէ ո՛չ, մեր կոպիտ կեանքին
Հայկական,

Մինչ ե՛րբ պիտի մեր թանգ եղբարք. պարապ, հոգտտ,
ըջին անբան:

Որոնց վերջն է գողոց շարքը, էդ բանում ո՞վ է պարտական,
Բալքա նրանց ամեն մէկը՝ պարծանք դուս կըգան Հայ
անուն,

Մեր ձեռքով մեզ՝ տամ ենք տափով, մեր անհոգութիւն
ներին:

Տեսէ՛ք ի՞նչ է դուրս գալիս և այլն:

Միթէ՞ չունինք մեզ գումարներ, և բարեսիրտ անձինք կարող,

Որ լինէին այժմեան յարմար՝ մեր պահանջները կատարող,

Ու՛շ կայ, չունինք գործուն, կորիչ, աղգասէրներ սրտեր
վառող,

Մանաւանդ մեր պարկեշտ կանայք, որ սուրբ ճամփին չեն
խնայող,

Միայն հասկանող լինէր, որ սուրբն է Աստուած ընդունող,

Բայց մին խօսքն է մեր տուն քանդող, այն է, ո՞վ է մեր
խօսք լըսող,

Էս ասելով մեր գիտական, ազգի շահը չեն յորդորող,

Էնդուր էլ մեր խղճուկ Հայեր, ուսման հարկը չեն հաս
կացող

Ու չեն աղատ աշխարհի ունայնասիրութիւններին:

Ուսման վերայ ձեզ խօսելով, մօղի խնդրիցը հեռացանք,

Թէ ուսմանը զանց առնէի, երգս չէր ունենալու կեանք,

Զո՛ւնքի մօղը միշտ սիրում է՝ շուայլ խարջել, անշահ
պարծանք:

Իսկ ուսումը գոյով վաստակ, չէ՛ տամ քանդիչ բանին յարգանք,

Էնդուր ջուխտն էլ մէյտան բերենք, որ լաւ դատէ ձեր
խղճմունք,

Թէ ո՞րից պէտք էր փախչել, իսկ ո՞րին հարկ էր հետեւանք,

Կամ ո՞րով փառք ստացան օտար ազգութիւններին:

Տեսէ՛ք ի՞նչ է դուրս գալիս և այլն:

Ո՞վ երգիչ չէ՛մ հասկանում, ի՞նչ ես ուղում արարածէն,

Ուզում ես ՚ի զուր տեղան, որ քեզ վըրայ բերան բացին,

Մինն լաւ ասէ, հինգն վատ, էսպէս էլ աշխարհ տարածեն

Ո՞վ կուզ է խրատուելու, քեզ նման անցայտ կորած են,

Յէ՛րբ, Աստուած հըզօր, Աստուած Գրիգորի,
Աստուած զոր կարգամբ 'ի խորոց սրտի,
Թողուցո՛ւս զի զմեր հայրենիս թըշուառ.
Սուր, հեռ և հերձուածք առնուցուն յաւար:

Բ.

Տէ՛ր, կեցո՛ զՀայաստան,
Լո՛ւր զորդւոցն առ քեզ աղերս.
Տէ՛ր, կեցո՛ զՀայաստան,
Յարո՛ զնա նոր յիւրն աւերս:
Տէ՛ս, օտարք անգուծ այսն ըզմեօք առնեն,
Եւ ըզսրբութեամբք մեր թըշնամանեն.
Բայց մեք ե՛րբ 'ի քոյդ հովացաք 'ի սէր.
Ո՛չ և 'ի մահու զքեզ պաշտեմք 'ի ստուեր:

Գ.

Տէ՛ր, կեցո ըզՀայաստան,
Լո՛ւր զորդւոցն առ քեզ աղերս.
Տէ՛ր, կեցո ըզՀայաստան,
Յարո՛ զնա նոր յիւրն աւերս:
Տէ՛ր, Տէ՛ր, դու ըզմերս օրհնեա զուղղութիւն,
Որ 'ի Գրիգորի սրբեալս եմք արիւն.
Դու զնորուն պահեա հաւատս անսասան,
Եւ զԱթոռն իւր սուրբ 'ի Հայս յաւիտեան:

Դ.

Տէ՛ր, կեցո՛ ըզՀայաստան,
Լո՛ւր զորդւոցն առ քեզ աղերս.
Տէ՛ր կեցո՛ ըզՀայաստան,
Յարո՛ զնա նոր յիւրն աւերս:
Իբր ըզգարնանի ցօղ 'ի սիրտ եղբարց
Ծաւալեա՛ ըզսէր, հե՛ղ զողի մեր հարց,

Եւ 'ի ջահ լուսոյ նոցա ասար ըզմեզ,
Իբր ըզհօտ յարօալս քօ 'ի Կադէս:

Ե.

Տէ՛ր, կեցո՛ ըզՀայաստան.
Լո՛ւր զորդւոցն առ քեզ աղերս.
Տէ՛ր, կեցո՛ ըզՀայաստան.
Յարո՛ զնա նոր յիւրն աւերս:
Ո՛հ, շատ իսկ աղէտք ծանրացան 'ի մեզ,
Շատ իսկ մահ 'ի մեզ հաշուէ ողջակէզ...
Տէ՛ր կենաց, յերկիր մեր, անբա՛ւ տապան,

Խորէն և Գալթայէան:

248

Մ ա յ Ր ա ք ա զ ա ք ու մ կ Ր Թ ա ծ ե Ր ի տ ա ս ա Ր դ .

Տեղը եկաւ՝ Հայ է նա, տեղը եկաւ՝ այլազգի,
Իրօք ո՛չ այդ և ոչ այն է, այլ ծընունդ մի նոր ազգի.
Հագնելում է նա միշտ антъ грантъ ման է զալիս алашикѣ,
Ճաշ է ուտում, ո՛ւր էք կարծում ше дюсо կամ доминиѣ,
Կարդում է նա Морнинѣ Деба ոչ Բաղմամէզ, а!фи, донѣ!
Ֆրանսերէն էլ կոտրատում, Հայերէնն է моветонѣ;
Զարթում է նա ուղիղ մէկին, անկողնի մէջ թէյ խմում,
Նախաճաշին է երեքին, զաղղիացի պանդոկում.
Վ եցին քառորդ ձաշի ժամ է չընաշխարհիկ մեր Հային,
Ո՛չ թէ ստիպուած է այդ անեւ, այլ որ վերան շատ խօսին:
Ուշե ուշով հեռեւում է Պետերբուրգի լուերուն,
Դերձիկից էլ ձիշտ տեղեակ է новомодный շորերուն,
Թէեւ զուրկ է մուգուկայից, բայց опера սիրում է,
Бозіоի անուշ ձէնից նորա խելքը զընում է,
Պինդ խօսում է, ինչ որ կանխաւ фельетонѣումն է կարդել,

Խօսքով աշխարհ կործանում է մեր պարոնը անարգել.
Նէպիր. Գունդաս ու այլ անձինք են նիւթ նորա զըրոյցին,
Պախարակում է Հիւզոյին, ու սիրում է Գիկէնսին:

Նա սիրում է, նա ատում է ոչ սեպհական իր խելքով
Նա խմում է, նա ուտում է ոչ իր բերնի, ճաշակով
Նորա խելքը фельетонն է прейс-курантն է ճաշակը:
Ու զխոտթեանց ձեմարանը է որ ասես պանդոկը:
Քանի տարի քաշ է գալիս Պետերբուրգում այս կերպով,
Ու յետ դառնում իր հայրենիք, դատարկ խելքով ու ջերով,
Այնուհետև պահանջմունքը նորա մեծ են անհեթեթ,
Միայն ինքն է խելքը, զխոտեն, իսկ այլք կուպիտ ու տրդէտ:
Այդ ինչ զարմանք, որ յիմարը ուղէ պատիւ իր անձին,
Նա յիմար է. որ անարժան տայ պատիւը յիմարին,
Բընութենէն խելագուրկին Պետերբուրգը խելք չի տալ,
Մեծ յունար չէ՝ փողոցներում աննըպատակ միշտ ման գալ:

Ո՛. Տ-Գ. Պապիանիան:

249

Երգ առ քաջն Վարդան.

Յնծացէք լերինք Արարատայ,
Յնծա՛ չայաստան երկիրդ Հայկայ,
Յնծա՛, ջնծա՛, ջնծա՛ Արարատ,
Յնծա՛ չայաստան երկիրդ Հայկայ:

Մեր մեծ Սպարապետ-քաջն Վարդան,
Կանգնած է սրով քո ազգին պաշտպան.
Կեցցէ, կեցցէ, կեցցէ Սպարապետ
Կեցցէ չայաստան երկիրդ Հայկայ:

Մեր նախնեաց անմահ անունները
Պարծանքով յիշեն մեր սերունդները:
Յնծա՛, ջնծա՛, ջնծա՛ Արարատ,
Յնծա՛ չայաստան երկիրդ Հայկայ:

250

Աղբ առ կիւն.

(Գաղղիէ-էնէյ.)

Յուրաք փչեց, ձմեռ սաստիկ.
Ձիւնը ծածկեց զետինը,
Ամենայն մարդ մտաւ իւր տուն,
Պատառաքովից ցրտիցը
Ժամի դռնում զողզողալով
Կանգնած է մի աղքատ կին.
Նորա հանդերձը պատառ պատառ
Ձունի շապիկ իւր հագին.
Անհամարձակ նա իւր ձեռքը
Պարզում է անց կացողին —
«Ողորմութիւն արէք. պարոն
Անտուն, անտէր աղքատին:»

Ձեզ, սիրելիք, ասեմ ո՛վ էր
Այս խղձալի աղքատը,
Այն ցրտումը, ոտարորիկ
Կանգնած ժամի դռնումը,
Շատ ժամանակ դեռ չէ անցիլ,
Երբ նա փառքով ու պատուով
Ման էր գալիս փողոցներում
Իւր սեպհական կառքերով,
Այժմ, վախով նա իւր ձեռքը
Պարզում է անց կացողին —
«Ողորմութիւն արէք, պարոն,
Անտուն, անտէր աղքատին:»

Մինչ թաարոնում յայտնվում էր
Մինչ խաղում էր հանդիսում,

Դղրումէր թէատրոնը,
Նա դալնիք շատ էր հնձում,
Ժողովուրդը հաւաքվումէր
Մօտ թատրոնի պատշգամբին.
Զէր կշտանում նայել նորա
Քնքոյշ չքնաղ երեսին.
Այժմ նորան չեն ճանաչում,
Մուսցել են բնաւին—
«Ողորմութիւն արէք, պարո՛ն,
Անտուն, անտէր աղքատին:»

Ամենայն օր նորա դռնում
Կանգնած էին շատ կառքեր.
Միշտ հացիերոյթ, ընթրիք, զինի,
Նուաղարան ու տաղեր.
Ամենայն ոք ցանկանումէր
Լինել նորան բարեկամ.
Ամենայն ժամ նորան բաղ էր
Շուալլ քսակը մեծատան.
Այժմ զրկված ամեն բանից,
Զունի անգամ հացի զին —
«Ողորմութիւն արէ, պարո՛ն,
Անտուն, անտէր աղքատին:»

Ամենայն օր իւր մարմինը
Անուշահոտ ջրերով
Լուանումէր, մեզը սանրում
Կրիպի սանրով.
Նա հաղնումէր բեհեզ, կերպաս,
Դիպակ, թաւիշ թանգաղին.
Նա չգիտէր ինչ ասել է
Արծաթի կարօտութիւն.
Այժմ անլուայ, մաղերն արձակ,

Զունի հազուստ թէև հին—
«Ողորմութիւն արէք, պարո՛ն,
Անտուն, անտէր աղքատին:»
Նորա շքեղ ննջարանում
Բնակվումէր Աստղիկը,
Նորա որդին փայլապումէր
Նորան ամբողջ զիշերը
Ախտաբորբօք երկտասարդք
Իւրեանց անձը երջանիկ
Կը հաշուէին, թէ լինէին
Նորա ձեռքում խաղալիկ
Այժմ փողոցում քնումէ նա
Խոնաւ պատերի տակին—
«Ողորմութիւն արէք, պարո՛ն,
Անտուն, անտէր աղքատին:»
Ժամի դռնում նա կանգնած է,
Աչքերը կոր, վիզը ձուկ,
Նորա նախկին բարեկամքը
Զեն ասում նորան, «խղճու՛կ.
Ե՛կ դու մեր մօտ, մեք կ'ամօքենք
Քո վիճակի դառնութիւն,
Կը թուլացնենք ճակատագրիդ
Խիստ հարուածի սաստկութիւն:»
Նա տանումէ տառապելով.
Այս սոսկալի վշտերին—
«Ողորմութիւն արէք, պարո՛ն,
Անտուն, անտէր աղքատին:»

Կոմ Լ. Բանուէլ (Սեպտեմբեր 1904)

Ե Ր Գ օ Ր Հ ա ս ա կ ա ն ի .

Յաւեր ունիմ անտանելի՝ ասեմ վայ է չ'ասեմ վայ,
Սորա պատճառն կ'ասես ի՞նչ է՝ ասեմ է վայ չ'ասեմ վայ,
Պիտի քաշեմ հնարք չ'կայ՝ ասեմ վայ է չ'ասեմ վայ,
Թէ որ սորան իմ պատասխանն ասեմ վայ է չ'ասեմ վայ:

Իմ շորերս ինձմէն հանին՝ հագնեմ վայ է չ'հագնեմ վայ,
Նորա տեղն նորն ինձ տուին՝ հագնեմ վայ է չ'հագնեմ վայ,
Տուած շորն է անթիւ շապիկ՝ հագնեմ վայ է չ'հագնեմ վայ,
Անձեւ, անկար հին շապիկ է՝ հագնեմ վայ է չ'հագնեմ վայ:

Ձի տուին ինձ անշունչ անոտ՝ հեծնեմ վայ է չ'հեծնեմ վայ,
Կատիպէն ինձ թէ դէ հեծիր՝ հեծնեմ վայ է չ'հեծնեմ վայ,
Կասեն հեծի մեզնէ կորի՝ հեծնեմ վայ է չ'հեծնեմ վայ,
Էլ ճար չ'կայ պիտի հեծնեմ՝ հեծնեմ վայ է չ'հեծնեմ վայ:

Տանիցս ինձի դուրս արին՝ մնամ վայ է չ'մնամ վայ,
Նորէն ինձի տուն տուին, դնամ վայ է չ'դնամ վայ,
Տունն անդուռն աներթիկ է՝ մնամ վայ է չ'մնամ վայ,
Նաեւ նեղ է ու շատ խաւար՝ մնամ վայ է չ'մնամ վայ:

Սորէն փնջեալ:

Ա Ղ ք ա տ Ո լ ա ս ա ն ո Ղ

Յուրա է օրը, խիստ ձմեռ է,
Հարուստ, աղքատ, մեծատուն,
Պատրաստել են իրանց համար,
Շքեղ թէ համեստ, բայց տաք տուն:

Իսկ տաք սենեակ վառարան,
Չունիմ աւաղ ես միայն:

Յրտի ճարը տաք հագուստն է,
Ի՞նչ թանգադին մուշտակներ
Ուսը առած, մէջ՝ վաթաթուած
Խրոխտ քայլում են հարուստներ.
Բայց ինձ հագուստս ցրտի դէմ
Չէ պաշտպանում, դողում եմ:

Յրտից աւել անտանելի
Սոված լինելն է կարծեմ որ,
Բայց իմ ապրուստը կուգէք ասեմ,
Չեն ուտելիք փռուաւոր:

Այլ միայն հաց սե ու չոր,
Իմ կերակուրն է ամեն օր:
Այսպէս օրեր անմխիթար
Չեմ տեսնում ես միայն նոր,
Տարիներ է որ քաշում եմ
Նեղութիւններ անսովոր.

Բայց ինձ համար սրտացաւ,
Չունիմ մի մարդ ես բնաւ
Էլ ի՞նչ մնաց ինձ համար
Որ տարաբաղդ չ'լինեմ,
Բայց գո՛հ եմ ես երկնքից
Չ'ունեմ տրտունջ բաղդի դէմ

Էնդուր որ ուսանող եմ
.

Իմ վեճակը չէ փայլուն,
Էնդուր պատիւ ես չունիմ,
Բայց պատիւը ինձ ի՞նչ փոյթ
Երբ ես աւել փառք ունիմ.
Այն է պարաքը մարդկութեան
Որ ճանաչում եմ միմիայն:

Մինչ ուրիշներ շատ հարուստ

Երջանիկ են ոսկիով,

Ես նոցանից չեմ պակաս,

Այո՛ իմ հին շորերով .

Պատճառ սէրը իմ ազգիս

Քաջալեր է իմ սրտիս:

Ոսկի, արծաթ ի՞նչ օգուտ

Երբ մի անբաղդ չես շահում,

Բայց ես ունիմ մի դարման

Որ շատ մարդիք է փրկում .

Այն է արհեստ և ուսում

Որ շատ ցաւեր է՛ բժշկում:

Շատ չե անցնիլ կ'աւարտեմ

Ես շրջանը իմ ուսման,

Եւ կ'ը զոհեմ իմ դարը

Ազգի օգտի դարգացման.

Այն ժամանակ կ'զոյեմ:

Մար'դիկ, ինչ մեծ բաղդ ունեն:

Գրեթէր Նիկողոսեանց:

253

Բ ա գ ու ա յ 1871 թ. Խ օ լ ե ր ա ն.

„Վորմա" օգետայն Եղանուշով:

I.

Քանի որ մարդիկ՝ գործի շրջանում

Կատարում էին՝ իրանց պաշտօններ,

Իսկոյն լավեցաւ՝ նոցա ականջում

Մի հարեանցի՝ զուժկանի ձայներ,

Ու տխուր լուրեր:

Ինչպիսի դոչէն՝ թնդին լավեցաւ
Քաղքի կենտրոնում՝ ու ամեն տեղում.

Կարծում էին թէ՛ ահա՛ լըրացաւ

Կեանքի օրհասը՝ սոյն ասպարէզում,

Իսկ այս վայրկենում:

Թողացած ոտքով՝ կիսաշունչ ձայնով,

«Ինչ անենք, եղբա՛րք՝» ասացին միմեանց,

Ժողովիկներ շուտով՝ մեր ընդանիքով,

Դուրս գանք քաղաքից՝ տանել որդկերանց,

Պաշտպանել նորանց՝

Այսպէս հա՛ մարդիկ՝ վրձնեցին անշուշտ,

Թողնել կարասիք՝ այլ պարագաներ,

Որոնել միայն՝ աստուտ և անդուստ,

Սայլակներ, որով՝ գընան պարոններ,

Եւ այն երկչոտներ:

Դուրս եկան շուտով՝ իրար ետեւից,

Գընացին այո՛ զանազան տեղեր.

Ոմանք գիւղօրայք՝ ոմանք նորանցից

Լցվեցան Բազմայ՝ հեռու այգիներ

Ու նոցա տըներ:

Գընացին նոյնպէս շատ հեռու տեղեր

Փրկվելու համար՝ այս հարուածներէց,—

Շամախի, Շուշի՝ Նուխի և միւսեր,

Յուսալով այնտեղ՝ լինին բերկրալից,

Ուրախութեան կից:

II.

Իսկ փոքրիկ մասը՝ մեր ժողովրդեան,

Մընաց քաղաքում՝ և իրա տեղում.

Ունեղով միայն այժմ, մինչ վախճան,
Կենդանի հաւատ իւր սրտի խորքում:

Եւ իւր գործքերում:

Երբ զանգակներին տխուր հրնչինը,
Լսվում էր քաղքում՝ և ամեն տեղում,
Ո՛հ, դո՛ւ իմ Աստուած՝, ինչպէ՞ս մարդիկը
Իրանց տըներին՝ դուրս էին թըռչում:

Ու շուտ շտապում:

Դողդոջուն ոտքով՝ երես խաչելով,
Հաւաքվում էին սուրբ եկեղեցում:
Ծընկաչոք աղօթք՝ մաղթանք սուրբ սրտով
Կը տային Տէրին՝ բազմութեան միջում, —

Սըրբութեան տեղում:

Երբոր քահանայք՝ ու տիրացուներ
Դուրս եկան սրբահ՛ խաչ ու խաչվառով,
Քահնի թաց աչքեր՝ ու հառաչողներ,
Հետեւում էին՝ դանդաղ քայլերով,

Խիստ արտասովորով:

Այստեղ կատարվեց՝ թափորի հանդէս
Տըխուր երգերով՝ ու քըշոցներով:

Ապա ծնկաչոք՝ ողջ հանդիսատես
Գոչեցին «մեղայ» խաչած ձեռքերով,

Լալաղին ձայնով:

Իսկ միր փափկասուն՝ աննըման տիկնայք
Վըճռեցին շուտով՝ որբոց օգնելոյ:

Այլ մեր եղբայրներ՝ — աղնիւ պարոնայք

Զոհեցին զըրամ՝ ի սէր Աստուծոյ —

Եւ Հօր և որդւոյ:

Քանի որ օրհաս քեզ չէ՝ մօտեցել
Դո՛ւ Գրիգորեանց՝ Աւագ պատանի,

Շտապիր և դու՝ աղօթք վե՛ր ուղղել
Նախախնամութեան — փրկչին Յիսուսի, —
Օճեալ Միածնի:

Ե. Գրիգորեանց:

254

Օ ր օ ր օ ր օ ր օ

Քուն եղի՛ր պալատ, աչքդ խուփ արահ,
Նախշուն աչերուդ քուն թո՛ղ դայ վայ,
Օր օր օր պալատ, օր օր օր նանի,
Իմ անուշ պալիս քունը կ'տանի:

Օսկէ խաչ վղիղ քեզի պահապան:

Նարօտ կապել է ծարէն տէր պապան:

Օր օր օր պալատ, օր օր օր նանի

Իմ անուշ պալիս քունը կ'տանի:

Մալի հիւրներ կապել եմ ես ալ,

Նազար չես առնուն, քուն եղի՛ր, մի լար:

Օր օր օր պալատ, օր օր օր նանի,

Իմ անուշ պալիս քունը կ'տանի:

Աս քանի՞ մօրդ, անքուն աչքովի

Անցել են օրեր օրոցքիդ քովի:

Օր օր օր պալատ, օր օր օր նանի,

Իմ անուշ պալիս քունը կ'տանի:

Օրոցքդ օրեմ, օրով բոյ քաշես:

Միկտան ձայով սիրտս չի մաշես. օր օր օր . . .

Քուն ալ քուն եղի՛ր ինձի ալ քուն տո՛ւր,

Սուրբ Աստուածածին Մանուկիս քուն տո՛ւր,

Օր օր օր պալատ և այլն:

Ո. Տ. Գ. Պատանեան:

255

Ն ու ա՛ դ հ ա ն գ ս տ ե ա ն,

Ք ու՛ ն ա ու ա լ օ տ ե ա ն.

Քունս չէ դալիս . . . տասկիւմեմ, այրվում,
Խիստ նեղ, տաք, ծանր է, . . . մաշվումեմ, հալվում.
Շունչս է հատում . . . չունիմ ինչ դադար,
Ե՛կ, ե՛կ զիշերի հրեշտա՛կ մխիթար,
Դիւրացո՛ւր այս իմ վիճակ դժուարին.
Ե՛կ, հասի՛ր, օգնի՛ր ինձ պաշտպան վերին,
Տա՛ր ինձ այս տեղից մի այլ կողմ՝ հեռի.

Քուն առաւօտեան.

Հանգիստ քաղցրութեան:

Տա՛ր շուտ, աղաչեմ, ինձ այնպէս մի տեղ,
Ուր տիրեն մարդկանց պարզ միտք, վարք անմեղ.
Ուր ազգ ու կրօն—անխառն հանգանակ,
Պահպանեն միշտ սուրբ և ո՛չ ծուռ խառնակ:
Տա՛ր, ուր ես կարող լինիմ զբանել հեշտ,
Մաքրութիւն բարուց, կեցութիւն պարկեշտ,
Ուր չկան խարդախ, նեղժող վատ մտքեր
Մոռումեն անբիծ հրեշտեան հետքեր,

Ուր կայ հանգստութիւն,

Քուն առաւօտեան:

Տա՛ր, մտցուր ինձ իմ սիրուն հայրենիք:
Ուր կան թաղուած իմ անմոռաց նախնիք . . .
Այն տեղ են հոգեղոյս դադանիք սրբազան,
Սրտիս մերձակորդ, բնկերք իմ խիղան . . .
Այնտեղ են անբիծ կեանք, սէր, սուրբ կրօն,
Նախնական անխառն աւանդոց կեդրոն.

Այնտեղ հանգստեան

Իմ քուն յաւիտեան:

Սուրբ Բ. Շահապետեան

256

Երգ ի վերայ Գէորգ Դ.

Վ ե հ ա փ ա ու կ ա թ ու զ ի կ ո ս ի.

Օ՛ն երգեցէք ընկե՛րք նուազ օրհնութեան
Մեր բարերարաց յաւերժ կենդանութեան,
Երգեցէ՛ք արդ կեցցէ մեր մայր վարժարան,
Երգեսցուք մեք միաբան, } կրկնէ:
Մանկտի գողտրիկ Հայկական:

Տէր պարեհաց ազգիս ընտիր Վեհ պաշտպան,
Հոգացող վարժարանաց հաստատութեան,
Կեցցէ՛ մեր Հայր կեցցէ Գէորգ սրբազան,
Երգեսցուք և այլն:

Մեր Հայոց վարժարանաց ազնիւ հիմնադիրք,
Կեցցեն և մեր հոգաբարձու յարգելիք,
Կեցցեն յաւերժ հայրանիմամ ուսուցիչք,
Երգեսցուք և այլն:

Հայ ազգութեան պարծանք ուսման վարժարանք,
Ուր հոգեպէս օրէցօր մեք զարգանամք,
Կեցցեն հաստատ մեր ազգային վարժարանք,
Երգեսցուք մեք և այլն:

257

Ք ու ր ա ս տ ա ն. (*)

Միաս բարով, բուրաստան, ախո՛ս վարդերդ չը տեսի.
Սիրուն տեքիկ կարօտած՝ պայծառ զարդերդ չը տեսի

Երկնային շաղ ու ցողով լուսացած պատկերդ չը տեսի,
Արշալուսի հետ ծիծաղող՝ բացած աչերդ չը տեսի:

Թողնում եմ էդպէս կիսատ՝ չեմանալով ի՞նչ կը լինիս,
Կը ջրվի՞ս, կը պահպանվի՞ս, թէ թուխալի յուսով կը լինիս.
Կը բացվի՞ս, կը զարդարուի՞ս թէ ինձ պէս տխուր կը լինիս.
Անպահապան բուրաստանն՝ երբէք զարդարուն չը տեսի:

Մնաս բարով, բուրաստան, ափսոս և այլն: 1)

Շատ եմ թողել, չափած ձեւած՝ բուրաստան քեզի պէս.
Հողը փորած, ծառեր տնկած՝ այգեստան քեզի պէս.
Լարով քաշած, ուղիղ շարած՝ ծառաստան քեզի պէս.
Սիրոս միշտ կարօտ մնաց՝ ծառերս ծաղկած չը տեսի:

Սիրեցի ես սիրուն պարտէզ՝ լաւ ցանկապատ բուրաստան,
Սերմի համար շատ ման եկայ՝ մերթ Եւրոպէ, միշտ Հայաստան,
Ծաղիկների լաւն ընտրեցի՝ տնկեցի սիրուն ծառաստան,
Աւքերս կարօտ մնացին՝ հասած պտուղներ չը տեսի:

Հայաստանի հողի վրայ դրախտի անուն լեցի.
Սիրուն տեպուլն սիրահարուած՝ նորա պստիկն նկարեցի.
Անմեղութեան՝ ճշմարտութեան ցրված սերմերն հաւաքեցի.
Գարնան վերայ ձմեռն եկաւ՝ բացված ծաղիկներ չը տեսի:

Գրախտի սիրովն էրված՝ հալածական շատ ման եկի.
Բերրի հողում, մաքուր օդում՝ ես մի պարտէզ որոնեցի.
Հայաստանիս սուրբ ջրերն՝ առուններով բերել տուի.

(*) Այս բանաստեղծութիւնը, որ փոխաբերական մտքով
գրուած է Ղ . . . Հայոց ուսումնարանի վերայ, գրել է պ. Գ.
Մուրատեանց (այժմ՝ Մելքիսեդէկ վարդապետ) 1865 թ. Ապրիլի
15 ին պ. Պ. Ծ . . . Կանցի նոյն ուսումնարանում տեսուչ
եղած Ժամանակ և տպված է Կ. Պօլիս «ԵՂԾ» վերնագրով
զրբոյնի մէջ: Ծ. Ա. Գ.:

1) Իրաքանչիւր տան վերջը առաջին տունը կը կրկնուի:

Խարդախներն պղծորեցին՝ անարատ ծաղիկ չը տեսի:

Պարտիզու՞մն տնկեցի ես՝ շատ թղենի ու ձիթենի,
Սողոմոնի այգու նման՝ շատ նռնենի ու նշենի.
Ոտկներ դարան մտան՝ խառնեցին բարդի վայրենի,
Պարտէզս աւեր եղաւ՝ պտղալի ծառեր չը տեսի:

Անմեղութիւն որոնելով՝ վարդ մանիշակ շատ ցանեցի.
Սոխ ու սխտոր պաշտեցին՝ իմ դրացիքս եղիպտացի
Բուլբուլի տեղ բացողը՝ դրին՝ մութն աւերակ սիրեցին
Փշն մէջ, տատասկի մէջ՝ վարդը բացուած չը տեսի:

Քանի քանի պարտէզներ՝ էսպէս խոպան մնացին,
Կամ Հարաւ և կամ Հիւսիս՝ խիստ տօթ ու ցրտով քանդեցին.
Ո՛չ մէկն չը խղճաց խեղճ՝ քրտնաթոր պարտիզականին.
Գարունն անցաւ, ամառն եկաւ, պարտիզի կարօտ մնացի:

Ծաղիկներս առան տարան՝ օտար երկիր, օտար սահման.
Ամեն ծաղիկ իր հողն ունի՝ էս մի օրէնք է բնական.
Տէրն ուրիշ տեղ չը տնկեց, այլ դրախտն ի Հայաստան.
Հայաստանի բնիկ տունին՝ օտար տեղ ծաղկած չը տեսի:

Ո՛վ իմ սիրուն բուրաստան, վարած մշակած եմ թողնում:
Ի՞նչ կըլինիս, չեմ իմանում, սիրոս շատ կոտրած եմ թողնում:
Ջրերդ օտար ականից՝ մշակդ հարբած եմ թողնում,
Ո՛չ մի անտէր այգեստան՝ ծաղկած ու հասած չը տեսի:

Բուրաստանն անտէր, անջուր, պարտիզականն ո՞նց կը թողնի,
Մտողաշ որդին օտար յուսով՝ լաւ ծնողը ո՞նց կը թողնի.
Սոխակին վարդից խլում են՝ խեղճ սոխակը ո՞նց չը թողնի
Բաժանած սիրտը սէրից՝ երբէք մխիթար չը տեսի:

Քո անուն, քո յիշատակ՝ սրտումս պահած կը լինի.
Սրտի պէս բուրաստան՝ ո՞վ երբէք տեսած կը լինի.
Սրտի մէջ բուսած վարդն՝ շարունակ ծաղկած կը լինի.
Անմեղութեամբ վառուած՝ սիրտն երբէք անապատ չը տեսի:

Առաջին շորհրդ քու սէրն իրձ աշուղ կը շննի.
Սէրն շատին լեզու տուաւ՝ ինձ էլ սիրաբան կը շննի.
Համ կ'երգեմ, համ կը կանչեմ՝ քանի բերնումս շունչ կը լննի,
Իմ Բուրաստան, իմ վարժարան, ախ, ես քեզ ծաղիած չը տեսի:

Գ. Մոսկովսկի:

258

Ե Կ Ե Ղ Ե Յ Ա Կ Ա Ն

Ե Բ Գ Ե Բ

ՏԱՂԵՐ:

Մ ն ն գ ե ա ն ե ր գ ե ր .

Խորհուրդ մեծ և սքանչելի, որ յայսմ աւուր յայտնեցաւ,
Հովեքն երգեն ընդ հրեշտակս, տան աւետիս աշխարհի:
Ծընաւ նոր արքայ 'ի Բեթղեհէմ քաղաքի. որդի՛ք մարդկան
օրհնեցէք, զի վասն մեր մարմնացաւ: Անբաւելն երկնի և
երկրի 'ի խանձարուրս պատեցաւ. ո՛չ մեկնելով 'ի հօրէ,
'ի սուրբ պրին բազմեցաւ:

Այսօր ցնծան երկինք 'ի վերուստ մեծապայծառ աւե-
տեօք, և արարածք ամենայն զգեցան. հանդերձ փրկու-
թեան: Այսօր յայրին ընծայեցաւ Քրիստոս որդին Աստու-
ծոյ, և հրեղինաց բազմութիւնքն յերկինց յերկիր վայր
իջեալ: Այսօր հովուացն տեսեալ զարդարութեան արե-
գակն, և ընդ հրեշտակս երգէին, փառք 'ի բարձունս Աս-
տուծոյ:

'ի հօրէ ծաղեցար լուսաւորել զարարածս. արդարու-
թեան արեգակն Տէր փառք քեզ:

Մանեակ չքնաղ պարանոցիդ կապեսցի,
Կապեսցի, ո՛հ կապեսցի:

Այս իմ նոր երգ քեզ յիշատակ մատուցի,
Մատուցի, ո՛հ մատուցի:

Արեգական դու նման ես գեղեցիկ,
Գեղեցիկ, ո՛հ գեղեցիկ:

Նմա յերկինս և քեզ յերկրի նման չեք,
Նման չեք, ո՛հ նման չեք:

Բամեալ խբից իշխանութեանց թագուհի,
Թագուհի, ո՛հ թագուհի:

Սերտ սիրով գքեզ ջանամ սիրել տիրուհի,
Տիրուհի, ո՛հ տիրուհի:

Իմ լեզուի բանք գովել գքեզ ո՛չ բաւեն,
Ո՛չ բաւեն, ո՛հ ո՛չ բաւեն:

Վարժք մեզդայից, դասք վերնայնոց թո՛ղ գովեն,
Թո՛ղ գովեն, ո՛հ թո՛ղ գովեն:

Աստուածային տաճար Մարիամ արդ ո՛ւր է,
Արդ ո՛ւր է, ո՛հ արդ ո՛ւր է:

Զանք մեր սրտի աստ դտանել 'ի դուր է,
'ի դուր է ո՛հ 'ի դուր է:

Մշտականանչ սարդ վարդենի վայել է,
Վայել է, ո՛հ վայել է:

Թէ Մարիամ անդ դտանի ուր կայանն,
Ուր կայանն, ո՛հ ուր կայանն:

Ն ու լ ա զ լ ա ու ա մ ե ն ե ր ա ն ե ա լ Կ յ յ ս ն:

Ի բարձունքս երկնից յարեկս ուղղեալ,
Թանձրաբարդ լուսափայ մեծ ամպ բարձրացեալ,

Անկարակն ուղղածիր շքան բոլորեալ,
Շուրջ զորովք զօրք երկնից դասադաս պարեալ,

Զըքնաղ տեսարան մեծ հանդիսարան,
Մեզ Սիօնի մանկանցս նոր Աւետարան:

Երգեցէ՛ք քաղցրաձայն՝ ընդէ՛ր լըռեալ կայք,
Նուագաց Սերովբէից լերո՛ւք համաձայնք:

Ի կեդրոն շքանիս աթոռ կառուցեալ,
Վ երամբարձ սեամբ լուսոյ կամար առձըգեալ,

Քառակերպ կենդանեաց զաթոռով կեցեալ,
Հոյք ամենայն վերնոց անդ ներկայացեալ,

Զըքնաղ տեսարան, մեծ հանդիսարան և այլն:

Ի լուսակերտ դահոյս մեծ Դշխոյ բազմեալ,
Վ այելլութեամբ գեղոյն չքնաղ պանծացեալ,

Նըմանատիպ յէակս չէ՛ ո՛չ ոք տեսեալ,
Կամ յապայն ծնանիլ ոչ ուրուք հանդերձեալ,

Զըքնաղ տեսարան, մեծ հանդիսարան, և այլն:

Զգլխով Տիրուհւոյն արեգակն ծագեալ,
Եւ ընդ զարշապարօք լուսին նոր ծընեալ,

Մոլորակաց հընդից զիւրեաւ ցորացեալ,
Զ համակ աստեղաց անդէն գումարեալ,

Եըքնաղ տեսարան, մեծ հանդիսարան, և այլն:

Ի զիրկս Տիրուհւոյն Մանուկ առբազմեալ
Աստուածորդի, Փրկիչ, Յիսուս անուանեալ,
Յահէ նորա երկինք համայն սասանեալ,

Ե՛Ն 'ի խնդիր փորու հոտիդ:
Տէ՛ր ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛:

Զի՛ գիտացաք մեք հաւաստեալ,

Որչափ մեղաց մերոց լցաւ.

Ուստի Տէ՛րն մեր բարկացաւ,

Առ 'ի խրատել զմեզ զարթեալ:

Տէ՛ր ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛:

Արդ անկանիմք առաջի քոյ,

Գոչեմք մեղայ Տեառնդ մերոյ.

Դարձո՛ 'ի մէջ զցասումն քոյ,

Վասն անապառ զթուլթեան քոյ:

Տէ՛ր ողորմեա՛ և այլն:

Ա՛նհոն կախուղէին աշխարհի ևս:

270

Ե՛ն Տէ՛ր Յիսուս, ողորմեա՛ մեզ,

Ողորմութեան ժա՛մ է արդէն:

Ե՛ն, Բարեխնա՛մ, ա՛յց արա՛ մեզ,

Այցելութեան ժա՛մ է արդէն:

Ե՛ն, Մարդասէ՛ր, փրկեա՛ զմեզ.

Փրկելից Հորհաց ժա՛մ է արդէն:

Ե՛ն, Բազմազո՛ւթ, խնայեա՛ 'ի մեզ,

Խնամող սիրոյդ ժա՛մ է արդէն:

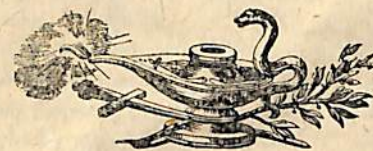
Ս Ո Խ Ա Կ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ք Ա Ժ Ա Ն Ո Ր Դ Ա Դ Ր Ա Ց

Աթուլթայական

ՅՈՒՑԱԿԸ:

Կազմեց Ա. Գրիգորեանց:

№	ԱՍՏՐԱԿԱՆԻՑ.	հատր
1.	Ամիրեանց Նիկողայոս —	1
2.	Արտեմեանց Սիմէօն —	„
3.	Աստուածատրեանց Աւագ —	„
4.	Աղաբաբեանց Ներսէս —	„
5.	Բուրչալեանց Սարգիս —	2
6.	Բեղարեանց Յովհաննէս —	1
7.	Բախրովեանց Աւետիս —	„
8.	Բերդեանց Եղիա —	„
9.	Բարայեանց Աւետիք, Շուշեցի —	„
10.	Գարժանեանց Մկրտիչ —	„
11.	Գազրինեանց Յովհաննէս —	„
12.	Գրեշիկցովեանց Յովակիմ —	„
13.	Գարաբլեանց Զարբարիա —	„
14.	Գերասիմեանց Խաչատուր —	„
15.	Դադաշեանց Գրիստափոր —	2
16.	Դողաղեանց Յովհաննէս —	1
17.	Դուրպայեանց Յովհաննէս —	2
18.	Դաւթեանց Կարապետ —	1
19.	Երուսաղիմեանց Յովսէփ —	„
20.	Էջովեանց Ղազար —	„
21.	Թելէթեանց Սարգիս —	„
22.	Իսայեանց Գրիգոր —	„
23.	Իլիազեանց Բաղդասար —	„
24.	Լալայեանց Իսահակ —	„
25.	Լազարեանց Յարութիւն —	„
26.	Ծէրունով Յարութիւն —	„
27.	Կուզնեցեանց Յովակիմ —	„
28.	Կրասինիկեանց Յովհաննէս —	„
29.	Կրասինիկեանց Աստուածատուր —	„
30.	Համազասպեանց Յովհաննէս —	„
31.	Շէժեանց Սարգիս —	„
32.	Մախմուրեանց Յակովբ —	„
33.	Մալաֆէյեանց Պէտրոս —	„
34.	Մազանդարանցեանց Խաչատուր —	„
35.	Մազանդարանցեանց Համբարձում —	„
36.	Յովսէփեանց Բաղդասար —	„
37.	Նազարեանց ստեփաննոս —	„
38.	Պոպովեանց Յարութիւն —	„
39.	Պոպովեանց Բաղդասար —	„

40.	Ջանուարիանց Ստեփան —	—	—	1
41.	Սուջայիանց Խաչատուր —	—	—	3
42.	Սերգեյիանց Մկրտում —	—	—	1
43.	Սօրոկիանց Սիմոն —	—	—	1
44.	Սվէշնիկիանց Մատթէոս —	—	—	1
45.	Սաղայիանց Գէորգ —	—	—	1
46.	Սափարեանց Համբարձում —	—	—	1
47.	Սուքիսեանց Աստուածատուր —	—	—	1
48.	Տէր Սարգսեանց Գաբրիէլ —	—	—	1
49.	Տէր Սարգսեանց Մելքում —	—	—	1
50.	Փարբիկեանց Խաչատուր —	—	—	1
51.	Փրանգիլիկեանց Օհան —	—	—	1
52.	Քալաշեանց Յովակիմ —	—	—	1
53.	Քուրտեանց Իսայի —	—	—	1
Ա.Գ.ՈՒԼԻՍԻՑ.				
1.	Փափաղեանց Մեսրոպ քահանայ	—	—	1
2.	Արասխանեանց Ստեփան	—	—	1
3.	Ասլան * * *	—	—	1
4.	Բէկլարեանց Կարապետ	—	—	1
5.	Գիլլամարեանց Գէորգ	—	—	1
6.	Ջարգարեանց Մինաս	—	—	1
7.	Մ.Առաւելեանց տիկին Աշխէն	—	—	1
8.	Մանուէլեանց Խաչատուր	—	—	1
9.	Մեհրարեանց Աղեքսանդր 'ի Բագր	—	—	1
10.	Մանուէլեանց Գէորգ	—	—	1
11.	Մահտեսի Հայրապետեանց Խլան	—	—	1
12.	Մակարեանց Սարգիս	—	—	1
13.	Սիմէօնեանց Ներսէս	—	—	1
14.	Տէր Մկրտչեանց Արրահամ	—	—	1
15.	Տէր Աստուածատրեանց Աստուածատուր	—	—	1
Ա.Դ.ԲԱՍՏԱՆԴՐԱՅՈՂԻՑ. (սուսմէին հաւակով)				
1.	Ղասարեանց Գէորգ	—	—	1
2.	Միրզայեանց Միքայէլ	—	—	1

Ա.ԽԱՆԱՆԱՅԻՑ (սուսմէին հաւակով).				
1.	Ջանաբաշեանց Յովակիմ	—	—	2
Բ.Ա.Գ.ՈՒԼԻՑ.				
1.	Բուդաղեանց Թադէոս աւագ քահանայ	—	—	3
2.	Սապունչեանց Մկրտիչ աւագ քահանայ	—	—	1
3.	Տէր Յովհաննէսեանց Յովհաննէս քահանայ	—	—	1
4.	Տէր Արրահամեանց Արրահամ քահանայ	—	—	1
5.	Միրզաբեկեանց Խորէն քահանայ	—	—	1
6.	Արզանգուլեանց զպիր Մկրտիչ	—	—	1
7.	Ասլանեանց տիկին Յուլիա	—	—	1
8.	Սրբուսմանեանց տիկին Եկատերինէ (*)	—	—	1
9.	Այվաղեանց Գրիգոր	—	—	1
10.	Այվաղեանց Ստեփաննոս	—	—	1
11.	Այվաղեանց Աղեքսանդր	—	—	1
12.	Ապրէսեանց Անդրէաս	—	—	1
13.	Ապրէսեանց Իսահակ	—	—	1
14.	Ապրէսեանց Միքայէլ	—	—	1
15.	Ապրէսեանց Մակար	—	—	1
16.	Ամիրեանց Թովմաս	—	—	2
17.	Ազամեանց Յարութիւն	—	—	1
18.	Ահարօնեանց Մարգարայ	—	—	1
19.	Աւարեանց Արար	—	—	1
20.	Ազամեանց Յակոբ	—	—	1
21.	Աւետեանց Խաչատուր	—	—	1
22.	Արրահամեանց Մաթէոս, Վարդաշենցի	—	—	1
23.	Աղնաւորեանց Միքայէլ	—	—	1
24.	Ահարօնեանց Պօղոս Շուշեցի	—	—	1
25.	Բաբայեանց Խլան	—	—	1
26.	Բաբայեանց Մարտիրոս	—	—	1
27.	Բաղրեանց օրիորդ Եւդենեա	—	—	1
28.	Բաղրեանց Ներսէս Ջանգազուրցի	—	—	1
29.	Գիլանցեանց Աղեքսանդր	—	—	1
30.	ԴՅՅԵՅԵՅ ՓԱԼԵՈՆԻՅ	—	—	1
31.	Դիլդարեանց Յովհաննէս	—	—	1
32.	Դաստակեանց Աստուածատուր	—	—	1
33.	Դիլդարեանց Սամուէլ	—	—	1
34.	Դաղաշեանց Սահակ Աստրախանցի	—	—	1
(*) Նուիրոսն Խմբագիր-Հրատարակիչ:				

IV.

35	Եաղուբեանց տիկին Նունիա-	-	-	-	1
36	Եարամիշեանց Եարամիշ	-	-	-	„
37	Երուսաղէմեանց Եղիա-	-	-	-	„
38	Ջարգարեանց Սարգիս-	-	-	-	„
39	Ջօհրարեանց Յակովբ	-	-	-	„
40	Թումայեանց Գրիգոր	-	-	-	3
41	Թոխամբեանց Պետրոս	-	-	-	1
42	Թամէնոսեանց Սամսոն-	-	-	-	„
43	Թումայեանց Խաչատուր	-	-	-	„
44	Ժամհարեանց Գերասիմ	-	-	-	„
45	Խզրաշեանց Յովհաննէս	-	-	-	„
46	Լալայեանց Ս.-	-	-	-	„
47	Լալայեանց Կ.-	-	-	-	„
48	Լալայեանց Ա.-	-	-	-	„
49	Լալայեանց Աղաբարաբեղ	-	-	-	„
50	Լալայեանց Խոսրով	-	-	-	„
51	Խուբեանց Սարգիս	-	-	-	„
52	Խոսրովխանեանց Խոսրով	-	-	-	„
53	Կատուբեանց Առաքել-	-	-	-	2
54	Կուրջիեանց Շամիր	-	-	-	1
55	Կաճկամեանց Մինաս-	-	-	-	„
56	Կիլանցեանց Յովհաննէս	-	-	-	„
57	Հախումեանց Օհանջան	-	-	-	2
58	Հալաբեանց Յովհաննէս	-	-	-	1
59	Ղուկեանց Նիկոլայ	-	-	-	„
60	Ղուկասեանց Միրայէլ-	-	-	-	„
61	Ղազիեանց Զաւատ	-	-	-	„
62	Ղարազետեանց օրիորդ Մաղճաղինէ	-	-	-	„
63	Ղարազետեանց Յովհաննէս	-	-	-	„
64	Մելիք-Բեղլարեանց Պաւէլ	-	-	-	5
65	Մամինկոնեանց Աւետիք	-	-	-	2
66	Մահտեսի-Օհաննէսեանց Իվան	-	-	-	1
67	Մարդուկեանց Գրիգոր	-	-	-	„
68	Միրզա-Աւագեանց Իվան	-	-	-	„
69	Միրզա-Աւագեանց Գրիգոր	-	-	-	2
70	Մինասեանց Միսակ Շամախեցի	-	-	-	1
71	Մեհրաբեանց Յակովբ-	-	-	-	„
72	Մելիք-Միրզումեանց Միլքում-բեղ	-	-	-	„
73	Մելիքեանց Արիստակէս, Նուխեցի	-	-	-	„
74	Մելիք-Գաղայեանց Ա.	-	-	-	„
75	Մելիք Յովսէփեանց Սահակ	-	-	-	„
76	Մելիք-Շահնազարեանց Նիկողայոս	-	-	-	„
77	Մինասեանց Վարժիկ-	-	-	-	„

V.

78.	Մանուկեանց Մանուկ, նոր-Ջուղայեցի	-	-	-	1
79.	Մելիք-Բաղտասարեան Գասպար Թաւրիզեանց-	-	-	-	„
80.	Յարութիւնեանց Յարութիւն	-	-	-	„
81.	Ներսէսեանց Աղեքսանդր	-	-	-	„
82.	Ներսէսեանց Տիգրան	-	-	-	2
83.	Շահկետանեանց Նիկիտա	-	-	-	3
84.	Շարաբանդեանց Կոստանդին	-	-	-	1
85.	Շարաբանդեանց Միկիտա	-	-	-	„
86.	Շահնազարեանց Մեքրոն Ն. Աղուլեցի	-	-	-	„
87.	Շահկետանեանց Գրիգոր	-	-	-	„
88.	Շարաբեոնց Խարայէլ	-	-	-	„
89.	Շահնազարեանց Յարութիւն	-	-	-	„
90.	Շահնազարեանց Սարգիս	-	-	-	„
91.	Շուշոյ Հայոց Ուսումնարան (Լուստ. Յ. Մասաբեանից)	-	-	-	„
92.	Շահբաղեանց Խաչատուր	-	-	-	„
93.	Պօպովեանց Ռափայէլ-	-	-	-	„
94.	Պօպովեանց Եղիա	-	-	-	„
95.	Պարտնովեանց Միրայէլ	-	-	-	„
96.	Պատուականեանց Միրզաջան	-	-	-	„
97.	Ջումշուտեանց Զաւատ	-	-	-	„
98.	Ստեփանեանց Սողոմոն	-	-	-	„
99.	Ս. Աղասի	-	-	-	4
100.	Սափարեանց Արսէն	-	-	-	1
101.	Սերդէլեանց Մովսէս	-	-	-	„
102.	Սերդէլեանց Լիւծիկ	-	-	-	„
103.	Ստեփանեանց Սարգիս Ն. Աղուլեցի	-	-	-	„
104.	Վարչամեանց Սերդէլ-	-	-	-	„
105.	Վասսանց Խրիստափոր	-	-	-	„
106.	Վարդանեանց Գաւիթ-	-	-	-	„
107.	Վասիլեանց Գրիգոր	-	-	-	„
108.	Վարձեղուկեանց Յովսէփ	-	-	-	„
109.	Տէր Օհանեանց Աստուածատուր	-	-	-	„
110.	Տէր Խարայէլեանց Յակովբ	-	-	-	„
111.	Տէր Մինասեանց Սէթ-	-	-	-	„
112.	Տէր Յովհաննէսեանց Միրայէլ Արցախեցի	-	-	-	„
113.	Տէր Ոսկանեանց Մարդարայ	-	-	-	„
114.	Տէր Գրիգորեանց Աւետիս	-	-	-	„
115.	Տէր Սահակեանց Սիմոն	-	-	-	„
116.	Տէր Յակովբեանց Աղեքսանդր	-	-	-	„
117.	Տէր Պօղոսեանց Աղեքսանդր-	-	-	-	„
118.	Տէր Յովհաննէսեանց Սիմոն Շամախեցի	-	-	-	15
119.	Տէր Խաչատրեանց Զարմայր	-	-	-	1
120.	Տէր Օհաննէսեանց Աղեքսանդր-	-	-	-	„

121.	Փանեանց Աւետիք, Ագուլեցի -	1
122.	Քուրքիեանց Գէորգ -	2
123.	Քարահատեանց Կոստանդին -	1
124.	Օրբելեանց Աղեքսանդր -	„

ԳԱՆՁԱԿԻՑ.

1.	Շիրակունի Թէոդորոս վարդապետ -	1
2.	Բաբարէսիեանց Գրիգոր քահանայ -	„
3.	Աղայեանց Աղա -	„
4.	Բաղիեանց Յովհաննէս -	„
5.	Գրիգորեանց Սարգիս -	„
6.	Խաչակեանց Մկրտիչ -	„
7.	Լիսիկեանց Յակովբ -	2
8.	Խոջայեանց Հայրապետ -	„
9.	Հախվերտեանց Գաբրիէլ -	1
10.	Ղալէյիեանց Մկրտիչ -	„
11.	Մամիկոնեանց Յովհաննէս -	„
12.	Մարգարեանց Բեդլար -	„
13.	Մելիքեանց Ալեքսէյ -	„
14.	Նաբաթեանց Մարտիրոս -	2
15.	Տէր Ներսէսեանց Ներսէս -	„
16.	Տէր Աւետիքեանց Աւետիք վարժապետ -	1
17.	Տէր Պետրոսեանց Գրիգոր -	„
18.	Տէր Իսրայէլեանց Յովսէփ -	„

ԳԻՐՔ ԳԻՆՂԻՑ (Շառնախոյ վիճակում).

1.	Տէր Մարտիրոսեանց Մեսրոպ քահանայ -	1
2.	Յովսէփեանց Գրիգոր քահանայ -	„
3.	Բատիշեանց Աղեքսանդր, տէլեգրափիստ -	„
4.	Բարսեղեանց Մովսէս -	„
5.	Բարսեղեանց Պետրոս -	„
6.	Բաղրեանց Հայրապետ -	„
7.	Բաղդասարեանց Յովհաննէս -	„
8.	Ղարաղաշեանց Միքայէլ Շամախեցի -	„
9.	Ղահրամանեանց Յարութիւն -	„
10.	Միրզայեանց Համբարձում -	„
11.	Նազարեան Պետրոս -	„
12.	Պալայեանց Միքայէլ -	„
13.	Ջիհանգիրեանց Բախիշ -	„
14.	Տէր Մարկոսեանց Պետրոս, կողմսկի Աստէտր -	3
15.	Տէր Ղազարեանց Պօղոս -	1

ԳԵՕՐԳԵՆՍԻՈՒՑ (առանձին համակով).

1.	Տէր Պօղոսեանց Սարգիս առաջ քահանայ -	1
----	-------------------------------------	---

Դ Ե Ր Բ Ե Ն Դ Ի Ց.

1.	Աղաքաբեանց Իվան -	1
2.	Ամիրեանց Գասպար -	„
3.	Աղամալեանց Աւետիս -	„
4.	Բաբայեանց Մկրտիչ -	„
5.	Շահնջանեանց Սարգիս -	„
6.	Շահնազարեանց Գէշափուր Գէորգ -	2
7.	Պետրոսեանց Խաչատուր -	1
8.	Տէր Մարտիրոսեանց Գաբրիէլ -	„

ԵՐԵՆԱՆԻՑ.

1.	Ստեփանէ Խորին վարդապետ -	1
2.	Այվազեանց Աղեքսանդր -	„
3.	Անտօնեանց Յովակիմ -	„
4.	Աթանասեանց Միքայէլ -	„
5.	Գուլամիրեանց Արզար -	„
6.	Գաղայեանց Մարտիրոս -	„
7.	Եղեանց Աւետիս -	„
8.	Թադիանոսեանց Հայրապետ -	„
9.	Խուրաբաշեանց Արտեմ -	„
10.	Խուրաբաշեանց Վարդան -	„
11.	Կարապետեանց Գէորգ -	„
12.	Ղորղանեանց Յովհաննէս -	„
13.	Ղորղանեանց Ենօք -	„
14.	Ղուկասեանց Վահան -	„
15.	Մելիք-Գափլանեանց Բալաբէկ -	„
16.	Մարտիրոսեանց Մկրտիչ -	„
17.	Մելիք Գաղայեանց Պօղոս -	„
18.	Մելիք-Փաշայեանց Ռոստամ -	„
19.	Մելիքեանց Սողոմոն -	„
20.	Յարութիւնեանց Գաբրիէլ -	„
21.	Յարութիւնեանց Յովհաննէս -	„
22.	Նիկողոսեանց Աւետիս Խ. -	„
23.	Նիկողոսեանց Յակովբ -	„
24.	Պարօնբեղեանց Մկրտիչ -	„
25.	Ռիկազեանց Գրիգոր -	„
26.	Սարժանեանց Սմբատ -	„

VIII.

27.	Տէր Սարգսեանց Մատթէոս, աստիճանաւոր-	1
28.	Տէրունեանց Պետրոս -	"
29.	Տէր Յովսէփեանց Յակովբ -	"

ԶԱՔԱԹԱԼԻՑ.

1.	Ատովմեանց Յովհան քահանայ-	1
2.	Ատովմեանց Աւետիս -	"
3.	Բարխուդարեանց Սարգիս -	"
4.	Ղարախանեանց Աւետիք -	"
5.	Մովսէսեանց Գրիգոր -	"
6.	Մեքումեանց Խաչատուր -	"
7.	Միքայէլեանց Դաւիթ -	"
8.	Յարութիւնեանց Արտեմ -	"
9.	Յովհաննէսեանց Հայրապետ -	"
10.	Նարինեանց Կարապետ -	"
11.	Շահանց Ալեքսան -	"
12.	Շիրազեանց Պետրոս -	"
13.	Ունանեանց Մնացական -	"
14.	Ստեփանեանց Աւագ -	"
15.	Տէր Կարապետեանց Յակովբ. Աղուլեցի -	"
16.	Տէր Դանիէլեանց Յարութիւն, լուսանկար -	"
17.	Քալանթարեանց Առաքել -	"

ԹԻՖԼԻՉԻՑ (անանձին նաւակով)

1.	Մատինեանց Գրիգոր -	1
2.	Յարութիւնեանց Միքայէլ, Շուլարեցի -	"

ՂՈՐԱՅԻՑ.

1.	Աւշարեանց Աւագ քահանայ -	1
2.	Աշուղեանց Յովսէփ քահանայ -	"
3.	Բարադամեանց Բախիշ -	"
4.	Բէհրամեանց Մինաս -	"
5.	Գալստեանց Հայրապետ -	"
6.	Գէորգեանց Աստուածատուր -	"
7.	Թաթէոսեանց Աղաթիւլ -	"
8.	Ժամհարեանց Աւետիս -	"
9.	Իւզբաշեանց Մովսէս -	"
10.	Իշխանեանց Գաբրիէլ -	"
11.	Կոստանդեանց Մարտիրոս -	"
12.	Ղարապետեանց Միքայէլ Թիֆլիզեցի -	"
13.	Մեհրաբեանց Միքայէլ -	2

IX.

14.	Նաջարեանց Աննիբալ -	1
15.	Նաջարեանց Միքայէլ -	"
16.	Պոպովեանց Նիկիտ -	"
17.	Սալամբեգեանց Մելքոն և Գասպար -	"
18.	Սալամբեգեանց Բողդան -	"
19.	Սարումեանց Դանիէլ -	"
20.	Վարդազարեանց Յովհաննէս -	"
21.	Տէր Յովհաննէսեանց Աստուածատուր Թիֆլիսցի -	"
22.	Տէր Յարութիւնեանց Աւետ -	"
23.	Տէր Յովսէփեանց Յովան Դղարցի -	"

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԵՏԻՑ.

1.	Արծրունի Բարսեղ, պաշտօնի զրաժանին -	3
2.	Ատովմեանց Սայադ -	1
3.	Աղաբեանց Եփրեմ -	"
4.	Արեշտեանց Նաւասարդ -	"
5.	Ապրիկեանց Սերովբ -	"
6.	Աստուածատրեանց Արղուման -	"
7.	Աղաջանեանց Դաւիթ -	"
8.	Բուղանեանց Յարութիւն -	"
9.	Բուռնոթեանց Գէորգ -	"
10.	Գէորգեանց Թովմաս -	"
11.	Զալինեանց Զ. ուսուցիչ -	"
12.	Թումունեանց Յարութիւն -	"
13.	Ժամհարեանց Առաքել -	2
14.	Մելիք-Ստեփաննոսեանց Յ. տիտուլեարնի սովէտնիկ. -	1
15.	Մելիք-Աւետիսեանց Ստեփան -	"
16.	Մամիկոնեանց Յարութիւն -	"
17.	Մահտեսի Կարապետեան Վարդան -	"
18.	Մահտեսի Մարգարեան Դաւիթ -	"
19.	Մալխասեանց Խաչատուր -	"
20.	Յովհաննէսեանց Ներսէս -	"
21.	Յակովբեանց Հայրապետ -	"
22.	Ստեփանեանց Յակոբջան -	2
23.	Տէր Խաչատրեանց Խ. Կոլլէժ. սեկրետար -	1
24.	Տէր Անդրէասեանց Գրիգոր, Ախտեցի -	"
25.	Տէր Գէորգեանց Յովհան -	"
26.	Տէր Խահակեանց Կարապետ -	"

ՇԱՄԱԽՈՒՑ

1.	Աւշարեանց Բարսեղ -	1
----	--------------------	---

2.	Աւարեանց Միքայէլ .	1
3.	Աւարեանց Աւետիք .	"
4.	Աղբասանդրեանց Աղբասանդր .	"
5.	Ամիրխանեանց Աղասի .	"
6.	Լալայեանց Աղբասանդր .	"
7.	Լալինքեղեանց Միքայէլ .	"
8.	Խլաբեանց Յովհաննէս .	"
9.	Կոստանեանց Յովհաննէս .	"
10.	Համասփիւռ Բժիշկ .	"
11.	Մելիք Բեղարեանց Յովսէփ .	"
12.	Մելիք Շահնազարեանց. Ա. .	"
13.	Նաջարեանց Սերգէյ .	"
14.	Ներսէսեանց Պողոս .	"
15.	Սուրբաբեանց Սեփակ .	"
16.	Սարգսեանց Պողոս .	"
17.	Վարդանեանց Ա. .	"
18.	Տէր Մամէդեանց Զահանգիր .	"

ՊԵՏՐՈՎԱԿՈՒՑ.

1.	Տիւնեայեանց Պողոս քահանայ .	1
2.	Աղաբեղեանց Աղբասանդր .	"
3.	Յակովբեանց Մարկարայ .	"
4.	Յակովբեանց Եսայի .	"
5.	Տէր Դաւթեանց Եղիսարէթ .	"
6.	Տուրքայեանց Աւետ .	"
7.	Քալանթարեանց Գրիգոր .	"

ՊԵՏՏԻԳՈՐՍԿՈՒՑ.

1.	Վարդանեանց Աւագ քահանայ .	1
2.	Աթաբեղեանց Գրիգոր .	"
3.	Թումայեանց Խաչիկ .	"
4.	Խաչիկեանց Օվանէս .	"
5.	Խօջայեանց Բաղդասար .	"
6.	Պերպերեանց Եսայի .	"

ՌԱՇՏԻՑ.

1.	Աւետեանց Կարապետ .	3
2.	Արարեանց Անտօն Կ. Պօլսեցի .	1
3.	Աղայեանց Յովհաննէս .	"
4.	Ալեքսանեանց Մկրտիչ .	"
5.	Բաբաջանեանց Գրիգոր .	"

6.	Գիլանցեանց Յովհաննէս .	1
7.	Էլիազեանց Էլիազ .	"
8.	Թումայեանց Զարարայ .	"
9.	Թումայեանց Աւետիս .	"
10.	Կուղնեցեանց Գաբրիէլ .	"
11.	Հայրուսեանց Գրիգոր .	"
12.	Ղազարեանց Աւետիս .	"
13.	Մեսրոպեանց Յովհաննէս .	"
14.	Միրզայեանց Զոհրապ .	"
15.	Յարութիւնեանց Գաբրիէլ .	"
16.	Յարութիւնեանց Ստեփաննոս, բժիշկ .	"
17.	Շահնազարեանց Նազար .	"
18.	Շարիմանեանց Գրիգոր .	"
19.	Շաքարեանց Իսրայէլ .	"
20.	Ստեփաննոսեանց Մինաս .	"
21.	Վարդանեանց Ներսէս .	"
22.	Տէր Օհաննէսեանց Աստուածատուր .	"

ՍԻՄՅԵՐՈՊՈԼԻՑ (առանձին նամակով).

1.	Սուրբեանց Յակովբ Աւագ քահանայ .	1
----	---------------------------------	---

Ս. ԷԶՄԻԱՅՆԻՑ.

1.	Սմբատեանց Մ. Ե. Հին-Նախիջևանցի .	1
2.	Գալստեանց Երեմեայ Եպիսկոպոս .	"
3.	Ղալամեանց Յովհաննէս վարդապետ, Տաթևացի .	"
4.	Խուղապերդեան Ներսէս վարդապետ .	"
5.	Տէր Մատթէոսեան Գրիգոր վարդապետ, Սիւնեցի .	"
6.	Երեմեան Յովհաննէս վարդապետ .	"
7.	Հիւրընկալեանց Զարարիա վարդապետ, Օշականցի .	"
8.	Սաթուրեանց Դաւիթ սարկաւազ, Աշտարակեցի .	"
9.	Ամատունի Սահակ, Օշականցի .	"
10.	Ամիրեանց Սիմէօն, Երևանցի .	"
11.	Բաղտատեանց Կարապետ վարժապետ Կ. Պօլսեցի .	"
12.	Թաղիանոսեանց Սուրիաս .	"
13.	Մուշեղեանց Ստեփաննոս .	"
14.	Մելիք-Ղարաղեօղեանց Աղաջան բէկ, Արցախեցի .	"
15.	Մելիք Թանգիլեանց Հայրապետ բէկ, Սիւնեցի .	"
16.	Մելքոնեանց Ղազարոս, Նուխեցի .	"
17.	Յովհաննէսեանց Խօջամիր, Ագուլեցի .	"

18	Համբրեանց Յովակիմ,	1
19	Հահրիմանեանց փիլիպպոս	„
20	Սմբատեանց Գաբրիէլ	2
21	Ստեփաննոսեանց Յովհաննէս,	1
22	Սըլիունի Ղարսեման	„
23	Սողոմոնեանց Կտրատիոս, Դոր Դախիշեանցի	„
24	Վարդանեանց Մովսէս, Տփիսխեցի	„
25	Տէր Զաքարեանց Զաքարիա	„
26	Տէր Յակովբեանց Մկրտիչ, Զաւլ-Օղլեցի	„
27	Տէր Մարգարեանց Խման, Հին-Նախիշեանցի	„
28	Տոնոյեանց Կարապետ	„
29	Քարտաշեանց Աւետիք, Տփիսխեցի	„
30	Օհանջանեանց Վահան	„

ՍՏԱԻՐՕՊՈԼԻՑ.

1.	Բէկդեանց Գէորգ	1
2.	Գէորգեանց Խաչատուր	„
3.	Եօրդանչիեանց Ստեփան	„
4.	Ելաղեանց Գէորգ	„
5.	Դուրահեանց Գրիգոր	„
6.	Զուպեանց Յովհաննէս	„
7.	Յիւնաչկով Գաբրիէլ	„

ՔԵԱՆԱՐԱԿԷԶԻՑ.

1.	Անանեանց Աւետիս, Շուշեցի	1
2.	Բայով Սիմոն, Աստրախանցի	„
3.	Գրիգորեանց Մարգարայ Շուշեցի	„
4.	Գրիգորեանց Դաւիթ, Շուշեցի	„
5.	Գասպարեանց Ծերունի, Թաւրիզեցի	„
6.	Եղնայեանց Ռափայէլ, Բաղուցի	„
7.	Թաթոսեանց Խման, Շուշեցի	„
8.	Թումայեանց Աւետիս, Շուշեցի	„
9.	Իւզրաշեանց Առստամ	2
10.	Կուրջիեանց Շամիլ, Շուշեցի	1
11.	Մաթիանեանց Առաքել, Աղուլեցի	„
12.	Մուրատեանց Աւետիս, Աստրախանցի	„
13.	Նաղարեղեանց Զարար, Լանքարանցի	„
14.	Տէր Մովսէսեանց Ներսէս, Շուշեցի	„
15.	Տէր Սարգսեանց Դանիէլ, Աղուլեցի	„
16.	Փանիեանց Մկրտիչ, Գողթնեցի	„

ՕԴԵՍՍԵՅԻՑ (առանձին նամակով).

1.	Հայոց ռաւոմնարան	1
----	------------------	---

ԲԱԳՈՒԻՑ. (յետոյ աւելացած).

1	Արայեան Արայ	3
2	Բարսեղեանց Պողոս Շամախեցի	1
3	Բալայեանց Թաթեոս	„
4	Գրիգորեանց Յարութիւն	„
5	Գրիգորեանց Դաւիթ	„
6	Գրիգորեանց Եղիա	„
7	Կոստանդեանց Յովհաննէս, Շամախեցի	„
8	Համբարձումեանց Մարգարայ	„
9	Մինասեանց Սիմոն „Սոխակի“ գրաշար և տպագրիչ	2
10	Շամսայեանց Միխայէլ Շամախեցի	1
11	Չիթլիեանց Աւետիս	„
12	Մարկոսեանց Մնացական	„
13	Սարուխանեանց Աբրահամ	„
14	Սափարեանց Զնանդիր Շամախեցի	„
15	Վարդազարեանց օրիորդ Եկատերինէ յԱստրախան(**)	„
16	Տէր Յովհաննէսեանց Սահակ	„
17	Տէր Ստեփանեան Միրայէլ, Շուշեցի(***)	„
18	Բաղալեանց Կոստի	„

(*) Նուիրումէ Բոն-Ամին:

(**) Նուիրումէ Յովհաննէս Դարագիսեանցը;

(***) Նուիրումէ Ա. Զիբլիեանցը:

ԱՒԱԳ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՅԻ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ

Տպագրութիւն.

- 1.) ՀՆԴԿԱՑԻՈՑ ԱՆՑԲԸ 1872 թ. 40 Կ.
- 2.) ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ (Սյրբենարան) 1874 թ. 15 Կ.
- 3.) ՍՈՒՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, հատոր I. 1874 թ. 1 ը. ,, ,,

Տպագրութեան համար պատասխանէ „ՍՈՒՍԿԻ“, II. հատորը.

Յիշեալ գրքերը վաճառվում են Բաղուայ Մարդասիրական Ընկերութեան
դրադարանում և պ. Գրիգոր Գիլդարեանցի թէյի խանութում:

Օտար Բաղարացիք կարող են դիմել, յայտնելով իրանց հասցէն կամ դէպի
իշխալ տեղերը, կամ թէ դէպի աշխատասիրողը այս հասցէով.

Въ Бакы.
Абакъ Назарбеуу
Трусовеу,
въ Армянскомъ училищѣ.

0

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0385818

73.205